

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

संयुत्तनिकायो

सगाथावग्गो

१. देवतासंयुत्तं

१. नळवग्गो

१. ओघतरणसुत्तं

१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं एतदवोच — “कथं नु त्वं, मारिस, ओघमतरी”ति? ‘अप्पतिट्ठं ख्वाहं, आवुसो, अनायूहं ओघमतरी’न्ति । ‘यथा कथं पन त्वं, मारिस, अप्पतिट्ठं अनायूहं ओघमतरी’ति? ‘यदाख्वाहं, आवुसो, सन्तिट्ठामि तदास्सु संसीदामि; यदाख्वाहं, आवुसो, आयूहामि तदास्सु निब्बुहामि [निवुहामि (स्या० कं० क०)] । एवं ख्वाहं, आवुसो, अप्पतिट्ठं अनायूहं ओघमतरी’न्ति ।

“चिरस्सं वत पस्सामि, ब्राह्मणं परिनिब्बुतं ।

अप्पतिट्ठं अनायूहं, तिण्णं लोके विसत्तिक’न्ति ॥ —

इदमवोच सा देवता । समनुज्जो सत्था अहोसि । अथ खो सा देवता — “समनुज्जो मे सत्था”ति भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायीति ।

२. निमोक्खसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । अथ खो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं एतदवोच —

“जानासि नो त्वं, मारिस, सत्तानं निमोक्खं पमोक्खं विवेक’न्ति?

“जानामि ख्वाहं, आवुसो, सत्तानं निमोक्खं पमोक्खं विवेक’न्ति ।

“यथा कथं पन त्वं, मारिस, जानासि सत्तानं निमोक्खं पमोक्खं विवेक’न्ति?

“नन्दीभवपरिक्खया [नन्दिभवपरिक्खया (स्या० कं०)], सज्जाविज्जाणसङ्ख्या, वेदनानं निरोधा उपसमा — एवं ख्वाहं, आवुसो, जानामि सत्तानं निमोक्खं पमोक्खं विवेक”न्ति ।

३. उपनीयसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“उपनीयति जीवितमप्पमायु,
जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
पुज्जानि कयिराथ सुखावहानी”ति ॥

“उपनीयति जीवितमप्पमायु,
जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
लोकामिसं पजहे सन्तिपेक्खो”ति ॥

४. अच्चेन्तिसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो,
वयोगुणा अनुपुब्बं जहन्ति ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
पुज्जानि कयिराथ सुखावहानी”ति ॥

“अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो,
वयोगुणा अनुपुब्बं जहन्ति ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
लोकामिसं पजहे सन्तिपेक्खो”ति ॥

५. कतिछिन्दसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“कति छिन्दे कति जहे, कति चुत्तरि भावये ।
कति सङ्गातिगो भिक्खु, ओघतिण्णोति वुच्चती”ति ॥

“पञ्च छिन्दे पञ्च जहे, पञ्च चुत्तरि भावये ।

पञ्च सङ्गातिगो भिक्खु, ओघतिण्णोति वुच्चती'ति ॥

६. जागरसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“कति जागरतं सुत्ता, कति सुत्तेसु जागरा ।

कतिभि [कतीहि (सी०)] रजमादेति, कतिभि [कतीहि (सी०)] परिसुज्झती'ति ॥

“पञ्च जागरतं सुत्ता, पञ्च सुत्तेसु जागरा ।

पञ्चभि [पञ्चहि (सी०)] रजमादेति, पञ्चभि [पञ्चहि (सी०)] परिसुज्झती'ति ॥

७. अप्पटिविदितसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“येसं धम्मा अप्पटिविदिता, परवादेसु नीयरे [निय्यरे (क०)] ।

सुत्ता ते नप्पबुज्झन्ति, कालो तेसं पबुज्झितु'न्ति ॥

“येसं धम्मा सुप्पटिविदिता, परवादेसु न नीयरे ।

ते सम्बुद्धा सम्मदज्जा, चरन्ति विसमे सम'न्ति ॥

८. सुसम्मुट्टसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“येसं धम्मा सुसम्मुट्टा, परवादेसु नीयरे ।

सुत्ता ते नप्पबुज्झन्ति, कालो तेसं पबुज्झितु'न्ति ॥

“येसं धम्मा असम्मुट्टा, परवादेसु न नीयरे ।

ते सम्बुद्धा सम्मदज्जा, चरन्ति विसमे सम'न्ति ॥

९. मानकामसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“न मानकामस्स दमो इधत्थि,

न मोनमत्थि असमाहितस्स ।

एको अरज्जे विहरं पमत्तो,

न मच्चुधेय्यस्स तरेय्य पार'न्ति ॥

“मानं पहाय सुसमाहितत्तो,
सुचेतसो सब्बधि विप्पमुत्तो ।
एको अरञ्जे विहरं अप्पमत्तो,
स मच्चुधेय्यस्स तरेय्य पार”न्ति ॥

१०. अरञ्जसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं गाथाय अञ्जभासि —

“अरञ्जे विहरन्तानं, सन्तानं ब्रह्मचारिनं ।
एकभत्तं भुञ्जमानानं, केन वण्णो पसीदती”ति ॥

“अतीतं नानुसोचन्ति, नप्पजप्पन्ति नागतं ।
पच्चुप्पन्नेन यापेन्ति, तेन वण्णो पसीदति” ॥

“अनागतप्पजप्पाय, अतीतस्सानुसोचना ।
एतेन बाला सुस्सन्ति, नळोव हरितो लुतो”ति ॥

नळवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

ओघं निमोक्खं उपनेय्यं, अच्चेन्ति कतिछिन्दि च ।
जागरं अप्पटिविदिता, सुसम्मूढा मानकामिना ।
अरञ्जे दसमो वुत्तो, वग्गो तेन पवुच्चति ॥

२. नन्दनवग्गो

१. नन्दनसुत्तं

११. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, अञ्जतरा तावतिसकायिका देवता नन्दने वने अच्छरासङ्घपरिवुता दिब्बेहि पञ्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारियमाना [परिचारियमाना (स्या० कं० क०)] तायं वेलायं इमं गाथं अभासि —

“न ते सुखं पजानन्ति, ये न पस्सन्ति नन्दनं ।
आवासं नरदेवानं, तिदसानं यसस्सिन”न्ति ॥

“एवं वृत्ते, भिक्खवे, अञ्जतरा देवता तं देवतं गाथाय पच्चभासि —

“न त्वं बाले पजानासि, यथा अरहतं वचो ।

अनिच्चा सब्बसङ्खारा [सब्बे सङ्खारा (सी० स्या० कं०)], उप्पादवयधम्मिनो ।

उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेसं वूपसमो सुखो”ति ॥

२. नन्दतिसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“नन्दति पुत्तेहि पुत्तिमा,

गोमा [गोमिको (सी० स्या० कं० पी०)] गोहि तथेव नन्दति ।

उपधीहि नरस्स नन्दना,

न हि सो नन्दति यो निरूपधी”ति ॥

“सोचति पुत्तेहि पुत्तिमा,

गोमा गोहि तथेव सोचति ।

उपधीहि नरस्स सोचना,

न हि सो सोचति यो निरूपधी”ति ॥

३. नत्थिपुत्तसमसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“नत्थि पुत्तसमं पेमं, नत्थि गोसमितं धनं ।

नत्थि सूरियसमा [सूरियसमा (सी० स्या० कं० पी०)] आभा, समुद्धपरमा सरा”ति ॥

“नत्थि अत्तसमं पेमं, नत्थि धञ्जसमं धनं ।

नत्थि पञ्जासमा आभा, वुट्ठि वे परमा सरा”ति ॥

४. खत्तियसुत्तं

१४. “खत्तियो द्विपदं सेट्ठो, बलीबद्धो [बलिवद्धो (सी० पी०), बलिबद्धो (स्या० कं० कं०)] चतुष्पदं ।

कोमारी सेट्ठा भरियानं, यो च पुत्तान पुब्बजो”ति ॥

“सम्बुद्धो द्विपदं सेट्ठो, आजानीयो चतुष्पदं ।

सुस्सूसा सेट्ठा भरियानं, यो च पुत्तानमस्सवो”ति ॥

५. सणमानसुत्तं

१५. “ठिते मज्झन्हिके [मज्झन्तिके (सब्बत्थ)] काले, सन्निसीवेसु पक्खिसु ।

सणतेव ब्रह्मरज्जं [महारज्जं (क० सी० स्या० कं० क०)], तं भयं पटिभाति म’न्ति ॥

“ठिते मज्झन्हिके काले, सन्निसीवेसु पक्खिसु ।

सणतेव ब्रह्मरज्जं, सा रति पटिभाति म’न्ति ॥

६. निद्धातन्दीसुत्तं

१६. “निद्धा तन्दी विजम्भिता [तन्दि विजम्भिका (सी० पी०)], अरती भत्तसम्मदो ।

एतेन नप्पकासति, अरियमग्गो इध पाणिन’न्ति ॥

“निद्धं तन्दिं विजम्भितं, अरतिं भत्तसम्मदं ।

वीरियेन [विरियेन (सी० स्या० कं० पी०)] नं पणामेत्वा, अरियमग्गो विसुज्झती’ति ॥

७. दुक्करसुत्तं

१७. “दुक्करं दुत्तितिक्खञ्च, अब्यत्तेन च सामज्जं ।

बहूहि तत्थ सम्बाधा, यत्थ बालो विसीदती’ति ॥

“कतिहं चरेय्य सामज्जं, चित्तं चे न निवारये ।

पदे पदे विसीदेय्य, सङ्कप्पानं वसानुगो’ति ॥

“कुम्मोव अङ्गानि सके कपाले,

समोदहं भिक्खु मनोवितक्के ।

अनिस्सितो अज्जमहेठयानो,

परिनिब्बुतो नूपवदेय्य कञ्ची’ति ॥

८. हिरीसुत्तं

१८. “हिरीनिसेधो पुरिसो, कोचि लोकस्मिं विज्जति ।

यो निन्दं अपबोधति [अपबोधेति (स्या० कं० क०)], अस्सो भद्रो कसामिवा’ति ॥

“हिरीनिसेधा तनुया, ये चरन्ति सदा सता ।

अन्तं दुक्खस्स पप्पुय्य, चरन्ति विसमे सम’न्ति ॥

९. कुटिकासुत्तं

१९. “कच्चि ते कुटिका नत्थि, कच्चि नत्थि कुलावका ।
कच्चि सन्तानका नत्थि, कच्चि मुत्तोसि बन्धना”ति ॥

“तग्घ मे कुटिका नत्थि, तग्घ नत्थि कुलावका ।
तग्घ सन्तानका नत्थि, तग्घ मुत्तोमि बन्धना”ति ॥

“किन्ताहं कुटिकं ब्रूमि, किं ते ब्रूमि कुलावकं ।
किं ते सन्तानकं ब्रूमि, किन्ताहं ब्रूमि बन्धन”न्ति ॥

“मातरं कुटिकं ब्रूसि, भरियं ब्रूसि कुलावकं ।
पुत्ते सन्तानके ब्रूसि, तण्हं मे ब्रूसि बन्धन”न्ति ॥

“साहु ते कुटिका नत्थि, साहु नत्थि कुलावका ।
साहु सन्तानका नत्थि, साहु मुत्तोसि बन्धना”ति ॥

१०. समिद्धिसुत्तं

२०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति तपोदारामे । अथ खो आयस्मा समिद्धि रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय येन तपोदा तेनुपसङ्गमि गत्तानि परिसिञ्चितुं । तपोदे गत्तानि परिसिञ्चित्वा पच्चुत्तरित्वा एकचीवरो अट्ठासि गत्तानि पुब्बापयमानो । अथ खो अञ्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं तपोदं ओभासेत्वा येन आयस्मा समिद्धि तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा वेहासं ठिता आयस्मन्तं समिद्धिं गाथाय अञ्जभासि —

“अभुत्वा भिक्खसि भिक्खु, न हि भुत्वान भिक्खसि ।
भुत्वान भिक्खु भिक्खस्सु, मा तं कालो उपच्चगा”ति ॥

“कालं वोहं न जानामि, छन्नो कालो न दिस्सति ।
तस्मा अभुत्वा भिक्खामि, मा मं कालो उपच्चगा”ति ॥

अथ खो सा देवता पथवियं [पठवियं (सी० स्या० कं० पी०)] पतिट्ठित्वा आयस्मन्तं समिद्धिं एतदवोच — “दहरो त्वं भिक्खु, पब्बजितो सुसु काळकेसो, भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो, पठमेन वयसा, अनिक्कीळितावी कामेसु । भुञ्ज, भिक्खु, मानुसके कामे; मा सन्दिट्ठिकं हित्वा कालिकं अनुधावी”ति ।

“न ख्वाहं, आवुसो, सन्दिट्ठिकं हित्वा कालिकं अनुधावामि । कालिकञ्च ख्वाहं, आवुसो, हित्वा सन्दिट्ठिकं अनुधावामि । कालिका हि, आवुसो, कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा; आदीनवो एत्थ भिय्यो । सन्दिट्ठिको अयं धम्मो अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही”ति ।

“कथञ्च, भिक्खु, कालिका कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो? कथं सन्दिट्ठिको

अयं धम्मो अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही”ति?

“अहं खो, आवुसो, नवो अचिरपब्बजितो अधुनागतो इमं धम्मविनयं । न ताहं [न ख्वाहं (सी० पी०)] सक्कोमि वित्थारेन आचिक्खितुं । अयं सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो राजगहे विहरति तपोदारामे । तं भगवन्तं उपसङ्गमित्वा एतमत्थं पुच्छ । यथा ते भगवा ब्याकरोति तथा नं धारेय्यासी”ति ।

“न खो, भिक्खु, सुकरो सो भगवा अम्हेहि उपसङ्गमितुं, अज्जाहि महेसक्खाहि देवताहि परिवुतो । सचे खो त्वं, भिक्खु, तं भगवन्तं उपसङ्गमित्वा एतमत्थं पुच्छेय्यासि, मयम्पि आगच्छेय्याम धम्मस्सवनाया”ति । “एवमावुसो”ति खो आयस्मा समिद्धि तस्सा देवताय पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा समिद्धि भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुद्धाय येन तपोदा तेनुपसङ्गमिं गत्तानि परिसिञ्चितुं । तपोदे गत्तानि परिसिञ्चित्वा पच्चुत्तरित्वा एकचीवरो अट्ठासिं गत्तानि पुब्बापयमानो । अथ खो, भन्ते, अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं तपोदं ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा वेहासं ठिता इमाय गाथाय अज्झभासि —

“अभुत्वा भिक्खसि भिक्खु, न हि भुत्वान भिक्खसि ।
भुत्वान भिक्खु भिक्खस्सु, मा तं कालो उपच्चगा”ति ॥

“एवं वुत्ते अहं, भन्ते, तं देवतं गाथाय पच्चभासिं —

“कालं वोहं न जानामि, छन्नो कालो न दिस्सति ।
तस्मा अभुत्वा भिक्खामि, मा मं कालो उपच्चगा”ति ॥

“अथ खो, भन्ते, सा देवता पथवियं पतिट्ठित्वा मं एतदवोच — ‘दहरो त्वं, भिक्खु, पब्बजितो सुसु काळकेसो, भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो, पठमेन वयसा, अनिक्कीळितावी कामेसु । भुज्ज, भिक्खु, मानुसके कामे; मा सन्दिट्ठिकं हित्वा कालिकं अनुधावी”ति ।

“एवं वुत्ताहं, भन्ते, तं देवतं एतदवोचं — ‘न ख्वाहं, आवुसो, सन्दिट्ठिकं हित्वा कालिकं अनुधावामि; कालिकज्ज ख्वाहं, आवुसो, हित्वा सन्दिट्ठिकं अनुधावामि । कालिका हि, आवुसो, कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा; आदीनवो एत्थ भिय्यो । सन्दिट्ठिको अयं धम्मो अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही”ति ।

“एवं वुत्ते, भन्ते, सा देवता मं एतदवोच — ‘कथज्ज, भिक्खु, कालिका कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा; आदीनवो एत्थ भिय्यो? कथं सन्दिट्ठिको अयं धम्मो अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही”ति? एवं वुत्ताहं, भन्ते, तं देवतं एतदवोचं — ‘अहं खो, आवुसो, नवो अचिरपब्बजितो अधुनागतो इमं धम्मविनयं, न ताहं सक्कोमि वित्थारेन आचिक्खितुं । अयं सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो राजगहे विहरति तपोदारामे । तं भगवन्तं उपसङ्गमित्वा एतमत्थं पुच्छ । यथा ते भगवा ब्याकरोति तथा नं धारेय्यासी”ति ।

“एवं वृत्ते, भन्ते, सा देवता मं एतदवोच — ‘न खो, भिक्खु, सुकरो सो भगवा अम्हेहि उपसङ्कमितुं, अज्जाहि महेसक्खाहि देवताहि परिवृतो । सचे खो, त्वं भिक्खु, तं भगवन्तं उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पुच्छेय्यासि, मयम्पि आगच्छेय्याम धम्मस्सवनाया’ति । सचे, भन्ते, तस्सा देवताय सच्चं वचनं, इधेव सा देवता अविदूरे’ति ।

एवं वृत्ते, सा देवता आयस्मन्तं समिद्धिं एतदवोच — “पुच्छ, भिक्खु, पुच्छ, भिक्खु, यमहं अनुप्पत्ता’ति ।

अथ खो भगवा तं देवतं गाथाहि अज्झभासि —

“अक्खेय्यसज्जिनो सत्ता, अक्खेय्यस्मिं पतिट्ठिता ।

अक्खेय्यं अपरिज्जाय, योगमायन्ति मच्चुनो ॥

“अक्खेय्यञ्च परिज्जाय, अक्खातारं न मज्जति ।

तज्झि तस्स न होतीति, येन नं वज्जा न तस्स अत्थि ।

सचे विजानासि वदेहि यक्खा’ति [यक्खीति (पी० क०)] ॥

“न ख्वाहं, भन्ते, इमस्स भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे, भन्ते, भगवा तथा भासतु यथाहं इमस्स भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं जानेय्य’न्ति ।

“समो विसेसी उद वा [अथवा (सी० पी०)] निहीनो,

यो मज्जती सो विवदेथ [सोपि वदेथ (क०)] तेन ।

तीसु विधासु अविकम्पमानो,

समो विसेसीति न तस्स होति ।

सचे विजानासि वदेहि यक्खा’ति ॥

“इमस्सापि ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स न वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे, भन्ते, भगवा तथा भासतु यथाहं इमस्स भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं जानेय्य’न्ति ।

“पहासि सङ्घं न विमानमज्झगा, अच्छेच्छि [अच्छेज्जि (स्या० कं० क०)] तण्हं इध नामरूपे ।

तं छिन्नगन्थं अनिघं निरासं, परियेसमाना नाज्झगमुं ।

देवा मनुस्सा इध वा हरं वा, सग्गेसु वा सब्बनिवेसनेसु ।

सचे विजानासि वदेहि यक्खा’ति ॥

“इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामि —

“पापं न कयिरा वचसा मनसा,

कायेन वा किञ्चन सब्बलोके ।

कामे पहाय सतिमा सम्पजानो,

दुक्खं न सेवेथ अनत्थसंहित’न्ति ॥

नन्दनवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

नन्दना नन्दति चेव, नत्थिपुत्तसमेन च ।
 खत्तियो सणमानो च, निद्दातन्दी च दुक्करं ।
 हिरी कुटिका नवमो, दसमो वुत्तो समिद्धिनाति ॥

३. सत्तिवग्गो

१. सत्तिसुत्तं

२१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“सत्तिया विय ओमद्दो, ड्हमानोव [ड्हमानेव (सब्बत्थ)] मत्थके ।
 कामरागप्पहानाय, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

“सत्तिया विय ओमद्दो, ड्हमानोव मत्थके ।
 सक्कायदिट्ठिप्पहानाय, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

२. फुसतिसुत्तं

२२. “नाफुसन्तं फुसति च, फुसन्तञ्च ततो फुसे ।
 तस्मा फुसन्तं फुसति, अप्पदुट्ठपदोसिन”न्ति ॥

“यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति,
 सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स ।
 तमेव बालं पच्चेति पापं,
 सुखुमो रजो पटिवातं व खित्तो”ति ॥

३. जटासुत्तं

२३. “अन्तो जटा बहि जटा, जटाय जटिता पजा ।
 तं तं गोतम पुच्छामि, को इमं विजटये जट”न्ति ॥

“सीले पतिट्ठाय नरो सपञ्जो, चित्तं पञ्जञ्च भावयं ।
 आतापी निपको भिक्खु, सो इमं विजटये जटं ॥

“येसं रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।

खीणासवा अरहन्तो, तेसं विजटिता जटा ॥

“यत्थ नामञ्च रूपञ्च, असेसं उपरुज्झति ।

पटिघं रूपसञ्जा च, एत्थेसा छिज्जते [विजटे (क०)] जटा”ति ॥

४. मनोनिवारणसुत्तं

२४. “यतो यतो मनो निवारये,

न दुक्खमेति नं ततो ततो ।

स सब्बतो मनो निवारये,

स सब्बतो दुक्खा पमुच्चति” ॥

“न सब्बतो मनो निवारये,

न मनो संयतत्तमागतं ।

यतो यतो च पापकं,

ततो ततो मनो निवारये”ति ॥

५. अरहन्तसुत्तं

२५. “यो होति भिक्खु अरहं कतावी,

खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।

अहं वदामीतिपि सो वदेय्य,

ममं वदन्तीतिपि सो वदेय्या”ति ॥

“यो होति भिक्खु अरहं कतावी,

खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।

अहं वदामीतिपि सो वदेय्य,

ममं वदन्तीतिपि सो वदेय्य ।

लोके समञ्जं कुसलो विदित्वा,

वोहारमत्तेन सो [स (?)] वोहरेय्या”ति ॥

“यो होति भिक्खु अरहं कतावी,

खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।

मानं नु खो सो उपगम्म भिक्खु,

अहं वदामीतिपि सो वदेय्य ।

ममं वदन्तीतिपि सो वदेय्या”ति ॥

“पहीनमानस्स न सन्ति गन्था,
विधूपिता मानगन्थस्स सब्बे ।
स वीतिवत्तो मज्जतं [माननं (सी०), मज्जीतं (?)] सुमेधो,
अहं वदामीतिपि सो वदेय्य ॥

“ममं वदन्तीतिपि सो वदेय्य ।
लोके समज्जं कुसलो विदित्वा ।
वोहारमत्तेन सो वोहरेय्या”ति ॥

६. पज्जोतसुत्तं

२६. “कति लोकस्मिं पज्जोता, येहि लोको पकासति [पभासति (क० सी०)] ।
भगवन्तं [भवन्तं (क०)] पुट्टुमागम्म, कथं जानेमु तं मय”न्ति ॥

“चत्तारो लोके पज्जोता, पज्जमेत्थ न विज्जति ।
दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा ॥

“अथ अग्निं दिवारत्तिं, तत्थ तत्थ पकासति ।
सम्बुद्धो तपतं सेट्ठो, एसा आभा अनुत्तरा”ति ॥

७. सरसुत्तं

२७. “कुतो सरा निवत्तन्ति, कत्थ वट्ठं न वत्तति ।
कत्थ नामज्ज रूपज्ज, असेसं उपरुज्झती”ति ॥

“यत्थ आपो च पथवी, तेजो वायो न गाधति ।
अतो सरा निवत्तन्ति, एत्थ वट्ठं न वत्तति ।
एत्थ नामज्ज रूपज्ज, असेसं उपरुज्झती”ति ॥

८. महद्धनसुत्तं

२८. “महद्धना महाभोगा, रट्ठवन्तोपि खत्तिया ।
अज्जमज्जाभिगिज्झन्ति, कामेसु अनलङ्कता ॥

“तेसु उस्सुक्कजातेसु, भवसोतानुसारिसु ।
केध तण्हं [रोधतण्हं (स्या० कं०), गेधतण्हं (क०)] पजहिंसु [पवाहिंसु (स्या० कं० क०)], के लोकस्मिं
अनुस्सुका”ति ॥

“हित्वा अगारं पब्बजिता, हित्वा पुत्तं पसुं वियं ।

हित्वा रागञ्च दोसञ्च, अविज्जञ्च विराजिय ।
खीणासवा अरहन्तो, ते लोकस्मिं अनुस्सुका”ति ॥

९. चतुचक्कसुत्तं

२९. “चतुचक्कं नवद्वारं, पुण्णं लोभेन संयुतं ।
पङ्कजातं महावीर, कथं यात्रा भविस्सती”ति ॥

“छेत्वा नद्धि वरत्तञ्च, इच्छा लोभञ्च पापकं ।
समूलं तण्हमब्बुह, एवं यात्रा भविस्सती”ति ॥

१०. एणिजङ्घसुत्तं

३०. “एणिजङ्घं किसं वीरं, अप्पाहारं अलोलुपं ।
सीहं वेकचरं नागं, कामेसु अनपेक्खिनं ।
उपसङ्कम्म पुच्छाम, कथं दुक्खा पमुच्चती”ति ॥

“पञ्च कामगुणा लोके, मनोछट्ठा पवेदिता ।
एत्थ छन्दं विराजेत्वा, एवं दुक्खा पमुच्चती”ति ॥

सत्तिवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

सत्तिया फुसति चेव, जटा मनोनिवारणा ।
अरहन्तेन पज्जोतो, सरा महद्धनेन च ।
चतुचक्केन नवमं, एणिजङ्घेन ते दसाति ॥

४. सतुल्लपकायिकवग्गो

१. सत्थिसुत्तं

३१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला सतुल्लपकायिका देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“सत्थिरेव समासेथ, सत्थि कुब्बेथ [कुब्बेथ (क०)] सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममज्जाय, सेय्यो होति न पापियो”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।

सतं सद्धम्ममज्जाय, पज्जा लब्धति [पज्जं लभति (स्या० कं०)] नाज्जतो”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।

सतं सद्धम्ममज्जाय, सोकमज्जे न सोचती”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।

सतं सद्धम्ममज्जाय, जातिमज्जे विरोचती”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।

सतं सद्धम्ममज्जाय, सत्ता गच्छन्ति सुग्गति”न्ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।

सतं सद्धम्ममज्जाय, सत्ता तिष्ठन्ति सातत”न्ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच — “कस्स नु खो, भगवा, सुभासित”न्ति? सब्बासं वो सुभासितं परियायेन, अपि च ममपि सुणाथ —

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।

सतं सद्धम्ममज्जाय, सब्बदुक्खा पमुच्चती”ति ॥

इदमवोच भगवा । अत्तमना ता देवतायो भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधारिंसूति ।

२. मच्छरिसुत्तं

३२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला सतुल्लपकायिका देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“मच्छेरा च पमादा च, एवं दानं न दीयति [दिय्यति (क०)] ।
पुज्जं आकङ्खमानेन, देय्यं होति विजानता”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“यस्सेव भीतो न ददाति मच्छरी, तदेवाददतो भयं ।
जिघच्छा च पिपासा च, यस्स भायति मच्छरी ।
तमेव बालं फुसति, अस्मिं लोके परमि च ॥

“तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुज्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिन”न्ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“ते मतेसु न मीयन्ति, पन्थानं व सहब्बजं ।
अप्पस्मिं ये पवेच्छन्ति, एस धम्मो सनन्तनो ॥

“अप्पस्मेके पवेच्छन्ति, बहुनेके न दिच्छरे ।
अप्पस्मा दक्खिणा दिन्ना, सहस्सेन समं मिता”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“दुद्धदं ददमानानं, दुक्करं कम्म कुब्बतं ।
असन्तो नानुकुब्बन्ति, सतं धम्मो दुरन्वयो [दुरन्नयो (सी०)] ॥

“तस्मा सतज्च असतं [असतज्च (सी० स्या० कं०)], नाना होति इतो गति ।
असन्तो निरयं यन्ति, सन्तो सग्गपरायना”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके एतदवोच — “कस्स नु खो, भगवा, सुभासित”न्ति?

“सब्बासं वो सुभासितं परियायेन; अपि च ममपि सुणाथ —

“धम्मं चरे योपि समुज्जकं चरे,
दारज्च पोसं ददमप्पकस्मिं ।
सतं सहस्सानं सहस्सयागिनं,
कलम्पि नाग्घन्ति तथाविधस्स ते”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“केनेस यज्जो विपुलो महग्गतो,
समेन दिन्नस्स न अग्घमेति ।
कथं [इदं पदं कथंचि सीहळपोत्थके नत्थि] सतं सहस्सानं सहस्सयागिनं,
कलम्पि नाग्घन्ति तथाविधस्स ते”ति ॥

“ददन्ति हेके विसमे निविट्ठा,
छेत्वा वधित्वा अथ सोचयित्वा ।
सा दक्खिणा अस्सुमुखा सदण्डा,
समेन दिन्नस्स न अग्घमेति ॥

“एवं सतं सहस्सानं सहस्सयागिनं ।
कलम्पि नाग्घन्ति तथाविधस्स ते”ति ॥

३. साधुसुत्तं

३३. सावत्थिनिदानं । अथ खो सम्बहुला सतुल्लपकायिका देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा
केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं
ठिता खो एका देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि —

“साधु खो, मारिस, दानं ।
मच्छेरा च पमादा च, एवं दानं न दीयति ।
पुज्जं आकङ्खमानेन, देय्यं होति विजानता”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि —

“साधु खो, मारिस, दानं ।
अपि च अप्पकस्मिम्पि साहु दानं” ॥

“अप्पस्मेके पवेच्छन्ति, बहुनेके न दिच्छरे ।
अप्पस्मा दक्खिणा दिन्ना, सहस्सेन समं मिता”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि —

“साधु खो, मारिस, दानं; अप्पकस्मिम्पि साहु दानं ।
अपि च सद्भायपि साहु दानं” ॥

“दानज्च युद्धज्च समानमाहु,
अप्पापि सन्ता बहुके जिनन्ति ।

अप्पमि चे सदहानो ददाति,
तेनेव सो होति सुखी परत्था”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि —

“साधु खो, मारिस, दानं; अप्पकस्मिम्पि साहु दानं ।
सद्भायपि साहु दानं; अपि च धम्मलद्धस्सापि साहु दानं” ॥

“यो धम्मलद्धस्स ददाति दानं,
उट्ठानवीरियाधिगतस्स जन्तु ।
अतिक्कम्म सो वेतरणिं यमस्स,
दिब्बानि ठानानि उपेति मच्चो”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि —

“साधु खो, मारिस, दानं; अप्पकस्मिम्पि साहु दानं ।
सद्भायपि साहु दानं; धम्मलद्धस्सापि साहु दानं ।
अपि च विचेय्य दानम्पि साहु दानं” ॥

“विचेय्य दानं सुगतप्पसत्थं,
ये दक्खिण्येय्या इध जीवलोके ।
एतेसु दिन्नानि महप्फलानि,
बीजानि वुत्तानि यथा सुखेत्ते”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि —

“साधु खो, मारिस, दानं; अप्पकस्मिम्पि साहु दानं ।
सद्भायपि साहु दानं; धम्मलद्धस्सापि साहु दानं ।
विचेय्य दानम्पि साहु दानं; अपि च पाणेसुपि साधु संयमो” ॥

“यो पाणभूतानि [पाणभूतेसु (सी० पी०)] अहेठयं चरं,
परूपवादा न करोन्ति पापं ।
भीरुं पसंसन्ति न हि तत्थ सूरं,
भया हि सन्तो न करोन्ति पाप”न्ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच — “कस्स नु खो, भगवा, सुभासित”न्ति?

“सब्बासं वो सुभासितं परियायेन, अपि च ममपि सुणाथ —

“सद्भा हि दानं बहुधा पसत्थं,
दाना च खो धम्मपदं व सेय्यो ।
पुब्बे च हि पुब्बतरे च सन्तो,
निब्बानमेवज्झगमुं सपज्जा”ति ॥

४. नसन्तिसुत्तं

३४. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला सतुल्लपकायिका देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“न सन्ति कामा मनुजेषु निच्चा,
सन्तीध कमनीयानि येषु [कामेषु (क०)] बद्धो ।
येसु पमत्तो अपुनागमनं,
अनागन्ता पुरिसो मच्चुधेय्या”ति ॥

“छन्दजं अघं छन्दजं दुक्खं ।
छन्दविनया अघविनयो ।
अघविनया दुक्खविनयो”ति ॥

“न ते कामा यानि चित्रानि लोके,
सङ्कप्परागो पुरिसस्स कामो ।
तिट्ठन्ति चित्रानि तथेव लोके,
अथेत्थ धीरा विनयन्ति छन्दं ॥

“कोधं जहे विप्पजहेय्य मानं,
संयोजनं सब्बमतिक्कमेय्य ।
तं नामरूपस्मिमसज्जमानं,
अकिञ्चनं नानुपतन्ति दुक्खा ॥

“पहासि सङ्गं न विमानमज्झगा [न च मानमज्झगा (क० सी०), न विमानमागा (स्या० कं०)],
अच्छेच्छि तण्हं इध नामरूपे ।
तं छिन्नगन्थं अनिघं निरासं,
परियेसमाना नाज्झगमुं ।
देवा मनुस्सा इध वा हुरं वा,
सग्गेसु वा सब्बनिवेसनेसू”ति ॥

“तं चे हि नादक्खुं तथाविमुत्तं (इच्चायस्मा मोघराजा),

देवा मनुस्सा इध वा हुरं वा ।
नरुत्तमं अत्थचरं नरानं,
ये तं नमस्सन्ति पसंसिया ते”ति ॥

“पसंसिया तेपि भवन्ति भिक्खू (मोघराजाति भगवा),
ये तं नमस्सन्ति तथाविमुत्तं ।
अज्जाय धम्मं विचिकिच्छं पहाय,
सङ्गातिगा तेपि भवन्ति भिक्खू”ति ॥

५. उज्झानसज्जिसुत्तं

३५. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला उज्झानसज्जिका देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवणा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा वेहासं अट्ठंसु । वेहासं ठिता खो एका देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“अज्जथा सन्तमत्तानं, अज्जथा यो पवेदये ।
निकच्च कितवस्सेव, भुत्तं थेय्येन तस्स तं ॥

“यज्झि कयिरा तज्झि वदे, यं न कयिरा न तं वदे ।
अकरोन्तं भासमानानं, परिजानन्ति पण्डिता”ति ॥

“न यिदं भासितमत्तेन, एकन्तसवनेन वा ।
अनुक्कमितवे सक्का, यायं पटिपदा दळ्हा ।
याय धीरा पमुच्चन्ति, ज्ञायिनो मारबन्धना ॥

“न वे धीरा पकुब्बन्ति, विदित्वा लोकपरियायं ।
अज्जाय निब्बुता धीरा, तिण्णा लोके विसत्तिक”न्ति ॥

अथ खो ता देवतायो पथवियं पतिट्ठित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोचुं — “अच्चयो नो, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं [यथाबाला यथामूळहा यथाअकुसला (सब्बत्थ)], या मयं भगवन्तं आसादेतब्बं अमज्झिम्हा । तासं नो, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिगण्हातु आयतिं संवराया”ति । अथ खो भगवा सितं पात्वाकासि । अथ खो ता देवतायो भिय्योसोमत्ताय उज्झायन्तियो वेहासं अब्भुग्गञ्जुं । एका देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“अच्चयं देसयन्तीनं, यो चे न पटिगण्हति ।
कोपन्तरो दोसगरु, स वेरं पटिमुच्चती”ति ॥

“अच्चयो चे न विज्जेथ, नोचिधापगतं [नोचीध अपहतं (स्या० कं०), नोचिधापकतं (?)] सिया ।

वेरानि न च सम्मेय्युं, केनीध [वेरानि च सम्मेय्युं, तेनिध (सी०)] कुसलो सिया”ति ॥

“कस्सच्चया न विज्जन्ति, कस्स नत्थि अपागतं ।
को न सम्मोहमापादि, को च धीरो [कोध धीरो (स्या० कं०)] सदा सतो”ति ॥

“तथागतस्स बुद्धस्स, सब्बभूतानुकम्पिनो ।
तस्सच्चया न विज्जन्ति, तस्स नत्थि अपागतं ।
सो न सम्मोहमापादि, सोव [सोध (स्या० कं०)] धीरो सदा सतो”ति ॥

“अच्चयं देसयन्तीनं, यो चे न पटिगण्हति ।
कोपन्तरो दोसगरु, स वेरं पटिमुज्जति ।
तं वेरं नाभिनन्दामि, पटिगण्हामि वोच्चय”न्ति ॥

६. सद्धासुत्तं

३६. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला सतुल्लपकायिका देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“सद्धा दुतिया पुरिसस्स होति,
नो चे अस्सद्धियं अवतिट्ठति ।
यसो च कित्ती च तत्त्वस्स होति,
सग्गच्च सो गच्छति सरीरं विहाया”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“कोधं जहे विप्पजहेय्य मानं,
संयोजनं सब्बमतिक्कमेय्य ।
तं नामरूपस्मिमसज्जमानं,
अकिज्जनं नानुपतन्ति सङ्गा”ति ॥

“पमादमनुयुज्जन्ति, बाला दुम्मेधिनो जना ।
अप्पमादच्च मेधावी, धनं सेट्ठं व रक्खति ॥

“मा पमादमनुयुज्जेथ, मा कामरति सन्थवं ।
अप्पमत्तो हि ज्ञायन्तो, पप्पोति परमं सुख”न्ति ॥

७. समयसुत्तं

३७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं महावने महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि सब्बेहेव अरहन्तेहि; दसहि च लोकधातूहि देवता येभ्य्येन सन्निपतिता होन्ति भगवन्तं दस्सनाय भिक्खुसङ्घञ्च । अथ खो चतुन्नं सुद्धावासकायिकानं देवतानं एतदहोसि — “अयं खो भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं महावने महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि सब्बेहेव अरहन्तेहि; दसहि च लोकधातूहि देवता येभ्य्येन सन्निपतिता होन्ति भगवन्तं दस्सनाय भिक्खुसङ्घञ्च । यन्नून मयम्पि येन भगवा तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा भगवतो सन्तिके पच्चेकं गाथं [पच्चेकगाथं (सी० स्या० कं० पी०)] भासेय्यामा”ति ।

अथ खो ता देवता — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य । एवमेव — सुद्धावासेसु देवेसु अन्तरहिता भगवतो पुरतो पातुरहेसुं । अथ खो ता देवता भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“महासमयो पवनस्मिं, देवकाया समागता ।
आगतम्ह इमं धम्मसमयं, दक्खिताये अपराजितसङ्घ”न्ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“तत्र भिक्खवो समादहंसु, चित्तमत्तनो उज्जुक्कं अकंसु [उज्जुक्कमकंसु (सी० स्या० कं० पी०)] ।
सारथीव नेत्तानि गहेत्वा, इन्द्रियानि रक्खन्ति पण्डिता”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“छेत्वा खीलं छेत्वा पलिघं, इन्दखीलं ऊहच्च मनेजा ।
ते चरन्ति सुद्धा विमला, चक्खुमता सुदन्ता सुसुनागा”ति ॥

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“ये केचि बुद्धं सरणं गतासे, न ते गमिस्सन्ति अपायभूमिं ।
पहाय मानुसं देहं, देवकायं परिपूरेस्सन्ती”ति ॥

८. सकलिकसुत्तं

३८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति मद्दकुच्छिस्मिं मिगदाये । तेन खो पन समयेन भगवतो पादो सकलिकाय [सक्खलिकाय (क०)] खतो होति । भुसा सुदं भगवतो वेदना वत्तन्ति सारीरिका वेदना दुक्खा तिब्बा [तिप्पा (सी० स्या० कं० पी०)] खरा कटुका असाता अमनापा; ता सुदं भगवा सतो सम्पजानो अधिवासेति अविहज्जमानो । अथ खो भगवा चतुग्गुणं सङ्घाटिं पञ्जापेत्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेति पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो ।

अथ खो सत्तसता सतुल्लपकायिका देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं मद्दकुच्छिं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो एका

देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि — “नागो वत, भो, समणो गोतमो; नागवता च समुप्पन्ना सारीरिका वेदना दुक्खा तिब्बा खरा कटुका असाता अमनापा सतो सम्पजानो अधिवासेति अविहज्जमानो”ति ।

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि — “सीहो वत, भो, समणो गोतमो; सीहवता च समुप्पन्ना सारीरिका वेदना दुक्खा तिब्बा खरा कटुका असाता अमनापा सतो सम्पजानो अधिवासेति अविहज्जमानो”ति ।

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि — “आजानीयो वत, भो, समणो गोतमो; आजानीयवता च समुप्पन्ना सारीरिका वेदना दुक्खा तिब्बा खरा कटुका असाता अमनापा सतो सम्पजानो अधिवासेति अविहज्जमानो”ति ।

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि — “निसभो वत, भो, समणो गोतमो; निसभवता च समुप्पन्ना सारीरिका वेदना दुक्खा तिब्बा खरा कटुका असाता अमनापा सतो सम्पजानो अधिवासेति अविहज्जमानो”ति ।

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि — “धोरहो वत, भो, समणो गोतमो; धोरहवता च समुप्पन्ना सारीरिका वेदना दुक्खा तिब्बा खरा कटुका असाता अमनापा सतो सम्पजानो अधिवासेति अविहज्जमानो”ति ।

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि — “दन्तो वत, भो, समणो गोतमो; दन्तवता च समुप्पन्ना सारीरिका वेदना दुक्खा तिब्बा खरा कटुका असाता अमनापा सतो सम्पजानो अधिवासेति अविहज्जमानो”ति ।

अथ खो अपरा देवता भगवतो सन्तिके इमं उदानं उदानेसि — “पस्स समाधिं सुभावितं चित्तञ्च सुविमुत्तं, न चाभिनतं न चापनतं न च ससङ्खारनिग्गहवारितगतं [ससङ्खारनिग्गहवारितवतं (सी० स्या० कं० पी०), ससङ्खारनिग्गहवारिवावतं (क०)] । यो एवरूपं पुरिसनागं पुरिससीहं पुरिसआजानीयं पुरिसनिसभं पुरिसधोरहं पुरिसदन्तं अतिक्कमितब्बं मज्जेय्य किमज्जत्र अदस्सना”ति ।

“पञ्चवेदा सतं समं, तपस्सी ब्राह्मणा चरं ।
चित्तञ्च नेसं न सम्मा विमुत्तं, हीनत्थरूपा न पारङ्गमा ते ॥

“तण्हाधिपन्ना वतसीलबद्धा, लूखं तपं वस्ससतं चरन्ता ।
चित्तञ्च नेसं न सम्मा विमुत्तं, हीनत्थरूपा न पारङ्गमा ते ॥

“न मानकामस्स दमो इधत्थि, न मोनमत्थि असमाहितस्स ।
एको अरज्जे विहरं पमत्तो, न मच्चुधेय्यस्स तरेय्य पार”न्ति ॥

“मानं पहाय सुसमाहितत्तो, सुचेतसो सब्बधि विप्पमुत्तो ।
एको अरज्जे विहरमप्पमत्तो, स मच्चुधेय्यस्स तरेय्य पार”न्ति ॥

९. पठमपज्जुन्नधीतुसुत्तं

३९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो कोकनदा पज्जुन्नस्स

धीता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं महावनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता कोकनदा पज्जुन्नस्स धीता भगवतो
सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“वेसालियं वने विहरन्तं, अगं सत्तस्स सम्बुद्धं ।
कोकनदाहमस्मि अभिवन्दे, कोकनदा पज्जुन्नस्स धीता ॥

“सुतमेव पुरे आसि, धम्मो चक्खुमतानुबुद्धो ।
साहं दानि सक्खि जानामि, मुनिनो देसयतो सुगतस्स ॥

“ये केचि अरियं धम्मं, विगरहन्ता चरन्ति दुम्मेधा ।
उपेन्ति रोरुवं घोरं, चिररत्तं दुक्खं अनुभवन्ति ॥

“ये च खो अरिये धम्मे, खन्तिया उपसमेन उपेता ।
पहाय मानुसं देहं, देवकाय परिपूरेस्सन्ती’ति ॥

१०. दुतियपज्जुन्नधीतुसुत्तं

४०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो चूळकोकनदा
[चुल्लकोकनदा (सी० स्या० कं०)] पज्जुन्नस्स धीता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं महावनं
ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता
चूळकोकनदा पज्जुन्नस्स धीता भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“इधागमा विज्जुपभासवण्णा, कोकनदा पज्जुन्नस्स धीता ।
बुद्धञ्च धम्मञ्च नमस्समाना, गाथाचिमा अत्थवती अभासि ॥

“बहुनापि खो तं विभजेय्यं, परियायेन तादिसो धम्मो ।
संखित्तमत्थं [संखित्तमत्तं (क०)] लपयिस्सामि, यावता मे मनसा परियत्तं ॥

“पापं न कयिरा वचसा मनसा,
कायेन वा किञ्चन सब्बलोके ।
कामे पहाय सतिमा सम्पजानो,
दुक्खं न सेवेथ अनत्थसंहित’न्ति ॥

सतुल्लपकायिकवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

सब्धिमच्छरिना साधु, न सन्तुज्झानसज्जिनो ।

सद्धा समयो सकलिकं, उभो पज्जुन्नधीतरोति ॥

५. आदित्तवग्गो

१. आदित्तसुत्तं

४१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अज्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“आदित्तस्मिं अगारस्मिं, यं नीहरति भाजनं ।
तं तस्स होति अत्थाय, नो च यं तत्थ ड्हति ॥

“एवं आदित्तको लोको, जराय मरणेन च ।
नीहरेथेव दानेन, दिन्नं होति सुनीहतं ॥

“दिन्नं सुखफलं होति, नादिन्नं होति तं तथा ।
चोरा हरन्ति राजानो, अग्गि ड्हति नस्सति ॥

“अथ अन्तेन जहति, सरीरं सपरिग्गहं ।
एतदज्जाय मेधावी, भुज्जेथ च ददेथ च ।
दत्त्वा च भुत्त्वा च यथानुभावं ।
अनिन्दितो सग्गमुपेति ठान’न्ति ॥

२. किंददसुत्तं

४२. “किंददो बलदो होति, किंददो होति वण्णदो ।
किंददो सुखदो होति, किंददो होति चक्खुदो ।
को च सब्बददो होति, तं मे अक्खाहि पुच्छितो’ति ॥

“अन्नदो बलदो होति, वत्थदो होति वण्णदो ।
यानदो सुखदो होति, दीपदो होति चक्खुदो ॥

“सो च सब्बददो होति, यो ददाति उपस्सयं ।
अमतं ददो च सो होति, यो धम्ममनुसासती’ति ॥

३. अन्नसुत्तं

४३. “अन्नमेवाभिनन्दन्ति, उभये देवमानुसा ।

अथ को नाम सो यक्खो, यं अन्नं नाभिनन्दती'ति ॥

“ये नं ददन्ति सद्भाय, विप्पसन्नेन चेतसा ।
तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परमिह च ॥

“तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुज्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिन'न्ति ॥

४. एकमूलसुत्तं

४४. “एकमूलं द्विरावट्टं, तिमलं पञ्चपत्थरं ।
समुद्वं द्वादसावट्टं, पातालं अतरी इसी'ति ॥

५. अनोमसुत्तं

४५. “अनोमनामं निपुणत्थदस्सिं, पज्जाददं कामालये असत्तं ।
तं पस्सथ सब्बविदुं सुमेधं, अरिये पथे कममानं महेसि'न्ति ॥

६. अच्छरासुत्तं

४६. “अच्छरागणसङ्घुट्ठं, पिसाचगणसेवितं ।
वनन्तं मोहनं नाम, कथं यात्रा भविस्सती'ति ॥

“उजुको नाम सो मग्गो, अभया नाम सा दिसा ।
रथो अकूजनो नाम, धम्मचक्केहि संयुतो ॥

“हिरी तस्स अपालम्बो, सत्यस्स परिवारणं ।
धम्माहं सारथिं ब्रूमि, सम्मादिट्ठिपुरेजवं ॥

“यस्स एतादिसं यानं, इत्थिया पुरिसस्स वा ।
स वे एतेन यानेन, निब्बानस्सेव सन्तिके'ति ॥

७. वनरोपसुत्तं

४७. “केसं दिवा च रत्तो च, सदा पुज्जं पवड्ढति ।
धम्मट्ठा सीलसम्पन्ना, के जना सग्गगामिनो'ति ॥

“आरामरोपा वनरोपा, ये जना सेतुकारका ।
पपञ्च उदपानञ्च, ये ददन्ति उपस्सयं ॥

“तेसं दिवा च रत्तो च, सदा पुज्जं पवड्ढति ।
धम्मट्ठा सीलसम्पन्ना, ते जना सग्गगामिनो”ति ॥

८. जेतवनसुत्तं

४८. “इदञ्चि तं जेतवनं, इसिसङ्घनिसेवितं ।
आवुत्थं [आवुट्ठं (क०)] धम्मराजेन, पीतिसज्जननं मम ॥

“कम्मं विज्जा च धम्मो च, सीलं जीवितमुत्तमं ।
एतेन मच्चा सुज्झन्ति, न गोत्तेन धनेन वा ॥

“तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।
योनिस्सो विचिने धम्मं, एवं तत्थ विसुज्झति ॥

“सारिपुत्तोव पज्जाय, सीलेन उपसमेन च ।
योपि पारङ्गतो भिक्खु, एतावपरमो सिया”ति ॥

९. मच्छरिसुत्तं

४९. “येध मच्छरिनो लोके, कदरिया परिभासका ।
अज्जेसं ददमानानं, अन्तरायकरा नरा ॥

“कीदिसो तेसं विपाको, सम्परायो च कीदिसो ।
भगवन्तं पुट्टमागम्म, कथं जानेमु तं मय”न्ति ॥

“येध मच्छरिनो लोके, कदरिया परिभासका ।
अज्जेसं ददमानानं, अन्तरायकरा नरा ॥

“निरयं तिरच्छानयोनिं, यमलोकं उपपज्जरे ।
सचे एन्ति मनुस्सत्तं, दलिद्दे जायरे कुले ॥

“चोळं पिण्डो रती खिड्ढा, यत्थ किच्चेन लब्भति ।
परतो आसीसरे [आसिंसरे (सी० स्या० कं० पी०)] बाला, तम्मि तेसं न लब्भति ।
दिट्ठे धम्मेस विपाको, सम्पराये [सम्परायो (स्या० कं० पी०)] च दुग्गती”ति ॥

“इतिहेतं विजानाम, अज्जं पुच्छाम गोतम ।
येध लब्धा मनुस्सत्तं, वदज्जू वीतमच्छरा ॥

“बुद्धे पसन्ना धम्मे च, सङ्गे च तिब्बगारवा ।

कीदिसो तेसं विपाको, सम्परायो च कीदिसो ।
भगवन्तं पुट्टमागम्म, कथं जानेमु तं मय'न्ति ॥

“येध लद्धा मनुस्सत्तं, वदञ्जू वीतमच्छरा ।
बुद्धे पसन्ना धम्मे च, सङ्गे च तिब्बगारवा ।
एते सग्गा [सग्गे (सी० स्या० कं०)] पकासन्ति, यत्थ ते उपपज्जरे ॥

“सचे एन्ति मनुस्सत्तं, अट्ठे आजायरे कुले ।
चोळं पिण्डो रती खिट्ठा, यत्थाकिच्छेन लब्भति ॥

“परसम्भतेसु भोगेसु, वसवत्तीव मोदरे ।
दिट्ठे धम्मेस विपाको, सम्पराये च सुगती'न्ति ॥

१०. घटीकारसुत्तं

५०. “अविहं उपपन्नासे, विमुत्ता सत्त भिक्खवो ।
रागदोसपरिक्खीणा, तिण्णा लोके विसत्तिक'न्ति ॥

“के च ते अतरुं पङ्कं [सङ्गं (सी० स्या०)], मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ।
के हित्वा मानुसं देहं, दिब्बयोगं उपच्चगु'न्ति ॥

“उपको पलगण्डो च, पुक्कुसाति च ते तयो ।
भद्वियो खण्डदेवो च, बाहुरग्गि च सिङ्गियो [बहुदन्ती च पिङ्गयो (सी०)] ।
ते हित्वा मानुसं देहं, दिब्बयोगं उपच्चगु'न्ति ॥

“कुसली भाससी तेसं, मारपासप्पहायिनं ।
कस्स ते धम्ममज्जाय, अच्छिदुं भवबन्धन'न्ति ॥

“न अज्जत्र भगवता, नाज्जत्र तव सासना ।
यस्स ते धम्ममज्जाय, अच्छिदुं भवबन्धनं ॥

“यत्थ नामज्ज रूपज्ज, असेसं उपरुज्झति ।
तं ते धम्मं इधज्जाय, अच्छिदुं भवबन्धन'न्ति ॥

“गम्भीरं भाससी वाचं, दुब्बिजानं सुदुब्बुधं ।
कस्स त्वं धम्ममज्जाय, वाचं भाससि ईदिस'न्ति ॥

“कुम्भकारो पुरे आसिं, वेकळिङ्गे [वेहळिङ्गे (सी०), वेभळिङ्गे (स्या० कं०)] घटीकरो ।

मातापेत्तिभरो आसिं, कस्सपस्स उपासको ॥

“विरतो मेथुना धम्मा, ब्रह्मचारी निरामिसो ।
अहुवा ते सगामेय्यो, अहुवा ते पुरे सखा ॥

“सोहमेते पजानामि, विमुत्ते सत्त भिक्खवो ।
रागदोसपरिक्खीणे, तिण्णे लोके विसत्तिक”न्ति ॥

“एवमेतं तदा आसि, यथा भाससि भग्गव ।
कुम्भकारो पुरे आसि, वेकळिङ्गे घटीकरो ।
मातापेत्तिभरो आसि, कस्सपस्स उपासको ॥

“विरतो मेथुना धम्मा, ब्रह्मचारी निरामिसो ।
अहुवा मे सगामेय्यो, अहुवा मे पुरे सखा”न्ति ॥

“एवमेतं पुराणानं, सहायानं अहु सङ्गमो ।
उभिन्नं भावित्तानं, सरीरन्तिमधारिन”न्ति ॥

आदित्तवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

आदित्तं किंददं अन्नं, एकमूलअनोमियं ।
अच्छरावनरोपजेतं, मच्छरेन घटीकरोति ॥

६. जरावग्गो

१. जरासुत्तं

५१. “किंसु याव जरा साधु, किंसु साधु पतिट्ठितं ।
किंसु नरानं रतनं, किंसु चोरेहि दूहर”न्ति ॥

“सीलं याव जरा साधु, सद्धा साधु पतिट्ठिता ।
पज्जा नरानं रतनं, पुज्जं चोरेहि दूहर”न्ति ॥

२. अजरसासुत्तं

५२. “किंसु अजरसा साधु, किंसु साधु अधिट्ठितं ।
किंसु नरानं रतनं, किंसु चोरेह्यहारिय”न्ति ॥

“सीलं अजरसा साधु, सद्धा साधु अधिष्ठिता ।
पज्जा नरानं रतनं, पुज्जं चोरेह्वहारिय”न्ति ॥

३. मित्तसुत्तं

५३. “किंसु पवसतो [पथवतो (पी० क०)] मित्तं, किंसु मित्तं सके घरे ।
किं मित्तं अत्थजातस्स, किं मित्तं सम्परायिक”न्ति ॥

“सत्थो पवसतो मित्तं, माता मित्तं सके घरे ।
सहायो अत्थजातस्स, होति मित्तं पुनप्पुनं ।
सयंकतानि पुज्जानि, तं मित्तं सम्परायिक”न्ति ॥

४. वत्थुसुत्तं

५४. “किंसु वत्थु मनुस्सानं, किंसूध परमो सखा ।
किंसु भूता उपजीवन्ति, ये पाणा पथविस्सिता”ति [पथविं सिताति (सी० स्या० कं० पी०)] ॥

“पुत्ता वत्थु मनुस्सानं, भरिया च [भरियाव (सी०), भरिया (स्या० कं०)] परमो सखा ।
वुट्ठिं भूता उपजीवन्ति, ये पाणा पथविस्सिता”ति ॥

५. पठमजनसुत्तं

५५. “किंसु जनेति पुरिसं, किंसु तस्स विधावति ।
किंसु संसारमापादि, किंसु तस्स महब्भय”न्ति ॥

“तण्हा जनेति पुरिसं, चित्तमस्स विधावति ।
सत्तो संसारमापादि, दुक्खमस्स महब्भय”न्ति ॥

६. दुतियजनसुत्तं

५६. “किंसु जनेति पुरिसं, किंसु तस्स विधावति ।
किंसु संसारमापादि, किस्मा न परिमुच्चती”ति ॥

“तण्हा जनेति पुरिसं, चित्तमस्स विधावति ।
सत्तो संसारमापादि, दुक्खा न परिमुच्चती”ति ॥

७. ततियजनसुत्तं

५७. “किंसु जनेति पुरिसं, किंसु तस्स विधावति ।

किंसु संसारमापादि, किंसु तस्स परायनं'न्ति ॥

“तण्हा जनेति पुरिसं, चित्तमस्स विधावति ।
सत्तो संसारमापादि, कम्मं तस्स परायनं'न्ति ॥

८. उप्पथसुत्तं

५८. “किंसु उप्पथो अक्खातो, किंसु रत्तिन्दिवक्खयो ।
किं मलं ब्रह्मचरियस्स, किं सिनानमनोदकं'न्ति ॥

“रागो उप्पथो अक्खातो, वयो रत्तिन्दिवक्खयो ।
इत्थी मलं ब्रह्मचरियस्स, एत्थायं सज्जते पजा ।
तपो च ब्रह्मचरियञ्च, तं सिनानमनोदकं'न्ति ॥

९. दुतियसुत्तं

५९. “किंसु दुतिया [दुतियं (स्या० कं० पी०)] पुरिसस्स होति, किंसु चेनं पसासति ।
किस्स चाभिरतो मच्चो, सब्बदुक्खा पमुच्चती'ति ॥

“सद्भा दुतिया पुरिसस्स होति, पज्जा चेनं पसासति ।
निब्बानाभिरतो मच्चो, सब्बदुक्खा पमुच्चती'ति ॥

१०. कविसुत्तं

६०. “किंसु निदानं गाथानं, किंसु तासं वियञ्जनं ।
किंसु सन्निस्सिता गाथा, किंसु गाथानमासयो'ति ॥

“छन्दो निदानं गाथानं, अक्खरा तासं वियञ्जनं ।
नामसन्निस्सिता गाथा, कवि गाथानमासयो'ति ॥

जरावग्गो छट्ठो ।

तस्सुद्धानं —

जरा अजरसा मित्तं, वत्थु तीणि जनानि च ।
उप्पथो च दुतियो च, कविना पूरितो वग्गोति ॥

७. अब्धवग्गो

१. नामसुत्तं

६१. “किंसु सब्बं अद्भवि [अन्वभवि (सी०)], किस्मा भिय्यो न विज्जति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू”ति [वसमद्भगू (क०)] ॥

“नामं सब्बं अद्भवि, नामा भिय्यो न विज्जति ।
नामस्स एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू”ति ॥

२. चित्तसुत्तं

६२. “केनस्सु नीयति लोको, केनस्सु परिकस्सति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू”ति ॥

“चित्तेन नीयति लोको, चित्तेन परिकस्सति ।
चित्तस्स एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू”ति ॥

३. तण्हासुत्तं

६३. “केनस्सु नीयति लोको, केनस्सु परिकस्सति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू”ति ॥

“तण्हाय नीयति लोको, तण्हाय परिकस्सति ।
तण्हाय एकधम्मस्स, सब्बेव वसमन्वगू”ति ॥

४. संयोजनसुत्तं

६४. “किंसु संयोजनो लोको, किंसु तस्स विचारणं ।
किस्सस्सु विप्पहानेन, निब्बानं इति वुच्चती”ति ॥

“नन्दीसंयोजनो [नन्दिसंयोजनो (सी० स्या० कं०)] लोको, वितक्कस्स विचारणं ।
तण्हाय विप्पहानेन, निब्बानं इति वुच्चती”ति ॥

५. बन्धनसुत्तं

६५. “किंसु सम्बन्धनो लोको, किंसु तस्स विचारणं ।
किस्सस्सु विप्पहानेन, सब्बं छिन्दति बन्धन”न्ति ॥

“नन्दीसम्बन्धनो लोको, वितक्कस्स विचारणं ।
तण्हाय विप्पहानेन, सब्बं छिन्दति बन्धन”न्ति ॥

६. अत्तहतसुत्तं

६६. “केनस्सुब्भाहतो लोको, केनस्सु परिवारितो ।
केन सल्लेन ओतिण्णो, किस्स धूपायितो सदा”ति ॥

“मच्चुनाब्भाहतो लोको, जराय परिवारितो ।
तण्हासल्लेन ओतिण्णो, इच्छाधूपायितो सदा”ति ॥

७. उड्डितसुत्तं

६७. “केनस्सु उड्डितो लोको, केनस्सु परिवारितो ।
केनस्सु पिहितो लोको, किस्मिं लोको पतिड्डितो”ति ॥

“तण्हाय उड्डितो लोको, जराय परिवारितो ।
मच्चुना पिहितो लोको, दुक्खे लोको पतिड्डितो”ति ॥

८. पिहितसुत्तं

६८. “केनस्सु पिहितो लोको, किस्मिं लोको पतिड्डितो ।
केनस्सु उड्डितो लोको, केनस्सु परिवारितो”ति ॥

“मच्चुना पिहितो लोको, दुक्खे लोको पतिड्डितो ।
तण्हाय उड्डितो लोको, जराय परिवारितो”ति ॥

९. इच्छासुत्तं

६९. “केनस्सु बज्झती लोको, किस्स विनयाय मुच्चति ।
किस्सस्सु विप्पहानेन, सब्बं छिन्दति बन्धन”न्ति ॥

“इच्छाय बज्झती लोको, इच्छाविनयाय मुच्चति ।
इच्छाय विप्पहानेन, सब्बं छिन्दति बन्धन”न्ति ॥

१०. लोकसुत्तं

७०. “किस्मिं लोको समुप्पन्नो, किस्मिं कुब्बति सन्थवं ।
किस्स लोको उपादाय, किस्मिं लोको विहज्जती”ति ॥

“छसु लोको समुप्पन्नो, छसु कुब्बति सन्थवं ।
छन्नमेव उपादाय, छसु लोको विहज्जती”ति ॥

अद्धवग्गो [अन्ववग्गो (सी०)] सत्तमो ।

तस्सुद्धानं —

नामं चित्तञ्च तण्हा च, संयोजनञ्च बन्धना ।
अब्भाहतुडितो पिहितो, इच्छा लोकेन ते दसाति ॥

८. छेत्वावग्गो

१. छेत्वासुत्तं

७१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“किंसु छेत्वा [झत्वा (सी०), घत्वा (स्या० कं०) एवमुपरिपि] सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, वधं रोचेसि गोतमा”ति ॥

“कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति ।
कोधस्स विसमूलस्स, मधुरग्गस्स देवते ।
वधं अरिया पसंसन्ति, तज्झि छेत्वा न सोचती”ति ॥

२. रथसुत्तं

७२. “किंसु रथस्स पज्जाणं, किंसु पज्जाणमग्गिनो ।
किंसु रट्ठस्स पज्जाणं, किंसु पज्जाणमित्थिया”ति ॥

“धजो रथस्स पज्जाणं, धूमो पज्जाणमग्गिनो ।
राजा रट्ठस्स पज्जाणं, भत्ता पज्जाणमित्थिया”ति ॥

३. वित्तसुत्तं

७३. “किंसूध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं, किंसु सुचिण्णो सुखमावहति ।
किंसु हवे सादुतरं [साधुतरं (क०)] रसानं, कथंजीविं [किंसुजीविं (क०)] जीवितमाहु सेट्ठ”न्ति ॥

“सद्धीध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं, धम्मो सुचिण्णो सुखमावहति ।
सच्चं हवे सादुतरं रसानं, पज्जाजीविं जीवितमाहु सेट्ठ”न्ति ॥

४. वुट्टिसुत्तं

७४. “किंसु उप्पततं सेट्ठं, किंसु निपततं वरं ।

किंसु पवजमानानं, किंसु पवदतं वरं'न्ति ॥

“बीजं उप्पततं सेट्ठं, वुट्ठि निपततं वरा ।
गावो पवजमानानं, पुत्तो पवदतं वरोति ॥

“विज्जा उप्पततं सेट्ठा, अविज्जा निपततं वरा ।
सङ्खो पवजमानानं, बुद्धो पवदतं वरो'ति ॥

५. भीतासुत्तं

७५. “किंसूध भीता जनता अनेका,
मग्गो चनेकायतनप्पवुत्तो ।
पुच्छामि तं गोतम भूरिपज्ज,
किस्मिं ठितो परलोकं न भाये'ति ॥

“वाचं मनञ्च पणिधाय सम्मा,
कायेन पापानि अकुब्बमानो ।
बहन्नपानं घरमावसन्तो,
सद्धो मुदू संविभागी वदञ्जू ।
एतेसु धम्मेषु ठितो चतूसु,
धम्मे ठितो परलोकं न भाये'ति ॥

६. नजीरतिसुत्तं

७६. “किं जीरति किं न जीरति, किंसु उप्पथोति वुच्चति ।
किंसु धम्मानं परिपन्थो, किंसु रत्तिन्दिवक्खयो ।
किं मलं ब्रह्मचरियस्स, किं सिनानमनोदकं ॥

“कति लोकस्मिं छिद्धानि, यत्थ वित्तं [चित्तं (सी० स्या० कं० पी०)] न तिट्ठति ।
भगवन्तं पुट्टुमागम्म, कथं जानेमु तं मय'न्ति ॥

“रूपं जीरति मच्चानं, नामगोत्तं न जीरति ।
रागो उप्पथोति वुच्चति ॥

“लोभो धम्मानं परिपन्थो, वयो रत्तिन्दिवक्खयो ।
इत्थी मलं ब्रह्मचरियस्स, एत्थायं सज्जते पजा ।
तपो च ब्रह्मचरियञ्च, तं सिनानमनोदकं ॥

“छ लोकस्मिं छिद्धानि, यत्थ वित्तं न तिद्धति ।
 आलस्यञ्च [आलस्सञ्च (सी० पी०)] पमादो च, अनुद्धानं असंयमो ।
 निद्वा तन्दी [तन्दि (सी०)] च ते छिद्दे, सब्बसो तं विवज्जये”ति ॥

७. इस्सरियसुत्तं

७७. “किंसु इस्सरियं लोके, किंसु भण्डानमुत्तमं ।
 किंसु सत्थमलं लोके, किंसु लोकस्मिमब्बुदं ॥

“किंसु हरन्तं वारेन्ति, हरन्तो पन को पियो ।
 किंसु पुनप्पुनायन्तं, अभिनन्दन्ति पण्डिता”ति ॥

“वसो इस्सरियं लोके, इत्थी भण्डानमुत्तमं ।
 कोधो सत्थमलं लोके, चोरा लोकस्मिमब्बुदा ॥

“चोरं हरन्तं वारेन्ति, हरन्तो समणो पियो ।
 समणं पुनप्पुनायन्तं, अभिनन्दन्ति पण्डिता”ति ॥

८. कामसुत्तं

७८. “किमत्थकामो न ददे, किं मच्चो न परिच्चजे ।
 किंसु मुञ्चेय्य कल्याणं, पापिकं न च मोचये”ति ॥

“अत्तानं न ददे पोसो, अत्तानं न परिच्चजे ।
 वाचं मुञ्चेय्य कल्याणं, पापिकञ्च न मोचये”ति ॥

९. पाथेय्यसुत्तं

७९. “किंसु बन्धति पाथेय्यं, किंसु भोगानमासयो ।
 किंसु नरं परिकस्सति, किंसु लोकस्मि दुज्जहं ।
 किस्मिं बद्धा पुथू सत्ता, पासेन सकुणी यथा”ति ॥

“सद्धा बन्धति पाथेय्यं, सिरी भोगानमासयो ।
 इच्छा नरं परिकस्सति, इच्छा लोकस्मि दुज्जहा ।
 इच्छाबद्धा पुथू सत्ता, पासेन सकुणी यथा”ति ॥

१०. पज्जोतसुत्तं

८०. “किंसु लोकस्मि पज्जोतो, किंसु लोकस्मि जागरो ।

किंसु कम्मे सजीवानं, किमस्स इरियापथो ॥

“किंसु अलसं अनलसञ्च [किं आलस्यानालस्यञ्च (क०)], माता पुत्तं पोसति ।
किं भूता उपजीवन्ति, ये पाणा पथविस्सिता”ति ॥

“पञ्जा लोकस्मि पज्जोतो, सति लोकस्मि जागरो ।
गावो कम्मे सजीवानं, सीतस्स इरियापथो ॥

“वुट्ठि अलसं अनलसञ्च, माता पुत्तं पोसति ।
वुट्ठिं भूता उपजीवन्ति, ये पाणा पथविस्सिता”ति ॥

११. अरणसुत्तं

८१. “केसूध अरणा लोके, केसं वुसितं न नस्सति ।
केध इच्छं परिजानन्ति, केसं भोजिस्सियं सदा ॥

“किंसु माता पिता भाता, वन्दन्ति नं पतिट्ठितं ।
किंसु इध जातिहीनं, अभिवादेन्ति खत्तिया”ति ॥

“समणीध अरणा लोके, समणानं वुसितं न नस्सति ।
समणा इच्छं परिजानन्ति, समणानं भोजिस्सियं सदा ॥

“समणं माता पिता भाता, वन्दन्ति नं पतिट्ठितं ।
समणीध जातिहीनं, अभिवादेन्ति खत्तिया”ति ॥

छेत्वावग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्धानं —

छेत्वा रथञ्च चित्तञ्च, वुट्ठि भीता नजीरति ।
इस्सरं कामं पाथेय्यं, पज्जोतो अरणेन चाति ॥

देवतासंयुत्तं समत्तं ।

२. देवपुत्तसंयुत्तं

१. पठमवग्गो

१. पठमकस्सपसुत्तं

८२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो कस्सपो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो कस्सपो देवपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “भिक्षुं भगवा पकासेसि, नो च भिक्षुनो अनुसास”न्ति । “तेन हि कस्सप, तज्जेवेत्थ पटिभातू”ति ।

“सुभासितस्स सिक्खेथ, समणूपासनस्स च ।
एकासनस्स च रहो, चित्तवूपसमस्स चा”ति ॥

इदमवोच कस्सपो देवपुत्तो; समनुज्जो सत्था अहोसि । अथ खो कस्सपो देवपुत्तो “समनुज्जो मे सत्था”ति भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायीति ।

२. दुतियकस्सपसुत्तं

८३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठितो खो कस्सपो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“भिक्षु सिया झायी विमुत्तचित्तो,
आकङ्खे चे हदयस्सानुपत्तिं ।
लोकस्स जत्वा उदयब्बयज्ज,
सुचेतसो अनिस्सितो तदानिसंसो”ति ॥

३. माघसुत्तं

८४. सावत्थिनिदानं । अथ खो माघो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो माघो देवपुत्तो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“किंसु छेत्वा सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, वधं रोचेसि गोतमा”ति ॥

“कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति ।
कोधस्स विसमूलस्स, मधुरग्गस्स वत्रभू ।
वधं अरिया पसंसन्ति, तज्हि छेत्वा न सोचती”ति ॥

४. मागधसुत्तं

८५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठितो खो मागधो देवपुत्तो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“कति लोकस्मिं पज्जोता, येहि लोको पकासति ।
भवन्तं पुट्टुमागम्म, कथं जानेमु तं मय”न्ति ॥

“चत्तारो लोके पज्जोता, पञ्चमेत्थ न विज्जति ।
दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा ॥

“अथ अग्निं दिवारत्तिं, तत्थ तत्थ पकासति ।
सम्बुद्धो तपतं सेट्ठो, एसा आभा अनुत्तरा”ति ॥

५. दामलिसुत्तं

८६. सावत्थिनिदानं । अथ खो दामलि देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो दामलि देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“करणीयमेतं ब्राह्मणेन, पधानं अकिलासुना ।
कामानं विप्पहानेन, न तेनासीसते भव”न्ति ॥

“नत्थि किच्चं ब्राह्मणस्स (दामलीति भगवा),
कतकिच्चो हि ब्राह्मणो ॥

“याव न गाधं लभति नदीसु,
आयूहति सब्बगत्तेभि जन्तु ।
गाधञ्च लब्धान थले ठितो यो,
नायूहती पारगतो हि सोव [सोति (सी० पी० क०), होति (स्या० कं०), सो (?)] ॥

“एसूपमा दामलि ब्राह्मणस्स,
खीणासवस्स निपकस्स झायिनो ।
पप्पुय्य जातिमरणस्स अन्तं,
नायूहती पारगतो हि सो”ति [होतीति (स्या० कं०)] ॥

६. कामदसुत्तं

८७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठितो खो कामदो देवपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “दुक्करं भगवा, सुदुक्करं भगवा”ति ।

“दुक्करं वापि करोन्ति (कामदाति भगवा),
सेखा सीलसमाहिता ।
ठितत्ता अनगारियुपेतस्स,
तुट्ठि होति सुखावहा”ति ॥

“दुल्लभा भगवा यदिदं तुङ्गी”ति ।

“दुल्लभं वापि लभन्ति (कामदाति भगवा),
चित्तवूपसमे रता ।
येसं दिवा च रत्तो च,
भावनाय रतो मनो”ति ॥

“दुस्समादहं भगवा यदिदं चित्त”न्ति ।

“दुस्समादहं वापि समादहन्ति (कामदाति भगवा),
इन्द्रियूपसमे रता ।
ते छेत्वा मच्चुनो जालं,
अरिया गच्छन्ति कामदा”ति ॥

“दुग्गमो भगवा विसमो मग्गो”ति ।

“दुग्गमे विसमे वापि, अरिया गच्छन्ति कामद ।
अनरिया विसमे मग्गे, पपतन्ति अवंसिरा ।
अरियानं समो मग्गो, अरिया हि विसमे समा”ति ॥

७. पञ्चालचण्डसुत्तं

८८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठितो खो पञ्चालचण्डो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“सम्बाधे वत ओकासं, अविन्दि भूरिमेधसो ।
यो ज्ञानमबुज्झि [ज्ञानमबुधा (क० सी०), ज्ञानमबुद्धि (स्या० कं० पी० क०)] बुद्धो, पटिलीननिसभो मुनी”ति ॥

“सम्बाधे वापि विन्दन्ति (पञ्चालचण्डाति भगवा),
धम्मं निब्बानपत्तिया ।
ये सतिं पच्चलत्थंसु,
सम्मा ते सुसमाहिता”ति ॥

८. तायनसुत्तं

८९. सावत्थिनिदानं । अथ खो तायनो देवपुत्तो पुराणतित्थकरो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो तायनो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“छिन्द सोतं परक्कम्म, कामे पनुद ब्राह्मण ।

नप्पहाय मुनी कामे, नेकत्तमुपपज्जति ॥

“कयिरा चे कयिराथेनं, दळ्ढमेनं परक्कमे ।
सिथिलो हि परिब्बाजो, भिय्यो आकिरते रजं ॥

“अकतं दुक्कटं [दुक्कतं (सी० पी०)] सेय्यो, पच्छा तपति दुक्कटं ।
कतज्ज सुकतं सेय्यो, यं कत्वा नानुतप्पति ॥

“कुसो यथा दुग्गहितो, हत्थमेवानुकन्तति ।
सामज्जं दुप्परामट्ठं, निरयायूपकट्ठति ॥

“यं किञ्चि सिथिलं कम्मं, संकिलिडुज्ज यं वतं ।
सङ्कस्सरं ब्रह्मचरियं, न तं होति महप्फलं’न्ति ॥

इदमवोच तायनो देवपुत्तो; इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायीति ।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि — “इमं, भिक्खवे, रत्तिं तायनो नाम देवपुत्तो पुराणतित्थकरो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो, भिक्खवे, तायनो देवपुत्तो मम सन्तिके इमा गाथायो अभसि —

“छिन्द सोतं परक्कम्म, कामे पनुद ब्राह्मण ।
नप्पहाय मुनी कामे, नेकत्तमुपपज्जति ॥

“कयिरा चे कयिराथेनं, दळ्ढमेनं परक्कमे ।
सिथिलो हि परिब्बाजो, भिय्यो आकिरते रजं ॥

“अकतं दुक्कटं सेय्यो, पच्छा तपति दुक्कटं ।
कतज्ज सुकतं सेय्यो, यं कत्वा नानुतप्पति ॥

“कुसो यथा दुग्गहितो, हत्थमेवानुकन्तति ।
सामज्जं दुप्परामट्ठं, निरयायूपकट्ठति ॥

“यं किञ्चि सिथिलं कम्मं, संकिलिडुज्ज यं वतं ।
सङ्कस्सरं ब्रह्मचरियं, न तं होति महप्फलं’न्ति ॥

“इदमवोच, भिक्खवे, तायनो देवपुत्तो, इदं वत्वा मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि । उग्गण्हाथ, भिक्खवे, तायनगाथा; परियापुणाथ, भिक्खवे, तायनगाथा; धारेथ, भिक्खवे, तायनगाथा । अत्थसंहिता, भिक्खवे,

तायनगाथा आदिब्रह्मचरियिका’ति ।

९. चन्दिमसुत्तं

९०. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन चन्दिमा देवपुत्तो राहुना असुरिन्देन गहितो होति । अथ खो चन्दिमा देवपुत्तो भगवन्तं अनुस्सरमानो तायं वेलायं इमं गाथं अभासि —

“नमो ते बुद्ध वीरत्थु, विप्पमुत्तोसि सब्बधि ।
सम्बाधपटिपन्नोस्मि, तस्स मे सरणं भवा’ति ॥

अथ खो भगवा चन्दिमं देवपुत्तं आरब्ध राहुं असुरिन्दं गाथाय अज्झभासि —

“तथागतं अरहन्तं, चन्दिमा सरणं गतो ।
राहु चन्दं पमुज्जस्सु, बुद्धा लोकानुकम्पका’ति ॥

अथ खो राहु असुरिन्दो चन्दिमं देवपुत्तं मुञ्चित्वा तरमानरूपो येन वेपचित्ति असुरिन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा संविग्गो लोमहट्ठजातो एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो राहुं असुरिन्दं वेपचित्ति असुरिन्दो गाथाय अज्झभासि —

“किं नु सन्तरमानोव, राहु चन्दं पमुज्जसि ।
संविग्गरूपो आगम्म, किं नु भीतोव तिट्ठसी’ति ॥

“सत्तथा मे फले मुद्धा, जीवन्तो न सुखं लभे ।
बुद्धगाथाभिगीतोमिहि, नो चे मुज्जेय्य चन्दिम’न्ति ॥

१०. सूरियसुत्तं

९१. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन सूरियो देवपुत्तो राहुना असुरिन्देन गहितो होति । अथ खो सूरियो देवपुत्तो भगवन्तं अनुस्सरमानो तायं वेलायं इमं गाथं अभासि —

“नमो ते बुद्ध वीरत्थु, विप्पमुत्तोसि सब्बधि ।
सम्बाधपटिपन्नोस्मि, तस्स मे सरणं भवा’ति ॥

अथ खो भगवा सूरियं देवपुत्तं आरब्ध राहुं असुरिन्दं गाथाहि अज्झभासि —

“तथागतं अरहन्तं, सूरियो सरणं गतो ।
राहु सूरियं [सूरियं (सी० स्या० कं० पी०)] पमुज्जस्सु, बुद्धा लोकानुकम्पका ॥

“यो अन्धकारे तमसि पभङ्करो,
वेरोचनो मण्डली उगगतेजो ।

मा राहु गिली चरमन्तलिकखे,
पजं ममं राहु पमुञ्च सूरिय”न्ति ॥

अथ खो राहु असुरिन्दो सूरियं देवपुत्तं मुञ्चित्वा तरमानरूपो येन वेपचित्ति असुरिन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा संविग्गो लोमहट्ठजातो एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो राहुं असुरिन्दं वेपचित्ति असुरिन्दो गाथाय अज्झभासि —

“किं नु सन्तरमानोव, राहु सूरियं पमुञ्चसि ।
संविग्गरूपो आगम्म, किं नु भीतोव तिट्ठसी”ति ॥

“सत्तथा मे फले मुद्धा, जीवन्तो न सुखं लभे ।
बुद्धगाथाभिगीतोमिहि, नो चे मुञ्चेय्य सूरिय”न्ति ॥

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे कस्सपा च माघो च, मागधो दामलि कामदो ।
पञ्चालचण्डो तायनो, चन्दिमसूरियेन ते दसाति ॥

२. अनाथपिण्डिकवग्गो

१. चन्दिमससुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । अथ खो चन्दिमसो [चन्दिमासो (क०)] देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो चन्दिमसो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“ते हि सोत्थिं गमिस्सन्ति, कच्छे वामकसे मगा ।
झानानि उपसम्पज्ज, एकोदि निपका सता”ति ॥

“ते हि पारं गमिस्सन्ति, छेत्वा जालं व अम्बुजो ।
झानानि उपसम्पज्ज, अप्पमत्ता रणज्जहा”ति ॥

२. वेण्डुसुत्तं

१३. एकमन्तं ठितो खो वेण्डु [वेण्डु (सी०)] देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“सुखिताव ते [सुखिता वत ते (सी० स्या० कं०)] मनुजा, सुगतं पयिरुपासिय ।
युज्जं [युज्ज (सी०), युज्ज (स्या० कं० पी०)] गोतमसासने, अप्पमत्ता नु सिक्खरे”ति ॥

“ये मे पवुत्ते सिट्ठिपदे [सत्थिपदे (सी० स्या० कं० पी०)] (वेण्डूति भगवा),
 अनुसिक्खन्ति ज्ञायिनो ।
 काले ते अप्पमज्जन्ता,
 न मच्चुवसगा सियु”न्ति ॥

३. दीघलट्टिसुत्तं

९४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो दीघलट्टि देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं वेळुवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो दीघलट्टि देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“भिक्खु सिया ज्ञायी विमुत्तचित्तो,
 आकङ्खे चे हृदयस्सानुपत्तिं ।
 लोकस्स जत्वा उदयब्बयज्ज,
 सुचेतसो अनिस्सितो तदानिसंसो”ति ॥

४. नन्दनसुत्तं

९५. एकमन्तं ठितो खो नन्दनो देवपुत्तो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“पुच्छामि तं गोतम भूरिपज्ज,
 अनावटं भगवतो जाणदस्सनं ।
 कथंविधं सीलवन्तं वदन्ति,
 कथंविधं पज्जवन्तं वदन्ति ।
 कथंविधो दुक्खमतिच्च इरियति,
 कथंविधं देवता पूजयन्ती”ति ॥

“यो सीलवा पज्जवा भावित्तो,
 समाहितो ज्ञानरतो सतीमा ।
 सब्बस्स सोका विगता पहीना,
 खीणासवो अन्तिमदेहधारी ॥

“तथाविधं सीलवन्तं वदन्ति,
 तथाविधं पज्जवन्तं वदन्ति ।
 तथाविधो दुक्खमतिच्च इरियति,
 तथाविधं देवता पूजयन्ती”ति ॥

५. चन्दनसुत्तं

१६. एकमन्तं ठितो खो चन्दनो देवपुत्तो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“कथंसु [कोसुध (सी०)] तरति ओघं, रत्तिन्दिवमतन्दितो ।
अप्पतिट्ठे अनालम्बे, को गम्भीरे न सीदती”ति ॥

“सब्बदा सीलसम्पन्नो, पज्जवा सुसमाहितो ।
आरद्धवीरियो पहितत्तो, ओघं तरति दुत्तरं ॥

“विरतो कामसज्जाय, रूपसंयोजनातिगो ।
नन्दीरागपरिक्खीणो, सो गम्भीरे न सीदती”ति ॥

६. वासुदत्तसुत्तं

१७. एकमन्तं ठितो खो वासुदत्तो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“सत्तिया विय ओमट्ठो, ड्हमानोव [ड्हमानेव (सब्बत्थ)] मत्थके ।
कामरागप्पहानाय, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

“सत्तिया विय ओमट्ठो, ड्हमानोव मत्थके ।
सक्कायदिट्ठिप्पहानाय, सतो भिक्खु परिब्बजे”ति ॥

७. सुब्रह्मसुत्तं

१८. एकमन्तं ठितो खो सुब्रह्मा देवपुत्तो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“निच्चं उत्रस्तमिदं चित्तं, निच्चं उब्बिग्गमिदं [उब्बिग्गिदं (महासतिपट्ठानसुत्तवण्णनायं)] मनो ।
अनुप्पन्नेसु किच्चेसु [किच्चेसु (बहूसु)], अथो उप्पतितेसु च ।
सचे अत्थि अनुत्रस्तं, तं मे अक्खाहि पुच्छितो”ति ॥

“नाज्जत्र बोज्झा तपसा [बोज्झङ्गतपसा (सी० स्या० कं० पी०)], नाज्जत्रिन्द्रियसंवरा ।
नाज्जत्र सब्बनिस्सग्गा, सोत्थिं पस्सामि पाणिन”न्ति ॥

“इदमवोच...पे०... तत्थेवन्तरधायी”ति ।

८. ककुधसुत्तं

१९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा साकेते विहरति अज्जनवने मिगदाये । अथ खो ककुधो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं अज्जनवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो ककुधो देवपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “नन्दसि, समणा”ति? “किं

लद्धा, आवुसो'ति? "तेन हि, समण, सोचसी'ति? "किं जीयित्थ, आवुसो'ति? "तेन हि, समण, नेव नन्दसि न च [नेव (सी० स्या० कं०)] सोचसी'ति? "एवमावुसो'ति ।

"कच्चि त्वं अनघो [अनिघो (सब्बत्थ)] भिक्खु, कच्चि नन्दी [नन्दि (सी० स्या० कं०)] न विज्जति ।
कच्चि तं एकमासीनं, अरती नाभिकीरती'ति ॥

"अनघो वे अहं यक्ख, अथो नन्दी न विज्जति ।
अथो मं एकमासीनं, अरती नाभिकीरती'ति ॥

"कथं त्वं अनघो भिक्खु, कथं नन्दी न विज्जति ।
कथं तं एकमासीनं, अरती नाभिकीरती'ति ॥

"अघजातस्स वे नन्दी, नन्दीजातस्स वे अघं ।
अनन्दी अनघो भिक्खु, एवं जानाहि आवुसो'ति ॥

"चिरस्सं वत पस्सामि, ब्राह्मणं परिनिब्बुतं ।
अनन्दिं अनघं भिक्खुं, तिण्णं लोके विसत्तिक'न्ति ॥

९. उत्तरसुत्तं

१००. राजगहनदानं । एकमन्तं ठितो खो उत्तरो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

"उपनीयति जीवितमप्पमायु,
जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
पुज्जानि कयिराथ सुखावहानी'ति ॥

"उपनीयति जीवितमप्पमायु,
जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
लोकामिसं पजहे सन्तिपेक्खो'ति ॥

१०. अनाथपिण्डिकसुत्तं

१०१. एकमन्तं ठितो खो अनाथपिण्डिको देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

"इदञ्चि तं जेतवनं, इसिसङ्घनिसेवितं ।
आवुत्थं धम्मराजेन, पीतिसज्जननं मम ॥

“कम्मं विज्जा च धम्मो च, सीलं जीवितमुत्तमं ।
एतेन मच्चा सुज्झन्ति, न गोत्तेन धनेन वा ॥

“तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।
योनिस्सो विचिने धम्मं, एवं तत्थ विसुज्झति ॥

“सारिपुत्तोव पज्जाय, सीलेन उपसमेन च ।
योपि पारङ्गतो भिक्खु, एतावपरमो सिया”ति ॥

इदमवोच अनाथपिण्डिको देवपुत्तो । इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायीति ।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि — “इमं, भिक्खवे, रत्तिं अज्जतरो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो, भिक्खवे, सो देवपुत्तो मम सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“इदञ्चि तं जेतवनं, इसिसङ्घनिसेवितं ।
आवुत्थं धम्मराजेन, पीतिसज्जननं मम ॥

“कम्मं विज्जा च धम्मो च, सीलं जीवितमुत्तमं ।
एतेन मच्चा सुज्झन्ति, न गोत्तेन धनेन वा ॥

“तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।
योनिस्सो विचिने धम्मं, एवं तत्थ विसुज्झति ॥

“सारिपुत्तोव पज्जाय, सीलेन उपसमेन च ।
योपि पारङ्गतो भिक्खु, एतावपरमो सिया”ति ॥

“इदमवोच, भिक्खवे, सो देवपुत्तो । इदं वत्वा मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायी”ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “सो हि नून, भन्ते, अनाथपिण्डिको देवपुत्तो भविस्सति । अनाथपिण्डिको गहपति आयस्मन्ते सारिपुत्ते अभिप्पसन्नो अहोसी”ति । “साधु साधु, आनन्द, यावतकं खो, आनन्द, तक्काय पत्तब्बं अनुप्पत्तं तं तया । अनाथपिण्डिको हि सो, आनन्द, देवपुत्तो”ति ।

अनाथपिण्डिकवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

चन्दिमसो [चन्दिमासो (पी० क०)] च वेण्डु [वेण्डु (सी० क०)] च, दीघलट्ठि च नन्दनो ।
चन्दनो वासुदत्तो च, सुब्रह्मा ककुधेन च ।

उत्तरो नवमो वृत्तो, दसमो अनाथपिण्डकोति ॥

३. नानातित्थियवग्गो

१. सिवसुत्तं

१०२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो सिवो देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सिवो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममज्जाय, सेय्यो होति न पापियो ॥

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममज्जाय, पज्जा लब्धति नाज्जतो ॥

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममज्जाय, सोकमज्जे न सोचति ॥

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममज्जाय, जातिमज्जे विरोचति ॥

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममज्जाय, सत्ता गच्छन्ति सुगतिं ॥

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममज्जाय, सत्ता तिष्ठन्ति सातत”न्ति ॥

अथ खो भगवा सिवं देवपुत्तं गाथाय पच्चभासि —

“सब्धिरेव समासेथ, सब्धि कुब्बेथ सन्थवं ।
सतं सद्धम्ममज्जाय, सब्बदुक्खा पमुच्चती”ति ॥

२. खेमसुत्तं

१०३. एकमन्तं ठितो खो खेमो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“चरन्ति बाला दुम्मेधा, अमित्तेनेव अत्तना ।
करोन्ता पापकं कम्मं, यं होति कटुकप्पलं ॥

“न तं कम्मं कतं साधु, यं कत्वा अनुतप्पति ।
यस्स अस्सुमुखो रोदं, विपाकं पटिसेवति ॥

“तज्ज कम्मं कतं साधु, यं कत्वा नानुतप्पति ।
यस्स पतीतो सुमनो, विपाकं पटिसेवति ॥

“पटिकच्चेव [पटिगच्चेव (सी०)] तं कयिरा, यं जज्जा हितमत्तनो ।
न साकटिकचिन्ताय, मन्ता धीरो परक्कमे ॥

“यथा साकटिको मट्ठं [पन्थं (सी०), पसत्थं (स्या० कं०)], समं हित्वा महापथं ।
विसमं मग्गमारुह, अक्खच्छिन्नोव ज्ञायति ॥

“एवं धम्मा अपक्कम्म, अधम्ममनुवत्तिय ।
मन्दो मच्चुमुखं पत्तो, अक्खच्छिन्नोव ज्ञायती”ति ॥

३. सेरीसुत्तं

१०४. एकमन्तं ठितो खो सेरी देवपुत्तो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“अन्नमेवाभिनन्दन्ति, उभये देवमानुसा ।
अथ को नाम सो यक्खो, यं अन्नं नाभिनन्दती”ति ॥

“ये नं ददन्ति सद्भाय, विप्पसन्नेन चेतसा ।
तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परमि च ॥

“तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुज्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिन”न्ति ॥

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यावसुभासितमिदं, भन्ते, भगवता —

“ये नं ददन्ति सद्भाय, विप्पसन्नेन चेतसा ।
तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परमि च ॥

“तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुज्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिन”न्ति ॥

“भूतपुब्बाहं, भन्ते, सिरी [सेरी (सी० स्या० कं० पी०)] नाम राजा अहोसिं दायको दानपति दानस्स वण्णवादी । तस्स मय्हं, भन्ते, चतूसु द्वारेसु दानं दीयित्थ समण-ब्राह्मण-कपणद्धिक-वनिब्बकयाचकानं । अथ खो मं, भन्ते, इत्थागारं उपसङ्कमित्वा एतदवोच [इत्थागारा उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं (क०)] — ‘देवस्स खो [देवस्सेव खो (क० सी०)] दानं दीयति;

अम्हाकं दानं न दीयति । साधु मयम्पि देवं निस्साय दानानि ददेय्याम, पुज्जानि करेय्यामांति । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अहं खोस्मि दायको दानपति दानस्स वण्णवादी । दानं दस्सामाति वदन्ते किन्ति वदेय्यंन्ति? सो ख्वाहं, भन्ते, पठमं द्वारं इत्थागारस्स अदासिं । तत्थ इत्थागारस्स दानं दीयित्थ, मम दानं पटिक्कमि ।

“अथ खो मं, भन्ते, खत्तिया अनुयन्ता उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘देवस्स खो दानं दीयति; इत्थागारस्स दानं दीयति; अम्हाकं दानं न दीयति । साधु मयम्पि देवं निस्साय दानानि ददेय्याम, पुज्जानि करेय्यामांति । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अहं खोस्मि दायको दानपति दानस्स वण्णवादी । दानं दस्सामाति वदन्ते किन्ति वदेय्यंन्ति? सो ख्वाहं, भन्ते, दुतियं द्वारं खत्तियानं अनुयन्तानं अदासिं । तत्थ खत्तियानं अनुयन्तानं दानं दीयित्थ, मम दानं पटिक्कमि ।

“अथ खो मं, भन्ते, बलकायो उपसङ्कमित्वा एतदवोच — ‘देवस्स खो दानं दीयति; इत्थागारस्स दानं दीयति; खत्तियानं अनुयन्तानं दानं दीयति; अम्हाकं दानं न दीयति । साधु मयम्पि देवं निस्साय दानानि ददेय्याम, पुज्जानि करेय्यामांति । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अहं खोस्मि दायको दानपति दानस्स वण्णवादी । दानं दस्सामाति वदन्ते किन्ति वदेय्यंन्ति? सो ख्वाहं भन्ते, ततियं द्वारं बलकायस्स अदासिं । तत्थ बलकायस्स दानं दीयित्थ, मम दानं पटिक्कमि ।

“अथ खो मं, भन्ते, ब्राह्मणगहपतिका उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘देवस्स खो दानं दीयति; इत्थागारस्स दानं दीयति; खत्तियानं अनुयन्तानं दानं दीयति; बलकायस्स दानं दीयति; अम्हाकं दानं न दीयति । साधु मयम्पि देवं निस्साय दानानि ददेय्याम, पुज्जानि करेय्यामांति । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अहं खोस्मि दायको दानपति दानस्स वण्णवादी । दानं दस्सामाति वदन्ते किन्ति वदेय्यंन्ति? सो ख्वाहं, भन्ते, चतुत्थं द्वारं ब्राह्मणगहपतिकानं अदासिं । तत्थ ब्राह्मणगहपतिकानं दानं दीयित्थ, मम दानं पटिक्कमि ।

“अथ खो मं, भन्ते, पुरिसा उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘न खो दानि देवस्स कोचि दानं दीयती’ति । एवं वुत्ताहं, भन्ते, ते पुरिसे एतदवोचं — ‘तेन हि, भणे, यो बाहिरेसु जनपदेसु आयो सज्जायति ततो उपडुं अन्तेपुरे पवेसेथ, उपडुं तत्थेव दानं देथ समण-ब्राह्मण-कपणद्धिक-वनिब्बक-याचकानं’न्ति । सो ख्वाहं, भन्ते, एवं दीघरत्तं कतानं पुज्जानं एवं दीघरत्तं कतानं कुसलानं धम्मानं परियन्तं नाधिगच्छामि — एत्तकं पुज्जन्ति वा एत्तको पुज्जविपाकोति वा एत्तकं सग्गे ठातब्बन्ति वाति । अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यावसुभासितमिदं, भन्ते, भगवता —

“ये नं ददन्ति सद्भाय, विप्पसन्नेन चेतसा ।
तमेव अन्नं भजति, अस्मिं लोके परमि च ॥

“तस्मा विनेय्य मच्छेरं, दज्जा दानं मलाभिभू ।
पुज्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिन”न्ति ॥

४. घटीकारसुत्तं

१०५. एकमन्तं ठितो खो घटीकारो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“अविहं उपपन्नासे, विमुत्ता सत्त भिक्खवो ।
रागदोसपरिक्खीणा, तिण्णा लोके विसत्तिक”न्ति ॥

“के च ते अतरुं पङ्कं, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ।
के हित्वा मानुसं देहं, दिब्बयोगं उपच्चगु”न्ति ॥

“उपको पलगण्डो [फलगण्डो (क०)] च, पुक्कुसाति च ते तयो ।
भद्वियो खण्डदेवो च, बाहुरग्गि च सङ्गियो [बाहुदन्ती च पिङ्गियो (सी० स्या०)] ।
ते हित्वा मानुसं देहं, दिब्बयोगं उपच्चगु”न्ति ॥

“कुसली भाससी तेसं, मारपासप्पहायिनं ।
कस्स ते धम्ममज्जाय, अच्छिदुं भवबन्धन”न्ति ॥

“न अज्जत्र भगवता, नाज्जत्र तव सासना ।
यस्स ते धम्ममज्जाय, अच्छिदुं भवबन्धनं ॥

“यत्थ नामज्ज रूपज्ज, असेसं उपरुज्झति ।
तं ते धम्मं इधज्जाय, अच्छिदुं भवबन्धन”न्ति ॥

“गम्भीरं भाससी वाचं, दुब्बिजानं सुदुब्बुधं ।
कस्स त्वं धम्ममज्जाय, वाचं भाससि ईदिस”न्ति ॥

“कुम्भकारो पुरे आसिं, वेकळिङ्गे घटीकरो ।
मातापेत्तिभरो आसिं, कस्सपस्स उपासको ॥

“विरतो मेथुना धम्मा, ब्रह्मचारी निरामिसो ।
अहुवा ते सगामेय्यो, अहुवा ते पुरे सखा ॥

“सोहमेते पजानामि, विमुत्ते सत्त भिक्खवो ।
रागदोसपरिक्खीणे, तिण्णे लोके विसत्तिक”न्ति ॥

“एवमेतं तदा आसि, यथा भाससि भग्गव ।
कुम्भकारो पुरे आसि, वेकळिङ्गे घटीकरो ॥

“मातापेत्तिभरो आसि, कस्सपस्स उपासको ।
विरतो मेथुना धम्मा, ब्रह्मचारी निरामिसो ।
अहुवा मे सगामेय्यो, अहुवा मे पुरे सखा”ति ॥

“एवमेतं पुराणानं, सहायानं अहु सङ्गमो ।
उभिन्नं भावित्तानं, सरीरन्तिमधारिन”न्ति ॥

५. जन्तुसुत्तं

१०६. एवं मे सुतं — एकं समयं सम्बहुला भिक्खू, कोसलेसु विहरन्ति हिमवन्तपस्से अरञ्जकुटिकाय उद्धता उन्नळा चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुटुस्सतिनो असम्पजाना असमाहिता विब्भन्तचित्ता पाकतिन्द्रिया ।

अथ खो जन्तु देवपुत्तो तदहुपोसथे पन्नरसे येन ते भिक्खू तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ते भिक्खू गाथाहि अज्झभासि

“सुखजीविनो पुरे आसुं, भिक्खू गोतमसावका ।
अनिच्छा पिण्डमेसना [पिण्डमेसाना (?)], अनिच्छा सयनासनं ।
लोके अनिच्चतं जत्वा, दुक्खस्सन्तं अकंसु ते ॥

“दुप्पोसं कत्वा अत्तानं, गामे गामणिका विय ।
भुत्वा भुत्वा निपज्जन्ति, परागारेसु मुच्छिता ॥

“सङ्गस्स अज्जलिं कत्वा, इधेकच्चे वदामहं [वन्दामहं (क०)] ।
अपविद्धा अनाथा ते, यथा पेता तथेव ते [तथेव च (सी०)] ॥

“ये खो पमत्ता विहरन्ति, ते मे सन्धाय भासितं ।
ये अप्पमत्ता विहरन्ति, नमो तेसं करोमह”न्ति ॥

६. रोहितस्ससुत्तं

१०७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं ठितो खो रोहितस्सो देवपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “यत्थ नु खो, भन्ते, न जायति न जीयति न मीयति [न जिय्यति न मिय्यति (स्या० कं० क०)] न चवति न उपपज्जति, सक्का नु खो सो, भन्ते, गमनेन लोकस्स अन्तो जातुं वा दट्ठुं वा पापुणितुं वा”ति? “यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दट्ठेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी”ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यावसुभासितमिदं, भन्ते, भगवता — ‘यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दट्ठेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी’ति ।

“भूतपुब्बाहं, भन्ते, रोहितस्सो नाम इसि अहोसिं भोजपुत्तो इद्धिमा वेहासङ्गमो । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपो जवो अहोसि; सेय्यथापि नाम दळ्ळधम्मा [दळ्ळधम्मो (सब्बत्थ) टीका च मोग्गल्लानव्याकरणं च ओलोकेतब्बं] धनुग्गहो सुसिक्खितो कतहत्थो कतयोग्गो कतूपासनो लहुकेन असनेन अप्पकसिरेनेव तिरियं तालच्छायं अतिपातेय्य । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपो पदवीतिहारो अहोसि; सेय्यथापि नाम पुरत्थिमा समुद्वा पच्छिमो समुद्दो । तस्स मय्हं, भन्ते, एवरूपं इच्छागतं उप्पज्जि — ‘अहं गमनेन लोकस्स अन्तं पापुणिस्सामी’ति । सो ख्वाहं, भन्ते, एवरूपेन जवेन समन्नागतो एवरूपेन च पदवीतिहारेन अज्जत्रेव असित-पीत-खायित-सायिता अज्जत्र उच्चार-पस्सावकम्मा अज्जत्र निद्वाकिलमथपटिविनोदना वस्ससतायुको वस्ससतजीवी वस्ससतं गन्त्वा अप्पत्वाव लोकस्स अन्तं अन्तराव कालङ्कतो ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यावसुभासितमिदं, भन्ते, भगवता — ‘यत्थ खो, आवुसो, न जायति न जीयति न

मीयति न चवति न उपपज्जति, नाहं तं गमनेन लोकस्स अन्तं जातेय्यं दट्ठेय्यं पत्तेय्यन्ति वदामी”ति ।

“न खो पनाहं, आवुसो, अप्पत्वा लोकस्स अन्तं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि । अपि च ख्वाहं, आवुसो, इमस्मिंयेव ब्याममत्ते कळेवरे ससज्जिम्हि समनके लोकञ्च पज्जपेमि लोकसमुदयञ्च लोकनिरोधञ्च लोकनिरोधगामिनिञ्च पटिपदन्ति ।

“गमनेन न पत्तब्बो, लोकस्सन्तो कुदाचनं ।
न च अप्पत्वा लोकन्तं, दुक्खा अत्थि पमोचनं ॥

“तस्मा हवे लोकविदू सुमेधो,
लोकन्तगू वुसितब्रह्मचरियो ।
लोकस्स अन्तं समितावि जत्वा,
नासीसति लोकमिमं परञ्चा”ति ॥

७. नन्दसुत्तं

१०८. एकमन्तं ठितो खो नन्दो देवपुत्तो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो,
वयोगुणा अनुपुब्बं जहन्ति ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
पुज्जानि कयिराथ सुखावहानी”ति ॥

“अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो,
वयोगुणा अनुपुब्बं जहन्ति ।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
लोकामिसं पजहे सन्तिपेक्खो”ति ॥

८. नन्दिविसालसुत्तं

१०९. एकमन्तं ठितो खो नन्दिविसालो देवपुत्तो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“चतुचक्कं नवद्वारं, पुण्णं लोभेन संयुतं ।
पङ्कजातं महावीर, कथं यात्रा भविस्सती”ति ॥

“छेत्वा नद्धिं वरत्तञ्च, इच्छालोभञ्च पापकं ।
समूलं तण्हमब्बुह, एवं यात्रा भविस्सती”ति ॥

९. सुसिमसुत्तं

११०. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “तुहम्पि नो, आनन्द, सारिपुत्तो रुच्चती”ति?

“कस्स हि नाम, भन्ते, अबालस्स अदुट्ठस्स अमूळहस्स अविपल्लत्थचित्तस्स आयस्मा सारिपुत्तो न रुच्चेय्य? पण्डितो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । महापज्जो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । पुथुपज्जो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । हासपज्जो [हासुपज्जो (सी०)], भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । जवनपज्जो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । तिक्खपज्जो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । निब्बेधिकपज्जो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । अप्पिच्छो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । सन्तुट्ठो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । पविवित्तो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । असंसट्ठो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । आरद्धवीरियो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । वत्ता, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । वचनक्खमो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । चोदको, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । पापगरही, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । कस्स हि नाम, भन्ते, अबालस्स अदुट्ठस्स अमूळहस्स अविपल्लत्थचित्तस्स आयस्मा सारिपुत्तो न रुच्चेय्या”ति?

“एवमेतं, आनन्द, एवमेतं, आनन्द! कस्स हि नाम, आनन्द, अबालस्स अदुट्ठस्स अमूळहस्स अविपल्लत्थचित्तस्स सारिपुत्तो न रुच्चेय्य? पण्डितो, आनन्द, सारिपुत्तो । महापज्जो, आनन्द, सारिपुत्तो । पुथुपज्जो, आनन्द, सारिपुत्तो । हासपज्जो, आनन्द, सारिपुत्तो । जवनपज्जो, आनन्द, सारिपुत्तो । तिक्खपज्जो, आनन्द, सारिपुत्तो । निब्बेधिकपज्जो, आनन्द, सारिपुत्तो । अप्पिच्छो, आनन्द, सारिपुत्तो । सन्तुट्ठो, आनन्द, सारिपुत्तो । पविवित्तो, आनन्द, सारिपुत्तो । असंसट्ठो, आनन्द, सारिपुत्तो । आरद्धवीरियो, आनन्द, सारिपुत्तो । वत्ता, आनन्द, सारिपुत्तो । वचनक्खमो, आनन्द, सारिपुत्तो । चोदको, आनन्द, सारिपुत्तो । पापगरही, आनन्द, सारिपुत्तो । कस्स हि नाम, आनन्द, अबालस्स अदुट्ठस्स अमूळहस्स अविपल्लत्थचित्तस्स सारिपुत्तो न रुच्चेय्या”ति?

अथ खो सुसिमो [सुसीमो (सी०)] देवपुत्तो आयस्मतो सारिपुत्तस्स वण्णे भज्जमाने महत्तिया देवपुत्तपरिसाय परिवुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सुसिमो देवपुत्तो भगवन्तं एतदवोच —

“एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत । कस्स हि नाम, भन्ते, अबालस्स अदुट्ठस्स अमूळहस्स अविपल्लत्थचित्तस्स आयस्मा सारिपुत्तो न रुच्चेय्य? पण्डितो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । महापज्जो, भन्ते, पुथुपज्जो, भन्ते, हासपज्जो, भन्ते, जवनपज्जो, भन्ते, तिक्खपज्जो, भन्ते, निब्बेधिकपज्जो, भन्ते, अप्पिच्छो, भन्ते, सन्तुट्ठो, भन्ते, पविवित्तो, भन्ते, असंसट्ठो, भन्ते, आरद्धवीरियो, भन्ते, वत्ता, भन्ते, वचनक्खमो, भन्ते, चोदको, भन्ते, पापगरही, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो । कस्स हि नाम, भन्ते, अबालस्स अदुट्ठस्स अमूळहस्स अविपल्लत्थचित्तस्स आयस्मा सारिपुत्तो न रुच्चेय्य?

“अहम्पि हि, भन्ते, यज्जदेव देवपुत्तपरिसं उपसङ्गमिं, एतदेव बहुलं सद्दं सुणामि — ‘पण्डितो आयस्मा सारिपुत्तो; महापज्जो आयस्मा, पुथुपज्जो आयस्मा, हासपज्जो आयस्मा, जवनपज्जो आयस्मा, तिक्खपज्जो आयस्मा, निब्बेधिकपज्जो आयस्मा, अप्पिच्छो आयस्मा, सन्तुट्ठो आयस्मा, पविवित्तो आयस्मा, असंसट्ठो आयस्मा, आरद्धवीरियो आयस्मा, वत्ता आयस्मा, वचनक्खमो आयस्मा, चोदको आयस्मा, पापगरही आयस्मा सारिपुत्तो’ति । कस्स हि नाम, भन्ते, अबालस्स अदुट्ठस्स अमूळहस्स अविपल्लत्थचित्तस्स आयस्मा सारिपुत्तो न रुच्चेय्या”ति?

अथ खो सुसिमस्स देवपुत्तस्स देवपुत्तपरिसा आयस्मतो सारिपुत्तस्स वण्णे भञ्जमाने अत्तमना पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता उच्चावचा वण्णनिभा उपदंसेति ।

“सेय्यथापि नाम मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च; एवमेवं सुसिमस्स देवपुत्तस्स देवपुत्तपरिसा आयस्मतो सारिपुत्तस्स वण्णे भञ्जमाने अत्तमना पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता उच्चावचा वण्णनिभा उपदंसेति ।

“सेय्यथापि नाम निक्खं जम्बोनदं दक्खकम्मरपुत्तउक्कामुखसुकुसलसम्पहट्ठं पण्डुकम्बले निक्खित्तं भासते च तपते च विरोचति च; एवमेवं सुसिमस्स देवपुत्तस्स देवपुत्तपरिसा आयस्मतो सारिपुत्तस्स वण्णे भञ्जमाने अत्तमना पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता उच्चावचा वण्णनिभा उपदंसेति ।

“सेय्यथापि नाम सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे रत्तिया पच्चूससमयं ओसधितारका भासते च तपते च विरोचति च; एवमेवं सुसिमस्स देवपुत्तस्स देवपुत्तपरिसा आयस्मतो सारिपुत्तस्स वण्णे भञ्जमाने अत्तमना पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता उच्चावचा वण्णनिभा उपदंसेति ।

“सेय्यथापि नाम सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो [अब्भुस्सुक्कमानो (सी० स्या० कं० पी०), अब्भुग्गममानो (दी० नि० २.२५८)] सब्बं आकासगतं तमगतं अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचति च; एवमेवं सुसिमस्स देवपुत्तस्स देवपुत्तपरिसा आयस्मतो सारिपुत्तस्स वण्णे भञ्जमाने अत्तमना पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता उच्चावचा वण्णनिभा उपदंसेति ।

अथ खो सुसिमो देवपुत्तो आयस्मन्तं सारिपुत्तं आरब्भ भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“पण्डितोति समञ्जातो, सारिपुत्तो अकोधनो ।
अपिच्छो सोरतो दन्तो, सत्थुवण्णाभतो इसी”ति ॥

अथ खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आरब्भ सुसिमं देवपुत्तं गाथाय पच्चभासि —

“पण्डितोति समञ्जातो, सारिपुत्तो अकोधनो ।
अपिच्छो सोरतो दन्तो, कालं कङ्घति सुदन्तो” [कालं कङ्घति भतको सुदन्तो (सी०), कालं कङ्घति भावितो सुदन्तो (स्या० कं०), कालं कङ्घति भतिको सुदन्तो (पी०)] ति ॥

१०. नानातिथियसावकसुत्तं

१११. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो सम्बहुला नानातिथियसावका देवपुत्ता असमो च सहलि [सहली (सी० स्या० कं० पी०)] च नीको [निङ्को (सी० पी०), निको (स्या० कं०)] च आकोटको च वेगम्भरि च [वेटम्बरी च (सी० स्या० कं० पी०)] माणवगामियो च अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं वेळुवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठितो खो असमो देवपुत्तो पूरणं कस्सपं आरब्भ भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“इध छिन्दितमारिते, हतजानीसु कस्सपो ।
न पापं समनुपस्सति, पुज्जं वा पन अत्तनो ।
स वे विस्सासमाचिक्खि, सत्था अरहति मानन”न्ति ॥

अथ खो सहलि देवपुत्तो मक्खलि गोसालं आरब्भ भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“तपोजिगुच्छाय सुसंवुत्तो,
वाचं पहाय कलहं जनेन ।
समोसवज्जा विरतो सच्चवादी,
न हि नून तादिसं करोति [न ह नून तादी पकरोति (सी० स्या० कं०)] पाप”न्ति ॥

अथ खो नीको देवपुत्तो निगण्ठं नाटपुत्तं [नाथपुत्तं (सी०)] आरब्भ भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“जेगुच्छी निपको भिक्खु, चातुयामसुसंवुतो ।
दिट्ठं सुतज्ज आचिक्खं, न हि नून किब्बिसी सिया”ति ॥

अथ खो आकोटको देवपुत्तो नानातिथिये आरब्भ भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“पकुधको कातियानो निगण्ठो,
ये चापिमे मक्खलिपूरणासे ।
गणस्स सत्थारो सामज्जप्पत्ता,
न हि नून ते सप्पुरिसेहि दूरे”ति ॥

अथ खो वेगब्भरि देवपुत्तो आकोटकं देवपुत्तं गाथाय पच्चभासि —

“सहाचरितेन [सहारवेनापि (क० सी०), सगारवेनापि (पी०)] छवो सिगालो [सिङ्गालो (क०)],
न कोत्थुको सीहसमो कदाचि ।
नग्गो मुसावादी गणस्स सत्था,
सङ्कस्सराचारो न सतं सरिक्खो”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा बेगब्भरिं देवपुत्तं अन्वाविसित्वा भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“तपोजिगुच्छाय आयुत्ता, पालयं पविवेकियं ।
रूपे च ये निविट्ठासे, देवलोकाभिनन्दिनो ।
ते वे सम्मानुसासन्ति, परलोकाय मातिया”ति ॥

अथ खो भगवा, ‘मारो अयं पापिमा’ इति विदित्वा, मारं पापिमन्तं गाथाय पच्चभासि —

“ये केचि रूपा इध वा हरं वा,
 ये चन्तलिकखस्मिं पभासवण्णा ।
 सब्बेव ते ते नमुचिप्पसत्था,
 आमिसंव मच्छानं वधाय खित्ता”ति ॥

अथ खो माणवगामियो देवपुत्तो भगवन्तं आरब्ध भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“विपुलो राजगहीयानं, गिरिसेट्ठो पवुच्चति ।
 सेतो हिमवतं सेट्ठो, आदिच्चो अघगामिनं ॥

“समुद्धो उदधिनं सेट्ठो, नक्खत्तानज्ज चन्दिमा [नक्खत्तानंव चन्दिमा (क०)] ।
 सदेवकस्स लोकस्स, बुद्धो अगगो पवुच्चती”ति ॥

नानातित्थियवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

सिवो खेमो च सेरी च, घटी जन्तु च रोहितो ।
 नन्दो नन्दिविसालो च, सुसिमो नानातित्थियेन ते दसाति ॥

देवपुत्तसंयुत्तं समत्तं ।

३. कोसलसंयुत्तं

१. पठमवग्गो

१. दहरसुत्तं

११२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “भवम्पि नो गोतमो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धोति पटिजानाती”ति? “यहि तं, महाराज, सम्मा वदमानो वदेय्य ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति, ममेव [ममं (सब्बत्थ)] तं सम्मा वदमानो वदेय्य । अहहि, महाराज, अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो”ति ।

“येपि ते, भो गोतम, समणब्राह्मणा सङ्घिनो गणिनो गणाचरिया जाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स, सेय्यथिदं — पूरणो कस्सपो, मक्खलि गोसालो, निगण्ठो नाटपुत्तो, सज्जयो बेलट्टपुत्तो, पकुधो कच्चायनो, अजितो केसकम्बलो; तेपि मया ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धोति पटिजानाथा’ति पुट्ठा समाना अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं

अभिसम्बुद्धोति न पटिजानन्ति । किं पन भवं गोतमो दहरो चेव जातिया नवो च पब्बज्जाया”ति?

“चत्तारो खो मे, महाराज, दहराति न उज्जातब्बा, दहराति न परिभोतब्बा । कतमे चत्तारो? खत्तियो खो, महाराज, दहराति न उज्जातब्बो, दहराति न परिभोतब्बो । उरगो खो, महाराज, दहराति न उज्जातब्बो, दहराति न परिभोतब्बो । अग्गि खो, महाराज, दहराति न उज्जातब्बो, दहराति न परिभोतब्बो । भिक्खु, खो, महाराज, दहराति न उज्जातब्बो, दहराति न परिभोतब्बो । इमे खो, महाराज, चत्तारो दहराति न उज्जातब्बा, दहराति न परिभोतब्बा”ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“खत्तियं जातिसम्पन्नं, अभिजातं यसस्सिनं ।
दहराति नावजानेय्य, न नं परिभवे नरो ॥

“ठानज्झि सो मनुजिन्दो, रज्जं लब्धान खत्तियो ।
सो कुब्धो राजदण्डेन, तस्मिं पक्कमते भुसं ।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, रक्खं जीवितमत्तनो ॥

“गामे वा यदि वा रज्जे, यत्थ पस्से भुजङ्गमं ।
दहराति नावजानेय्य, न नं परिभवे नरो ॥

“उच्चावचेहि वण्णेहि, उरगो चरति तेजसी [तेजसा (सी० क०), तेजसि (पी० क०)] ।
सो आसज्ज डंसे बालं, नरं नारिज्च एकदा ।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, रक्खं जीवितमत्तनो ॥

“पहूतभक्खं जालिनं, पावकं कण्हवत्तनिं ।
दहराति नावजानेय्य, न नं परिभवे नरो ॥

“लब्धा हि सो उपादानं, महा हुत्त्वान पावको ।
सो आसज्ज डहे [दहे] बालं, नरं नारिज्च एकदा ।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, रक्खं जीवितमत्तनो ॥

“वनं यदग्गि डहति [दहति (क०)], पावको कण्हवत्तनी ।
जायन्ति तत्थ पारोहा, अहोरत्तानमच्चये ॥

“यज्ज खो सीलसम्पन्नो, भिक्खु डहति तेजसा ।
न तस्स पुत्ता पसवो, दायादा विन्दरे धनं ।
अनपच्चा अदायादा, तालावत्थू भवन्ति ते ॥

“तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।

भुजङ्गमं पावकञ्च, खत्तियञ्च यसस्सिनं ।
भिक्षुञ्च सीलसम्पन्नं, सम्मदेव समाचरे'ति ॥

एवं वृत्ते, राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते! सेय्यथापि भन्ते, निक्कुज्जितं [निकुज्जितं (?)] वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति; एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्षुसङ्घञ्च । उपासकं मं, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत’न्ति ।

२. पुरिससुत्तं

११३. सावत्थिनिदानं । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते, पुरिसस्स धम्मा अज्झत्तं उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराया’ति?

“तयो खो, महाराज, पुरिसस्स धम्मा अज्झत्तं उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय । कतमे तयो? लोभो खो, महाराज, पुरिसस्स धम्मो अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय । दोसो खो, महाराज, पुरिसस्स धम्मो अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय । मोहो खो, महाराज, पुरिसस्स धम्मो अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय । इमे खो, महाराज, तयो पुरिसस्स धम्मा अज्झत्तं उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराया’ति । इदमवोच...पे०...

“लोभो दोसो च मोहो च, पुरिसं पापचेतसं ।
हिंसन्ति अत्तसम्भूता, तचसारंव सम्फल’न्ति [सप्फलन्ति (स्या० कं०)] ॥

३. जरामरणसुत्तं

११४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते, जातस्स अज्जत्र जरामरणा’ति? “नत्थि खो, महाराज, जातस्स अज्जत्र जरामरणा । येपि ते, महाराज, खत्तियमहासाला अड्ढा महद्धना महाभोगा पहूतजातरूपरजता पहूतवित्तूपकरणा पहूतधनधज्जा, तेसम्पि जातानं नत्थि अज्जत्र जरामरणा । येपि ते, महाराज, ब्राह्मणमहासाला...पे०... गहपतिमहासाला अड्ढा महद्धना महाभोगा पहूतजातरूपरजता पहूतवित्तूपकरणा पहूतधनधज्जा, तेसम्पि जातानं नत्थि अज्जत्र जरामरणा । येपि ते, महाराज, भिक्षू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीणभवसंयोजना सम्मदज्जाविमुत्ता, तेसं पायं कायो भेदनधम्मो निक्खेपनधम्मो’ति । इदमवोच...पे०...

“जीरन्ति वे राजरथा सुचित्ता,
अथो सरीरम्पि जरं उपेति ।
सतञ्च धम्मो न जरं उपेति,
सन्तो हवे सब्धि पवेदयन्ती’ति ॥

४. पियसुत्तं

११५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘केसं नु खो पियो अत्ता, केसं अप्पियो अत्ता’ति? तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘ये च खो केचि कायेन दुच्चरितं चरन्ति, वाचाय दुच्चरितं चरन्ति, मनसा दुच्चरितं चरन्ति; तेसं अप्पियो अत्ता’ । किञ्चापि ते एवं वदेय्युं — ‘पियो नो अत्ता’ति, अथ खो तेसं अप्पियो अत्ता । तं किस्स हेतु? यज्झि अप्पियो अप्पियस्स करेय्य, तं ते अत्तनाव अत्तनो करोन्ति; तस्मा तेसं अप्पियो अत्ता । ये च खो केचि कायेन सुचरितं चरन्ति, वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति; तेसं पियो अत्ता । किञ्चापि ते एवं वदेय्युं — ‘अप्पियो नो अत्ता’ति; अथ खो तेसं पियो अत्ता । तं किस्स हेतु? यज्झि पियो पियस्स करेय्य, तं ते अत्तनाव अत्तनो करोन्ति; तस्मा तेसं पियो अत्ता’ति ।

“एवमेतं, महाराज, एवमेतं, महाराज! ये हि केचि, महाराज, कायेन दुच्चरितं चरन्ति, वाचाय दुच्चरितं चरन्ति, मनसा दुच्चरितं चरन्ति; तेसं अप्पियो अत्ता । किञ्चापि ते एवं वदेय्युं — ‘पियो नो अत्ता’ति, अथ खो तेसं अप्पियो अत्ता । तं किस्स हेतु? यज्झि, महाराज, अप्पियो अप्पियस्स करेय्य, तं ते अत्तनाव अत्तनो करोन्ति; तस्मा तेसं अप्पियो अत्ता । ये च खो केचि, महाराज, कायेन सुचरितं चरन्ति, वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति; तेसं पियो अत्ता । किञ्चापि ते एवं वदेय्युं — ‘अप्पियो नो अत्ता’ति; अथ खो तेसं पियो अत्ता । तं किस्स हेतु? यज्झि महाराज, पियो पियस्स करेय्य, तं ते अत्तनाव अत्तनो करोन्ति; तस्मा तेसं पियो अत्ता’ति । इदमवोच... पे०...

“अत्तानज्जे पियं जज्जा, न नं पापेन संयुजे ।

न हि तं सुलभं होति, सुखं दुक्कटकारिना ॥

“अन्तकेनाधिपन्नस्स, जहतो मानुसं भवं ।

किज्झि तस्स सकं होति, किञ्च आदाय गच्छति ।

किञ्चस्स अनुगं होति, छायाव अनपायिनी [अनुपायिनी (स्या० कं० क०)] ॥

“उभो पुज्जज्ज पापज्ज, यं मच्चो कुरुते इध ।

तज्झि तस्स सकं होति, तज्ज [तंव (?)] आदाय गच्छति ।

तज्जस्स [तंवस्स (?)] अनुगं होति, छायाव अनपायिनी ॥

“तस्मा करेय्य कल्याणं, निचयं सम्परायिकं ।

पुज्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिन’न्ति ॥

५. अत्तरक्खितसुत्तं

११६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘केसं नु खो रक्खितो अत्ता, केसं अरक्खितो अत्ता’ति? तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘ये खो केचि कायेन दुच्चरितं चरन्ति, वाचाय दुच्चरितं चरन्ति, मनसा दुच्चरितं चरन्ति; तेसं अरक्खितो अत्ता । किञ्चापि ते हत्थिकायो वा रक्खेय्य, अस्सकायो वा रक्खेय्य, रथकायो वा रक्खेय्य, पत्तिकायो वा रक्खेय्य; अथ खो तेसं अरक्खितो अत्ता । तं किस्स हेतु? बाहिरा हेसा रक्खा, नेसा रक्खा अज्झत्तिका; तस्मा तेसं

अरक्खितो अत्ता । ये च खो केचि कायेन सुचरितं चरन्ति, वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति; तेसं रक्खितो अत्ता । किञ्चापि ते नेव हत्थिकायो रक्खेय्य, न अस्सकायो रक्खेय्य, न रथकायो रक्खेय्य, न पत्तिकायो रक्खेय्य; अथ खो तेसं रक्खितो अत्ता । तं किस्स हेतु? अज्झत्तिका हेसा रक्खा, नेसा रक्खा बाहिरा; तस्मा तेसं रक्खितो अत्ता””ति ।

“एवमेतं, महाराज, एवमेतं, महाराज! ये हि केचि, महाराज, कायेन दुच्चरितं चरन्ति...पे०... तेसं अरक्खितो अत्ता । तं किस्स हेतु? बाहिरा हेसा, महाराज, रक्खा, नेसा रक्खा अज्झत्तिका; तस्मा तेसं अरक्खितो अत्ता । ये च खो केचि, महाराज, कायेन सुचरितं चरन्ति, वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति; तेसं रक्खितो अत्ता । किञ्चापि ते नेव हत्थिकायो रक्खेय्य, न अस्सकायो रक्खेय्य, न रथकायो रक्खेय्य, न पत्तिकायो रक्खेय्य; अथ खो तेसं रक्खितो अत्ता । तं किस्स हेतु? अज्झत्तिका हेसा, महाराज, रक्खा, नेसा रक्खा बाहिरा; तस्मा तेसं रक्खितो अत्ता””ति । इदमवोच...पे०...

“कायेन संवरो साधु, साधु वाचाय संवरो ।
मनसा संवरो साधु, साधु सब्बत्थ संवरो ।
सब्बत्थ संवृतो लज्जी, रक्खितोति पवुच्चती””ति ॥

६. अप्पकसुत्तं

११७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘अप्पका ते सत्ता लोकस्मिं ये उळारे उळारे भोगे लभित्वा न चेव मज्जन्ति, न च पमज्जन्ति, न च कामेसु गेधं आपज्जन्ति, न च सत्तेसु विप्पटिपज्जन्ति । अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता लोकस्मिं ये उळारे उळारे भोगे लभित्वा मज्जन्ति चेव पमज्जन्ति, च कामेसु च गेधं आपज्जन्ति, सत्तेसु च विप्पटिपज्जन्ती””ति ।

“एवमेतं, महाराज, एवमेतं, महाराज! अप्पका ते, महाराज, सत्ता लोकस्मिं, ये उळारे उळारे भोगे लभित्वा न चेव मज्जन्ति, न च पमज्जन्ति, न च कामेसु गेधं आपज्जन्ति, न च सत्तेसु विप्पटिपज्जन्ति । अथ खो एतेव बहुतरा सत्ता लोकस्मिं, ये उळारे उळारे भोगे लभित्वा मज्जन्ति चेव पमज्जन्ति च कामेसु च गेधं आपज्जन्ति, सत्तेसु च विप्पटिपज्जन्ती””ति । इदमवोच...पे०...

“सारत्ता कामभोगेसु, गिद्धा कामेसु मुच्छिता ।
अतिसारं न बुज्झन्ति, मिगा कूटं ओड्डितं ।
पच्छासं कटुकं होति, विपाको हिस्स पापको””ति ॥

७. अडुकरणसुत्तं

११८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “इधाहं, भन्ते, अडुकरणे [अत्थकरणे (सी० स्या० कं० पी०)] निसिन्नो पस्सामि खत्तिमहासालेपि ब्राह्मणमहासालेपि गहपतिमहासालेपि अड्डे महद्धने महाभोगे पहूतजातरूपरजते पहूतवित्तूपकरणे पहूतधनधज्जे कामहेतु कामनिदानं कामाधिकरणं सम्पजानमुसा भासन्ते । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अलं दानि मे अडुकरणेन, भद्रमुखो दानि अडुकरणेन पज्जायिस्सती””ति ।

“(एवमेतं, महाराज, एवमेतं महाराज!) [() सी० पी० पोत्थकेसु नत्थि] येपि ते, महाराज, खत्तियमहासाला ब्राह्मणमहासाला गहपतिमहासाला अट्ठा महद्धना महाभोगा पट्टतजातरूपरजता पट्टतवित्तूपकरणा पट्टतधनधज्जा कामहेतु कामनिदानं कामाधिकरणं सम्पजानमुसा भासन्ति; तेसं तं भविस्सति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया”ति । इदमवोच...पे०...

“सारत्ता कामभोगेसु, गिद्धा कामेसु मुच्छिता ।
अतिसारं न बुज्झन्ति, मच्छा खिप्पंव ओड्डितं ।
पच्छासं कटुकं होति, विपाको हिस्स पापको”ति ॥

८. मल्लिकासुत्तं

११९. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकाय देविया सद्धिं उपरिपासादवरगतो होति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकं देविं एतदवोच — “अत्थि नु खो ते, मल्लिके, कोचज्जो अत्तना पियतरो”ति? “नत्थि खो मे, महाराज, कोचज्जो अत्तना पियतरो । तुहं पन, महाराज, अत्थज्जो कोचि अत्तना पियतरो”ति? “महम्मि खो, मल्लिके, नत्थज्जो कोचि अत्तना पियतरो”ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पासादा ओरोहित्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “इधाहं, भन्ते, मल्लिकाय देविया सद्धिं उपरिपासादवरगतो मल्लिकं देविं एतदवोच — ‘अत्थि नु खो ते, मल्लिके, कोचज्जो अत्तना पियतरो’ति? एवं वुत्ते, भन्ते, मल्लिका देवी मं एतदवोच — ‘नत्थि खो मे, महाराज, कोचज्जो अत्तना पियतरो । तुहं पन, महाराज, अत्थज्जो कोचि अत्तना पियतरो’ति? एवं वुत्ताहं, भन्ते, मल्लिकं देविं एतदवोच — ‘महम्मि खो, मल्लिके, नत्थज्जो कोचि अत्तना पियतरो’ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं गाथं अभासि —

“सब्बा दिसा अनुपरिगम्म चेतसा,
नेवज्झगा पियतरमत्तना क्वचि ।
एवं पियो पुथु अत्ता परेसं,
तस्मा न हिंसे परमत्तकामो”ति ॥

९. यज्जसुत्तं

१२०. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स महायज्जो पच्चुपट्ठितो होति, पच्च च उसभसतानि पच्च च वच्छतरसतानि पच्च च वच्छतरिसतानि पच्च च अजसतानि पच्च च उरब्भसतानि थूणूपनीतानि होन्ति यज्जत्थाय । येपिस्स ते होन्ति दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा, तेपि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसिंसु । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं

निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स महायज्जो पच्चुपट्ठितो होति, पच्च च उसभसतानि पच्च च वच्छतरसतानि पच्च च वच्छतरिसतानि पच्च च अजसतानि पच्च च उरब्भसतानि थूणूपनीतानि होन्ति यज्जत्थाय । येपिस्स ते होन्ति दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा, तेपि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमा गाथायो अभसि —

“अस्समेधं पुरिसमेधं, सम्मापासं वाजपेय्यं निरग्गळ्हं ।

महायज्जा महारम्भा [वाजपेय्यं । निरग्गळ्हं महारम्भा (क०)], न ते होन्ति महप्फला ॥

“अजेळका च गावो च, विविधा यत्थ हज्जरे ।

न तं सम्मग्गता यज्जं, उपयन्ति महेसिनो ॥

“ये च यज्जा निरारम्भा, यजन्ति अनुकुलं सदा ।

अजेळका च गावो च, विविधा नेत्थ हज्जरे ।

एतं सम्मग्गता यज्जं, उपयन्ति महेसिनो ॥

“एतं यजेथ मेधावी, एसो यज्जो महप्फलो ।

एतज्हि यजमानस्स, सेय्यो होति न पापियो ।

यज्जो च विपुलो होति, पसीदन्ति च देवता”ति ॥

१०. बन्धनसुत्तं

१२१. तेन खो पन समयेन रज्जो पसेनदिना कोसलेन महाजनकायो बन्धापितो होति, अप्पेकच्चे रज्जूहि अप्पेकच्चे अन्दूहि अप्पेकच्चे सङ्खलिकाहि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसिंसु । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, रज्जो पसेनदिना कोसलेन महाजनकायो बन्धापितो, अप्पेकच्चे रज्जूहि अप्पेकच्चे अन्दूहि अप्पेकच्चे सङ्खलिकाही”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमा गाथायो अभसि —

“न तं दळ्हं बन्धनमाहु धीरा,

यदायसं दारुजं पब्बजज्ज ।

सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु,

पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खा ॥

“एतं दळ्हं बन्धनमाहु धीरा,
ओहारिनं सिथिलं दुप्पमुञ्चं ।
एतम्पि छेत्त्वान परिब्बजन्ति,
अनपेक्खिनो कामसुखं पहाया”ति ॥

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

दहरो पुरिसो जरा, पियं अत्तानरक्खितो ।
अप्पका अडुकरणं, मल्लिका यज्जबन्धनन्ति ॥

२. दुतियवग्गो

१. सत्तजटिलसुत्तं

१२२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिंगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्डितो बहिद्वारकोट्टके निसिन्नो होति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

तेन खो पन समयेन सत्त च जटिला सत्त च निगण्ठा सत्त च अचेलका सत्त च एकसाटका सत्त च परिब्बाजका परूळ्हकच्छनखलोमा खारिविविधमादाय [खारिविधं आदाय (पी०) दी० नि० १.२८० तदङ्कथापि ओलोकेतब्बा] भगवतो अविदूरे अतिक्कमन्ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिणजाणुमण्डलं पथवियं निहन्त्वा येन ते सत्त च जटिला सत्त च निगण्ठा सत्त च अचेलका सत्त च एकसाटका सत्त च परिब्बाजका तेनज्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं नामं सावेसि — “राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो...पे०... राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो”ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अचिरपक्कन्तेसु तेसु सत्तसु च जटिलेसु सत्तसु च निगण्ठेसु सत्तसु च अचेलकेसु सत्तसु च एकसाटकेसु सत्तसु च परिब्बाजकेसु येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “ये ते, भन्ते, लोके अरहन्तो वा अरहत्तमग्गं वा समापन्ना एते तेसं अज्जतरा”ति ।

“दुज्जानं खो एतं, महाराज, तया गिहिना कामभोगिना पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तेन कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तेन मालागन्धविलेपनं धारयन्तेन जातरूपरजतं सादियन्तेन — “इमे वा अरहन्तो, इमे वा अरहत्तमग्गं समापन्ना””ति ।

“संवासेन खो, महाराज, सीलं वेदितब्बं । तज्ज खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । संवोहारेन खो, महाराज, सोचेय्यं वेदितब्बं । तज्ज खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । आपदासु खो, महाराज, थामो वेदितब्बो । सो च खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । साकच्छाय, खो, महाराज, पज्जा वेदितब्बा । सा च खो दीधेन

अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेना”ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं भन्ते! याव सुभासितमिदं, भन्ते, भगवता — ‘दुज्जानं खो एतं, महाराज, तथा गिहिना कामभोगिना पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तेन कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तेन मालागन्धविलेपनं धारयन्तेन जातरूपरजतं सादियन्तेन — इमे वा अरहन्तो, इमे वा अरहत्तमगं समापन्ना”ति । संवासेन खो, महाराज, सीलं वेदितब्बं । तज्ज खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । संवोहारेन खो महाराज, सोचेय्यं वेदितब्बं । तज्ज खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । आपदासु खो, महाराज, थामो वेदितब्बो । सो च खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेन । साकच्छाय खो, महाराज, पज्जा वेदितब्बा । सा च खो दीधेन अद्धुना, न इत्तरं; मनसिकरोता, नो अमनसिकरोता; पज्जवता, नो दुप्पज्जेना”ति ।

“एते, भन्ते, मम पुरिसा चरा ओचरका जनपदं ओचरित्वा आगच्छन्ति । तेहि पठमं ओचिण्णं अहं पच्छा ओसापयिस्सामि [ओयायिस्सामि (सी०), ओहयिस्सामि (स्या० कं०)] । इदानि ते, भन्ते, तं रज्जो जल्लं पवाहेत्वा सुन्हाता सुविलित्ता कप्पितकेसमस्सू ओदातवत्था [ओदातवत्थवसना (सी०)] पज्जहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारेस्सन्ती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमा गाथायो अभसि —

“न वण्णरूपेन नरो सुजानो,
न विस्ससे इत्तरदस्सनेन ।
सुसज्जतानज्झि वियज्जनेन,
असज्जता लोकमिमं चरन्ति ॥

“पतिरूपको मत्तिकाकुण्डलोव,
लोहट्टमासोव सुवण्णछन्नो ।
चरन्ति लोके [एके (सी० पी०)] परिवारछन्ना,
अन्तो असुद्धा बहि सोभमाना”ति ॥

२. पज्जराजसुत्तं

१२३. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन पज्जन्नं राजूनं पसेनदिपमुखानं पज्जहि कामगुणेहि समप्पितानं समङ्गीभूतानं परिचारयमानानं अयमन्तराकथा उदपादि — “किं नु खो कामानं अगग”न्ति? तत्रेकच्चे [तत्रेके (सी० पी०)] एवमाहंसु — “रूपा कामानं अगग”न्ति । एकच्चे एवमाहंसु — “सद्दा कामानं अगग”न्ति । एकच्चे एवमाहंसु — “गन्धा कामानं अगग”न्ति । एकच्चे एवमाहंसु — “रसा कामानं अगग”न्ति । एकच्चे एवमाहंसु — “फोडुब्बा कामानं अगग”न्ति । यतो खो ते राजानो नासक्खिंसु अज्जमज्जं सज्जापेतुं ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो ते राजानो एतदवोच — “आयाम, मारिसा, येन भगवा तेनुपसङ्कमिस्साम; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतमत्थं पटिपुच्छिस्साम । यथा नो भगवा व्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा”ति [धारेय्यामाति (सी०

स्या० कं० पी०)]। “एवं, मारिसा”ति खो ते राजानो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पच्चस्सोसुं।

अथ खो ते पच्च राजानो पसेनदिपमुखा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “इध, भन्ते, अम्हाकं पच्चन्नं राजूनं पच्चहि कामगुणेहि समप्पितानं समङ्गीभूतानं परिचारयमानानं अयमन्तराकथा उदपादि — ‘किं नु खो कामानं अग्ग’न्ति? एकच्चे एवमाहंसु — ‘रूपा कामानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — ‘सद्दा कामानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — ‘गन्धा कामानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — ‘रसा कामानं अग्ग’न्ति। एकच्चे एवमाहंसु — ‘फोड्डब्बा कामानं अग्ग’न्ति। किं नु खो, भन्ते, कामानं अग्ग’न्ति?

“मनापपरियन्तं ख्वाहं, महाराज, पच्चसु कामगुणोसु अग्गन्ति वदामि। तेव [ते च (सी० पी० क०), ये च (स्या० कं०)], महाराज, रूपा एकच्चस्स मनापा होन्ति, तेव [ते च (सी० पी० क०)] रूपा एकच्चस्स अमनापा होन्ति। येहि च यो रूपेहि अत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो, सो तेहि रूपेहि अज्जं रूपं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति। ते तस्स रूपा परमा होन्ति। ते तस्स रूपा अनुत्तरा होन्ति।

“तेव, महाराज, सद्दा एकच्चस्स मनापा होन्ति, तेव सद्दा एकच्चस्स अमनापा होन्ति। येहि च यो सद्देहि अत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो, सो तेहि सद्देहि अज्जं सद्दं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति। ते तस्स सद्दा परमा होन्ति। ते तस्स सद्दा अनुत्तरा होन्ति।

“तेव, महाराज, गन्धा एकच्चस्स मनापा होन्ति, तेव गन्धा एकच्चस्स अमनापा होन्ति। येहि च यो गन्धेहि अत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो, सो तेहि गन्धेहि अज्जं गन्धं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति। ते तस्स गन्धा परमा होन्ति। ते तस्स गन्धा अनुत्तरा होन्ति।

“तेव, महाराज, रसा एकच्चस्स मनापा होन्ति, तेव रसा एकच्चस्स अमनापा होन्ति। येहि च यो रसेहि अत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो, सो तेहि रसेहि अज्जं रसं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति। ते तस्स रसा परमा होन्ति। ते तस्स रसा अनुत्तरा होन्ति।

“तेव, महाराज, फोड्डब्बा एकच्चस्स मनापा होन्ति, तेव फोड्डब्बा एकच्चस्स अमनापा होन्ति। येहि च यो फोड्डब्बेहि अत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो, सो तेहि फोड्डब्बेहि अज्जं फोड्डब्बं उत्तरितरं वा पणीततरं वा न पत्थेति। ते तस्स फोड्डब्बा परमा होन्ति। ते तस्स फोड्डब्बा अनुत्तरा होन्ती”ति।

तेन खो पन समयेन चन्दनङ्गलिको उपासको तस्सं परिसायं निसिन्नो होति। अथ खो चन्दनङ्गलिको उपासको उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पटिभाति मं भगवा, पटिभाति मं सुगता”ति। “पटिभातु तं चन्दनङ्गलिका”ति भगवा अवोच।

अथ खो चन्दनङ्गलिको उपासको भगवतो सम्मुखा तदनुरूपाय गाथाय अभित्थवि —

“पदुमं यथा कोकनदं सुगन्धं,
पातो सिया फुल्लमवीतगन्धं।

अङ्गीरसं पस्स विरोचमानं,
तपन्तमादिच्चमिवन्तलिकखे”ति ॥

अथ खो ते पञ्च राजानो चन्दनङ्गलिकं उपासकं पञ्चहि उत्तरासङ्गेहि अच्छादेसुं । अथ खो चन्दनङ्गलिको उपासको तेहि पञ्चहि उत्तरासङ्गेहि भगवन्तं अच्छादेसीति ।

३. दोणपाकसुत्तं

१२४. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो दोणपाककुरं [दोणपाकसुदं (सी०), दोणपाकं सुदं (पी०)] भुञ्जति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भुत्तावी महस्सासी येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

अथ खो भगवा राजानं पसेनदिं कोसलं भुत्ताविं महस्सासिं विदित्वा तायं वेलायं इमं गाथं अभासि —

“मनुजस्स सदा सतीमतो,
मत्तं जानतो लद्धभोजने ।
तनुकस्स [तनु तस्स (सी० पी०)] भवन्ति वेदना,
सणिकं जीरति आयुपालय”न्ति ॥

तेन खो पन समयेन सुदस्सनो माणवो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पिट्ठितो ठितो होति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो सुदस्सनं माणवं आमन्तेसि — “एहि त्वं, तात सुदस्सन, भगवतो सन्तिके इमं गाथं परियापुणित्वा मम भत्ताभिहारे (भत्ताभिहारे) [() सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु नत्थि] भास । अहञ्च ते देवसिकं कहापणसतं (कहापणसतं) [() सी० स्या० कं० पोत्थकेसु नत्थि] निच्चं भिक्खं पवत्तयिस्सामी”ति । “एवं देवा”ति खो सुदस्सनो माणवो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा भगवतो सन्तिके इमं गाथं परियापुणित्वा रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स भत्ताभिहारे सुदं भासति —

“मनुजस्स सदा सतीमतो,
मत्तं जानतो लद्धभोजने ।
तनुकस्स भवन्ति वेदना,
सणिकं जीरति आयुपालय”न्ति ॥

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अनुपुब्बेन नाळिकोदनपरमताय [नाळिकोदनमत्ताय (क०)] सण्ठासि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अपरेन समयेन सुसल्लिखितगतो पाणिना गत्तानि अनुमज्जन्तो तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि — “उभयेन वत मं सो भगवा अत्थेन अनुकम्पि — दिट्ठधम्मिकेन चेव अत्थेन सम्परायिकेन चा”ति ।

४. पठमसङ्गामसुत्तं

१२५. सावत्थिनिदानं । अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नयित्वा राजानं पसेनदिं कोसलं अभ्युयासि येन कासि । अस्सोसि खो राजा पसेनदि कोसलो — “राजा किर मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो

चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा ममं अब्भुय्यातो येन कासी’ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं पच्चुय्यासि येन कासि । अथ खो राजा च मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो राजा च पसेनदि कोसलो सङ्गामेसुं । तस्मिं खो पन सङ्गामे राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो राजानं पसेनदि कोसलं पराजेसि । पराजितो च राजा पसेनदि कोसलो सकमेव [सङ्गामा (क०)] राजधानिं सावत्थिं पच्चुय्यासि [पायासि (सी० पी०)] ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसिंसु । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध, भन्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा राजानं पसेनदि कोसलं अब्भुय्यासि येन कासि । अस्सोसि खो, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो — ‘राजा किर मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा ममं अब्भुय्यातो येन कासी’ति । अथ खो, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा राजानं मागधं अजातसत्तु वेदेहिपुत्तं पच्चुय्यासि येन कासि । अथ खो, भन्ते, राजा च मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो राजा च पसेनदि कोसलो सङ्गामेसुं । तस्मिं खो पन, भन्ते, सङ्गामे राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो राजानं पसेनदि कोसलं पराजेसि । पराजितो च, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो सकमेव राजधानिं सावत्थिं पच्चुय्यासी’ति ।

“राजा, भिक्खवे, मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो पापमित्तो पापसहायो पापसम्पवङ्को; राजा च खो, भिक्खवे, पसेनदि कोसलो कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । अज्जेव [अज्जतच्च (सी० पी०), अज्जेवं (स्या० कं०)], भिक्खवे, राजा पसेनदि कोसलो इमं रत्तिं दुक्खं सेति पराजितो’ति । इदमवोच...पे०...

“जयं वेरं पसवति, दुक्खं सेति पराजितो ।
उपसन्तो सुखं सेति, हित्वा जयपराजय’न्ति ॥

५. दुतियसङ्गामसुत्तं

१२६. [एत्थ “अथ खो राजा पसेनदि कोसलो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं अब्भुय्यासी’ति आदिना पाठेन भवितव्वं । अट्ठकथायं हि “अब्भुय्यासीति पराजये गरहणत्तो...पे०... वुत्तजयकारणं सुत्वा अभिउय्यासी’ति वुत्तं] अथ खो राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा राजानं पसेनदि कोसलं अब्भुय्यासि येन कासि । अस्सोसि खो राजा पसेनदि कोसलो — “राजा किर मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा ममं अब्भुय्यातो येन कासी’ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो चतुरङ्गिनि सेनं सन्नहित्वा राजानं मागधं अजातसत्तुं वेदेहिपुत्तं पच्चुय्यासि येन कासि । अथ खो राजा च मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो राजा च पसेनदि कोसलो सङ्गामेसुं । तस्मिं खो पन सङ्गामे राजा पसेनदि कोसलो राजानं मागधं अजातसत्तु वेदेहिपुत्तं पराजेसि, जीवग्गाहच्च नं अगगहेसि । अथ खो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स एतदहोसि — “किञ्चापि खो म्यायं राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो अदुब्भन्तस्स दुब्भति, अथ च पन मे भागिनेय्यो होति । यंनूनाहं रज्जो मागधस्स अजातसत्तुनो वेदेहिपुत्तस्स सब्बं हत्थिकायं परियादियित्वा सब्बं अस्सकायं परियादियित्वा सब्बं रथकायं परियादियित्वा सब्बं पत्तिकायं परियादियित्वा जीवन्तमेव नं ओसज्जेय्य’न्ति [ओस्सज्जेय्यन्ति (सी० स्या० कं० पी०)] ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो रज्जो मागधस्स अजातसत्तुनो वेदेहिपुत्तस्स सब्बं हत्थिकायं परियादियित्वा सब्बं अस्सकायं परियादियित्वा सब्बं रथकायं परियादियित्वा सब्बं पत्तिकायं परियादियित्वा जीवन्तमेव नं ओसज्जि [ओस्सजि (सी०), ओस्सज्जि (स्या० कं० पी०)] ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसिंसु । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध, भन्ते, राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो चतुरङ्गिणिं सेनं सन्नहित्वा राजानं पसेनदिं कोसलं अब्भुय्यासि येन कासि । अस्सोसि खो, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो — ‘राजा किर मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो चतुरङ्गिणिं सेनं सन्नहित्वा ममं अब्भुय्यातो येन कासी’ति । अथ खो, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो चतुरङ्गिणिं सेनं सन्नहित्वा राजानं मागधं अजातसत्तु वेदेहिपुत्तं पच्चुय्यासि येन कासि । अथ खो, भन्ते, राजा च मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो राजा च पसेनदि कोसलो सङ्गामेसुं । तस्मिं खो पन, भन्ते, सङ्गामे राजा पसेनदि कोसलो राजानं मागधं अजातसत्तु वेदेहिपुत्तं पराजेसि, जीवग्गाहज्ज नं अगगहेसि । अथ खो, भन्ते, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स एतदहोसि — ‘किञ्चापि खो म्यायं राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो अदुब्भन्तस्स दुब्भति, अथ च पन मे भागिनेय्यो होति । यंनूनाहं रज्जो मागधस्स अजातसत्तुनो वेदेहिपुत्तस्स सब्बं हत्थिकायं परियादियित्वा सब्बं अस्सकायं सब्बं रथकायं सब्बं पत्तिकायं परियादियित्वा जीवन्तमेव नं ओसज्जेय्य’”न्ति ।

“अथ खो, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो रज्जो मागधस्स अजातसत्तुनो वेदेहिपुत्तस्स सब्बं हत्थिकायं परियादियित्वा सब्बं अस्सकायं परियादियित्वा सब्बं रथकायं परियादियित्वा सब्बं पत्तिकायं परियादियित्वा जीवन्तमेव नं ओसज्जी”ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमा गाथायो अभसि —

“विलुम्पतेव पुरिसो, यावस्स उपकप्पति ।

यदा चज्जे विलुम्पन्ति, सो विलुत्तो विलुप्पति [विलुम्पति (सी० पी० क०)] ॥

“ठानज्झि मज्जति बालो, याव पापं न पच्चति ।

यदा च पच्चति पापं, अथ दुक्खं निगच्छति ॥

“हन्ता लभति [लभति हन्ता (सी० स्या० कं०)] हन्तारं, जेतारं लभते जयं ।

अक्कोसको च अक्कोसं, रोसेतारज्ज रोसको ।

अथ कम्मविवट्ठेन, सो विलुत्तो विलुप्पती”ति ॥

६. मल्लिकासुत्तं

१२७. सावत्थिनिदानं । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । अथ खो अज्जतरो पुरिसो येन राजा पसेनदि कोसलो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स उपकण्णके आरोचेसि — “मल्लिका, देव, देवी धीतरं विजाता”ति । एवं वुत्ते, राजा पसेनदि कोसलो अनत्तमनो अहोसि ।

अथ खो भगवा राजानं पसेनदिं कोसलं अनत्तमनतं विदित्वा तायं वेलायं इमा गाथायो अभसि —

“इत्थीपि हि एकच्चिया, सेय्या पोस जनाधिप ।
मेधाविनी सीलवती, सस्सुदेवा पतिब्बता ॥

“तस्सा यो जायति पोसो, सूरु होति दिसम्पति ।
तादिसा सुभगिया [सुभरियापुत्तो (क०)] पुत्तो, रज्जम्मि अनुसासती”ति ॥

७. अप्पमादसुत्तं

१२८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच —
“अत्थि नु खो, भन्ते, एको धम्मो यो उभो अत्थे समधिग्गह् तिट्ठति — दिट्ठधम्मिकञ्चेव अत्थं सम्परायिकञ्चा”ति?

“अत्थि खो, महाराज, एको धम्मो यो उभो अत्थे समधिग्गह् तिट्ठति — दिट्ठधम्मिकञ्चेव अत्थं
सम्परायिकञ्चा”ति ।

“कतमो पन, भन्ते, एको धम्मो, यो उभो अत्थे समधिग्गह् तिट्ठति — दिट्ठधम्मिकञ्चेव अत्थं सम्परायिकञ्चा”ति?

“अप्पमादो खो, महाराज, एको धम्मो, यो उभो अत्थे समधिग्गह् तिट्ठति — दिट्ठधम्मिकञ्चेव अत्थं
सम्परायिकञ्चाति । सेय्यथापि, महाराज, यानि कानिचि जङ्गलानं [जङ्गमानं (सी० पी०)] पाणानं पदजातानि, सब्बानि तानि
हत्थिपदे समोधानं गच्छन्ति, हत्थिपदं तेसं अगमक्खायति — यदिदं महन्तत्तेन; एवमेव खो, महाराज, अप्पमादो एको
धम्मो, यो उभो अत्थे समधिग्गह् तिट्ठति — दिट्ठधम्मिकञ्चेव अत्थं सम्परायिकञ्चा”ति । इदमवोच...पे०...

“आयुं अरोगियं वण्णं, सग्गं उच्चाकुलीनतं ।
रतियो पत्थयन्तेन, उळारा अपरापरा ॥

“अप्पमादं पसंसन्ति, पुज्जकिरियासु पण्डिता ।
अप्पमत्तो उभो अत्थे, अधिग्गह्णाति पण्डितो ॥

“दिट्ठे धम्मे च यो अत्थो, यो चत्थो सम्परायिको ।
अत्थाभिसमया धीरो, पण्डितोति पवुच्चती”ति ॥

८. कल्याणमित्तसुत्तं

१२९. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते,
रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सो च खो कल्याणमित्तस्स
कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स, नो पापमित्तस्स नो पापसहायस्स नो पापसम्पवङ्कस्सा””ति ।

“एवमेतं, महाराज, एवमेतं, महाराज! स्वाक्खातो, महाराज, मया धम्मो । सो च खो कल्याणमित्तस्स

कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स, नो पापमित्तस्स नो पापसहायस्स नो पापसम्पवङ्कस्साति ।

“एकमिदाहं, महाराज, समयं सक्केसु विहरामि नगरकं नाम सक्क्यानं निगमो । अथ खो, महाराज, आनन्दो भिक्खु येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो, महाराज, आनन्दो भिक्खु मं एतदवोच — ‘उपड्ढमिदं, भन्ते, ब्रह्मचरियस्स — यदिदं कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता’”ति ।

“एवं वुत्ताहं, महाराज, आनन्दं भिक्खुं एतदवोचं — ‘मा हेवं, आनन्द, मा हेवं, आनन्द! सकलमेव हिदं, आनन्द, ब्रह्मचरियं — यदिदं कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता । कल्याणमित्तस्सेतं, आनन्द, भिक्खुनो पाटिकङ्कं कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेस्सति अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरिस्सति’” ।

“कथञ्च, आनन्द, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोति? इधानन्द, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं, सम्मासङ्कप्पं भावेति...पे०... सम्मावाचं भावेति...पे०... सम्माकम्मन्तं भावेति...पे०... सम्माआजीवं भावेति...पे०... सम्मावायामं भावेति...पे०... सम्मासतिं भावेति...पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । एवं खो, आनन्द, भिक्खु कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेति, अरियं अट्ठङ्गिकं मगं बहुलीकरोति । तदमिनापेतं, आनन्द, परियायेन वेदितब्बं यथा सकलमेविदं ब्रह्मचरियं — यदिदं कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता’”ति ।

“ममज्झि, आनन्द, कल्याणमित्तं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति, ब्याधिधम्मा सत्ता ब्याधितो परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति । इमिना खो एतं, आनन्द, परियायेन वेदितब्बं यथा सकलमेविदं ब्रह्मचरियं — यदिदं कल्याणमित्तता कल्याणसहायता कल्याणसम्पवङ्कता’”ति ।

“तस्मातिह ते, महाराज, एवं सिक्खितब्बं — ‘कल्याणमित्तो भविस्सामि कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को’ति । एवज्झि ते, महाराज, सिक्खितब्बं ।

“कल्याणमित्तस्स ते, महाराज, कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवङ्कस्स अयं एको धम्मो उपनिस्साय विहातब्बो — अप्पमादो कुसलेसु धम्मेसु ।

“अप्पमत्तस्स ते, महाराज, विहरतो अप्पमादं उपनिस्साय, इत्थागारस्स अनुयन्तस्स एवं भविस्सति — ‘राजा खो अप्पमत्तो विहरति, अप्पमादं उपनिस्साय । हन्द, मयम्पि अप्पमत्ता विहराम, अप्पमादं उपनिस्साया’”ति ।

“अप्पमत्तस्स ते, महाराज, विहरतो अप्पमादं उपनिस्साय, खत्तियानम्पि अनुयन्तानं एवं भविस्सति — ‘राजा खो अप्पमत्तो विहरति अप्पमादं उपनिस्साय । हन्द, मयम्पि अप्पमत्ता विहराम, अप्पमादं उपनिस्साया’”ति ।

“अप्पमत्तस्स ते, महाराज, विहरतो अप्पमादं उपनिस्साय, बलकायस्सपि एवं भविस्सति — ‘राजा खो अप्पमत्तो विहरति अप्पमादं उपनिस्साय । हन्द, मयम्पि अप्पमत्ता विहराम, अप्पमादं उपनिस्साया’”ति ।

“अप्पमत्तस्स ते, महाराज, विहरतो अप्पमादं उपनिस्साय, नेगमजानपदस्सपि एवं भविस्सति — ‘राजा खो अप्पमत्तो विहरति, अप्पमादं उपनिस्साय । हन्द, मयम्पि अप्पमत्ता विहराम, अप्पमादं उपनिस्साया’”ति?

“अप्पमत्तस्स ते, महाराज, विहरतो अप्पमादं उपनिस्साय, अत्तापि गुत्तो रक्खितो भविस्सति — इत्थागारम्पि गुत्तं रक्खितं भविस्सति, कोसकोट्टागारम्पि गुत्तं रक्खितं भविस्सती”ति । इदमवोच...पे०...

“भोगे पत्थयमानेन, उळारे अपरापरे ।
अप्पमादं पसंसन्ति, पुञ्जकिरियासु पण्डिता ॥

“अप्पमत्तो उभो अत्थे, अधिगगण्हाति पण्डितो ।
दिट्ठे धम्मे च यो अत्थो, यो चत्थो सम्परायिको ।
अत्थाभिसमया धीरो, पण्डितोति पवुच्चती”ति ॥

९. पठमअपुत्तकसुत्तं

१३०. सावत्थिनिदानं । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दिवा दिवस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो राजानं पसेनदिं कोसलं भगवा एतदवोच — “हन्द, कुतो नु त्वं, महाराज, आगच्छसि दिवा दिवस्सा”ति?

“इध, भन्ते, सावत्थियं सेट्ठि गहपति कालङ्कतो । तमहं अपुत्तकं सापतेय्यं राजन्तेपुरं अतिहरित्वा आगच्छामि । असीति, भन्ते, सतसहस्सानि हिरव्वस्सेव, को पन वादो रूपियस्स! तस्स खो पन, भन्ते, सेट्ठिस्स गहपतिस्स एवरूपो भत्तभोगो अहोसि — कणाजकं भुज्जति बिलङ्गदुतियं । एवरूपो वत्थभोगो अहोसि — साणं धारेति तिपक्खवसनं । एवरूपो यानभोगो अहोसि — जज्जरथकेन याति पण्णछत्तकेन धारियमानेना”ति ।

“एवमेतं, महाराज, एवमेतं, महाराज! असप्पुरिसो खो, महाराज, उळारे भोगे लभित्वा नेवत्तानं सुखेति पीणेति, न मातापितरो सुखेति पीणेति, न पुत्तदारं सुखेति पीणेति, न दासकम्मकरपोरिसे सुखेति पीणेति, न मित्तामच्चे सुखेति पीणेति, न समणब्राह्मणेसु उद्धगिकं दक्खिणं पतिट्ठापेति सोवगिकं सुखविपाकं सगगसंवत्तनिकं । तस्स ते भोगे एवं सम्मा अपरिभुज्जियमाने [अपरिभुज्जमानो (सब्बत्थ)] राजानो वा हरन्ति चोरा वा हरन्ति अग्गि वा डहति उदकं वा वहति अप्पिया वा दायादा हरन्ति । एवंस् ते [एवं सन्ते (सी० पी०)], महाराज, भोगा सम्मा अपरिभुज्जियमाना परिकखयं गच्छन्ति, नो परिभोगं ।

“सेय्यथापि, महाराज, अमनुस्सट्ठाने पोक्खरणी अच्छोदका सीतोदका सातोदका सेतोदका सुपतित्था रमणीया । तं जनो नेव हरेय्य न पिवेय्य न नहायेय्य न यथापच्चयं वा करेय्य । एवज्झि तं, महाराज, उदकं सम्मा अपरिभुज्जियमानं [अपरिभुज्जमानं (स्या० कं०)] परिकखयं गच्छेय्य, नो परिभोगं । एवमेव खो, महाराज, असप्पुरिसो उळारे भोगे लभित्वा नेवत्तानं सुखेति पीणेति, न मातापितरो सुखेति पीणेति, न पुत्तदारं सुखेति पीणेति, न दासकम्मकरपोरिसे सुखेति पीणेति, न मित्तामच्चे सुखेति पीणेति, न समणब्राह्मणेसु उद्धगिकं दक्खिणं पतिट्ठापेति सोवगिकं सुखविपाकं सगगसंवत्तनिकं । तस्स ते भोगे एवं सम्मा अपरिभुज्जियमाने राजानो वा हरन्ति चोरा वा हरन्ति अग्गि वा डहति उदकं वा वहति अप्पिया वा दायादा हरन्ति । एवंस् ते [एवं सन्ते (सी० पी०)], महाराज, भोगा सम्मा अपरिभुज्जियमाना परिकखयं गच्छन्ति, नो

परिभोगं ।

“सप्पुरिसो च खो, महाराज, उळारे भोगे लभित्वा अत्तानं सुखेति पीणेति, मातापितरो सुखेति पीणेति, पुत्तदारं सुखेति पीणेति, दासकम्मकरपोरिसे सुखेति पीणेति, मित्तामच्चे सुखेति पीणेति, समणब्राह्मणेसु उद्धग्गिकं दक्खिणं पतिट्ठापेति सोवग्गिकं सुखविपाकं सग्गसंवत्तनिकं । तस्स ते भोगे एवं सम्मा परिभुज्जियमाने नेव राजानो हरन्ति, न चोरा हरन्ति, न अग्गि डहति, न उदकं वहति, न अप्पिया दायादा हरन्ति । एवंस ते, महाराज, भोगा सम्मा परिभुज्जियमाना परिभोगं गच्छन्ति, नो परिक्खयं ।

“सेय्यथापि, महाराज, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे पोक्खरणी अच्छोदका सीतोदका सातोदका सेतोदका सुपतित्था रमणीया । तज्ज उदकं जनो हरेय्यपि पिवेय्यपि नहायेय्यपि यथापच्चयम्पि करेय्य । एवज्झि तं, महाराज, उदकं सम्मा परिभुज्जियमानं परिभोगं गच्छेय्य, नो परिक्खयं । एवमेव खो, महाराज, सप्पुरिसो उळारे भोगे लभित्वा अत्तानं सुखेति पीणेति, मातापितरो सुखेति पीणेति, पुत्तदारं सुखेति पीणेति, दासकम्मकरपोरिसे सुखेति पीणेति, मित्तामच्चे सुखेति पीणेति, समणब्राह्मणेसु उद्धग्गिकं दक्खिणं पतिट्ठापेति सोवग्गिकं सुखविपाकं सग्गसंवत्तनिकं । तस्स ते भोगे एवं सम्मा परिभुज्जियमाने नेव राजानो हरन्ति, न चोरा हरन्ति, न अग्गि डहति, न उदकं वहति, न अप्पिया दायादा हरन्ति । एवंस ते, महाराज, भोगा सम्मा परिभुज्जियमाना परिभोगं गच्छन्ति, नो परिक्खयं’न्ति ।

“अमनुस्सट्ठाने उदकं व सीतं,
तदपेय्यमानं परिसोसमेति ।
एवं धनं कापुरिसो लभित्वा,
नेवत्तना भुज्जति नो ददाति ॥

धीरो च विज्जू अधिगम्म भोगे,
सो भुज्जति किच्चकरो च होति ।
सो जातिसङ्गं निसभो भरित्वा,
अनिन्दितो सग्गमुपेति ठान’न्ति ॥

१०. दुतियअपुत्तकसुत्तं

१३१. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दिवा दिवस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा एकमन्तं निसिन्नं खो राजानं पसेनदिं कोसलं भगवा एतदवोच — “हन्द, कुतो नु त्वं, महाराज, आगच्छसि दिवा दिवस्सा”ति?

“इध, भन्ते, सावत्थियं सेट्ठि गहपति कालङ्कतो । तमहं अपुत्तकं सापतेय्यं राजन्तेपुरं अतिहरित्वा आगच्छामि । सतं, भन्ते, सतसहस्सानि हिरज्जस्सेव, को पन वादो रूपियस्स! तस्स खो पन, भन्ते, सेट्ठिस्स गहपतिस्स एवरूपो भत्तभोगो अहोसि — कणाजकं भुज्जति बिलङ्गदुतियं । एवरूपो वत्थभोगो अहोसि — साणं धारेति तिपक्खवसनं । एवरूपो यानभोगो अहोसि — जज्जररथकेन याति पण्णछत्तकेन धारियमानेना’ति ।

“एवमेतं, महाराज, एवमेतं, महाराज! भूतपुब्बं सो, महाराज, सेट्ठि गहपति तग्गरसिखिं नाम पच्चेकसम्बुद्धं पिण्डपातेन पटिपादेसि । ‘देथ समणस्स पिण्ड’न्ति वत्त्वा उट्ठायासना पक्कामि । दत्त्वा च पन पच्चा विप्पटिसारी अहोसि —

‘वरमेतं पिण्डपातं दासा वा कम्मकरा वा भुञ्जेय्यु’न्ति । भातु च पन एकपुत्तकं सापतेय्यस्स कारणा जीविता वोरपेसि ।

“यं खो सो, महाराज, सेट्ठि गहपति तग्गरसिखिं पच्चेकसम्बुद्धं पिण्डपातेन पटिपादेसि, तस्स कम्मस्स विपाकेन सत्तक्खत्तुं सुगतिं सगं लोकं उपपज्जि । तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन इमिस्सायेव सावत्थिया सत्तक्खत्तुं सेट्ठित्तं कारेसि । यं खो सो, महाराज, सेट्ठि गहपति दत्त्वा पच्छा विप्पटिसारी अहोसि — ‘वरमेतं पिण्डपातं दासा वा कम्मकरा वा भुञ्जेय्यु’न्ति, तस्स कम्मस्स विपाकेन नास्सुळाराय भत्तभोगाय चित्तं नमति, नास्सुळाराय वत्थभोगाय चित्तं नमति, नास्सुळाराय यानभोगाय चित्तं नमति, नास्सुळारानं पञ्चन्नं कामगुणानं भोगाय चित्तं नमति । यं खो सो, महाराज, सेट्ठि गहपति भातु च पन एकपुत्तकं सापतेय्यस्स कारणा जीविता वोरपेसि, तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्थ । तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन इदं सत्तमं अपुत्तकं सापतेय्यं राजकोसं पवेसेति । तस्स खो, महाराज, सेट्ठिस्स गहपतिस्स पुराणञ्च पुज्जं परिक्खीणं, नवञ्च पुज्जं अनुपचितं । अज्ज पन, महाराज, सेट्ठि गहपति महारोरुवे निरये पच्चती’ति । “एवं, भन्ते, सेट्ठि गहपति महारोरुवं निरयं उपपन्नो’ति । “एवं, महाराज, सेट्ठि गहपति महारोरुवं निरयं उपपन्नो’ति । इदमवोच...पे०... ।

“धज्जं धनं रजतं जातरूपं, परिग्गहं वापि यदत्थि किञ्चि ।
दासा कम्मकरा पेस्सा, ये चस्स अनुजीविनो ॥

“सब्बं नादाय गन्तब्बं, सब्बं निक्खिप्पगामिनं [निक्खीपगामिनं (स्या० कं० क०)] ।
यञ्च करोति कायेन, वाचाय उद चेतसा ॥

“तज्झि तस्स सकं होति, तञ्च आदाय गच्छति ।
तञ्चस्स अनुगं होति, छायाव अनपायिनी ॥

“तस्मा करेय्य कल्याणं, निचयं सम्परायिकं ।
पुज्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिन’न्ति ॥

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

जटिला पञ्च राजानो, दोणपाककुरेन च ।
सङ्गामेन द्वे वुत्तानि, मल्लिका [धीतरा (बहूसु)] द्वे अप्पमादेन च ।
अपुत्तकेन द्वे वुत्ता, वग्गो तेन पवुच्चतीति ॥

३. ततियवग्गो

१. पुग्गलसुत्तं

१३२. सावत्थिनिदानं । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो राजानं पसेनदिं कोसलं भगवा एतदवोच — “चत्तारोमे, महाराज, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? तमोतमपरायनो, तमोजोतिपरायनो, जोतितमपरायनो, जोतिजोतिपरायनो” ।

“कथञ्च, महाराज पुग्गलो तमोतमपरायनो होति? इध, महाराज, एकच्चो पुग्गलो नीचे कुले पच्चाजातो होति, चण्डालकुले वा वेनकुले [वेणकुले (सी० स्या० कं० पी०)] वा नेसादकुले वा रथकारकुले वा पुक्कुसकुले वा दलिहे अप्पन्नपानभोजने कसिरवुत्तिके, यत्थ कसिरेन घासच्छादो लब्भति । सो च होति दुब्बण्णो दुद्दसिको ओकोटिमको बव्हाबाधो [बव्हाबाधो (क०)] काणो वा कुणी वा खज्जो वा पक्खहतो वा, न लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा वाचाय दुच्चरितं चरित्वा मनसा दुच्चरितं चरित्वा, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति ।

“सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो अन्धकारा वा अन्धकारं गच्छेय्य, तमा वा तमं गच्छेय्य, लोहितमला वा लोहितमलं गच्छेय्य । तथूपमाहं, महाराज, इमं पुग्गलं वदामि । एवं खो, महाराज, पुग्गलो तमोतमपरायनो होति ।

“कथञ्च, महाराज, पुग्गलो तमोजोतिपरायनो होति? इध, महाराज, एकच्चो पुग्गलो नीचे कुले पच्चाजातो होति, चण्डालकुले वा वेनकुले वा नेसादकुले वा रथकारकुले वा पुक्कुसकुले वा दलिहे अप्पन्नपानभोजने कसिरवुत्तिके, यत्थ कसिरेन घासच्छादो लब्भति । सो च खो होति दुब्बण्णो दुद्दसिको ओकोटिमको बव्हाबाधो, काणो वा कुणी वा खज्जो वा पक्खहतो वा, न लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । सो कायेन सुचरितं चरित्वा वाचाय सुचरितं चरित्वा मनसा सुचरितं चरित्वा, कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सगं लोकं उपपज्जति ।

“सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो पथविया वा पल्लङ्कं आरोहेय्य, पल्लङ्का वा अस्सपिट्ठिं आरोहेय्य, अस्सपिट्ठिया वा हत्थिक्खन्धं आरोहेय्य, हत्थिक्खन्धा वा पासादं आरोहेय्य । तथूपमाहं, महाराज, इमं पुग्गलं वदामि । एवं खो, महाराज, पुग्गलो तमोजोतिपरायनो होति ।

“कथञ्च, महाराज, पुग्गलो जोतितमपरायनो होति? इध, महाराज, एकच्चो पुग्गलो उच्चे कुले पच्चाजातो होति, खत्तियमहासालकुले वा ब्राह्मणमहासालकुले वा गहपतिमहासालकुले वा, अट्ठे महद्धने महाभोगे प्हूतजातरूपरजते प्हूतवित्तूपकरणे प्हूतधनधज्जे । सो च होति अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको, परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा वाचाय दुच्चरितं चरित्वा मनसा दुच्चरितं चरित्वा, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति ।

“सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो पासादा वा हत्थिक्खन्धं ओरोहेय्य, हत्थिक्खन्धा वा अस्सपिट्ठिं ओरोहेय्य, अस्सपिट्ठिया वा पल्लङ्कं ओरोहेय्य, पल्लङ्का वा पथविं ओरोहेय्य, पथविया वा अन्धकारं पविसेय्य । तथूपमाहं, महाराज, इमं पुग्गलं वदामि । एवं खो, महाराज, पुग्गलो जोतितमपरायनो होति ।

“कथञ्च, महाराज, पुग्गलो जोतिजोतिपरायनो होति? इध, महाराज, एकच्चो पुग्गलो उच्चो कुले पच्चाजातो होति, खत्तियमहासालकुले वा ब्राह्मणमहासालकुले वा गहपतिमहासालकुले वा, अड्ढे महद्धने महाभोगे प्हूतजातरूपरजते प्हूतवित्तूपकरणे प्हूतधनधञ्जे । सो च होति अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको, परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । सो कायेन सुचरितं चरित्वा वाचाय सुचरितं चरित्वा मनसा सुचरितं चरित्वा, कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति ।

“सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो पल्लङ्का वा पल्लङ्कं सङ्कमेय्य, अस्सपिट्ठिया वा अस्सपिट्ठिं सङ्कमेय्य, हत्थिक्खन्धा वा हत्थिक्खन्धं सङ्कमेय्य, पासादा वा पासादं सङ्कमेय्य । तथूपमाहं, महाराज, इमं पुग्गलं वदामि । एवं खो, महाराज, पुग्गलो जोतिजोतिपरायनो होति । इमे खो, महाराज, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । इदमवोच...पे०...

“दलिद्वो पुरिसो राज, अस्सद्धो होति मच्छरी ।
कदरियो पापसङ्कप्पो, मिच्छादिट्ठि अनादरो ॥

“समणे ब्राह्मणे वापि, अज्जे वापि वनिब्बके ।
अक्कोसति परिभासति, नत्थिको होति रोसको ॥

“ददमानं निवारेलि, याचमानान भोजनं ।
तादिसो पुरिसो राज, मीयमानो जनाधिप ।
उपेलि निरयं धोरं, तमोतमपरायनो ॥

“दलिद्वो पुरिसो राज, सद्धो होति अमच्छरी ।
ददालि सेट्ठसङ्कप्पो, अब्यग्गमनसो नरो ॥

“समणे ब्राह्मणे वापि, अज्जे वापि वनिब्बके ।
उट्ठाय अभिवादेति, समचरियाय सिक्खति ॥

“ददमानं न वारेति [न निवारेलि (सी०)], याचमानान भोजनं ।
तादिसो पुरिसो राज, मीयमानो जनाधिप ।
उपेलि तिदिवं ठानं, तमोजोतिपरायनो ॥

“अड्ढो चे [अड्ढो वे (पी० क०)] पुरिसो राज, अस्सद्धो होति मच्छरी ।
कदरियो पापसङ्कप्पो, मिच्छादिट्ठि अनादरो ॥

“समणे ब्राह्मणे वापि, अज्जे वापि वनिब्बके ।
अक्कोसति परिभासति, नत्थिको होति रोसको ॥

“ददमानं निवारेलि, याचमानान भोजनं ।

तादिसो पुरिसो राज, मीयमानो जनाधिप ।
उपेति निरयं घोरं, जोतितमपरायनो ॥

“अट्टो चे पुरिसो राज, सद्धो होति अमच्छरी ।
ददाति सेट्टसङ्कप्पो, अब्यग्गमनसो नरो ॥

“समणे ब्राह्मणे वापि, अज्जे वापि वनिब्बके ।
उट्ठाय अभिवादेति, समचरियाय सिक्खति ॥

“ददमानं न वारेति, याचमानान भोजनं ।
तादिसो पुरिसो राज, मीयमानो जनाधिप ।
उपेति तिदिवं ठानं, जोतिजोतिपरायनो”ति ॥

२. अय्यिकासुत्तं

१३३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो राजानं पसेनदिं कोसलं भगवा एतदवोच — “हन्द, कुतो नु त्वं, महाराज, आगच्छसि दिवादिवस्सा”ति?

“अय्यिका मे, भन्ते, कालङ्कता जिण्णा वुट्ठा महल्लिका अद्धगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससतिका जातिया ।
अय्यिका खो पन मे, भन्ते, पिया होति मनापा । हत्थिरतनेन चेपाहं, भन्ते, लभेय्यं ‘मा मे अय्यिका कालमकासी’ति,
हत्थिरतनम्पाहं ददेय्यं — ‘मा मे अय्यिका कालमकासी’ति । अस्सरतनेन चेपाहं, भन्ते, लभेय्यं ‘मा मे अय्यिका
कालमकासी’ति, अस्सरतनम्पाहं ददेय्यं — ‘मा मे अय्यिका कालमकासी’ति । गामवरेण चेपाहं भन्ते, लभेय्यं ‘मा मे
अय्यिका कालमकासी’ति, गामवरम्पाहं ददेय्यं — ‘मा मे अय्यिका कालमकासी’ति । जनपदपदेसेन [जनपदेन (सी० स्या०
पी०)] चेपाहं, भन्ते, लभेय्यं ‘मा मे अय्यिका कालमकासी’ति, जनपदपदेसम्पाहं ददेय्यं — ‘मा मे अय्यिका
कालमकासी’ति । ‘सब्बे सत्ता, महाराज, मरणधम्मा मरणपरियोसाना मरणं अनतीता’ति । ‘अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते!
यावसुभासितमिदं, भन्ते, भगवता — सब्बे सत्ता मरणधम्मा मरणपरियोसाना मरणं अनतीता’”ति ।

“एवमेतं, महाराज, एवमेतं, महाराज! सब्बे सत्ता मरणधम्मा मरणपरियोसाना मरणं अनतीता । सेय्यथापि, महाराज,
यानि कानिचि कुम्भकारभाजनानि आमकानि चेव पक्कानि च सब्बानि तानि भेदनधम्मानि भेदनपरियोसानानि भेदनं
अनतीतानि; एवमेव खो, महाराज, सब्बे सत्ता मरणधम्मा मरणपरियोसाना मरणं अनतीता’ति । इदमवोच...पे०...

“सब्बे सत्ता मरिस्सन्ति, मरणन्तज्झि जीवितं ।
यथाकम्मं गमिस्सन्ति, पुज्जपापफलूपगा ।
निरयं पापकम्मन्ता, पुज्जकम्मा च सुग्गतिं ॥

“तस्मा करेय्य कल्याणं, निचयं सम्परायिकं ।
पुज्जानि परलोकस्मिं, पतिट्ठा होन्ति पाणिन”न्ति ॥

३. लोकसुत्तं

१३४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते, लोकस्स धम्मा उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय”ति? “तयो खो, महाराज, लोकस्स धम्मा उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय । कतमे तयो? लोभो खो, महाराज, लोकस्स धम्मो, उप्पज्जमानो उप्पज्जति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय । दोसो खो, महाराज, लोकस्स धम्मो, उप्पज्जमानो उप्पज्जति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय । मोहो खो, महाराज, लोकस्स धम्मो, उप्पज्जमानो उप्पज्जति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय । इमे खो, महाराज, तयो लोकस्स धम्मा उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अहिताय दुक्खाय अफासुविहाराय”ति । इदमवोच...पे०...

“लोभो दोसो च मोहो च, पुरिसं पापचेतसं ।
हिंसन्ति अत्तसम्भूता, तचसारंव सम्फल”न्ति ॥

४. इस्सत्तसुत्तं

१३५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “कथं नु खो, भन्ते, दानं दातब्ब”न्ति? “यत्थं खो, महाराज, चित्तं पसीदती”ति । “कथं पन, भन्ते, दिन्नं महप्फल”न्ति? “अज्जं खो एतं, महाराज, कथं दानं दातब्बं, अज्जं पनेतं कथं दिन्नं महप्फलन्ति? सीलवतो खो, महाराज, दिन्नं महप्फलं, नो तथा दुस्सीले । तेन हि, महाराज, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा, ते खमेय्य, तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, महाराज, इधं त्यस्स युद्धं पच्चुपड्डितं सङ्गामो समुपब्यूळ्हो [समूपब्यूळ्हो (सी०), समुपब्यूळ्हो (पी०)] । अथ आगच्छेय्य खत्तियकुमारो असिक्खितो अकतहत्थो अकतयोगो अकतूपासनो भीरु छम्भी उत्रासी पलायी । भरेय्यासि तं पुरिसं, अत्थो च ते तादिसेन पुरिसेना”ति? “नाहं, भन्ते, भरेय्यं तं पुरिसं, न च मे अत्थो तादिसेन पुरिसेना”ति । “अथ आगच्छेय्य ब्राह्मणकुमारो असिक्खितो...पे०... अथ आगच्छेय्य वेस्सकुमारो असिक्खितो...पे०... अथ आगच्छेय्य सुद्धकुमारो असिक्खितो...पे०... न च मे अत्थो तादिसेन पुरिसेना”ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, इधं त्यस्स युद्धं पच्चुपड्डितं सङ्गामो समुपब्यूळ्हो । अथ आगच्छेय्य खत्तियकुमारो सुसिक्खितो कतहत्थो कतयोगो कतूपासनो अभीरु अच्छम्भी अनुत्रासी अपलायी । भरेय्यासि तं पुरिसं, अत्थो च ते तादिसेन पुरिसेना”ति? “भरेय्याहं, भन्ते, तं पुरिसं, अत्थो च मे तादिसेन पुरिसेना”ति । “अथ आगच्छेय्य ब्राह्मणकुमारो... पे०... अथ आगच्छेय्य वेस्सकुमारो...पे०... अथ आगच्छेय्य सुद्धकुमारो सुसिक्खितो कतहत्थो कतयोगो कतूपासनो अभीरु अच्छम्भी अनुत्रासी अपलायी । भरेय्यासि तं पुरिसं, अत्थो च ते तादिसेन पुरिसेना”ति? “भरेय्याहं, भन्ते, तं पुरिसं, अत्थो च मे तादिसेन पुरिसेना”ति ।

“एवमेव खो, महाराज, यस्मा कस्मा चेपि [यस्मा चेपि (सी० स्या० कं० क०)] कुला अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च होति पञ्चङ्गविप्पहीनो पञ्चङ्गसमन्नागतो, तस्मिं दिन्नं महप्फलं होति । कतमानि पञ्चङ्गानि पहीनानि होन्ति? कामच्छन्दो पहीनो होति, ब्यापादो पहीनो होति, थिनमिद्धं पहीनं होति, उद्धच्चकुक्कुच्चं पहीनं होति, विचिकिच्छा पहीना होति । इमानि पञ्चङ्गानि पहीनानि होन्ति । कतमेहि पञ्चहङ्गेहि समन्नागतो होति? असेक्खेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन समाधिक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन पज्जाक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन

विमुत्तिक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन विमुत्तिजाणदस्सनक्खन्धेन समन्नागतो होति । इमेहि पञ्चहङ्गेहि समन्नागतो होति । इति पञ्चङ्गविप्पहीने पञ्चङ्गसमन्नागते दिन्नं महप्फल”न्ति । इदमवोच भगवा...पे... सत्था —

“इस्सत्तं [इस्सत्थं (सी० स्या० कं०)] बलवीरियञ्च [बलविरियञ्च (सी० स्या० कं० पी०)], यस्मिं विज्जेथ माणवे ।

तं युद्धत्थो भरे राजा, नासूरं जातिपच्चया ॥

“तथेव खन्तिसोरच्चं, धम्मा यस्मिं पतिट्ठिता ।
अरियवुत्तिं मेधाविं, हीनजच्चम्पि पूजये ॥

“कारये अस्समे रम्मे, वासयेत्थ बहुस्सुते ।
पपञ्च विवने कयिरा, दुग्गे सङ्गमनानि च ॥

“अन्नं पानं खादनीयं, वत्थसेनासनानि च ।
ददेय्य उजुभूतेसु, विप्पसन्नेन चेतसा ॥

“यथा हि मेघो थनयं, विज्जुमाली सतक्ककु ।
थलं निन्नञ्च पूरेति, अभिवस्सं वसुन्धरं ॥

“तथेव सद्दो सुतवा, अभिसङ्गच्च भोजनं ।
वनिब्बके तप्पयति, अन्नपानेन पण्डितो ॥

“आमोदमानो पकिरेति, देथ देथाति भासति ।
तं हिस्स गज्जितं होति, देवस्सेव पवस्सतो ।
सा पुञ्जधारा विपुला, दातारं अभिवस्सती”ति ॥

५. पब्बतूपमसुत्तं

१३६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो राजानं पसेनदिं कोसलं भगवा एतदवोच — “हन्द, कुतो नु त्वं, महाराज, आगच्छसि दिवा दिवस्सा”ति? “यानि तानि, भन्ते, रज्जं खत्तियानं मुद्दावसित्तानं इस्सरियमदमत्तानं कामगेधपरियुट्ठितानं जनपदत्थावरियप्पत्तानं महन्तं पथविमण्डलं अभिविजिय अज्झावसन्तानं राजकरणीयानि भवन्ति, तेसु ख्वाहं, एतरहि उस्सुक्कमापन्नो”ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, इध ते पुरिसो आगच्छेय्य पुरत्थिमाय दिसाय सद्भाविको पच्चयिको । सो तं उपसङ्गमित्वा एवं वदेय्य — ‘यग्घे, महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि पुरत्थिमाय दिसाय । तत्थद्वसं महन्तं पब्बतं अब्भसमं सब्बे पाणे निप्पोथेन्तो आगच्छति । यं ते, महाराज, करणीयं, तं करोही”ति । अथ दितियो पुरिसो आगच्छेय्य पच्छिमाय दिसाय... पे... अथ ततियो पुरिसो आगच्छेय्य उत्तराय दिसाय...पे... अथ चतुत्थो पुरिसो आगच्छेय्य दक्खिणाय दिसाय सद्भाविको पच्चयिको । सो तं उपसङ्गमित्वा एवं वदेय्य — ‘यग्घे महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि दक्खिणाय दिसाय । तत्थद्वसं

महन्तं पब्बतं अब्भसमं सब्बे पाणे निप्पोथेन्तो आगच्छति । यं ते, महाराज, करणीयं तं करोही'ति । एवरूपे ते, महाराज, महति महब्भये समुप्पन्ने दारुणे मनुस्सक्खये [मनुस्सकाये (क०)] दुल्लभे मनुस्सत्ते किमस्स करणीय'न्ति?

“एवरूपे मे, भन्ते, महति महब्भये समुप्पन्ने दारुणे मनुस्सक्खये दुल्लभे मनुस्सत्ते किमस्स करणीयं अज्जत्र धम्मचरियाय अज्जत्र समचरियाय अज्जत्र कुसलकिरियाय अज्जत्र पुज्जकिरियाया'ति?

“आरोचेमि खो ते, महाराज, पटिवेदेमि खो ते, महाराज, अधिवत्तति खो तं, महाराज, जरामरणं । अधिवत्तमाने चे ते, महाराज, जरामरणे किमस्स करणीय'न्ति? “अधिवत्तमाने च मे, भन्ते, जरामरणे किमस्स करणीयं अज्जत्र धम्मचरियाय समचरियाय कुसलकिरियाय पुज्जकिरियाय? यानि तानि, भन्ते, रज्जं खत्तियानं मुद्गावसित्तानं इस्सरियमदमत्तानं कामगेधपरियुद्धितानं जनपदत्थावरियप्पत्तानं महन्तं पथविमण्डलं अभिविजिय अज्झावसन्तानं हत्थियुद्धानि भवन्ति; तेसम्पि, भन्ते, हत्थियुद्धानं नत्थि गति नत्थि विसयो अधिवत्तमाने जरामरणे । यानिपि तानि, भन्ते, रज्जं खत्तियानं मुद्गावसित्तानं...पे०... अज्झावसन्तानं अस्सयुद्धानि भवन्ति...पे०... रथयुद्धानि भवन्ति ...पे०... पत्तियुद्धानि भवन्ति; तेसम्पि, भन्ते, पत्तियुद्धानं नत्थि गति नत्थि विसयो अधिवत्तमाने जरामरणे । सन्ति खो पन, भन्ते, इमस्मिं राजकुले मन्तिनो महामत्ता, ये प्होन्ति [येसं होन्ति (क०)] आगते पच्चत्थिके मन्तेहि भेदयितुं । तेसम्पि, भन्ते, मन्तयुद्धानं नत्थि गति नत्थि विसयो अधिवत्तमाने जरामरणे । संविज्जति खो पन, भन्ते, इमस्मिं राजकुले प्हूतं हिरज्जसुवण्णं भूमिगतज्जेव वेहासट्ठज्ज, येन मयं प्होम आगते पच्चत्थिके धनेन उपलापेतुं । तेसम्पि, भन्ते, धनयुद्धानं नत्थि गति नत्थि विसयो अधिवत्तमाने जरामरणे । अधिवत्तमाने च मे, भन्ते, जरामरणे किमस्स करणीयं अज्जत्र धम्मचरियाय समचरियाय कुसलकिरियाय पुज्जकिरियाया'ति?

“एवमेतं, महाराज, एवमेतं, महाराज! अधिवत्तमाने जरामरणे किमस्स करणीयं अज्जत्र धम्मचरियाय समचरियाय कुसलकिरियाय पुज्जकिरियाया'ति? इदमवोच भगवा...पे०... सत्था —

“यथापि सेला विपुला, नभं आहच्च पब्बता ।
समन्तानुपरियायेय्युं, निप्पोथेन्तो चतुद्दिशा ॥

“एवं जरा च मच्चु च, अधिवत्तन्ति पाणिने [पाणिनो (सी० स्या० कं० पी०)] ।
खत्तिये ब्राह्मणे वेस्से, सुद्धे चण्डालपुक्कुसे ।
न किञ्चि [न कञ्चि (?)] परिवज्जेति, सब्बमेवाभिमद्वति ॥

“न तत्थ हत्थीनं भूमि, न रथानं न पत्तिया ।
न चापि मन्तयुद्धेन, सक्का जेतुं धनेन वा ॥

“तस्मा हि पण्डितो पोसो, सम्पस्सं अत्थमत्तनो ।
बुद्धे धम्मे च सङ्गे च, धीरो सद्धं निवेसये ॥

“यो धम्मं चरि [धम्मचारी (सी० स्या० कं० पी०)] कायेन, वाचाय उद चेतसा ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सगगे पमोदती'ति ॥

ततियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

पुग्गलो अय्यिका लोको, इस्सत्तं [इस्सत्थं (सी० स्या० कं०)] पब्बतूपमा ।

देसितं बुद्धसेट्ठेन, इमं कोसलपञ्चकन्ति ॥

कोसलसंयुत्तं समत्तं ।

४. मारसंयुत्तं

१. पठमवग्गो

१. तपोकम्मसुत्तं

१३७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधमूले पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “मुत्तो वतम्हि ताय दुक्करकारिकाय । साधु मुत्तो वतम्हि ताय अनत्थसंहिताय दुक्करकारिकाय । साधु वतम्हि मुत्तो बोधिं समज्झगं”न्ति [साधु ठितो सतो बोधिं समज्झेगन्ति (सी० पी०), साधु वतम्हि सत्तो बोधिसमज्झगूति (स्या० कं०)] ।

अथ खो मारो पापिमा भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“तपोकम्मा अपक्कम्म, येन न सुज्झन्ति माणवा ।

असुद्धो मज्जसि सुद्धो, सुद्धिमग्गा अपरद्धो” [सुद्धिमग्गमपरद्धो (सी० स्या० कं० पी०)] ति ॥

अथ खो भगवा “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“अनत्थसंहितं जत्वा, यं किञ्चि अमरं तपं [अपरं तपं (कं०)] ।

सब्बं नत्थावहं होति, फियारित्तं धम्मनि [वम्मनि (सी०), धम्मनि (पी०), जम्मनि (कं०) एत्थायं धम्मसद्दो सक्कते धन्वनं-सद्देन सदिसो मरुवाचकोति वेदितब्बो, यथा दळ्ळधम्मातिपदं] ॥

“सीलं समाधि पञ्चज्ज, मगं बोधाय भावयं ।

पत्तोस्मि परमं सुद्धिं, निहतो त्वमसि अन्तका”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति, दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

२. हत्थिराजवण्णसुत्तं

१३८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधमूले पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं अब्भोकासे निसिन्नो होति, देवो च एकमेकं फुसायति । अथ खो मारो पापिमा भगवतो भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो महन्तं हत्थिराजवण्णं अभिनिम्मिनित्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि । सेय्यथापि नाम महाअरिडुको मणि, एवमस्स सीसं होति । सेय्यथापि नाम सुद्धं रूपियं, एवमस्स दन्ता होन्ति । सेय्यथापि नाम महती नङ्गलीसा [नङ्गलीसीसा (पी० क०)], एवमस्स सोण्डो होति । अथ खो भगवा “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाय अज्झभासि —

“संसरं दीघमद्धानं, वण्णं कत्वा सुभासुभं ।
अलं ते तेन पापिम, निहतो त्वमसि अन्तका”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

३. सुभसुत्तं

१३९. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधमूले पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं अब्भोकासे निसिन्नो होति, देवो च एकमेकं फुसायति । अथ खो मारो पापिमा, भगवतो भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो, येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवतो अविदूरे उच्चावचा वण्णनिभा उपदंसेति, सुभा चेव असुभा च । अथ खो भगवा “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“संसरं दीघमद्धानं, वण्णं कत्वा सुभासुभं ।
अलं ते तेन पापिम, निहतो त्वमसि अन्तक ॥

“ये च कायेन वाचाय, मनसा च सुसंवुता ।
न ते मारवसानुगा, न ते मारस्स बद्धगू” [बद्धभू (क०), पच्चगू (सी० स्या० कं० पी०)] ति ॥

अथ खो मारो...पे०... तत्थेवन्तरधायीति ।

४. पठममारपाससुत्तं

१४०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“महं खो, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा योनिसो सम्मप्पधाना अनुत्तरा विमुत्ति अनुप्पत्ता, अनुत्तरा विमुत्ति सच्छिकता । तुम्हेपि, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा योनिसो सम्मप्पधाना अनुत्तरं विमुत्ति अनुपापुणाथ, अनुत्तरं विमुत्तिं सच्छिकरोथा”ति । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“बद्धोसि मारपासेन, ये दिब्बा ये च मानुसा ।

मारबन्धनबद्धोसि, न मे समण मोक्खसी’ति ॥

“मुत्ताहं [मुत्तोहं (सी० स्या० कं० पी०)] मारपासेन, ये दिब्बा ये च मानुसा ।
मारबन्धनमुत्तोमिह, निहतो त्वमसि अन्तका’ति ॥

अथ खो मारो पापिमा...पे०... तत्थेवन्तरधायीति ।

५. दुतियमारपाससुत्तं

१४१. एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो’ति । “भदन्ते’ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“मुत्ताहं, भिक्खवे, सब्बपासेहि ये दिब्बा ये च मानुसा । तुम्हेपि, भिक्खवे, मुत्ता सब्बपासेहि ये दिब्बा ये च मानुसा ।
चरथ, भिक्खवे, चारिकं बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । मा एकेन द्वे
अगमित्थ । देसेथ, भिक्खवे, धम्मं आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं केवलपरिपुण्णं
परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेथ । सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका, अस्सवनता धम्मस्स परिहायन्ति । भविस्सन्ति धम्मस्स
अज्जातारो । अहम्पि, भिक्खवे, येन उरुवेला सेनानिगमो तेनुपसङ्गमिस्सामि धम्मदेसनाया’ति । अथ खो मारो पापिमा येन
भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“बद्धोसि सब्बपासेहि, ये दिब्बा ये च मानुसा ।
महाबन्धनबद्धोसि, न मे समण मोक्खसी’ति ॥

“मुत्ताहं सब्बपासेहि, ये दिब्बा ये च मानुसा ।
महाबन्धनमुत्तोमिह, निहतो त्वमसि अन्तका’ति ॥

अथ खो मारो पापिमा...पे०... तत्थेवन्तरधायीति ।

६. सप्पसुत्तं

१४२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन भगवा
रत्तन्धकारतिमिसायं अब्भोकासे निसिन्नो होति, देवो च एकमेकं फुसायति ।

अथ खो मारो पापिमा भगवतो भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो महन्तं सप्पराजवण्णं अभिनिम्मिनित्वा येन
भगवा तेनुपसङ्गमि । सेय्यथापि नाम महती एकरुक्खिका नावा, एवमस्स कायो होति । सेय्यथापि नाम महन्तं
सोण्डिकाकिळज्जं, एवमस्स फणो होति । सेय्यथापि नाम महती कोसलिका कंसपाति, एवमस्स अक्खीनि भवन्ति ।
सेय्यथापि नाम देवे गळगळायन्ते विज्जुल्लता निच्छरन्ति, एवमस्स मुखतो जिह्वा निच्छरति । सेय्यथापि नाम
कम्मरगगरिया धममानाय सद्दो होति, एवमस्स अस्सासपस्सासानं सद्दो होति ।

अथ खो भगवा “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“यो सुञ्जगेहानि सेवति,
सेय्यो सो मुनि अत्तसञ्जतो ।
वोस्सज्ज चरेय्य तत्थ सो,
पतिरूपज्झि तथाविधस्स तं ॥

“चरका बहू भेरवा बहू,
अथो डंससरीसपा [डंस सिरिंसपा (सी० स्या० कं० पी०)] बहू ।
लोमम्पि न तत्थ इज्जये,
सुञ्जागारगतो महामुनि ॥

“नभं फलेय्य पथवी चलेय्य,
सब्बेपि पाणा उद सन्तसेय्युं ।
सल्लम्पि चे उरसि पकप्पयेय्युं,
उपधीसु ताणं न करोन्ति बुद्धा”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

७. सुपतिसुत्तं

१४३. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो भगवा बहुदेवरत्तिं अब्भोकासे चङ्कमित्वा रत्तिया पच्चूससमयं पादे पक्खालेत्वा विहारं पविसित्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसज्जं मनसि करित्वा । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“किं सोप्पसि किं नु सोप्पसि,
किमिदं सोप्पसि दुब्भगो [दुब्भतो (स्या० कं०), दुब्भयो (पी०)] विय ।
सुञ्जमगारन्ति सोप्पसि,
किमिदं सोप्पसि सूरिये उग्गते”ति ॥

“यस्स जालिनी विसत्तिका,
तण्हा नत्थि कुहिज्जि नेतवे ।
सब्बूपधिपरिक्खया बुद्धो,
सोप्पति किं तवेत्थ मारा”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा...पे०... तत्थेवन्तरधायीति ।

८. नन्दतिसुत्तं

१४४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“नन्दति पुत्तेहि पुत्तिमा, गोमा गोभि तथेव नन्दति ।
उपधीहि नरस्स नन्दना, न हि सो नन्दति यो निरूपधी”ति ॥

“सोचति पुत्तेहि पुत्तिमा, गोमा गोभि तथेव सोचति ।
उपधीहि नरस्स सोचना, न हि सो सोचति यो निरूपधी”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

९. पठमआयुसुत्तं

१४५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“अप्पमिदं, भिक्खवे, मनुस्सानं आयु । गमनीयो सम्परायो, कत्तब्बं कुसलं, चरितब्बं ब्रह्मचरियं । नत्थि जातस्स अमरणं । यो, भिक्खवे, चिरं जीवति, सो वस्ससतं अप्पं वा भिय्यो”ति ।

अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“दीघमायु मनुस्सानं, न नं हीळे सुपोरिसो ।
चरेय्य खीरमत्तोव, नत्थि मच्चुस्स आगमो”ति ॥

“अप्पमायु मनुस्सानं, हीळेय्य नं सुपोरिसो ।
चरेय्यादित्तसीसोव, नत्थि मच्चुस्स नागमो”ति ॥

अथ खो मारो...पे०... तत्थेवन्तरधायीति ।

१०. दुतियआयुसुत्तं

१४६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तत्र खो भगवा...पे०... एतदवोच —

“अप्पमिदं, भिक्खवे, मनुस्सानं आयु । गमनीयो सम्परायो, कत्तब्बं कुसलं, चरितब्बं ब्रह्मचरियं । नत्थि जातस्स अमरणं । यो, भिक्खवे, चिरं जीवति, सो वस्ससतं अप्पं वा भिय्यो”ति ।

अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“नाच्चयन्ति अहोरत्ता, जीवितं नूपरुज्झति ।
आयु अनुपरियायति, मच्चानं नेमीव रथकुब्बर”न्ति ॥

“अच्चयन्ति अहोरत्ता, जीवितं उपरुज्झति ।
आयु खीयति मच्चानं, कुन्नदीनं व ओदक”न्ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

तपोकम्मञ्च नागो च, सुभं पासेन ते दुवे ।
सप्पो सुपति नन्दनं, आयुना अपरे दुवेति ॥

२. दुतियवग्गो

१. पासाणसुत्तं

१४७. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं अब्भोकासे निसिन्नो होति, देवो च एकमेकं फुसायति । अथ खो मारो पापिमा भगवतो भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवतो अविदूरे महन्ते पासाणे पदालेसि ।

अथ खो भगवा “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाय अज्झभासि —

“सचेपि केवलं सब्बं, गिज्झकूटं चलेस्ससि [गळेय्यसि (स्या० कं०), चलेय्यासि (क०)] ।
नेव सम्माविमुत्तानं, बुद्धानं अत्थि इज्जित”न्ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

२. किन्नुसीहसुत्तं

१४८. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनार्थपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा महतिया परिसाय परिवुतो धम्मं देसेति ।

अथ खो मारस्स पापिमतो एतदहोसि — “अयं खो समणो गोतमो महतिया परिसाय परिवुतो धम्मं देसेति । यंनूनाहं येन समणो गोतमो तेनुपसङ्गमेय्यं विचक्खुकम्माया”ति । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“किन्नु सीहोव नदसि, परिसायं विसारदो ।
पटिमल्लो हि ते अत्थि, विजितावी नु मञ्जसी”ति ॥

“नदन्ति वे महावीरा, परिसासु विसारदा ।
तथागता बलप्पत्ता, तिण्णा लोके विसत्तिक”न्ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

३. सकलिकसुत्तं

१४९. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति मद्दकुच्छिस्मिं मिगदाये । तेन खो पन समयेन भगवतो पादो सकलिकाय खतो होति, भुसा सुदं भगवतो वेदना वत्तन्ति सारीरिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका असाता अमनापा । ता सुदं भगवा सतो सम्पजानो अधिवासेति अविहज्जमानो । अथ खो भगवा चतुग्गुणं सङ्घाटिं पञ्जपेत्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“मन्दिया नु खो सेसि उदाहु कावेय्यमत्तो,
अत्था नु ते सम्पचुरा न सन्ति ।
एको विवित्ते सयनासनमिह,
निद्वामुखो किमिदं सोप्पसे वा”ति ॥

“न मन्दिया सयामि नापि कावेय्यमत्तो,
अत्थं समेच्चाहमपेतसोको ।
एको विवित्ते सयनासनमिह,
सयामहं सब्बभूतानुकम्पी ॥

“येसमि सल्लं उरसि पविट्ठं,
मुहुं मुहुं हृदयं वेधमानं ।
तेपीध सोप्पं लभरे ससल्ला,
तस्मा अहं न सुपे वीतसल्लो ॥

“जगं न सङ्के नपि भेमि सोत्तुं,
रत्तिन्दिवा नानुतपन्ति मामं ।
हानिं न पस्सामि कुहिज्जि लोके,
तस्मा सुपे सब्बभूतानुकम्पी”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

४. पतिरूपसुत्तं

१५०. एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति एकसालायं ब्राह्मणगामे । तेन खो पन समयेन भगवा महतिया गिहिपरिसाय परिवुतो धम्मं देसेति ।

अथ खो मारस्स पापिमतो एतदहोसि — “अयं खो समणो गोतमो महतिया गिहिपरिसाय परिवुतो धम्मं देसेति । यंनूनाहं येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमेय्यं विचक्खुक्कम्माया”ति । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“नेतं तव पतिरूपं, यदञ्जमनुसासि ।
अनुरोधविरोधेसु, मा सज्जित्थो तदाचर”न्ति ॥

“हितानुकम्पी सम्बुद्धो, यदञ्जमनुसासति ।
अनुरोधविरोधेहि, विप्पमुत्तो तथागतो”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

५. मानससुत्तं

१५१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“अन्तलिक्खचरो पासो, य्वायं चरति मानसो ।
तेन तं बाधयिस्सामि, न मे समण मोक्खसी”ति ॥

“रूपा सद्दा रसा गन्धा, फोड्डब्बा च मनोरमा ।
एत्थ मे विगतो छन्दो, निहतो त्वमसि अन्तका”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

६. पत्तसुत्तं

१५२. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन भगवा पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं उपादाय भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति [समादपेति (?)] समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा [अट्ठिक्त्वा (सी० स्या० कं० पी०)] मनसि कत्वा सब्बचेतसा [सब्बचेतसो (सी० स्या० कं० पी०), सब्बं चेतसा (क०)] समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति ।

अथ खो मारस्स पापिमतो एतदहोसि — “अयं खो समणो गोतमो पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं उपादाय भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा

समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति । यंनूनाहं येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमेय्यं विचक्खुकम्माया”ति ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला पत्ता अब्भोकासे निक्खित्ता होन्ति । अथ खो मारो पापिमा बलीबद्दवण्णं अभिनिम्मिनित्वा येन ते पत्ता तेनुपसङ्कमि । अथ खो अज्जतरो भिक्खु अज्जतरं भिक्खुं एतदवोच — “भिक्खु, भिक्खु, एसो बलीबद्दो पत्ते भिन्देय्या”ति । एवं वुत्ते भगवा तं भिक्खुं एतदवोच — “न सो, भिक्खु, बलीबद्दो । मारो एसो पापिमा तुम्हाकं विचक्खुकम्माय आगतो”ति । अथ खो भगवा “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाय अज्झभासि —

“रूपं वेदयितं सज्जा, विज्जाणं यच्च सङ्खतं ।
नेसोहमस्मि नेतं मे, एवं तत्थ विरज्जति ॥

“एवं विरत्तं खेमत्तं, सब्बसंयोजनातिगं ।
अन्वेसं सब्बट्टानेसु, मारसेनापि नाज्झगा”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा...पे०... तत्थेवन्तरधायीति ।

७. छफस्सायतनसुत्तं

१५३. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन भगवा छन्नं फस्सायतनानं उपादाय भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति ।

अथ खो मारस्स पापिमतो एतदहोसि — “अयं खो समणो गोतमो छन्नं फस्सायतनानं उपादाय भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति । यंनूनाहं येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमेय्यं विचक्खुकम्माया”ति । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो अविदूरे महन्तं भयभेरवं सदमकासि, अपिस्सुदं पथवी मज्जे उन्द्रीयति [उन्द्रीयति (सी० स्या० कं० पी) उ + दर + य + ति = उन्द्रीयति] । अथ खो अज्जतरो भिक्खु अज्जतरं भिक्खुं एतदवोच — “भिक्खु, भिक्खु, एसा पथवी मज्जे उन्द्रीयती”ति । एवं वुत्ते, भगवा तं भिक्खुं एतदवोच — “नेसा भिक्खु पथवी उन्द्रीयति । मारो एसो पापिमा तुम्हाकं विचक्खुकम्माय आगतो”ति । अथ खो भगवा “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाय अज्झभासि —

“रूपा सद्दा रसा गन्धा, फस्सा धम्मा च केवला ।
एतं लोकामिसं घोरं, एत्थ लोको विमुच्छितो ॥

“एतच्च समतिक्कम्म, सतो बुद्धस्स सावको ।
मारधेय्यं अतिक्कम्म, आदिच्चोव विरोचती”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा...पे०... तत्थेवन्तरधायीति ।

८. पिण्डसुत्तं

१५४. एकं समयं भगवा मग्धेसु विहरति पञ्चसालायं ब्राह्मणगामे । तेन खो पन समयेन पञ्चसालायं ब्राह्मणगामे कुमारिकानं पाहुनकानि भवन्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय पञ्चसालं ब्राह्मणगामं पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन पञ्चसालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका मारेन पापिमता अन्वाविट्ठा भवन्ति — मा समणो गोतमो पिण्डमलत्थाति ।

अथ खो भगवा यथाधोतेन पत्तेन पञ्चसालं ब्राह्मणगामं पिण्डाय पाविसि तथाधोतेन [यथाधोतेन (?)] पत्तेन पटिक्कमि । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “अपि त्वं, समण, पिण्डमलत्था”ति? “तथा नु त्वं, पापिम, अकासि यथाहं पिण्डं न लभेय्य”न्ति । “तेन हि, भन्ते, भगवा दुतियम्पि पञ्चसालं ब्राह्मणगामं पिण्डाय पविसतु । तथाहं करिस्सामि यथा भगवा पिण्डं लच्छती”ति ।

“अपुञ्जं पसवि मारो, आसज्ज नं तथागतं ।

किं नु मज्जसि पापिम, न मे पापं विपच्चति ॥

“सुसुखं वत जीवाम, येसं नो नत्थि किञ्चनं ।

पीतिभक्खा भविस्साम, देवा आभस्सरा यथा”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

९. कस्सकसुत्तं

१५५. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खूनं निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति ।

अथ खो मारस्स पापिमतो एतदहोसि — “अयं खो समणो गोतमो भिक्खूनं निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय... पे०... यंनूनाहं येन समणो गोतमो तेनुपसङ्गमेय्यं विचक्खुकम्माया”ति । अथ खो मारो पापिमा कस्सकवण्णं अभिनिम्मिनित्वा महन्तं नङ्गलं खन्धे करित्वा दीघपाचनयट्ठिं गहेत्वा हटहटकेसो साणसाटिनिवत्थो कद्दममक्खितेहि पादेहि येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “अपि, समण, बलीबद्धे अद्दसा”ति? “किं पन, पापिम, ते बलीबद्धेही”ति? “ममेव, समण, चक्खु, मम रूपा, मम चक्खुसम्फस्सविज्जाणायतनं । कुहिं मे, समण, गन्त्वा मोक्खसि? ममेव, समण, सोतं, मम सद्दा...पे०... ममेव, समण, घानं, मम गन्धा; ममेव, समण, जिह्वा, मम रसा; ममेव, समण, कायो, मम फोट्टुब्बा; ममेव, समण, मनो, मम धम्मा, मम मनोसम्फस्सविज्जाणायतनं । कुहिं मे, समण, गन्त्वा मोक्खसी”ति?

“तवेव, पापिम, चक्खु, तव रूपा, तव चक्खुसम्फस्सविज्जाणायतनं । यत्थ च खो, पापिम, नत्थि चक्खु, नत्थि रूपा, नत्थि चक्खुसम्फस्सविज्जाणायतनं, अगति तव तत्थ, पापिम । तवेव, पापिम, सोतं, तव सद्दा, तव सोतसम्फस्सविज्जाणायतनं । यत्थ च खो, पापिम, नत्थि सोतं, नत्थि सद्दा, नत्थि सोतसम्फस्सविज्जाणायतनं, अगति तव तत्थ, पापिम । तवेव, पापिम, घानं, तव गन्धा, तव घानसम्फस्सविज्जाणायतनं । यत्थ च खो, पापिम, नत्थि घानं, नत्थि

गन्धा, नत्थि घानसम्फस्सविज्जाणायतनं, अगति तव तत्थ, पापिम । तवेव, पापिम, जिह्वा, तव रसा, तव जिह्वासम्फस्सविज्जाणायतनं...पे०... तवेव, पापिम, कायो, तव फोड्डब्बा, तव कायसम्फस्सविज्जाणायतनं...पे०... तवेव, पापिम, मनो, तव धम्मा, तव मनोसम्फस्सविज्जाणायतनं । यत्थ च खो, पापिम, नत्थि मनो, नत्थि धम्मा, नत्थि मनोसम्फस्सविज्जाणायतनं, अगति तव तत्थ, पापिमा”ति ।

“यं वदन्ति मम यिदन्ति, ये वदन्ति ममन्ति च ।
एत्थ चे ते मनो अत्थि, न मे समण मोक्खसी”ति ॥

“यं वदन्ति न तं मय्हं, ये वदन्ति न ते अहं ।
एवं पापिम जानाहि, न मे मग्गम्पि दक्खसी”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा...पे०... तत्थेवन्तरधायीति ।

१०. रज्जसुत्तं

१५६. एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति हिमवन्तपदेसे [हिमवन्तपस्से (सी०)] अरज्जकुटिकायं । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “सक्का नु खो रज्जं कारेतुं अहनं अघातयं अजिनं अजापयं असोचं असोचापयं धम्मेना”ति?

अथ खो मारो पापिमा भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “कारेतु, भन्ते, भगवा रज्जं, कारेतु, सुगतो, रज्जं अहनं अघातयं अजिनं अजापयं असोचं असोचापयं धम्मेना”ति । “किं पन मे त्वं, पापिम, पस्ससि यं मं त्वं एवं वदेसि — ‘कारेतु, भन्ते, भगवा रज्जं, कारेतु सुगतो, रज्जं अहनं अघातयं अजिनं अजापयं असोचं असोचापयं धम्मेना’”ति? “भगवता खो, भन्ते, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुद्धिता परिचिता सुसमारद्धा । आकङ्खमानो च, भन्ते, भगवा हिमवन्तं पब्बतराजं सुवण्णं त्वेव अधिमुच्चेय्य सुवण्णञ्च पनस्सा”ति [सुवण्णपब्बतस्साति (सी० स्या० कं०), सुवण्णञ्च पब्बतस्साति (पी०)] ।

“पब्बतस्स सुवण्णस्स, जातरूपस्स केवलो ।
द्वित्ताव नालमेकस्स, इति विद्वा समञ्चरे ॥

“यो दुक्खमद्वक्खि यतोनिदानं,
कामेसु सो जन्तु कथं नमेय्य ।
उपधिं विदित्वा सङ्गोति लोके,
तस्सेव जन्तु विनयाय सिक्खे”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं भगवा, जानाति मं सुगतो”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

पासाणो सीहो सकलिकं [सखलिकं (क०)], पतिरूपञ्च मानसं ।

पत्तं आयतनं पिण्डं, कस्सकं रज्जेन ते दसाति ॥

३. ततियवग्गो

१. सम्बहुलसुत्तं

१५७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति सिलावतियं । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो अविदूरे अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्ति । अथ खो मारो पापिमा ब्राह्मणवण्णं अभिनिम्मिनित्वा महन्तेन जटण्डुवेन अजिनक्खिपनिवत्थो जिण्णो गोपानसिवङ्को घुरुघुरुपस्सासी उदुम्बरदण्डं गहेत्वा येन ते भिक्खू तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “दहरा भवन्तो पब्बजिता सुसू काळकेसा भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा अनिक्कीळिताविनो कामेसु । भुञ्जन्तु भवन्तो मानुसके कामे । मा सन्दिट्टिकं हित्वा कालिकं अनुधावित्था”ति । “न खो मयं, ब्राह्मण, सन्दिट्टिकं हित्वा कालिकं अनुधावाम । कालिकञ्च खो मयं, ब्राह्मण, हित्वा सन्दिट्टिकं अनुधावाम । कालिका हि, ब्राह्मण, कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो । सन्दिट्टिको अयं धम्मो अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही”ति । एवं वुत्ते, मारो पापिमा सीसं ओकम्पेत्वा जिह्वं निल्लालेत्वा तिविसाखं नलाटे नलाटिकं वुट्ठापेत्वा दण्डमोलुब्ध पक्कामि ।

अथ खो ते भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध मयं, भन्ते, भगवतो अविदूरे अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहराम । अथ खो, भन्ते, अञ्जतरो ब्राह्मणो महन्तेन जटण्डुवेन अजिनक्खिपनिवत्थो जिण्णो गोपानसिवङ्को घुरुघुरुपस्सासी उदुम्बरदण्डं गहेत्वा येन मयं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा अम्हे एतदवोच — ‘दहरा भवन्तो पब्बजिता सुसू काळकेसा भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा अनिक्कीळिताविनो कामेसु । भुञ्जन्तु भवन्तो मानुसके कामे । मा सन्दिट्टिकं हित्वा कालिकं अनुधावित्था’ति । एवं वुत्ते, मयं, भन्ते, तं ब्राह्मणं एतदवोचुम्ह — ‘न खो मयं, ब्राह्मण, सन्दिट्टिकं हित्वा कालिकं अनुधावाम । कालिकञ्च खो मयं, ब्राह्मण, हित्वा सन्दिट्टिकं अनुधावाम । कालिका हि, ब्राह्मण, कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो । सन्दिट्टिको अयं धम्मो अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही’ति । एवं वुत्ते, भन्ते, सो ब्राह्मणो सीसं ओकम्पेत्वा जिह्वं निल्लालेत्वा तिविसाखं नलाटे नलाटिकं वुट्ठापेत्वा दण्डमोलुब्ध पक्कन्तो”ति ।

“नेसो, भिक्खवे, ब्राह्मणो । मारो एसो पापिमा तुम्हाकं विचक्खुकम्माय आगतो”ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं गाथं अभसि —

“यो दुक्खमद्वक्खि यतोनिदानं,
कामेसु सो जन्तु कथं नमेय्य ।
उपधिं विदित्वा सङ्गोति लोके,
तस्सेव जन्तु विनयाय सिक्खे”ति ॥

२. समिद्धिसुत्तं

१५८. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति सिलावतियं । तेन खो पन समयेन आयस्मा समिद्धि भगवतो अविदूरे अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरति । अथ खो आयस्मतो समिद्धिस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे सत्था अरहं सम्मासम्बुद्धो । लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, य्वाहं एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजितो । लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे सब्रह्मचारिनो सीलवन्तो कल्याणधम्मा”ति । अथ खो मारो पापिमा आयस्मतो समिद्धिस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय येनायस्मा समिद्धि तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मतो समिद्धिस्स अविदूरे महन्तं भयभेरवं सहमकासि, अपिस्सुदं पथवी मज्जे उन्द्रीयति ।

अथ खो आयस्मा समिद्धि येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो आयस्मा समिद्धि भगवन्तं एतदवोच — “इधाहं, भन्ते, भगवतो अविदूरे अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरामि । तस्स मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे सत्था अरहं सम्मासम्बुद्धो । लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, य्वाहं एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजितो । लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे सब्रह्मचारिनो सीलवन्तो कल्याणधम्मा’ति । तस्स मय्हं, भन्ते, अविदूरे महाभयभेरवसद्दो अहोसि, अपिस्सुदं पथवी मज्जे उन्द्रीयती”ति ।

“नेसा, समिद्धि, पथवी उन्द्रीयति । मारो एसो पापिमा तुय्हं विचक्खुकम्माय आगतो । गच्छ त्वं, समिद्धि, तत्थेव अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहराही”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा समिद्धि भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । दुतियम्पि खो आयस्मा समिद्धि तत्थेव अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहासि । दुतियम्पि खो आयस्मतो समिद्धिस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स... पे०... दुतियम्पि खो मारो पापिमा आयस्मतो समिद्धिस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय... पे०... अपिस्सुदं पथवी मज्जे उन्द्रीयति । अथ खो आयस्मा समिद्धि मारं पापिमन्तं गाथाय अज्झभासि —

“सद्धायाहं पब्बजितो, अगारस्मा अनगारियं ।
सति पज्जा च मे बुद्धा, चित्तञ्च सुसमाहितं ।
कामं करस्सु रूपानि, नेव मं ब्याधयिस्ससी”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं समिद्धि भिक्खू”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

३. गोधिकसुत्तं

१५९. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा गोधिको इसिगिलिपस्से विहरति काळसिलायं । अथ खो आयस्मा गोधिको अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो सामयिकं चेतोविमुत्तिं फुसि । अथ खो आयस्मा गोधिको तम्हा सामयिकाय चेतोविमुत्तिया परिहायि । दुतियम्पि खो आयस्मा गोधिको अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो सामयिकं चेतोविमुत्तिं फुसि । दुतियम्पि खो आयस्मा गोधिको तम्हा सामयिकाय चेतोविमुत्तिया परिहायि । ततियम्पि खो आयस्मा गोधिको अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो सामयिकं चेतोविमुत्तिं फुसि । ततियम्पि खो आयस्मा गोधिको तम्हा... पे०... परिहायि । चतुत्थम्पि खो आयस्मा गोधिको अप्पमत्तो... पे०... विमुत्तिं

फुसि । चतुत्थमपि खो आयस्मा गोधिको तम्हा...पे०... परिहायि । पञ्चममपि खो आयस्मा गोधिको...पे०... चेतोविमुत्तिं फुसि । पञ्चममपि खो आयस्मा...पे०... विमुत्तिया परिहायि । छट्ठमपि खो आयस्मा गोधिको अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो सामयिकं चेतोविमुत्तिं फुसि । छट्ठमपि खो आयस्मा गोधिको तम्हा सामयिकाय चेतोविमुत्तिया परिहायि । सत्तममपि खो आयस्मा गोधिको अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो सामयिकं चेतोविमुत्तिं फुसि ।

अथ खो आयस्मतो गोधिकस्स एतदहोसि — “याव छट्ठं ख्वाहं सामयिकाय चेतोविमुत्तिया परिहीनो । यंनूनाहं सत्थं आहरेय्य”न्ति । अथ खो मारो पापिमा आयस्मतो गोधिकस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“महावीर महापज्ज, इद्धिया यससा जल ।
सब्बवेरभयातीत, पादे वन्दामि चक्खुम ॥

“सावको ते महावीर, मरणं मरणाभिभू ।
आकङ्खति चेतयति, तं निसेध जुतिन्धर ॥

“कथञ्चि भगवा तुहं, सावको सासने रतो ।
अप्पत्तमानसो सेक्खो, कालं कयिरा जनेसुता”ति ॥

तेन खो पन समयेन आयस्मतो गोधिकेन सत्थं आहरितं होति । अथ खो भगवा “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाय अज्झभासि —

“एवञ्चि धीरा कुब्बन्ति, नावकङ्खन्ति जीवितं ।
समूलं तण्हमब्बुह, गोधिको परिनिब्बुतो”ति ॥

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “आयाम, भिक्खवे, येन इसिगिलिपस्सं काळसिला तेनुपसङ्गमिस्साम यत्थ गोधिकेन कुलपुत्तेन सत्थं आहरित”न्ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं ।

अथ खो भगवा सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं येन इसिगिलिपस्सं काळसिला तेनुपसङ्गमि । अदसा खो भगवा आयस्मन्तं गोधिकं दूरतोव मज्जके विवत्तक्खन्धं सेमानं [सेय्यमानं (स्या० कं०), सोप्पमानं (क०)] । तेन खो पन समयेन धूमायितत्तं तिमिरायितत्तं गच्छतेव पुरिमं दिसं, गच्छति पच्छिमं दिसं, गच्छति उत्तरं दिसं, गच्छति दक्खिणं दिसं, गच्छति उद्धं, गच्छति अधो, गच्छति अनुदिसं ।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं धूमायितत्तं तिमिरायितत्तं गच्छतेव पुरिमं दिसं, गच्छति पच्छिमं दिसं, गच्छति उत्तरं दिसं, गच्छति दक्खिणं दिसं, गच्छति उद्धं, गच्छति अधो, गच्छति अनुदिसं”न्ति? “एवं, भन्ते” । “एसो खो, भिक्खवे, मारो पापिमा गोधिकस्स कुलपुत्तस्स विज्जाणं समन्वेसति — ‘कत्थ गोधिकस्स कुलपुत्तस्स विज्जाणं पतिट्ठित’न्ति? अप्पतिट्ठितेन च, भिक्खवे, विज्जाणेन गोधिको कुलपुत्तो परिनिब्बुतो”ति । अथ खो मारो पापिमा बेलुवपण्डुवीणं आदाय येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“उद्धं अधो च तिरियं, दिसा अनुदिसा स्वहं ।
अन्वेसं नाधिगच्छामि, गोधिको सो कुहिं गतो”ति ॥

“यो [सो (सी० पी०)] धीरो धितिसम्पन्नो, ज्ञायी ज्ञानरतो सदा ।
अहोरत्तं अनुयुज्जं, जीवितं अनिकामयं ॥

“जेत्वान मच्चुनो [भेत्वा नमुचिनो (सी०)] सेनं, अनागन्त्वा पुनब्भवं ।
समूलं तण्हमब्बुह, गोधिको परिनिब्बुतो”ति ॥

“तस्स सोकपरेतस्स, वीणा कच्छा अभस्सथ ।
ततो सो दुम्मनो यक्खो, तत्थेवन्तरधायथा”ति [तत्थेवन्तरधायिथाति (स्या० कं०), तत्थेव अन्तरधायीति (क०)] ॥

४. सत्तवस्सानुबन्धसुत्तं

१६०. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे । तेन खो पन समयेन मारो पापिमा सत्तवस्सानि भगवन्तं अनुबन्धो होति ओतारापेक्खो ओतारं अलभमानो । अथ खो मारो पापिमा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“सोकावतिण्णो नु वनम्हि ज्ञायसि,
वित्तं नु जीनो उद पत्थयानो ।
आगुं नु गामस्मिमकासि किञ्चि,
कस्मा जनेन न करोसि सक्खिं ।
सक्खी न सम्पज्जति केनचि ते”ति ॥

“सोकस्स मूलं पलिखाय सब्बं,
अनागु ज्ञायामि असोचमानो ।
छेत्वान सब्बं भवलोभजप्पं,
अनासवो ज्ञायामि पमत्तबन्धू”ति ॥

“यं वदन्ति मम यिदन्ति, ये वदन्ति ममन्ति च ।
एत्थ चे ते मनो अत्थि, न मे समण मोक्खसी”ति ॥

“यं वदन्ति न तं मय्हं, ये वदन्ति न ते अहं ।
एवं पापिम जानाहि, न मे मग्गम्पि दक्खसी”ति ॥

“सचे मग्गं अनुबुद्धं, खेमं अमतगामिनं ।
अपेहि गच्छ त्वमेवेको, किमज्जमनुसाससी”ति ॥

“अमच्चुधेय्यं पुच्छन्ति, ये जना पारगामिनो ।
तेसाहं पुट्टो अक्खामि, यं सच्चं तं निरूपधि”न्ति ॥

“सेय्यथापि, भन्ते, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे पोक्खरणी । तत्रस्स कक्कटको । अथ खो, भन्ते, सम्बहुला कुमारका वा कुमारिकायो वा तम्हा गामा वा निगमा वा निक्खमित्वा येन सा पोक्खरणी तेनुपसङ्कमेय्युं; उपसङ्कमित्वा तं कक्कटकं उदका उद्धरित्वा थले पतिट्ठपेय्युं । यं यदेव हि सो, भन्ते, कक्कटको अळं अभिनिन्नामेय्य तं तदेव ते कुमारका वा कुमारिकायो वा कट्ठेन वा कथलाय वा सज्झिन्देय्युं सम्भज्जेय्युं सम्पलिभज्जेय्युं । एवज्झि सो, भन्ते, कक्कटको सब्बेहि अळेहि सज्झिन्नेहि सम्भग्गेहि सम्पलिभग्गेहि अभब्बो तं पोक्खरणिं ओतरितुं । एवमेव खो, भन्ते, यानि कानिचि विसूकायिकानि [यानि विसूकायिकानि (सी० पी० क०)] विसेवितानि विप्फन्दितानि, सब्बानि तानि [कानिचि कानिचि सब्बानि (सी० पी० क०)] भगवता सज्झिन्नानि सम्भग्गानि सम्पलिभग्गानि । अभब्बो दानाहं, भन्ते, पुन भगवन्तं उपसङ्कमितुं यदिदं ओतारापेक्खो”ति । अथ खो मारो पापिमा भगवतो सन्तिके इमा निब्बेजनीया गाथायो अभासि —

“मेदवण्णञ्च पासाणं, वायसो अनुपरियगा ।
अपेत्थ मुदुं विन्देम, अपि अस्सादना सिया ॥

“अलद्धा तत्थ अस्सादं, वायसेत्तो अपक्कमे ।
काकोव सेलमासज्ज, निब्बिज्जापेम गोतमा”ति ॥

५. मारधीतुसुत्तं

१६१. अथ खो मारो पापिमा भगवतो सन्तिके इमा निब्बेजनीया गाथायो अभासित्वा तम्हा ठाना अपक्कम्म भगवतो अविदूरे पथवियं पल्लङ्केन निसीदि तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अण्णटिभानो कट्ठेन भूमिं विलिखन्तो । अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो येन मारो पापिमा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा मारं पापिमन्तं गाथाय अज्झभासिसु —

“केनासि दुम्मनो तात, पुरिसं कं नु सोचसि ।
मयं तं रागपासेन, आरज्जमिव कुज्जरं ।
बन्धित्वा आनयिस्साम, वसगो ते भविस्सती”ति ॥

“अरहं सुगतो लोके, न रागेन सुवानयो ।
मारधेय्यं अतिक्कन्तो, तस्मा सोचामहं भुस”न्ति ॥

अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोचुं — “पादे ते, समण, परिचारेमा”ति । अथ खो भगवा न मनसाकासि, यथा तं अनुत्तरे उपधिसङ्खये विमुत्तो ।

अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो एकमन्तं अपक्कम्म एवं समचिन्तेसुं — “उच्चावचा खो पुरिसानं अधिप्पाया । यंनून मयं एकसतं एकसतं कुमारिवण्णसतं अभिनिम्मिनेय्यामा”ति । अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो एकसतं एकसतं कुमारिवण्णसतं अभिनिम्मिनित्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोचुं

— “पादे ते, समण, परिचारेमा”ति । तम्पि भगवा न मनसाकासि, यथा तं अनुत्तरे उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो ।

अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो एकमन्तं अपक्कम्म एवं समचिन्तेसुं — “उच्चावचा खो पुरिसानं अधिप्पाया । यंनून मयं एकसतं एकसतं अविजातवण्णसतं अभिनिम्मिनेय्यामा”ति । अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो एकसतं एकसतं अविजातवण्णसतं अभिनिम्मिनित्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोचुं — “पादे ते, समण, परिचारेमा”ति । तम्पि भगवा न मनसाकासि, यथा तं अनुत्तरे उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो ।

अथ खो तण्हा च...पे०... यंनून मयं एकसतं एकसतं सकिं विजातवण्णसतं अभिनिम्मिनेय्यामाति । अथ खो तण्हा च...पे०... सकिं विजातवण्णसतं अभिनिम्मिनित्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोचुं — “पादे ते, समण, परिचारेमा”ति । तम्पि भगवा न मनसाकासि, यथा तं अनुत्तरे उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो ।

अथ खो तण्हा च...पे०... यंनून मयं एकसतं एकसतं दुविजातवण्णसतं अभिनिम्मिनेय्यामाति । अथ खो तण्हा च...पे०... दुविजातवण्णसतं अभिनिम्मिनित्वा येन भगवा...पे०... यथा तं अनुत्तरे उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो । अथ खो तण्हा च...पे०... मज्झिमित्थिवण्णसतं अभिनिम्मिनेय्यामाति । अथ खो तण्हा च...पे०... मज्झिमित्थिवण्णसतं अभिनिम्मिनित्वा...पे०... अनुत्तरे उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो ।

अथ खो तण्हा च...पे०... महित्थिवण्णसतं अभिनिम्मिनेय्यामाति । अथ खो तण्हा च...पे०... महित्थिवण्णसतं अभिनिम्मिनित्वा येन भगवा...पे०... अनुत्तरे उपधिसङ्ख्ये विमुत्तो । अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो एकमन्तं अपक्कम्म एतदवोचुं — सच्चं किर नो पिता अवोच —

“अरहं सुगतो लोके, न रागेन सुवानयो ।
मारधेय्यं अतिक्कन्तो, तस्मा सोचामहं भुस”न्ति ॥

“यज्झि मयं समणं वा ब्राह्मणं वा अवीतरागं इमिना उपक्कमेन उपक्कमेय्याम हृदयं वास्स फलेय्य, उण्हं लोहितं वा मुखतो उग्गच्छेय्य, उम्मादं वा पापुणेय्य चित्तक्खेपं वा । सेय्यथा वा पन नळो हरितो लुतो उस्सुस्सति विसुस्सति मिलायति; एवमेव उस्सुस्सेय्य विसुस्सेय्य मिलायेय्या”ति ।

अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो तण्हा मारधीता भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“सोकावतिण्णो नु वनम्हि ज्ञायसि,
वित्तं नु जीनो उद पत्थयानो ।
आगुं नु गामस्मिमकासि किज्जि,
कस्मा जनेन न करोसि सक्खिं ।
सक्खी न सम्पज्जति केनचि ते”ति ॥

“अत्थस्स पत्तिं हृदयस्स सन्ति,
जेत्वान सेनं पियसातरूपं ।

एकोहं [एकाहं (स्या० कं० पी० क०)] ज्ञायं सुखमनुबोधिं,
तस्मा जनेन न करोमि सक्खिं ।
सक्खी न सम्पज्जति केनचि मे”ति ॥

अथ खो अरति [अरति च (क०)] मारधीता भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“कथं विहारीबहुलोध भिक्खु,
पज्जोघतिण्णो अतरीध छट्ठं ।
कथं ज्ञायिं [कथं ज्ञायं (स्या० कं० पी०), कथज्झायं (क०)] बहुलं कामसज्जा,
परिबाहिरा होन्ति अलद्ध यो त”न्ति ॥

“पस्सद्धकायो सुविमुत्तचित्तो,
असङ्खरानो सतिमा अनोको ।
अज्जाय धम्मं अवितक्कज्ञायी,
न कुप्पति न सरति न थिनो [न कुप्पती नस्सरती न थीनो (सी०)] ॥

“एवंविहारीबहुलोध भिक्खु,
पज्जोघतिण्णो अतरीध छट्ठं ।
एवं ज्ञायिं बहुलं कामसज्जा,
परिबाहिरा होन्ति अलद्ध यो त”न्ति ॥

अथ खो रगा [रगाच (क०)] मारधीता भगवतो सन्तिके गाथाय अज्झभासि —

“अच्छेज्ज तण्हं गणसङ्घचारी,
अद्धा चरिस्सन्ति [तरिस्सन्ति (सी०)] बहू च सद्धा ।
बहुं वतायं जनतं अनोको,
अच्छेज्ज नेस्सति मच्चुराजस्स पार”न्ति ॥

“नयन्ति वे महावीरा, सद्धम्मेन तथागता ।
धम्मेन नयमानानं, का उसूया विजानत”न्ति ॥

अथ खो तण्हा च अरति च रगा च मारधीतरो येन मारो पापिमा तेनुपसङ्गमिसु । अदसा खो मारो पापिमा तण्हज्ज अरतिज्ज रगज्ज मारधीतरो दूरतोव आगच्छन्तियो । दिस्वान गाथाहि अज्झभासि —

“बाला कुमुदनाळेहि, पब्बतं अभिमत्थथ [अभिमन्थथ (सी०)] ।
गिरिं नखेन खनथ, अयो दन्तेहि खादथ ॥

“सेलंव सिरसूहच्च [सिरसि ऊहच्च (सी०), सिरसि ओहच्च (स्या० कं०)], पाताले गाधमेसथ ।

खाणुं व उरसासज्ज, निब्बिज्जापेथ गोतमा’ति ॥

“ददल्लमाना आगज्जुं, तण्हा च अरती रगा ।
ता तत्थ पनुदी सत्था, तूलं भट्ठं व मालुतो’ति ॥

तत्तियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

सम्बहुला समिद्धि च, गोधिकं सत्तवस्सानि ।
धीतरं देसितं बुद्ध, सेट्ठेन इमं मारपञ्चकन्ति ॥

मारसंयुत्तं समत्तं ।

५. भिक्खुनीसंयुत्तं

१. आळविकासुत्तं

१६२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आळविका भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन अन्धवनं तेनुपसङ्गमि विवेकत्थिनी । अथ खो मारो पापिमा आळविकाय भिक्खुनिया भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो विवेकम्हा चावेतुकामो येन आळविका भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आळविकं भिक्खुनिं गाथाय अज्झभासि —

“नत्थि निस्सरणं लोके, किं विवेकेन काहसि ।
भुज्जस्सु कामरतियो, माहु पच्छानुतापिनी’ति ॥

अथ खो आळविकाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “को नु ख्वायं मनुस्सो वा अमनुस्सो वा गाथं भासती’ति? अथ खो आळविकाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “मारो खो अयं पापिमा मम भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो विवेकम्हा चावेतुकामो गाथं भासती’ति । अथ खो आळविका भिक्खुनी “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि पच्चभासि —

“अत्थि निस्सरणं लोके, पज्जाय मे सुफुस्सितं [सुफुस्सितं (सी० पी०)] ।
पमत्तबन्धु पापिम, न त्वं जानासि तं पदं ॥

“सत्तिसूलूपमा कामा, खन्धासं अधिकुट्टना ।
यं त्वं कामरतिं ब्रूसि, अरति मय्ह सा अहू’ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं आळविका भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

२. सोमासुत्तं

१६३. सावत्थिनिदानं । अथ खो सोमा भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन अन्धवनं तेनुपसङ्गमि दिवाविहाराय । अन्धवनं अज्झोगाहेत्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो मारो पापिमा सोमाय भिक्खुनिया भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो येन सोमा भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सोमं भिक्खुनिं गाथाय अज्झभासि —

“यं तं इसीहि पत्तब्बं, ठानं दुरभिसम्भवं ।
न तं द्रुल्लपज्जाय, सक्का पप्पोतुमित्थिया”ति ॥

अथ खो सोमाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “को नु ख्वायं मनुस्सो वा अमनुस्सो वा गाथं भासती”ति? अथ खो सोमाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “मारो खो अयं पापिमा मम भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो गाथं भासती”ति । अथ खो सोमा भिक्खुनी “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि पच्चभासि —

“इत्थिभावो किं कयिरा, चित्तमिह सुसमाहिते ।
जाणमिह वत्तमानमिह, सम्मा धम्मं विपस्सतो ॥

“यस्स नून सिया एवं, इत्थाहं पुरिसोति वा ।
किञ्चि वा पन अज्जस्मि [अस्मीति (स्या० कं० पी०)], तं मारो वत्तुमरहती”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं सोमा भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

३. किसानोत्तमीसुत्तं

१६४. सावत्थिनिदानं । अथ खो किसानोत्तमी भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन अन्धवनं तेनुपसङ्गमि, दिवाविहाराय । अन्धवनं अज्झोगाहेत्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो मारो पापिमा किसानोत्तमिया भिक्खुनिया भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो येन किसानोत्तमी भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा किसानोत्तमिं भिक्खुनिं गाथाय अज्झभासि —

“किं नु त्वं मतपुत्ताव, एकमासि रुदम्मुखी ।
वनमज्झगता एका, पुरिसं नु गवेससी”ति ॥

अथ खो किसानोत्तमिया भिक्खुनिया एतदहोसि — “को नु ख्वायं मनुस्सो वा अमनुस्सो वा गाथं भासती”ति? अथ

खो किसानोतमिया भिक्खुनिया एतदहोसि — “मारो खो अयं पापिमा मम भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो गाथं भासती”ति ।

अथ खो किसानोतमी भिक्खुनी “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि पच्चभासि —

“अच्चन्तं मतपुत्ताम्हि, पुरिसा एतदन्तिका ।
न सोचामि न रोदामि, न तं भायामि आवुसो ॥

“सब्बत्थ विहता नन्दी, तमोक्खन्थो पदालितो ।
जेत्वान मच्चुनो [जेत्वा नमुचिनो (सी०)] सेनं, विहरामि अनासवा”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं किसानोतमी भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

४. विजयासुत्तं

१६५. सावत्थिनिदानं । अथ खो विजया भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा...पे०... अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो मारो पापिमा विजयाय भिक्खुनिया भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो येन विजया भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा विजयं भिक्खुनिं गाथाय अज्झभासि —

“दहरा त्वं रूपवती, अहज्ज दहरो सुसु ।
पज्जङ्गिकेन तुरियेन, एहय्येभिरमामसे”ति [एहि अय्ये रमामसेति (सी०)] ॥

अथ खो विजयाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “को नु ख्वायं मनुस्सो वा अमनुस्सो वा गाथं भासती”ति? अथ खो विजयाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “मारो खो अयं पापिमा मम भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो गाथं भासती”ति । अथ खो विजया भिक्खुनी “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि पच्चभासि —

“रूपा सद्दा रसा गन्धा, फोड्डब्बा च मनोरमा ।
निय्यातयामि तुह्येव, मार नाहं तेनत्थिका ॥

“इमिना पूतिकायेन, भिन्दनेन पभङ्गुना ।
अट्ठीयामि हरायामि, कामतण्हा समूहता ॥

“ये च रूपपगा सत्ता, ये च अरूपट्ठायिनो [आरुप्पट्ठायिनो (सी० पी०)] ।
या च सन्ता समापत्ति, सब्बत्थ विहतो तमो”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं विजया भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

५. उप्पलवण्णासुत्तं

१६६. सावत्थिनिदानं । अथ खो उप्पलवण्णा भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा...पे०... अञ्जतरस्मिं सुपुप्फितसालरुक्खमूले अट्ठासि । अथ खो मारो पापिमा उप्पलवण्णाय भिक्खुनिया भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो येन उप्पलवण्णा भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा उप्पलवण्णं भिक्खुनिं गाथाय अञ्जभासि

“सुपुप्फितगं उपगम्म भिक्खुनि,
एका तुवं तिट्ठसि सालमूले ।
न चत्थि ते दुतिया वण्णधातु,
बाले न त्वं भायसि धुत्तकानं”न्ति ॥

अथ खो उप्पलवण्णाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “को नु ख्वायं मनुस्सो वा अमनुस्सो वा गाथं भासती”ति? अथ खो उप्पलवण्णाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “मारो खो अयं पापिमा मम भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो गाथं भासती”ति । अथ खो उप्पलवण्णा भिक्खुनी “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि पच्चभासि —

“सतं सहस्सानिपि धुत्तकानं,
इधागता तादिसका भवेय्युं ।
लोमं न इज्जामि न सन्तसामि,
न मार भायामि तमेकिकापि ॥

“एसा अन्तरधायामि, कुच्छिं वा पविसामि ते ।
पखुमन्तरिकायम्पि, तिट्ठन्ति मं न दक्खसि ॥

“चित्तस्मिं वसीभूताम्हि, इद्धिपादा सुभाविता ।
सब्बबन्धनमुत्ताम्हि, न तं भायामि आवुसो”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं उप्पलवण्णा भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

६. चालासुत्तं

१६७. सावत्थिनिदानं । अथ खो चाला भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा...पे०... अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो मारो पापिमा येन चाला भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा चालं भिक्खुनिं एतदवोच — “किं नु त्वं, भिक्खुनि, न रोचेसी”ति? “जातिं ख्वाहं, आवुसो, न रोचेमी”ति ।

“किं नु जातिं न रोचेसि, जातो कामानि भुज्जति ।
को नु तं इदमादपयि, जातिं मा रोच [मा रोचेसि (सी० पी०)] भिक्खुनी”ति ॥

“जातस्स मरणं होति, जातो दुक्खानि फुस्सति [पस्सति (सी० पी०)] ।

बन्धं वधं परिक्लेशं, तस्मा जातिं न रोचये ॥

“बुद्धो धम्ममदेसेसि, जातिया समतिक्कमं ।
सब्बदुक्खप्पहानाय, सो मं सच्चे निवेसयि ॥

“ये च रूपपगा सत्ता, ये च अरूपद्वयिनो ।
निरोधं अप्पजानन्ता, आगन्तारो पुनब्भव”न्ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं चाला भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

७. उपचालासुत्तं

१६८. सावत्थिनिदानं । अथ खो उपचाला भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा...पे०... अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो मारो पापिमा येन उपचाला भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा उपचालं भिक्खुनि एतदवोच — “कत्थ नु त्वं, भिक्खुनि, उप्पज्जितुकामा”ति? “न ख्वाहं, आवुसो, कत्थचि उप्पज्जितुकामा”ति ।

“तावतिंसा च यामा च, तुसिता चापि देवता ।
निम्मानरतिनो देवा, ये देवा वसवत्तिनो ।
तत्थ चित्तं पणिधेहि, रतिं पच्चनुभोस्ससी”ति ॥

“तावतिंसा च यामा च, तुसिता चापि देवता ।
निम्मानरतिनो देवा, ये देवा वसवत्तिनो ।
कामबन्धनबद्धा ते, एन्ति मारवसं पुन ॥

“सब्बो आदीपितो [सब्बोव आदित्तो (स्या० कं०)] लोको, सब्बो लोको पधूपितो ।
सब्बो पज्जलितो [पज्जलितो (सब्बत्थ)] लोको, सब्बो लोको पकम्पितो ॥

“अकम्पितं अपज्जलितं [अचलितं (सी० स्या० कं० पी०)], अपुत्थुज्जनसेवितं ।
अगति यत्थ मारस्स, तत्थ मे निरतो मनो”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं उपचाला भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

८. सीसुपचालासुत्तं

१६९. सावत्थिनिदानं । अथ खो सीसुपचाला [सीसूपचाला (सी०)] भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा ...पे०... अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो मारो पापिमा येन सीसुपचाला भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सीसुपचालं भिक्खुनि एतदवोच — “कस्स नु त्वं, भिक्खुनि, पासण्डं रोचेसी”ति? “न ख्वाहं, आवुसो, कस्सचि पासण्डं रोचेमी”ति ।

“कं नु उद्दिस्स मुण्डासि, समणी विय दिस्ससि ।
न च रोचेसि पासण्डं, किमिव चरसि मोमूहा”ति ॥

“इतो बहिद्धा पासण्डा, दिट्ठीसु पसीदन्ति ते ।
न तेसं धम्मं रोचेमि, ते धम्मस्स अकोविदा ॥

“अत्थिक्ख सक्ककुले जातो, बुद्धो अप्पटिपुग्गलो ।
सब्बाभिभू मारनुदो, सब्बत्थमपराजितो ॥

“सब्बत्थ मुत्तो असितो, सब्बं पस्सति चक्खुमा ।
सब्बकम्मक्खयं पत्तो, विमुत्तो उपधिसङ्खये ।
सो मय्हं भगवा सत्था, तस्स रोचेमि सासन”न्ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं सीसुपचाला भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

९. सेलासुत्तं

१७०. सावत्थिनिदानं । अथ खो सेला भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा...पे०... अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं
निसीदि । अथ खो मारो पापिमा सेलाय भिक्खुनिया भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो...पे०... सेलं भिक्खुनिं गाथाय
अज्झभासि —

“केनिदं पकतं बिम्बं, क्वनु [क्वन्नु (सी० पी०), क्वचि (स्या० कं० क०)] बिम्बस्स कारको ।
क्वनु बिम्बं समुप्पन्नं, क्वनु बिम्बं निरुज्झती”ति ॥

अथ खो सेलाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “को नु ख्वायं मनुस्सो वा अमनुस्सो वा गाथं भासती”ति? अथ खो
सेलाय भिक्खुनिया एतदहोसि — “मारो खो अयं पापिमा मम भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा
चावेतुकामो गाथं भासती”ति । अथ खो सेला भिक्खुनी “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा मारं पापिमन्तं गाथाहि
पच्चभासि —

“नयिदं अत्तकतं [नयिदं पकतं (स्या० कं०)] बिम्बं, नयिदं परकतं [नयिदं पकतं (स्या० कं०)] अघं ।
हेतुं पटिच्च सम्भूतं, हेतुभङ्गा निरुज्झति ॥

“यथा अज्जतरं बीजं, खेत्ते वुत्तं विरूहति ।
पथवीरसज्चागम्म, सिनेहज्ज तदूभयं ॥

“एवं खन्धा च धातुयो, छ च आयतना इमे ।
हेतुं पटिच्च सम्भूता, हेतुभङ्गा निरुज्झरे”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं सेला भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

१०. वजिरासुत्तं

१७१. सावत्थिनिदानं । अथ खो वजिरा भिक्खुनी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन अन्धवनं तेनुपसङ्गमि दिवाविहाराय । अन्धवनं अज्झोगाहेत्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो मारो पापिमा वजिराय भिक्खुनिया भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो येन वजिरा भिक्खुनी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा वजिरं भिक्खुनिं गाथाय अज्झभासि —

“केनायं पकतो सत्तो, कुवं सत्तस्स कारको ।
कुवं सत्तो समुप्पन्नो, कुवं सत्तो निरुज्झती”ति ॥

अथ खो वजिराय भिक्खुनिया एतदहोसि — “को नु ख्वायं मनुस्सो वा अमनुस्सो वा गाथं भासती”ति? अथ खो वजिराय भिक्खुनिया एतदहोसि — “मारो खो अयं पापिमा मम भयं छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो समाधिम्हा चावेतुकामो गाथं भासती”ति । अथ खो वजिरा भिक्खुनी “मारो अयं पापिमा” इति विदित्वा, मारं पापिमन्तं गाथाहि पच्चभासि —

“किं नु सत्तोति पच्चेसि, मार दिट्ठिगतं नु ते ।
सुद्धसङ्खारपुज्जोयं, नयिध सत्तुपलब्भति ॥

“यथा हि अङ्गसम्भारा, होति सद्दो रथो इति ।
एवं खन्धेसु सन्तेसु, होति सत्तोति सम्मुति [सम्मति (स्या० कं०)] ॥

“दुक्खमेव हि सम्भोति, दुक्खं तिट्ठति वेति च ।
नाज्जत्र दुक्खा सम्भोति, नाज्जं दुक्खा निरुज्झती”ति ॥

अथ खो मारो पापिमा “जानाति मं वजिरा भिक्खुनी”ति दुक्खी दुम्मनो तत्थेवन्तरधायीति ।

भिक्खुनीसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं —

आळविका च सोमा च, गोतमी विजया सह ।
उप्पलवण्णा च चाला, उपचाला सीसुपचाला च ।
सेला वजिराय ते दसाति ॥

६. ब्रह्मसंयुत्तं

१. पठमवग्गो

१. ब्रह्मायाचनसुत्तं

१७२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधमूले पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “अधिगतो खो म्यायं धम्मो गम्भीरो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो । आलयरामा खो पनायं पजा आलयरता आलयसम्मुदिता । आलयरामाय खो पन पजाय आलयरताय आलयसम्मुदिताय दुद्दसं इदं ठानं यदिदं इदप्पच्चयतापटिच्चसमुप्पादो । इदम्पि खो ठानं दुद्दसं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं । अहञ्चेव खो पन धम्मं देसेय्यं; परे च मे न आजानेय्युं; सो ममस्स किलमथो, सा ममस्स विहेसा”ति । अपिस्सु भगवन्तं इमा अनच्छरिया गाथायो पटिभंसु पुब्बे अस्सुतपुब्बा —

“किच्छेन मे अधिगतं, हलं दानि पकासितुं ।
रागदोसपरेतेहि, नायं धम्मो सुसम्बुद्धो ॥

“पटिसोतगामिं निपुणं, गम्भीरं दुद्दसं अणुं ।
रागरत्ता न दक्खन्ति, तमोखन्धेन आवुटा”ति [तमोखन्धेन आवुताति (सी० स्या० कं० पी०)] ॥

इतिह भगवतो पटिसञ्चिक्खतो अप्पोस्सुक्कताय चित्तं नमति, नो धम्मदेसनाय ।

अथ खो ब्रह्मनो सहम्पतिस्स भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय एतदहोसि — “नस्सति वत भो लोको, विनस्सति वत भो लोको, यत्र हि नाम तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अप्पोस्सुक्कताय चित्तं नमति [नमिस्सति (?)], नो धम्मदेसनाया”ति । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं [सम्मिज्जितं (सी० स्या० कं० पी०)] वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिणजाणुमण्डलं पथवियं निहन्त्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “देसेतु, भन्ते, भगवा धम्मं, देसेतु सुगतो धम्मं । सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका, अस्सवनता धम्मस्स परिहायन्ति । भविस्सन्ति धम्मस्स अज्जातारो”ति । इदमवोच ब्रह्मा सहम्पति, इदं वत्वा अथापरं एतदवोच —

“पातुरहोसि मगधेसु पुब्बे,
धम्मो असुद्धो समलेहि चिन्तितो ।
अपापुरेतं [अवापुरेतं (सी०)] अमतस्स द्वारं,
सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं ॥

“सेले यथा पब्बतमुद्धनिट्ठितो,
यथापि पस्से जनतं समन्ततो ।
तथूपमं धम्ममयं सुमेध,
पासादमारुह समन्तचक्खु ।
सोकावतिण्णं [सोकावकिण्णं (सी०)] जनतमपेतसोको,
अवेक्खस्सु जातिजराभिभूतं ॥

“उट्ठेहि वीर विजितसङ्गाम,
सत्थवाह अनण [अणण (रूपसिद्धिटीका)] विचर लोके ।
देसस्सु [देसेतु (स्या० कं० पी० क०)] भगवा धम्मं,
अज्जातारो भविस्सन्ती”ति ॥

अथ खो भगवा ब्रह्मनो च अज्जेसनं विदित्वा सत्तेसु च कारुज्जतं पटिच्च बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेसि । अदसा खो भगवा बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे द्वाकारे सुविज्जापये दुविज्जापये, अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते, अप्पेकच्चे न परलोकवज्जभयदस्साविने [दस्साविनो (सी० स्या० कं० पी०)] विहरन्ते । सेय्यथापि नाम उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवट्ठानि उदकानुगगतानि अन्तो निमुग्गपोसीनि, अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवट्ठानि समोदकं ठितानि, अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवट्ठानि उदका अच्चुग्गम्म ठितानि [तिट्ठन्ति (सी० स्या० कं० पी०)] अनुपलित्तानि उदकेन; एवमेव भगवा बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो अदस सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे द्वाकारे सुविज्जापये दुविज्जापये, अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते, अप्पेकच्चे न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते । दिस्वान ब्रह्मानं सहम्पतिं गाथाय पच्चभासि —

“अपारुता तेसं अमतस्स द्वारा,
ये सोतवन्तो पमुज्चन्तु सद्धं ।
विहिंससज्जी पगुणं न भासिं,
धम्मं पणीतं मनुजेसु ब्रह्मे”ति ॥

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति “कतावकासो खोमि भगवता धम्मदेसनाया”ति भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायीति ।

२. गारवसुत्तं

१७३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरज्जराय तीरे अजपालनिग्रोधमूले पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “दुक्खं खो अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, कं नु ख्वाहं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा [गरुक्त्वा (सी० स्या० कं० पी०)] उपनिस्साय विहरेय्य”न्ति?

अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अपरिपुण्णस्स खो सीलक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अत्तना सीलसम्पन्नतरं अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा, यमहं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

“अपरिपुण्णस्स खो समाधिक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके लोके...पे०... अत्तना समाधिसम्पन्नतरं अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा, यमहं

सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

“अपरिपुण्णस्स पज्जाक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके...पे०... अत्तना पज्जासम्पन्नतरं अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा, यमहं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

“अपरिपुण्णस्स खो विमुत्तिक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके...पे०... अत्तना विमुत्तिसम्पन्नतरं अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा, यमहं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं ।

“अपरिपुण्णस्स खो विमुत्तिजाणदस्सनक्खन्धस्स पारिपूरिया अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । न खो पनाहं पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अत्तना विमुत्तिजाणदस्सनसम्पन्नतरं अज्जं समणं वा ब्राह्मणं वा, यमहं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्यं । यंनूनाहं ख्वायं धम्मो मया अभिसम्बुद्धो तमेव धम्मं सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्य”न्ति ।

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत! येपि ते, भन्ते, अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, तेपि भगवन्तो धम्मज्जेव सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरिंसु; येपि ते, भन्ते, भविस्सन्ति अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा तेपि भगवन्तो धम्मज्जेव सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरिस्सन्ति । भगवापि, भन्ते, एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मज्जेव सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरतू”ति । इदमवोच ब्रह्मा सहम्पति, इदं वत्वा अथापरं एतदवोच —

“ये च अतीता सम्बुद्धा, ये च बुद्धा अनागता ।

यो चेतरहि सम्बुद्धो, बहूनां [बहुन्नं (सी० स्या० कं० पी०)] सोकनासनो ॥

“सब्बे सद्धम्मगरुनो, विहंसु [विहरिंसु (सी० स्या० कं० पी०)] विहरन्ति च ।

तथापि विहरिस्सन्ति, एसा बुद्धान धम्मता ॥

“तस्मा हि अत्तकामेन [अत्थकामेन (सी० पी० क०)], महत्तमभिकङ्खता ।

सद्धम्मो गरुकातब्बो, सरं बुद्धान सासन”न्ति ॥

३. ब्रह्मदेवसुत्तं

१७४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अज्जतरिस्सा ब्राह्मणिया ब्रह्मदेवो नाम पुत्तो भगवतो सन्तिके अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति ।

अथ खो आयस्मा ब्रह्मदेवो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता

सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा ब्रह्मदेवो अरहतं अहोसि ।

अथ खो आयस्मा ब्रह्मदेवो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो येन सकमातु निवेसनं तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन आयस्मतो ब्रह्मदेवस्स माता ब्राह्मणी ब्रह्मनो आहुतिं निच्चं पग्गण्हाति । अथ खो ब्रह्मनो सहम्पतिस्स एतदहोसि — “अयं खो आयस्मतो ब्रह्मदेवस्स माता ब्राह्मणी ब्रह्मनो आहुतिं निच्चं पग्गण्हाति । यंनूनाहं तं उपसङ्कमित्वा संवेजेय्य”न्ति । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो आयस्मतो ब्रह्मदेवस्स मातु निवेसने पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति वेहासं ठितो आयस्मतो ब्रह्मदेवस्स मातरं ब्राह्मणि गाथाय अज्झभासि —

“दूरे इतो ब्राह्मणि ब्रह्मलोको,
यस्साहुतिं पग्गण्हासि निच्चं ।
नेतादिसो ब्राह्मणि ब्रह्मभक्खो,
किं जप्पसि ब्रह्मपथं अजानं [अजानन्ती (सी० पी० क०)] ॥

“एसो हि ते ब्राह्मणि ब्रह्मदेवो,
निरूपधिको अतिदेवपत्तो ।
अकिञ्चनो भिक्खु अनज्जपोसी,
यो ते सो [ते सो (सी० पी०), यो ते स (?)] पिण्डाय घरं पविट्ठो ॥

“आहुनेय्यो वेदगु भावितत्तो,
नरानं देवानञ्च दक्खिण्यो ।
बाहित्वा पापानि अनूपलित्तो,
घासेसनं इरियति सीतिभूतो ॥

“न तस्स पच्छा न पुरत्थमत्थि,
सन्तो विधूमो अनिघो निरासो ।
निक्खित्तदण्डो तसथावरेसु,
सो त्याहुतिं भुज्जतु अग्गपिण्डं ॥

“विसेनिभूतो उपसन्तचित्तो,
नागोव दन्तो चरति अनेजो ।
भिक्खु सुसीलो सुविमुत्तचित्तो,
सो त्याहुतिं भुज्जतु अग्गपिण्डं ॥

“तस्मिं पसन्ना अविकम्पमाना,
पतिट्टुपेहि दक्खिणं दक्खिणेय्ये ।
करोहि पुञ्ञं सुखमायतिकं,
दिस्वा मुनिं ब्राह्मणि ओघतिण्ण”न्ति ॥

“तस्मिं पसन्ना अविकम्पमाना,
पतिट्टुपेसि दक्खिणं दक्खिणेय्ये ।
अकासि पुञ्ञं सुखमायतिकं,
दिस्वा मुनिं ब्राह्मणी ओघतिण्ण”न्ति ॥

४. बकब्रह्मसुत्तं

१७५. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन बकस्स ब्रह्मनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होति — “इदं निच्चं, इदं धुवं, इदं सस्सतं, इदं केवलं, इदं अचवनधम्मं, इदञ्चि न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति, इतो च पनञ्ञं उत्तरिं [उत्तरिं (सी० स्या० कं० पी०)] निस्सरणं नत्थी”ति ।

अथ खो भगवा बकस्स ब्रह्मनो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव — जेतवने अन्तरहितो तस्मिं ब्रह्मलोके पातुरहोसि । अद्दसा खो बको ब्रह्मा भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान भगवन्तं एतदवोच — “एहि खो मारिस, स्वागतं ते, मारिस! चिरस्सं खो मारिस! इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय । इदञ्चि, मारिस, निच्चं, इदं धुवं, इदं सस्सतं, इदं केवलं, इदं अचवनधम्मं, इदञ्चि न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति । इतो च पनञ्ञं उत्तरि निस्सरणं नत्थी”ति ।

एवं वुत्ते, भगवा बकं ब्रह्मानं एतदवोच — “अविज्जागतो वत, भो, बको ब्रह्मा; अविज्जागतो वत, भो, बको ब्रह्मा । यत्र हि नाम अनिच्चंयेव समानं निच्चन्ति वक्खति, अधुवंयेव समानं धुवन्ति वक्खति, असस्सतंयेव समानं सस्सतन्ति वक्खति, अकेवलंयेव समानं केवलन्ति वक्खति, चवनधम्मंयेव समानं अचवनधम्मन्ति वक्खति । यत्थ च पन जायति च जीयति च मीयति च चवति च उपपज्जति च, तज्च तथा वक्खति — ‘इदञ्चि न जायति न जीयति न मीयति न चवति न उपपज्जति’ । सन्तज्च पनञ्ञं उत्तरि निस्सरणं, ‘नत्थञ्ञं उत्तरि निस्सरण’न्ति वक्खती”ति ।

“द्वासत्तति गोतम पुञ्ञकम्मा,
वसवत्तिनो जातिजरं अतीता ।
अयमन्तिमा वेदगू ब्रह्मपपत्ति,
अस्माभिजप्पन्ति जना अनेका”ति ॥

“अप्पञ्चि एतं न हि दीघमायु,
यं त्वं बक मज्जसि दीघमायुं ।
सतं सहस्सानं [सहस्सान (स्या० कं०)] निरब्बुदानं,

आयुं पजानामि तवाहं ब्रह्मे”ति ॥

“अनन्तदस्सी भगवाहमस्मि,
जातिजरं सोकमुपातिवत्तो ।
किं मे पुराणं वतसीलवत्तं,
आचिक्ख मे तं यमहं विजज्जा”ति ॥

“यं त्वं अपायेसि बहू मनुस्से,
पिपासिते घम्मनि सम्परेते ।
तं ते पुराणं वतसीलवत्तं,
सुत्तप्पबुद्धोव अनुस्सरामि ॥

“यं एणिकूलस्मिं जनं गहीतं,
अमोचयी गय्हकं नीयमानं ।
तं ते पुराणं वतसीलवत्तं,
सुत्तप्पबुद्धोव अनुस्सरामि ॥

“गङ्गाय सोतस्मिं गहीतनावं,
लुद्धेन नागेन मनुस्सकम्या ।
पमोचयित्थ बलसा पसय्ह,
तं ते पुराणं वतसीलवत्तं,
सुत्तप्पबुद्धोव अनुस्सरामि ॥

“कप्पो च ते बद्धचरो अहोसिं,
सम्बुद्धिमन्तं [सम्बुद्धिवन्तं (बहूसु)] वतिनं अमज्जि ।
तं ते पुराणं वतसीलवत्तं,
सुत्तप्पबुद्धोव अनुस्सरामी”ति ॥

“अद्धा पजानासि ममेतमायुं,
अज्जेपि [अज्जम्पि (सी० पी०)] जानासि तथा हि बुद्धो ।
तथा हि त्यायं जलितानुभावो,
ओभासयं तिड्ढति ब्रह्मलोक”न्ति ॥

५. अज्जतरब्रह्मसुत्तं

१७६. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन अज्जतरस्स ब्रह्मनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होति — “नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो इध आगच्छेय्या”ति । अथ खो भगवा तस्स ब्रह्मनो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो...पे०... तस्मिं ब्रह्मलोके पातुरहोसि । अथ खो भगवा तस्स ब्रह्मनो उपरि वेहासं पल्लङ्केन निसीदि

तेजोधातुं समापज्जित्वा ।

अथ खो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स एतदहोसि — “कहं नु खो भगवा एतरहि विहरती”ति? अदसा खो आयस्मा महामोग्गल्लानो [महामोग्गलानो (क०)] भगवन्तं दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन तस्स ब्रह्मनो उपरि वेहासं पल्लङ्केन निसिन्नं तेजोधातुं समापन्नं । दिस्वान — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव — जेतवने अन्तरहितो तस्मिं ब्रह्मलोके पातुरहोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो पुरत्थिमं दिसं निस्साय [उपनिस्साय (सी०)] तस्स ब्रह्मनो उपरि वेहासं पल्लङ्केन निसीदि तेजोधातुं समापज्जित्वा नीचतरं भगवतो ।

अथ खो आयस्मतो महाकस्सपस्स एतदहोसि — “कहं नु खो भगवा एतरहि विहरती”ति? अदसा खो आयस्मा महाकस्सपो भगवन्तं दिब्बेन चक्खुना...पे०... दिस्वान — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो...पे०... एवमेव — जेतवने अन्तरहितो तस्मिं ब्रह्मलोके पातुरहोसि । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो दक्खिणं दिसं निस्साय तस्स ब्रह्मनो उपरि वेहासं पल्लङ्केन निसीदि तेजोधातुं समापज्जित्वा नीचतरं भगवतो ।

अथ खो आयस्मतो महाकप्पिनस्स एतदहोसि — “कहं नु खो भगवा एतरहि विहरती”ति? अदसा खो आयस्मा महाकप्पिनो भगवन्तं दिब्बेन चक्खुना...पे०... तेजोधातुं समापन्नं । दिस्वान — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो...पे०... एवमेव — जेतवने अन्तरहितो तस्मिं ब्रह्मलोके पातुरहोसि । अथ खो आयस्मा महाकप्पिनो पच्छिमं दिसं निस्साय तस्स ब्रह्मनो उपरि वेहासं पल्लङ्केन निसीदि तेजोधातुं समापज्जित्वा नीचतरं भगवतो ।

अथ खो आयस्मतो अनुरुद्धस्स एतदहोसि — “कहं नु खो भगवा एतरहि विहरती”ति? अदसा खो आयस्मा अनुरुद्धो...पे०... तेजोधातुं समापन्नं । दिस्वान — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो...पे०... तस्मिं ब्रह्मलोके पातुरहोसि । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो उत्तरं दिसं निस्साय तस्स ब्रह्मनो उपरि वेहासं पल्लङ्केन निसीदि तेजोधातुं समापज्जित्वा नीचतरं भगवतो ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं ब्रह्मानं गाथाय अज्झभासि —

“अज्जापि ते आवुसो सा दिट्ठि, या ते दिट्ठि पुरे अहु ।
पस्ससि वीतिवत्तन्तं, ब्रह्मलोके पभस्सर”न्ति ॥

“न मे मारिस सा दिट्ठि, या मे दिट्ठि पुरे अहु ।
पस्सामि वीतिवत्तन्तं, ब्रह्मलोके पभस्सरं ।
स्वाहं अज्ज कथं वज्जं, अहं निच्चोम्हि सस्सतो”ति ॥

अथ खो भगवा तं ब्रह्मानं संवेजेत्वा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव — तस्मिं ब्रह्मलोके अन्तरहितो जेतवने पातुरहोसि । अथ खो सो ब्रह्मा अज्जतरं ब्रह्मपारिसज्जं आमन्तेसि — “एहि त्वं, मारिस, येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एवं वदेहि — ‘अत्थि नु खो, मारिस मोग्गल्लान, अज्जेपि तस्स भगवतो सावका एवंमहिद्धिका एवंमहानुभावा; सेय्यथापि भवं

मोग्गल्लानो कस्सपो कप्पिनो अनुरुद्धो”ति? “एवं, मारिसा”ति खो सो ब्रह्मपारिसज्जो तस्स ब्रह्मनो पटिस्सुत्वा येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच — “अत्थि नु खो, मारिस मोग्गल्लान, अज्जेपि तस्स भगवतो सावका एवंमहिद्धिका एवंमहानुभावा; सेय्यथापि भवं मोग्गल्लानो कस्सपो कप्पिनो अनुरुद्धो”ति? अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं ब्रह्मपारिसज्जं गाथाय अज्झभासि —

“तेविज्जा इद्धिपत्ता च, चेतोपरियायकोविदा ।
खीणासवा अरहन्तो, बहू बुद्धस्स सावका”ति ॥

अथ खो सो ब्रह्मपारिसज्जो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा येन सो ब्रह्मा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं ब्रह्मानं एतदवोच — “आयस्मा मारिस, महामोग्गल्लानो एवमाह —

“तेविज्जा इद्धिपत्ता च, चेतोपरियायकोविदा ।
खीणासवा अरहन्तो, बहू बुद्धस्स सावका”ति ॥

इदमवोच सो ब्रह्मपारिसज्जो । अत्तमनो च सो ब्रह्मा तस्स ब्रह्मपारिसज्जस्स भासितं अभिनन्दीति ।

६. ब्रह्मलोकसुत्तं

१७७. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन भगवा दिवाविहारगतो होति पटिसल्लीनो । अथ खो सुब्रह्मा च पच्चेकब्रह्मा सुद्धावासो च पच्चेकब्रह्मा येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा पच्चेकं द्वारबाहं [पच्चेकद्वारबाहं (पी० क०)] उपनिस्साय अट्ठंसु । अथ खो सुब्रह्मा पच्चेकब्रह्मा सुद्धावासं पच्चेकब्रह्मानं एतदवोच — “अकालो खो ताव, मारिस, भगवन्तं पयिरुपासितुं; दिवाविहारगतो भगवा पटिसल्लीनो च । असुको च ब्रह्मलोको इद्धो चेव फीतो च, ब्रह्मा च तत्र पमादविहारं विहरति । आयाम, मारिस, येन सो ब्रह्मलोको तेनुपसङ्गमिस्साम; उपसङ्गमित्वा तं ब्रह्मानं संवेजेय्यामा”ति । “एवं, मारिसा”ति खो सुद्धावासो पच्चेकब्रह्मा सुब्रह्मनो पच्चेकब्रह्मनो पच्चस्सोसि ।

अथ खो सुब्रह्मा च पच्चेकब्रह्मा सुद्धावासो च पच्चेकब्रह्मा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो...पे०... एवमेव — भगवतो पुरतो अन्तरहिता तस्मिं ब्रह्मलोके पातुरहेसुं । अदसा खो सो ब्रह्मा ते ब्रह्मानो दूरतोव आगच्छन्ते । दिस्वान ते ब्रह्मानो एतदवोच — “हन्द कुतो नु तुम्हे, मारिसा, आगच्छथा”ति? “आगता खो मयं, मारिस, अम्ह तस्स भगवतो सन्तिका अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । गच्छेय्यासि पन त्वं, मारिस, तस्स भगवतो उपट्ठानं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति?

एवं वुत्तो [एवं वुत्ते (सी० स्या० कं०)] खो सो ब्रह्मा तं वचनं अनधिवासेन्तो सहस्सक्खत्तुं अत्तानं अभिनिम्मिनित्वा सुब्रह्मानं पच्चेकब्रह्मानं एतदवोच — “पस्ससि मे नो त्वं, मारिस, एवरूपं इद्धानुभाव”न्ति? “पस्सामि खो त्याहं, मारिस, एवरूपं इद्धानुभाव”न्ति । “सो ख्वाहं, मारिस, एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो कस्स अज्जस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा उपट्ठानं गमिस्सामी”ति?

अथ खो सुब्रह्मा पच्चेकब्रह्मा द्विसहस्सक्खत्तुं अत्तानं अभिनिम्मिनित्वा तं ब्रह्मानं एतदवोच — “पस्ससि मे नो त्वं, मारिस, एवरूपं इद्धानुभाव”न्ति? “पस्सामि खो त्याहं, मारिस, एवरूपं इद्धानुभाव”न्ति । “तथा च खो, मारिस, मया च स्वेव भगवा महिद्धिकतरो चेव महानुभावतरो च । गच्छेय्यासि त्वं, मारिस, तस्स भगवतो उपट्ठानं अरहतो

सम्मासम्बुद्धस्सा’ति? अथ खो सो ब्रह्मा सुब्रह्मानं पच्चेकब्रह्मानं गाथाय अज्झभासि —

“तयो सुपण्णा चतुरो च हंसा,
ब्यग्घीनिसा पञ्चसता च झायिनो ।
तयिदं विमानं जलते च [जलतेव (पी० क०)] ब्रह्मे,
ओभासयं उत्तरस्सं दिसाय”न्ति ॥

“किञ्चापि ते तं जलते विमानं,
ओभासयं उत्तरस्सं दिसायं ।
रूपे रणं दिस्वा सदा पवेधितं,
तस्मा न रूपे रमती सुमेधो”ति ॥

अथ खो सुब्रह्मा च पच्चेकब्रह्मा सुद्धावासो च पच्चेकब्रह्मा तं ब्रह्मानं संवेजेत्वा तत्थेवन्तरधारिंसु । अगमासि च खो सो ब्रह्मा अपरेन समयेन भगवतो उपट्ठानं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्साति ।

७. कोकालिकसुत्तं

१७८. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन भगवा दिवाविहारगतो होति पटिसल्लीनो । अथ खो सुब्रह्मा च पच्चेकब्रह्मा सुद्धावासो च पच्चेकब्रह्मा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा पच्चेकं द्वारबाहं निस्साय अट्ठंसु । अथ खो सुब्रह्मा पच्चेकब्रह्मा कोकालिकं भिक्खुं आरब्ध भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“अप्पमेय्यं पमिनन्तो, कोध विद्धा विकप्पये ।
अप्पमेय्यं पमायिनं, निवुतं तं मज्जे पुथुज्जन”न्ति ॥

८. कतमोदकतिस्ससुत्तं

१७९. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन भगवा दिवाविहारगतो होति पटिसल्लीनो । अथ खो सुब्रह्मा च पच्चेकब्रह्मा सुद्धावासो च पच्चेकब्रह्मा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा पच्चेकं द्वारबाहं निस्साय अट्ठंसु । अथ खो सुद्धावासो पच्चेकब्रह्मा कतमोदकतिस्सकं [कतमोरकतिस्सकं (सी० स्या० कं०)] भिक्खुं आरब्ध भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“अप्पमेय्यं पमिनन्तो, कोध विद्धा विकप्पये ।
अप्पमेय्यं पमायिनं, निवुतं तं मज्जे अकिस्सव”न्ति ॥

९. तुरुब्रह्मसुत्तं

१८०. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन कोकालिको भिक्खु आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो तुरु [तुदु (सी० स्या० कं० पी०)] पच्चेकब्रह्मा अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा

येन कोकालिको भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा वेहासं ठितो कोकालिकं भिक्खुं एतदवोच — “पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति । “कोसि त्वं, आवुसो”ति? “अहं तुरू पच्चेकब्रह्मा”ति । “ननु त्वं, आवुसो, भगवता अनागामी ब्याकतो, अथ किञ्चरहि इधागतो? पस्स, यावञ्च ते इदं अपरद्ध”न्ति ।

“पुरिस्स हि जातस्स, कुठारी [दुधारी (स्या० कं० क०)] जायते मुखे ।
याय छिन्दति अत्तानं, बालो दुब्भासितं भणं ॥

“यो निन्दियं पसंसति,
तं वा निन्दति यो पसंसियो ।
विचिनाति मुखेन सो कलिं,
कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥

“अप्पमत्तको अयं कलि,
यो अक्खेसु धनपराजयो ।
सब्बस्सापि सहापि अत्तना,
अयमेव महन्ततरो कलि ।
यो सुगतेसु मनं पदोसये ॥

“सतं सहस्सानं निरब्बुदानं,
छत्तिसति पञ्च च अब्बुदानि ।
यमरियगरही [यमरिये गरही (स्या० कं०), यमरियं गरहं (क०)] निरयं उपेति,
वाचं मनञ्च पणिधाय पापक”न्ति ॥

१०. कोकालिकसुत्तं

१८१. सावत्थिनिदानं । अथ खो कोकालिको भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कोकालिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “पापिच्छा, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लाना पापिकानं इच्छानं वसं गता”ति । एवं वुत्ते, भगवा कोकालिकं भिक्खुं एतदवोच — “मा हेवं, कोकालिक, अवच; मा हेवं, कोकालिक, अवच । पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति । दुतियम्पि खो कोकालिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि मे, भन्ते, भगवा सद्भायिको पच्चयिको; अथ खो पापिच्छाव भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लाना पापिकानं इच्छानं वसं गता”ति । दुतियम्पि खो भगवा कोकालिकं भिक्खुं एतदवोच — “मा हेवं, कोकालिक, अवच; मा हेवं, कोकालिक, अवच । पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति । ततियम्पि खो कोकालिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि...पे०... इच्छानं वसं गता”ति । ततियम्पि खो भगवा कोकालिकं भिक्खुं एतदवोच — “मा हेवं... पे०... पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति ।

अथ खो कोकालिको भिक्खु उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अचिरपक्कन्तस्स च कोकालिकस्स भिक्खुनो सासपमत्तीहि पीळकाहि [पिळकाहि (सी० पी०)] सब्बो कायो फुटो अहोसि । सासपमत्तियो हुत्वा मुग्गमत्तियो अहेसुं, मुग्गमत्तियो हुत्वा कलायमत्तियो अहेसुं, कलायमत्तियो हुत्वा कोलट्टिमत्तियो अहेसुं, कोलट्टिमत्तियो हुत्वा कोलमत्तियो अहेसुं, कोलमत्तियो हुत्वा आमलकमत्तियो अहेसुं, आमलकमत्तियो हुत्वा बेलुवसलाटुकमत्तियो अहेसुं, बेलुवसलाटुकमत्तियो हुत्वा बिल्लमत्तियो अहेसुं, बिल्लमत्तियो हुत्वा पभिज्जिंसु । पुब्बञ्च लोहितञ्च पग्घरिंसु । अथ खो कोकालिको भिक्खु तेनेव आबाधेन कालमकासि । कालङ्कतो च कोकालिको भिक्खु पदुमं निरयं उपपज्जि सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा ।

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो ब्रह्मा सहम्पति भगवन्तं एतदवोच — “कोकालिको, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो । कालङ्कतो च, भन्ते, कोकालिको भिक्खु पदुमं निरयं उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा”ति । इदमवोच ब्रह्मा सहम्पति, इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायीति ।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि — “इमं, भिक्खवे, रत्तिं ब्रह्मा सहम्पति अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति मं एतदवोच — ‘कोकालिको, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो । कालङ्कतो च, भन्ते, कोकालिको भिक्खु पदुमं निरयं उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा’ति । इदमवोच, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति, इदं वत्वा मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायी”ति ।

एवं वुत्ते, अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “कीवदीघं नु खो, भन्ते, पदुमे निरये आयुप्पमाणं”न्ति? “दीघं खो, भिक्खु, पदुमे निरये आयुप्पमाणं । तं न सुकरं सङ्घातुं — एत्तकानि वस्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतानि इति वा, एत्तकानि वस्ससहस्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा”ति । “सक्का पन, भन्ते, उपमं कातु”न्ति? “सक्का, भिक्खू”ति भगवा अवोच —

“सेय्यथापि, भिक्खु वीसतिखारिको कोसलको तिलवाहो । ततो पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन एकमेकं तिलं उद्धरेय्य; खिप्पतरं खो सो, भिक्खु, वीसतिखारिको कोसलको तिलवाहो इमिना उपक्कमेन परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, न त्वेव एको अब्बुदो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अब्बुदा निरया, एवमेको निरब्बुदनिरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति निरब्बुदा निरया, एवमेको अबबो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अबबा निरया, एवमेको अटटो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अटटा निरया, एवमेको अहहो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अहहा निरया, एवमेको कुमुदो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति कुमुदा निरया, एवमेको सोगन्धिको निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति सोगन्धिका निरया, एवमेको उप्पलनिरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति उप्पला निरया, एवमेको पुण्डरिको निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति पुण्डरिका निरया, एवमेको पदुमो निरयो । पदुमे पन, भिक्खु, निरये कोकालिको भिक्खु उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा”ति । इदमवोच भगवा, इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“पुरिसस्स हि जातस्स,
कुठारी जायते मुखे ।

याय छिन्दति अत्तानं,
बालो दुब्भासितं भणं ॥

“यो निन्दियं पसंसति,
तं वा निन्दति यो पसंसियो ।
विचिनाति मुखेन सो कलिं,
कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥

“अप्पमत्तको अयं कलि,
यो अक्खेसु धनपराजयो ।
सब्बस्सापि सहापि अत्तना,
अयमेव महन्तरो कलि ।
यो सुगतेसु मनं पदोसये ॥

“सतं सहस्सानं निरब्बुदानं,
छत्तिसति पञ्च च अब्बुदानि ।
यमरियगरही निरयं उपेति,
वाचं मनञ्च पणिधाय पापक”न्ति ॥

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

आयाचनं गारवो ब्रह्मदेवो,
बको च ब्रह्मा अपरा च दिट्ठि ।
पमादकोकालिकतिस्सको च,
तुरू च ब्रह्मा अपरो च कोकालिकोति ॥

२. दुत्तियवग्गो

१. सनङ्कुमारसुत्तं

१८२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति सप्पिनीतीरे । अथ खो ब्रह्मा सनङ्कुमारो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं सप्पिनीतीरं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो ब्रह्मा सनङ्कुमारो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मिं, ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सेट्ठो देवमानुसे”ति ॥

इदमवोच ब्रह्मा सनङ्कुमारो । समनुज्जो सत्था अहोसि । अथ खो ब्रह्मा सनङ्कुमारो “समनुज्जो मे सत्था”ति भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायीति ।

२. देवदत्तसुत्तं

१८३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते अचिरपक्कन्ते देवदत्ते । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं गिज्झकूटं पब्बतं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो ब्रह्मा सहम्पति देवदत्तं आरब्ध भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“फलं वे कदलिं हन्ति, फलं वेळुं फलं नळं ।
सक्कारो कापुरिसं हन्ति, गब्भो अस्सतरिं यथा”ति ॥

३. अन्धकविन्दसुत्तं

१८४. एकं समयं भगवा मागधेसु विहरति अन्धकविन्दे । तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं अब्भोकासे निसिन्नो होति, देवो च एकमेकं फुसायति । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं अन्धकविन्दं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“सेवेथ पन्तानि सेनासनानि,
चरेय्य संयोजनविप्पमोक्खा ।
सचे रतिं नाधिगच्छेय्य तत्थ,
सङ्गे वसे रक्खितत्तो सतीमा ॥

“कुलाकुलं पिण्डिकाय चरन्तो,
इन्द्रियगुत्तो निपको सतीमा ।
सेवेथ पन्तानि सेनासनानि,
भया पमुत्तो अभये विमुत्तो ॥

“यत्थ भेरवा सरीसपा [सिरिं सपा (सी० स्या० कं० पी०)],
विज्जु सज्जरति थनयति देवो ।
अन्धकारतिमिसाय रत्तिया,
निसीदि तत्थ भिक्खु विगतलोमहंसो ॥

“इदञ्चि जातु मे दिट्ठं, नयिदं इतिहीतिहं ।
एकस्मिं ब्रह्मचरियस्मिं, सहस्सं मच्चुहायिनं ॥

“भिय्यो [भीयो (सी० स्या० कं० पी०)] पञ्चसता सेक्खा, दसा च दसधा दस ।
सब्बे सोतसमापन्ना, अतिरच्छानगामिनो ॥

“अथायं [अत्थायं-इतिपि दी० नि० २.२९०] इतरा पजा, पुञ्जभागाति मे मनो ।
सङ्घातुं नोपि सक्कोमि, मुसावादस्स ओत्तप”न्ति [ओत्तपेति (सी० स्या० कं० पी०), ओत्तप्पेति (क०)] ॥

४. अरुणवतीसुत्तं

१८५. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति... पे०... तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, राजा अहोसि अरुणवा नाम । रज्जो खो पन, भिक्खवे, अरुणवतो अरुणवती नाम राजधानी
अहोसि । अरुणवतिं खो पन, भिक्खवे, राजधानिं [अरुणवतियं खो पन भिक्खवे राजधानियं (पी० क०)] सिखी भगवा
अरहं सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय विहासि । सिखिस्स खो पन, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अभिभूसम्भवं
नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । अथ खो, भिक्खवे, सिखी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अभिभू भिक्खुं आमन्तेसि —
‘आयाम, ब्राह्मण, येन अज्जतरो ब्रह्मलोको तेनुपसङ्कमिस्साम, याव भत्तस्स कालो भविस्सती’ति । ‘एवं, भन्ते’ति खो
भिक्खवे, अभिभू भिक्खु सिखिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पच्चस्सोसि । अथ खो, भिक्खवे, सिखी भगवा अरहं
सम्मासम्बुद्धो अभिभू च भिक्खु — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं
समिज्जेय्य एवमेव — अरुणवतिया राजधानिया अन्तरहिता तस्मिं ब्रह्मलोके पातुरहेसुं ।

“अथ खो, भिक्खवे, सिखी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अभिभू भिक्खुं आमन्तेसि — ‘पटिभातु, ब्राह्मण, तं ब्रह्मनो च
ब्रह्मपरिसाय च ब्रह्मपारिसज्जानञ्च धम्मी कथा’ति । ‘एवं, भन्ते’ति खो, भिक्खवे, अभिभू भिक्खु सिखिस्स भगवतो
अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पटिस्सुत्वा, ब्रह्मानञ्च ब्रह्मपरिसञ्च ब्रह्मपारिसज्जे च धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि
समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । तत्र सुदं, भिक्खवे, ब्रह्मा च ब्रह्मपरिसा च ब्रह्मपारिसज्जा च उज्झायन्ति खियन्ति [खीयन्ति (सी०
स्या० कं० पी०)] विपाचेन्ति — ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत भो, कथञ्चि नाम सत्थरि सम्मुखीभूते सावको धम्मं
देसेस्सती’ति!

“अथ खो, भिक्खवे, सिखी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अभिभू भिक्खुं आमन्तेसि — ‘उज्झायन्ति खो ते, ब्राह्मण,
ब्रह्मा च ब्रह्मपरिसा च ब्रह्मपारिसज्जा च — अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो, कथञ्चि नाम सत्थरि सम्मुखीभूते सावको
धम्मं देसेस्सतीति! तेन हि त्वं ब्राह्मण, भिय्योसोमत्ताय ब्रह्मानञ्च ब्रह्मपरिसञ्च ब्रह्मपारिसज्जे च संवेजेही’ति । ‘एवं,
भन्ते’ति खो, भिक्खवे, अभिभू भिक्खु सिखिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पटिस्सुत्वा दिस्समानेनपि कायेन धम्मं
देसेसि, अदिस्समानेनपि कायेन धम्मं देसेसि, दिस्समानेनपि हेड्डिमेन उपड्डकायेन अदिस्समानेन उपरिमेन उपड्डकायेन धम्मं
देसेसि, दिस्समानेनपि उपरिमेन उपड्डकायेन अदिस्समानेन हेड्डिमेन उपड्डकायेन धम्मं देसेसि । तत्र सुदं, भिक्खवे, ब्रह्मा च
ब्रह्मपरिसा च ब्रह्मपारिसज्जा च अच्छरियम्भुतचित्तजाता अहेसुं — ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो, समणस्स
महिद्धिकता महानुभावता’ति!

“अथ खो अभिभू भिक्खु सिखिं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अभिजानामि ख्वाहं, भन्ते,

भिक्षुसङ्घस्स मज्झे एवरूपिं वाचं भासिता — पहोमि ख्वाहं आवुसो, ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकधातुं [सहस्सीलोकधातुं (सी० स्या० कं० पी०)] सरेन विज्जापेतुंति । ‘एतस्स, ब्राह्मण, कालो, एतस्स, ब्राह्मण, कालो; यं त्वं, ब्राह्मण, ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकधातुं सरेन विज्जापेय्यासी’ति । ‘एवं, भन्ते’ति खो, भिक्षवे, अभिभू भिक्षु सिखिस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पटिस्सुत्वा ब्रह्मलोके ठितो इमा गाथायो अभासि —

“आरम्भथ [आरम्भथ (सब्बत्थ)] निक्कमथ [निक्रमथ (सी० पी०)], युज्जथ बुद्धसासने ।
धुनाथ मच्चुनो सेनं, नळागारं व कुज्जरो ॥

“यो इमस्मिं धम्मविनये, अप्पमत्तो विहस्सति ।
पहाय जातिसंसारं, दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ति ॥

“अथ खो, भिक्षवे, सिखी च भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अभिभू च भिक्षु ब्रह्मानञ्च ब्रह्मपरिसञ्च ब्रह्मपारिसञ्जे च संवेजेत्वा — सेय्यथापि नाम...पे०... तस्मिं ब्रह्मलोके अन्तरहिता अरुणवतिया राजधानिया पातुरहेसुं । अथ खो, भिक्षवे, सिखी भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो भिक्षू आमन्तेसि — ‘अस्सुत्थ नो, तुम्हे, भिक्षवे, अभिभूस्स भिक्षुनो ब्रह्मलोके ठितस्स गाथायो भासमानस्सा’ति? ‘अस्सुम्ह खो मयं, भन्ते, अभिभूस्स भिक्षुनो ब्रह्मलोके ठितस्स गाथायो भासमानस्सा’ति । ‘यथा कथं पन तुम्हे, भिक्षवे, अस्सुत्थ अभिभूस्स भिक्षुनो ब्रह्मलोके ठितस्स गाथायो भासमानस्सा’ति? एवं खो मयं, भन्ते, अस्सुम्ह अभिभूस्स भिक्षुनो ब्रह्मलोके ठितस्स गाथायो भासमानस्स —

“आरम्भथ निक्कमथ, युज्जथ बुद्धसासने ।
धुनाथ मच्चुनो सेनं, नळागारं व कुज्जरो ॥

“यो इमस्मिं धम्मविनये, अप्पमत्तो विहस्सति ।
पहाय जातिसंसारं, दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ति ॥

“एवं खो मयं, भन्ते, अस्सुम्ह अभिभूस्स भिक्षुनो ब्रह्मलोके ठितस्स गाथायो भासमानस्सा’ति । ‘साधु साधु, भिक्षवे; साधु खो तुम्हे, भिक्षवे! अस्सुत्थ अभिभूस्स भिक्षुनो ब्रह्मलोके ठितस्स गाथायो भासमानस्सा’ति ।

इदमवोच भगवा, अत्तमना ते भिक्षू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

५. परिनिब्बानसुत्तं

१८६. एकं समयं भगवा कुसिनारायं विहरति उपवत्तने मल्लानं सालवने अन्तरेण यमकसालानं परिनिब्बानसमये । अथ खो भगवा भिक्षू आमन्तेसि — “हन्द दानि, भिक्षवे, आमन्तयामि वो — ‘वयधम्मा सङ्घारा, अप्पमादेन सम्पादेथा’ति । अयं तथागतस्स पच्छिमा वाचा” ।

अथ खो भगवा पठमं ज्ञानं [पठमज्झानं (स्या० कं०)] एवं दुतियं ज्ञानं इच्चादीसुपि समापज्जि । पठमा ज्ञाना [पठमज्झाना (स्या० कं०)] एवं दुतिया ज्ञाना इच्चादीसुपि वुट्ठित्वा दुतियं ज्ञानं समापज्जि । दुतिया ज्ञाना वुट्ठित्वा ततियं ज्ञानं समापज्जि । ततिया ज्ञाना वुट्ठित्वा चतुत्थं ज्ञानं समापज्जि । चतुत्था ज्ञाना वुट्ठित्वा आकासानञ्चायतनं

समापज्जि । आकासानञ्चायतना वुट्ठित्वा विज्जाणञ्चायतनं समापज्जि । विज्जाणञ्चायतना वुट्ठित्वा आकिञ्चञ्चायतनं समापज्जि । आकिञ्चञ्चायतना वुट्ठित्वा नेवसञ्जानासञ्चायतनं समापज्जि । नेवसञ्जानासञ्चायतना वुट्ठित्वा सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जि ।

सञ्जावेदयितनिरोधा वुट्ठित्वा नेवसञ्जानासञ्चायतनं समापज्जि । नेवसञ्जानासञ्चायतना वुट्ठित्वा आकिञ्चञ्चायतनं समापज्जि । आकिञ्चञ्चायतना वुट्ठित्वा विज्जाणञ्चायतनं समापज्जि । विज्जाणञ्चायतना वुट्ठित्वा आकासानञ्चायतनं समापज्जि । आकासानञ्चायतना वुट्ठित्वा चतुत्थं ज्ञानं समापज्जि । चतुत्था ज्ञाना वुट्ठित्वा ततियं ज्ञानं समापज्जि । ततिया ज्ञाना वुट्ठित्वा दुतियं ज्ञानं समापज्जि । दुतिया ज्ञाना वुट्ठित्वा पठमं ज्ञानं समापज्जि । पठमा ज्ञाना वुट्ठित्वा दुतियं ज्ञानं समापज्जि । दुतिया ज्ञाना वुट्ठित्वा ततियं ज्ञानं समापज्जि । ततिया ज्ञाना वुट्ठित्वा चतुत्थं ज्ञानं समापज्जि । चतुत्था ज्ञाना वुट्ठित्वा समनन्तरं भगवा परिनिब्बायि । परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाना ब्रह्मा सहम्पति इमं गाथं अभसि —

“सब्बेव निक्खिपिस्सन्ति, भूता लोके समुस्सयं ।
यत्थ एतादिसो सत्था, लोके अप्पटिपुग्गलो ।
तथागतो बलप्पत्तो, सम्बुद्धो परिनिब्बुतो”ति ॥

परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाना सक्को देवानमिन्दो इमं गाथं अभसि —

“अनिच्चा वत सङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेसं वूपसमो सुखो”ति ॥

परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाना आयस्मा आनन्दो इमं गाथं अभसि —

“तदासि यं भिंसनकं, तदासि लोमहंसनं ।
सब्बाकारवरूपेते, सम्बुद्धे परिनिब्बुते”ति ॥

परिनिब्बुते भगवति सह परिनिब्बाना आयस्मा अनुरुद्धो इमा गाथायो अभसि —

“नाहु अस्सासपस्सासो, ठितचित्तस्स तादिनो ।
अनेजो सन्तिमारब्भ, चक्खुमा परिनिब्बुतो [यं कालमकरी मुनि (महापरिनिब्बानसुत्ते)] ॥

“असल्लीनेन चित्तेन, वेदनं अज्झवासयि ।
पज्जोतस्सेव निब्बानं, विमोक्खो चेतसो अहू”ति ॥

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

ब्रह्मासनं देवदत्तो, अन्धकविन्दो अरुणवती ।
परिनिब्बानेन च देसितं, इदं ब्रह्मपञ्चकन्ति ॥

ब्रह्मसंयुतं समत्तं । [इतो परं मरम्मपोत्थकेसु एवम्पि दिस्सति — § ब्रह्मायाचनं अगारवञ्च, ब्रह्मदेवो बको च ब्रह्मा § अञ्जतरो च ब्रह्माकोकालिकञ्च, तिस्सकञ्च तुरु च ॥ § ब्रह्मा कोकालिकभिक्खु, सनङ्कुमारेन देवदत्तं § अन्धकविन्दं अरुणवति, परिनिब्बानेन पन्नरसाति ॥]

७. ब्राह्मणसंयुतं

१. अरहन्तवग्गो

१. धनञ्जानीसुत्तं

१८७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स धनञ्जानी [धानञ्जानी (पी० सी० अट्ट०)] नाम ब्राह्मणी अभिप्पसन्ना होति बुद्धे च धम्मे च सङ्गे च । अथ खो धनञ्जानी ब्राह्मणी भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स भत्तं उपसंहरन्ती उपक्खलित्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि —

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।
नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।
नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति ॥

एवं वुत्ते, भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो धनञ्जानिं ब्राह्मणिं एतदवोच — “एवमेवं पनायं वसली यस्मिं वा तस्मिं वा तस्स मुण्डकस्स समणस्स वण्णं भासति । इदानि त्याहं, वसलि, तस्स सत्थुनो वादं आरोपेस्सामी”ति । “न ख्वाहं तं, ब्राह्मण, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, यो तस्स भगवतो वादं आरोपेय्य अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । अपि च त्वं, ब्राह्मण, गच्छ, गन्त्वा विजानिस्ससी”ति [गन्त्वापि जानिस्ससीति (स्या० कं०)] ।

अथ खो भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो कुपितो अनत्तमनो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“किंसु छेत्वा सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, वधं रोचेसि गोतमा”ति ॥

“कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति ।
कोधस्स विसमूलस्स, मधुरग्गस्स ब्राह्मण ।
वधं अरिया पसंसन्ति, तज्झि छेत्वा न सोचती”ति ॥

एवं वुत्ते, भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एसाहं, भन्ते, भगवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च। लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद”न्ति।

अलत्थ खो भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं। अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा भारद्वाजो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि। “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि। अज्जतरो च पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसीति।

२. अक्कोससुत्तं

१८८. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अस्सोसि खो अक्कोसकभारद्वाजो ब्राह्मणो — “भारद्वाजगोत्तो किर ब्राह्मणो समणस्स गोतमस्स सन्तिके अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो”ति कुपितो अनत्तमनो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसति परिभासति।

एवं वुत्ते, भगवा अक्कोसकभारद्वाजं ब्राह्मणं एतदवोच — “तं किं मज्जसि, ब्राह्मण, अपि नु खो ते आगच्छन्ति मित्तामच्चा जातिसालोहिता अतिथियो [अतिथयो (?)]”ति? “अप्पेकदा मे, भो गोतम, आगच्छन्ति मित्तामच्चा जातिसालोहिता अतिथियो”ति। “तं किं मज्जसि, ब्राह्मण, अपि नु तेसं अनुप्पदेसि खादनीयं वा भोजनीयं वा सायनीयं वा”ति? “अप्पेकदा नेसाहं, भो गोतम, अनुप्पदेमि खादनीयं वा भोजनीयं वा सायनीयं वा”ति। “सचे खो पन ते, ब्राह्मण, नप्पटिग्गणहन्ति, कस्स तं होती”ति? “सचे ते, भो गोतम, नप्पटिग्गणहन्ति, अम्हाकमेव तं होती”ति। “एवमेव खो, ब्राह्मण, यं त्वं अम्हे अनक्कोसन्ते अक्कोससि, अरोसेन्ते रोसेसि, अभण्डन्ते भण्डसि, तं ते मयं नप्पटिग्गणहाम। तवेवेतं, ब्राह्मण, होति; तवेवेतं, ब्राह्मण, होति”।

“यो खो, ब्राह्मण, अक्कोसन्तं पच्चक्कोसति, रोसेन्तं पटिरोसेति, भण्डन्तं पटिभण्डति, अयं वुच्चति, ब्राह्मण, सम्भुज्जति वीतिहरतीति। ते मयं तथा नेव सम्भुज्जाम न वीतिहराम। तवेवेतं, ब्राह्मण, होति; तवेवेतं, ब्राह्मण, होती”ति। “भवन्तं खो गोतमं सराजिका परिसा एवं जानाति — ‘अरहं समणो गोतमो’ति। अथ च पन भवं गोतमो कुज्झती”ति।

“अक्कोधस्स कुतो कोधो, दन्तस्स समजीविनो।

सम्मदज्जा विमुत्तस्स, उपसन्तस्स तादिनो॥

“तस्सेव तेन पापियो, यो कुद्धं पटिकुज्झति।

कुद्धं अप्पटिकुज्झन्तो, सङ्गामं जेति दुज्जयं॥

“उभिन्नमत्थं चरति, अत्तनो च परस्स च।

परं सङ्कुपितं जत्वा, यो सतो उपसम्मति॥

“उभिन्नं तिकिच्छन्तानं, अत्तनो च परस्स च ।
जना मज्जन्ति बालोति, ये धम्मस्स अकोविदा”ति ॥

एवं वुत्ते, अक्कोसकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । लभेय्याहं, भन्ते, भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद”न्ति ।

अलत्थ खो अक्कोसकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा अक्कोसकभारद्वाजो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसीति ।

३. असुरिन्दकसुत्तं

१८९. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अस्सोसि खो असुरिन्दकभारद्वाजो ब्राह्मणो — “भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो किर समणस्स गोतमस्स सन्तिके अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो”ति कुपितो अनत्तमनो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं असम्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसति परिभासति । एवं वुत्ते, भगवा तुण्ही अहोसि । अथ खो असुरिन्दकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “जितोसि, समण, जितोसि, समणा”ति ।

“जयं वे मज्जति बालो, वाचाय फरुसं भणं ।
जयञ्चेवस्स तं होति, या तितिक्खा विजानतो ॥

“तस्सेव तेन पापियो, यो कुद्धं पटिकुज्झति ।
कुद्धं अप्पटिकुज्झन्तो, सङ्गामं जेति दुज्जयं ॥

“उभिन्नमत्थं चरति, अत्तनो च परस्स च ।
परं सङ्कुपितं जत्वा, यो सतो उपसम्मति ॥

“उभिन्नं तिकिच्छन्तानं, अत्तनो च परस्स च ।
जना मज्जन्ति बालोति, ये धम्मस्स अकोविदा”ति ॥

एवं वुत्ते, असुरिन्दकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसी”ति ।

४. बिलङ्गिकसुत्तं

१९०. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अस्सोसि खो बिलङ्गिकभारद्वाजो ब्राह्मणो — “भारद्वाजगोत्तो किर ब्राह्मणो समणस्स गोतमस्स सन्तिके अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो”ति कुपितो अनत्तमनो येन

भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तुण्हीभूतो एकमन्तं अट्ठासि । अथ खो भगवा बिलङ्गिकस्स भारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय बिलङ्गिकं भारद्वाजं ब्राह्मणं गाथाय अज्झभासि —

“यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति,
सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स ।
तमेव बालं पच्चेति पापं,
सुखुमो रजो पटिवातंव खित्तो”ति ॥

एवं वुत्ते, बिलङ्गिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसी”ति ।

५. अहिंसकसुत्तं

१९१. सावत्थिनिदानं । अथ खो अहिंसकभारद्वाजो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो अहिंसकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अहिंसकाहं, भो गोतम, अहिंसकाहं, भो गोतमा”ति ।

“यथा नामं तथा चस्स, सिया खो त्वं अहिंसको ।
यो च कायेन वाचाय, मनसा च न हिंसति ।
स वे अहिंसको होति, यो परं न विहिंसती”ति ॥

एवं वुत्ते, अहिंसकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा अहिंसकभारद्वाजो अरहतं अहोसी”ति ।

६. जटासुत्तं

१९२. सावत्थिनिदानं । अथ खो जटाभारद्वाजो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जटाभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“अन्तो जटा बहिजटा, जटाय जटिता पजा ।
तं तं गोतम पुच्छामि, को इमं विजटये जट”न्ति ॥

“सीले पतिट्ठाय नरो सपज्जो, चित्तं पज्जज्ज भावयं ।
आतापी निपको भिक्खु, सो इमं विजटये जटं ॥

“येसं रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।
खीणासवा अरहन्तो, तेसं विजटिता जटा ॥

“यत्थ नामञ्च रूपञ्च, असेसं उपरुज्झति ।
पटिघं रूपसञ्जा च, एत्थेसा छिज्जते जटा”ति ॥

एवं वुत्ते, जटाभारद्वाजो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अज्जतरो च पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसी”ति ।

७. सुद्धिकसुत्तं

१९३. सावत्थिनिदानं । अथ खो सुद्धिकभारद्वाजो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सुद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुद्धिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अज्झभासि —

“न ब्राह्मणो [नाब्राह्मणो (?)] सुज्झति कोचि, लोके सीलवापि तपोकरं ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सुज्झति न अज्जा इतरा पजा”ति ॥

“बहुम्पि पलपं जप्पं, न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
अन्तोक्कसम्बु सङ्किलिद्धो, कुहनं उपनिस्सितो ॥

“खत्तियो ब्राह्मणो वेस्सो, सुद्धो चण्डालपुक्कुसो ।
आरद्धवीरियो पहितत्तो, निच्चं दळ्हपरक्कमो ।
पप्पोति परमं सुद्धिं, एवं जानाहि ब्राह्मणा”ति ॥

एवं वुत्ते, सुद्धिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अज्जतरो च पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसी”ति ।

८. अग्गिकसुत्तं

१९४. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन अग्गिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स सप्पिना पायसो सन्निहितो होति — “अग्गिं जुहिस्सामि, अग्गिहुत्तं परिचरिस्सामी”ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । राजगहे सपदानं पिण्डाय चरमानो येन अग्गिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा एकमन्तं अट्ठासि । अट्ठासा खो अग्गिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं पिण्डाय ठितं । दिस्वान भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“तीहि विज्जाहि सम्पन्नो, जातिमा सुतवा बहू ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सोमं भुज्जेय्य पायस”न्ति ॥

“बहुम्पि पलपं जप्पं, न जच्चा होति ब्राह्मणो ।
अन्तोक्कसम्बु संकिलिद्धो, कुहनापरिवारितो ॥

“पुब्बेनिवासं यो वेदी, सग्गापायञ्च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिज्जावोसितो मुनि ॥

“एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सोमं भुज्जेय्य पायस”न्ति ॥

“भुज्जतु भवं गोतमो । ब्राह्मणो भव”न्ति ।

“गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं,
सम्पस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा,
धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥

“अज्जेन च केवलिनं महेसिं,
खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु,
खेत्तज्झि तं पुज्जपेक्खस्स होती”ति ॥

एवं वुत्ते, अग्गिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अज्जतरो च पनायस्मा
अग्गिकभारद्वाजो अरहतं अहोसी”ति ।

९. सुन्दरिकसुत्तं

१९५. एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति सुन्दरिकाय नदिया तीरे । तेन खो पन समयेन सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो
सुन्दरिकाय नदिया तीरे अग्गिं जुहति, अग्गिहुत्तं परिचरति । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो अग्गिं जुहित्वा अग्गिहुत्तं
परिचरित्वा उट्ठायासना समन्ता चतुदिसा अनुविलोकेसि — “को नु खो इमं हव्यसेसं भुज्जेय्या”ति? अदसा खो
सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं अज्जतरस्मिं रुक्खमूले ससीसं पारुतं निसिन्नं । दिस्वान वामेन हत्थेन हव्यसेसं गहेत्वा
दक्खिणेन हत्थेन कमण्डलुं गहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अथ खो भगवा सुन्दरिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स पदसद्देन
सीसं विवरि । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो ‘मुण्डो अयं भवं, मुण्डको अयं भव’न्ति ततोव पुन निवत्तितुकामो
अहोसि । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — ‘मुण्डापि हि इधेकच्चे ब्राह्मणा भवन्ति; यन्नूनाहं तं
उपसङ्गमित्वा जातिं पुच्छेय्य’न्ति ।

अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच — ‘किंजच्चो
भव’न्ति?

“मा जातिं पुच्छ चरणञ्च पुच्छ,
कट्ठा हवे जायति जातवेदो ।
नीचाकुलीनोपि मुनि धितिमा,

आजानीयो होति हिरीनिसेधो ॥

“सच्चवेन दन्तो दमसा उपेतो,
वेदन्तगू वुसितब्रह्मचरियो ।
यज्जोपनीतो तमुपव्हयेथ,
कालेन सो जुहति दक्खिण्ये”ति ॥

“अद्धा सुयिट्ठं सुहुतं मम यिदं,
यं तादिसं वेदगुमहसामि ।
तुम्हादिसानज्झि अदस्सनेन,
अज्जो जनो भुज्जति हव्यसेस”न्ति ॥

“भुज्जतु भवं गोतमो । ब्राह्मणो भव”न्ति ।

“गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं,
सम्पस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा,
धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥

“अज्जेन च केवलिनं महेसिं,
खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु,
खेत्तज्झि तं पुज्जपेक्खस्स होती”ति ॥

“अथ कस्स चाहं, भो गोतम, इमं हव्यसेसं दम्मी”ति? “न ख्वाहं, ब्राह्मण, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यस्सेसो हव्यसेसो भुत्तो सम्मा परिणामं गच्छेय्य अज्जत्र, ब्राह्मण, तथागतस्स वा तथागतसावकस्स वा । तेन हि त्वं, ब्राह्मण, तं हव्यसेसं अप्पहरिते वा छट्ठेहि अप्पाणके वा उदके ओपिलापेही”ति ।

अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो तं हव्यसेसं अप्पाणके उदके ओपिलापेसि । अथ खो सो हव्यसेसो उदके पक्खित्तो चिच्चिटायति चिटिचिटायति सन्धूपायति सम्पधूपायति । सेय्यथापि नाम फालो [लोहो (क०)] दिवसंसन्तत्तो [दिवससन्तत्तो (सी० स्या० कं० पी०)] उदके पक्खित्तो चिच्चिटायति चिटिचिटायति सन्धूपायति सम्पधूपायति; एवमेव सो हव्यसेसो उदके पक्खित्तो चिच्चिटायति चिटिचिटायति सन्धूपायति सम्पधूपायति ।

अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो संविग्गो लोमहट्ठजातो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो सुन्दरिकभारद्वाजं ब्राह्मणं भगवा गाथाहि अज्झभासि —

“मा ब्राह्मण दारु समादहानो,
सुद्धिं अमज्जि बहिद्धा हि एतं ।

न हि तेन सुद्धिं कुसला वदन्ति,
यो बाहिरेन परिसुद्धिमिच्छे ॥

“हित्वा अहं ब्राह्मण दारुदाहं
अज्झत्तमेवुज्जलयामि [अज्झत्तमेव जलयामि (सी० स्या० कं० पी०)] जोतिं ।
निच्चगिनी निच्चसमाहितत्तो,
अरहं अहं ब्रह्मचरियं चरामि ॥

“मानो हि ते ब्राह्मण खारिभारो,
कोधो धुमो भस्मनि मोसवज्जं ।
जिह्वा सुजा हृदयं जोतिठानं,
अत्ता सुदन्तो पुरिसस्स जोति ॥

“धम्मो रहदो ब्राह्मण सीलतित्थो,
अनाविलो सब्धि सतं पसत्थो ।
यत्थ हवे वेदगुनो सिनाता,
अनल्लगत्ताव [अनल्लीनगत्ताव (सी० पी० क०)] तरन्ति पारं ॥

“सच्चं धम्मो संयमो ब्रह्मचरियं,
मज्झे सिता ब्राह्मण ब्रह्मपत्ति ।
स तुज्जुभूतेसु नमो करोहि,
तमहं नरं धम्मसारीति ब्रूमी”ति ॥

एवं वृत्ते, सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अज्जतरो च पनायस्मा
भारद्वाजो अरहतं अहोसी”ति ।

१०. बहुधीतरसुत्तं

१९६. एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन अज्जतरस्स
भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स चतुदस बलीबद्धा नट्टा होन्ति । अथ खो भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो ते बलीबद्धे गवेसन्तो येन सो
वनसण्डो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा अद्वस भगवन्तं तस्मिं वनसण्डे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय
परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवतो सन्तिके इमा गाथायो अभासि —

“न हि नूनिमस्स [नहनूनिमस्स (सी० स्या० कं०)] समणस्स, बलीबद्धा चतुदस ।
अज्जसट्ठिं न दिस्सन्ति, तेनायं समणो सुखी ॥

“न हि नूनिमस्स समणस्स, तिलाखेत्तस्मि पापका ।
एकपण्णा दुपण्णा [द्विपण्णा (सी० पी०)] च, तेनायं समणो सुखी ॥

“न हि नूनिमस्स समणस्स, तुच्छकोट्टस्मि मूसिका ।
उस्सोळ्हिकाय नच्चन्ति, तेनायं समणो सुखी ॥

“न हि नूनिमस्स समणस्स, सन्थारो सत्तमासिको ।
उप्पाटकेहि सञ्छन्नो, तेनायं समणो सुखी ॥

“न हि नूनिमस्स समणस्स, विधवा सत्त धीतरो ।
एकपुत्ता दुपुत्ता [द्विपुत्ता (सी० पी०)] च, तेनायं समणो सुखी ॥

“न हि नूनिमस्स समणस्स, पिङ्गला तिलकाहता ।
सोत्तं पादेन बोधेति, तेनायं समणो सुखी ॥

“न हि नूनिमस्स समणस्स, पच्चूसम्हि इणायिका ।
देथ देथाति चोदेन्ति, तेनायं समणो सुखी”ति ॥

“न हि मय्हं ब्राह्मण, बलीबद्धा चतुद्दस ।
अज्जसट्ठिं न दिस्सन्ति, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

“न हि मय्हं ब्राह्मण, तिलाखेत्तस्मि पापका ।
एकपण्णा दुपण्णा च, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

“न हि मय्हं ब्राह्मण, तुच्छकोट्टस्मि मूसिका ।
उस्सोळ्हिकाय नच्चन्ति, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

“न हि मय्हं ब्राह्मण, सन्थारो सत्तमासिको ।
उप्पाटकेहि सञ्छन्नो, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

“न हि मय्हं ब्राह्मण, विधवा सत्त धीतरो ।
एकपुत्ता दुपुत्ता च, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

“न हि मय्हं ब्राह्मण, पिङ्गला तिलकाहता ।
सोत्तं पादेन बोधेति, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी ॥

“न हि मय्हं ब्राह्मण, पच्चूसम्हि इणायिका ।
देथ देथाति चोदेन्ति, तेनाहं ब्राह्मणा सुखी”ति ॥

एवं वुत्ते, भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं

धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेव भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं”न्ति ।

अलत्थ खो भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो पनायस्मा भारद्वाजो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा भारद्वाजो अरहतं अहोसीति ।

अरहन्तवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

धनज्जानी च अक्कोसं, असुरिन्दं बिलङ्गिकं ।
अहिंसकं जटा चेव, सुद्धिकञ्चेव अगिका ।
सुन्दरिकं बहुधीतरेन च ते दसाति ॥

२. उपासकवग्गो

१. कसिभारद्वाजसुत्तं

१९७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा मगधेसु विहरति दक्खिणागिरिस्मिं एकनाळायं ब्राह्मणगामे । तेन खो पन समयेन कसिभारद्वाजस्स [कसिकभारद्वाजस्स (क०)] ब्राह्मणस्स पञ्चमत्तानि नङ्गलसतानि पयुत्तानि होन्ति वप्पकाले । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स कम्मन्तो तेनुपसङ्गमि ।

तेन खो पन समयेन कसिभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स परिवेसना वत्तति । अथ खो भगवा येन परिवेसना तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा एकमन्तं अट्ठासि । अदसा खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं पिण्डाय ठितं । दिस्वा भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, समण, कसामि च वपामि च, कसित्वा च वपित्वा च भुज्जामि । त्वम्पि, समण, कसस्सु च वपस्सु च, कसित्वा च वपित्वा च भुज्जस्सू”ति । “अहम्पि खो, ब्राह्मण, कसामि च वपामि च, कसित्वा च वपित्वा च भुज्जामी”ति । न खो मयं पस्साम भोतो गोतमस्स युगं वा नङ्गलं वा फालं वा पाचनं वा बलीबद्धे वा, अथ च पन भवं गोतमो एवमाह — “अहम्पि खो, ब्राह्मण, कसामि च वपामि च, कसित्वा च वपित्वा च भुज्जामी”ति । अथ खो कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“कस्सको पटिजानासि, न च पस्सामि ते कसिं ।
कस्सको पुच्छितो ब्रूहि, कथं जानेमु तं कसि”न्ति ॥

“सद्धा बीजं तपो वुट्ठि, पज्जा मे युगनङ्गलं ।
हिरी ईसा मनो योत्तं, सति मे फालपाचनं ॥

“कायगुत्तो वचीगुत्तो, आहारे उदरे यतो ।
सच्चं करोमि निदानं, सोरच्चं मे पमोचनं ॥

“वीरियं मे धुरधोरय्हं, योगक्खेमाधिवाहनं ।
गच्छति अनिवत्तन्तं, यत्थ गन्त्वा न सोचति ॥

“एवमेसा कसी कट्ठा, सा होति अमतप्फला ।
एतं कसिं कसित्वान, सब्बदुक्खा पमुच्चती”ति ॥

“भुञ्जतु भवं गोतमो । कस्सको भवं । यज्झि भवं गोतमो अमतप्फलम्पि कसिं कसती”ति [भासतीति (क०)] ।

“गाथाभिगीतं मे अभोजनेय्यं,
सम्पस्सतं ब्राह्मण नेस धम्मो ।
गाथाभिगीतं पनुदन्ति बुद्धा,
धम्मे सति ब्राह्मण वुत्तिरेसा ॥

“अज्जेन च केवलिनं महेसिं,
खीणासवं कुक्कुच्चवूपसन्तं ।
अन्नेन पानेन उपट्ठहस्सु,
खेत्तज्झि तं पुञ्जपेक्खस्स होती”ति ॥

एवं वुत्ते, कसिभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

२. उदयसुत्तं

१९८. सावत्थिनिदानं । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन उदयस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि । अथ खो उदयो ब्राह्मणो भगवतो पत्तं ओदनेन पूरेसि । दुतियम्पि खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन उदयस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि...पे०... ततियम्पि खो उदयो ब्राह्मणो भगवतो पत्तं ओदनेन पूरेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पकट्ठकोयं समणो गोतमो पुनप्पुनं आगच्छती”ति ।

“पुनप्पुनञ्चेव वपन्ति बीजं, पुनप्पुनं वस्सति देवराजा ।
पुनप्पुनं खेत्तं कसन्ति कस्सका, पुनप्पुनं धज्जमुपेति रट्ठं ॥

“पुनप्पुनं याचका याचयन्ति, पुनप्पुनं दानपती ददन्ति ।
पुनप्पुनं दानपती ददित्वा, पुनप्पुनं सग्गमुपेन्ति ठानं ॥

“पुनप्पुनं खीरनिका दुहन्ति, पुनप्पुनं वच्छो उपेति मातरं ।

पुनप्पुनं किलमति फन्दति च, पुनप्पुनं गब्भमुपेति मन्दो ॥

“पुनप्पुनं जायति मीयति च, पुनप्पुनं सिवथिकं [सीवथिकं (सी० स्या० कं० पी०)] हरन्ति ।

मग्गज्ज लद्धा अपुनब्भवाय, न पुनप्पुनं जायति भूरिपज्जो”ति [पुनप्पुनं जायति भूरिपज्जोति (स्या० कं० क०)]

॥

एवं वुत्ते, उदयो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

३. देवहितसुत्तं

१९९. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन भगवा वातेहाबाधिको होति; आयस्मा च उपवाणो भगवतो उपट्ठाको होति । अथ खो भगवा आयस्मन्तं उपवाणं आमन्तेसि — “इङ्ग मे त्वं, उपवाण, उण्होदकं जानाही”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा उपवाणो भगवतो पटिस्सुत्वा निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन देवहितस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तुण्हीभूतो एकमन्तं अट्ठासि । अद्दसा खो देवहितो ब्राह्मणो आयस्मन्तं उपवाणं तुण्हीभूतं एकमन्तं ठितं । दिस्वान आयस्मन्तं उपवाणं गाथाय अज्झभासि —

“तुण्हीभूतो भवं तिट्ठं, मुण्डो सङ्घाटिपारुतो ।

किं पत्थयानो किं एसं, किं नु याचितुमागतो”ति ॥

“अरहं सुगतो लोके, वातेहाबाधिको मुनि ।

सचे उण्होदकं अत्थि, मुनिनो देहि ब्राह्मण ॥

“पूजितो पूजनेय्यानं, सक्करेय्यान सक्कतो ।

अपचितो अपचेय्यानं [अपचिनेय्यानं (सी० स्या० कं०) टीका ओलोकेतब्बा], तस्स इच्छामि हातवे”ति ॥

अथ खो देवहितो ब्राह्मणो उण्होदकस्स काजं पुरिसेन गाहापेत्वा फाणितस्स च पुटं आयस्मतो उपवाणस्स पादासि । अथ खो आयस्मा उपवाणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं उण्होदकेन न्हापेत्वा [नहापेत्वा (सी० पी०)] उण्होदकेन फाणितं आलोलेत्वा भगवतो पादासि । अथ खो भगवतो आबाधो पटिप्पस्सम्भि ।

अथ खो देवहितो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो देवहितो ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“कत्थ दज्जा देय्यधम्मं, कत्थ दिन्नं महप्फलं ।

कथञ्चि यजमानस्स, कथं इज्झति दक्खिणा”ति ॥

“पुब्बेनिवासं यो वेदी, सग्गापायज्ज पस्सति ।

अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिज्जावोसितो मुनि ॥

“एत्थ दज्जा देय्यधम्मं, एत्थ दिन्नं महप्फलं ।
एवञ्चि यजमानस्स, एवं इज्झति दक्खिणा”ति ॥

एवं वृत्ते, देवहितो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु
अज्जतगो पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

४. महासालसुत्तं

२००. सावत्थिनिदानं । अथ खो अज्जतरो ब्राह्मणमहासालो लूखो लूखपावुरणो [लूखपावुरणो (सी० स्या० कं०
पी०)] येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं ब्राह्मणमहासालं भगवा एतदवोच — “किन्नु त्वं, ब्राह्मण, लूखो लूखपावुरणो”ति? “इध
मे, भो गोतम, चत्तारो पुत्ता । ते मं दारेहि संपुच्छ घरा निक्खामेन्ती”ति । “तेन हि त्वं, ब्राह्मण, इमा गाथायो परियापुणित्वा
सभायं महाजनकाये सन्निपतिते पुत्तेसु च सन्निसिन्नेसु भासस्सु —

“येहि जातेहि नन्दिस्सं, येसज्ज भवमिच्छिसं ।
ते मं दारेहि संपुच्छ, साव वारेन्ति सूकरं ॥

“असन्ता किर मं जम्मा, तात ताताति भासरे ।
रक्खसा पुत्तरूपेन, ते जहन्ति वयोगतं ॥

“अस्सोव जिण्णो निब्भोगो, खादना अपनीयति ।
बालकानं पिता थेरो, परागारेसु भिक्खति ॥

“दण्डोव किर मे सेय्यो, यज्जे पुत्ता अनस्सवा ।
चण्डम्मि गोणं वारेति, अथो चण्डम्मि कुक्कुरं ॥

“अन्धकारे पुरे होति, गम्भीरे गाधमेधति ।
दण्डस्स आनुभावेन, खलित्वा पतितिद्वती”ति ॥

अथ खो सो ब्राह्मणमहासालो भगवतो सन्निके इमा गाथायो परियापुणित्वा सभायं महाजनकाये सन्निपतिते पुत्तेसु च
सन्निसिन्नेसु अभासि —

“येहि जातेहि नन्दिस्सं, येसज्ज भवमिच्छिसं ।
ते मं दारेहि संपुच्छ, साव वारेन्ति सूकरं ॥

“असन्ता किर मं जम्मा, तात ताताति भासरे ।
रक्खसा पुत्तरूपेन, ते जहन्ति वयोगतं ॥

“अस्सोव जिण्णो निब्भोगो, खादना अपनीयति ।

बालकानं पिता थेरो, परागारेसु भिक्खति ॥

“दण्डोव किर मे सेय्यो, यज्जे पुत्ता अनस्सवा ।
चण्डम्पि गोणं वारेति, अथो चण्डम्पि कुक्कुरं ॥

“अन्धकारे पुरे होति, गम्भीरे गाधमेधति ।
दण्डस्स आनुभावेन, खलित्वा पतितिट्ठती”ति ॥

अथ खो नं ब्राह्मणमहासालं पुत्ता घरं नेत्वा न्हापेत्वा पच्चेकं दुस्सयुगेन अच्छादेसुं । अथ खो सो ब्राह्मणमहासालो एकं दुस्सयुगं आदाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो ब्राह्मणमहासालो भगवन्तं एतदवोच — “मयं, भो गोतम, ब्राह्मणा नाम आचरियस्स आचरियधनं परियेसाम । पटिग्गण्हतु मे भवं गोतमो आचरियधनं”न्ति । पटिग्गहेसि भगवा अनुकम्पं उपादाय । अथ खो सो ब्राह्मणमहासालो भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति ।

५. मानत्थद्धसुत्तं

२०१. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन मानत्थद्धो नाम ब्राह्मणो सावत्थियं पटिवसति । सो नेव मातरं अभिवादेति, न पितरं अभिवादेति, न आचरियं अभिवादेति, न जेट्ठभातरं अभिवादेति । तेन खो पन समयेन भगवा महतिया परिसाय परिवुतो धम्मं देसेति । अथ खो मानत्थद्धस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “अयं खो समणो गोतमो महतिया परिसाय परिवुतो धम्मं देसेति । यंनूनाहं येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमेय्यं । सचे मं समणो गोतमो आलपिस्सति, अहम्पि तं आलपिस्सामि । नो चे मं समणो गोतमो आलपिस्सति, अहम्पि नालपिस्सामी”ति । अथ खो मानत्थद्धो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तुण्हीभूतो एकमन्तं अट्ठासि । अथ खो भगवा तं नालपि । अथ खो मानत्थद्धो ब्राह्मणो — “नायं समणो गोतमो किञ्चि जानाती”ति ततोव पुन निवत्तितुकामो अहोसि । अथ खो भगवा मानत्थद्धस्स ब्राह्मणस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय मानत्थद्धं ब्राह्मणं गाथाय अज्झभासि —

“न मानं ब्राह्मण साधु, अत्थिकस्सीध ब्राह्मण ।
येन अत्थेन आगच्छि, तमेवमनुबूहये”ति ॥

अथ खो मानत्थद्धो ब्राह्मणो — “चित्तं मे समणो गोतमो जानाती”ति तत्थेव भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति पाणीहि च परिसम्बाहति, नामज्ज सावेति — “मानत्थद्धाहं, भो गोतम, मानत्थद्धाहं, भो गोतमा”ति । अथ खो सा परिसा अब्भुतचित्तजाता [अब्भुतचित्तजाता (सी० स्या० कं० पी०), अच्छरियब्भुतचित्तजाता (क०)] अहोसि — “अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो! अयज्झि मानत्थद्धो ब्राह्मणो नेव मातरं अभिवादेति, न पितरं अभिवादेति, न आचरियं अभिवादेति, न जेट्ठभातरं अभिवादेति; अथ च पन समणो गोतमे एवरूपं परमनिपच्चकारं करोती”ति । अथ खो भगवा मानत्थद्धं ब्राह्मणं एतदवोच — “अलं, ब्राह्मण, उट्ठेहि, सके आसने निसीदि । यतो ते मयि चित्तं पसन्नं”न्ति । अथ खो मानत्थद्धो ब्राह्मणो सके आसने निसीदित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“केसु न मानं कयिराथ, केसु चस्स सगारवो ।

क्यस्स अपचिता अस्सु, क्यस्सु साधु सुपूजिता”ति ॥

“मातरि पितरि चापि, अथो जेड्ढमि भातरि ।
आचरिये चतुत्थमि,
तेसु न मानं कयिराथ ।
तेसु अस्स सगारवो,
त्यस्स अपचिता अस्सु ।
त्यस्सु साधु सुपूजिता ॥

“अरहन्ते सीतीभूते, कतकिच्चे अनासवे ।
निहच्च मानं अथद्धो, ते नमस्से अनुत्तरे”ति ॥

एवं वुत्ते, मानत्थद्धो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

६. पच्चनीकसुत्तं

२०२. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन पच्चनीकसातो नाम ब्राह्मणो सावत्थियं पटिवसति । अथ खो पच्चनीकसातस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “यंनूनाहं येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमेय्यं । यं यदेव समणो गोतमो भासिस्सति तं तदेवस्साहं [तदेव साहं (क०)] पच्चनीकास्स”न्ति [पच्चनीकस्सन्ति (पी०), पच्चनीकसातन्ति (क०)] । तेन खो पन समयेन भगवा अब्भोकासे चङ्कमति । अथ खो पच्चनीकसातो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं चङ्कमन्तं एतदवोच — “भण समणधम्म”न्ति ।

“न पच्चनीकसातेन, सुविजानं सुभासितं ।
उपक्किलिड्ढचित्तेन, सारम्भबहुलेन च ॥

“यो च विनेय्य सारम्भं, अप्पसादञ्च चेतसो ।
आघातं पटिनिस्सज्ज, स वे [सचे (स्या० कं० क०)] जज्जा सुभासित”न्ति ॥

एवं वुत्ते, पच्चनीकसातो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

७. नवकम्मिकसुत्तं

२०३. एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन नवकम्मिकभारद्वाजो ब्राह्मणो तस्मिं वनसण्डे कम्मन्तं कारापेति । अद्दसा खो नवकम्मिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं अज्जतरस्मिं सालरुक्खमूले निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । दिस्वानस्स एतदहोसि — “अहं खो इमस्मिं वनसण्डे कम्मन्तं कारापेन्तो रमामि । अयं समणो गोतमो किं कारापेन्तो रमती”ति? अथ खो

नवकम्मिकभारद्वाजो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । उपसङ्कमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“के नु कम्मन्ता करीयन्ति, भिक्खु सालवने तव ।
यदेकको अरज्जस्मिं, रतिं विन्दति गोतमो”ति ॥

“न मे वनस्मिं करणीयमत्थि,
उच्छिन्नमूलं मे वनं विसूकं ।
स्वाहं वने निब्बनथो विसल्लो,
एको रमे अरतिं विप्पहाया”ति ॥

एवं वृत्ते, नवकम्मिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतगगे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

८. कट्टहारसुत्तं

२०४. एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन अज्जतरस्स भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स सम्बहुला अन्तेवासिका कट्टहारका माणवका येन वनसण्डो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा अद्वसंसु भगवन्तं तस्मिं वनसण्डे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । दिस्वान येन भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भारद्वाजगोत्तं ब्राह्मणं एतदवोचुं — “यग्घे, भवं जानेय्यासि! असुकस्मिं वनसण्डे समणो निसिन्नो पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा” । अथ खो भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो तेहि माणवकेहि सद्धि येन सो वनसण्डो तेनुपसङ्कमि । अद्वसा खो भगवन्तं तस्मिं वनसण्डे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“गम्भीररूपे बहुभेरवे वने,
सुज्जं अरज्जं विजनं विगाहिय ।
अनिज्जमानेन ठितेन वग्गुना,
सुचारुरूपं वत भिक्खु ज्ञायसि ॥

“न यत्थ गीतं नपि यत्थ वादितं,
एको अरज्जे वनवस्सितो मुनि ।
अच्छेररूपं पटिभाति मं इदं,
यदेकको पीतिमनो वने वसे ॥

“मज्जामहं लोकाधिपतिसहव्यतं,
आकङ्खमानो तिदिवं अनुत्तरं ।
कस्मा भवं विजनमरज्जमस्सितो,
तपो इध कुब्बसि ब्रह्मपत्तिया”ति ॥

“या काचि कङ्कणा अभिनन्दना वा,
अनेकधातूसु पुथू सदासिता ।
अज्जाणमूलप्पभवा पजप्पिता,
सब्बा मया ब्यन्तिकता समूलिका ॥

“स्वाहं अकङ्कहो असितो अनूपयो,
सब्बेसु धम्मेषु विसुद्धदस्सनो ।
पप्पुय्य सम्बोधिमनुत्तरं सिवं,
झायामहं ब्रह्म रहो विसारदो”ति ॥

एवं वुत्ते, भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०...
अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

९. मातुपोसकसुत्तं

२०५. सावत्थिनिदानं । अथ खो मातुपोसको ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि ।
सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो मातुपोसको ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच
— “अहज्झि, भो गोतम, धम्मेन भिक्खं परियेसामि, धम्मेन भिक्खं परियेसित्वा मातापितरो पोसेमि । कच्चाहं, भो गोतम,
एवंकारी किच्चकारी होमी”ति? “तग्घ त्वं, ब्राह्मण, एवंकारी किच्चकारी होसि । यो खो, ब्राह्मण, धम्मेन भिक्खं परियेसति,
धम्मेन भिक्खं परियेसित्वा मातापितरो पोसेति, बहं सो पुज्जं पसवती”ति ।

“यो मातरं पितरं वा, मच्चो धम्मेन पोसति ।
ताय नं पारिचरियाय, मातापितूसु पण्डिता ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सग्गे पमोदती”ति ॥

एवं वुत्ते, मातुपोसको ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०...
उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

१०. भिक्खकसुत्तं

२०६. सावत्थिनिदानं । अथ खो भिक्खको ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि ।
सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो भिक्खको ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —
“अहमि खो, भो गोतम, भिक्खको, भवमि भिक्खको, इध नो किं नानाकरण”न्ति?

“न तेन भिक्खको होति, यावता भिक्खते परे ।
विस्सं धम्मं समादाय, भिक्खु होति न तावता ॥

“योध पुज्जच्च पापच्च, बाहित्वा ब्रह्मचरियं ।

सङ्खाय लोके चरति, स वे भिक्खूति वुच्चती”ति ॥

एवं वुत्ते, भिक्खको ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

११. सङ्गारवसुत्तं

२०७. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन सङ्गारवो नाम ब्राह्मणो सावत्थियं पटिवसति उदकसुद्धिको, उदकेन परिसुद्धिं पच्चेति, सायं पातं उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “इध, भन्ते, सङ्गारवो नाम ब्राह्मणो सावत्थियं पटिवसति उदकसुद्धिको, उदकेन सुद्धिं पच्चेति, सायं पातं उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । साधु, भन्ते, भगवा येन सङ्गारवस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सङ्गारवस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो सङ्गारवो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो सङ्गारवं ब्राह्मणं भगवा एतदवोच — “सच्चं किर त्वं, ब्राह्मण, उदकसुद्धिको, उदकेन सुद्धिं पच्चेसि, सायं पातं उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरसी”ति? “एवं, भो गोतम” । “किं पन त्वं, ब्राह्मण, अत्थवसं सम्पस्समानो उदकसुद्धिको, उदकसुद्धिं पच्चेसि, सायं पातं उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरसी”ति? “इध मे, भो गोतम [इध मे भो गोतम अहं (पी० क०)], यं दिवा पापकम्मं कतं होति, तं सायं न्हानेन [न्हानेन (सी० स्या० कं० पी०)] पवाहेमि, यं रत्तिं पापकम्मं कतं होति तं पातं न्हानेन पवाहेमि । इमं ख्वाहं, भो गोतम, अत्थवसं सम्पस्समानो उदकसुद्धिको, उदकेन सुद्धिं पच्चेमि, सायं पातं उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरामी”ति ।

“धम्मो रहदो ब्राह्मण सीलतित्थो,
अनाविलो सब्धि सतं पसत्थो ।
यत्थ हवे वेदगुनो सिनाता,
अनल्लगत्ताव [अनल्लीनगत्ताव (क०)] तरन्ति पार”न्ति ॥

एवं वुत्ते, सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

१२. खोमदुस्ससुत्तं

२०८. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति खोमदुस्सं नामं सक्क्यानं निगमो । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय खोमदुस्सं निगमं पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन खोमदुस्सका ब्राह्मणगहपतिका सभायं सन्निपतिता होन्ति केनचिदेव करणीयेन, देवो च एकमेकं फुसायति । अथ खो भगवा येन सा

सभा तेनुपसङ्गमि । अदसंसु खोमदुस्सका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान एतदवोचुं — “के च मुण्डका समणका, के च सभाधम्मं जानिस्सन्ती”ति? अथ खो भगवा खोमदुस्सके ब्राह्मणगहपतिके गाथाय अज्झभासि —

“नेसा सभा यत्थ न सन्ति सन्तो,
सन्तो न ते ये न वदन्ति धम्मं ।
रागज्च दोसज्च पहाय मोहं,
धम्मं वदन्ता च भवन्ति सन्तो”ति ॥

एवं वुत्ते, खोमदुस्सका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्तं एतदवोचुं — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम; सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति, एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम धम्मज्च भिक्खुसङ्गज्च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गते”ति ।

उपासकवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

कसि उदयो देवहितो, अज्जतरमहासालं ।
मानथद्धं पच्चनीकं, नवकम्मिककट्टहारं ।
मातुपोसकं भिक्खको, सङ्गारवो च खोमदुस्सेन द्वादसाति ॥

ब्राह्मणसंयुत्तं समत्तं ।

८. वङ्गीससंयुत्तं

१. निक्खन्तसुत्तं

२०९. एवं मे सुतं — एकं समयं आयस्मा वङ्गीसो आळवियं विहरति अग्गाळवे चेतिये आयस्मता निग्रोधकप्पेन उपज्झायेन सद्धिं । तेन खो पन समयेन आयस्मा वङ्गीसो नवको होति अचिरपब्बजितो ओहिय्यको विहारपालो । अथ खो सम्बहुला इत्थियो समलङ्कुरित्वा येन अग्गाळवको आरामो तेनुपसङ्गमिंसु विहारपेक्खिकायो । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स ता इत्थियो दिस्वा अनभिरति उप्पज्जति, रागो चित्तं अनुद्धंसेति । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स एतदहोसि — “अलाभा वत मे, न वत मे लाभा; दुल्लद्धं वत मे, न वत मे सुलद्धं; यस्स मे अनभिरति उप्पन्ना, रागो चित्तं अनुद्धंसेति, तं कुतेत्थ लब्भा, यं मे परो अनभिरतिं विनोदेत्वा अभिरतिं उप्पादेय्य । यंनूनाहं अत्तनाव अत्तनो अनभिरतिं विनोदेत्वा अभिरतिं उप्पादेय्य”न्ति । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो अत्तनाव अत्तनो अनभिरतिं विनोदेत्वा अभिरतिं उप्पादेत्वा तायां वेलायं इमा गाथायो अभासि —

“निक्खन्तं वत मं सन्तं, अगारस्मानगारियं ।

वितक्का उपधावन्ति, पगब्भा कण्हतो इमे ॥

“उग्गपुत्ता महिस्सासा, सिक्खिता दळ्ढधम्मिनो ।
समन्ता परिकिरेय्युं, सहस्सं अपलायिनं ॥

“सचेपि एततो [एत्ततो (सी० पी० क०), एत्तका (स्या० कं०)] भिय्यो, आगमिस्सन्ति इत्थियो ।
नेव मं ब्याधयिस्सन्ति [ब्याधयिस्सन्ति (?)], धम्मे सम्हि पतिट्ठितं ॥

“सक्खी हि मे सुतं एतं, बुद्धस्सादिच्चबन्धुनो ।
निब्बानगमनं मगं, तत्थ मे निरतो मनो ॥

“एवञ्चे मं विहरन्तं, पापिम उपगच्छसि ।
तथा मच्चु करिस्सामि, न मे मग्गम्पि दक्खसी”ति ॥

२. अरतिसुत्तं

२१०. एकं समयं... पे०... आयस्मा वङ्गीसो आळवियं विहरति अग्गाळवे चेतिये आयस्मता निग्रोधकप्पेन उपज्झायेन सद्धिं । तेन खो पन समयेन आयस्मा निग्रोधकप्पो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो विहारं पविसति, सायं वा निक्खमति अपरज्जु वा काले । तेन खो पन समयेन आयस्मतो वङ्गीसस्स अनभिरति उप्पन्ना होति, रागो चित्तं अनुद्धंसेति । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स एतदहोसि — “अलाभा वत मे, न वत मे लाभा; दुल्लद्धं वत मे, न वत मे सुलद्धं; यस्स मे अनभिरति उप्पन्ना, रागो चित्तं अनुद्धंसेति; तं कुतेत्थ लब्भा, यं मे परो अनभिरतिं विनोदेत्वा अभिरतिं उप्पादेय्य । यंनूनाहं अत्तनाव अत्तनो अनभिरतिं विनोदेत्वा अभिरतिं उप्पादेय्य”न्ति । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो अत्तनाव अत्तनो अनभिरतिं विनोदेत्वा अभिरतिं उप्पादेत्वा तायं वेलायं इमा गाथायो अभसि —

“अरतिञ्च रतिञ्च पहाय, सब्बसो गेहसितञ्च वितक्कं ।
वनथं न करेय्य कुहिञ्चि, निब्बनथो अरतो स हि भिक्खु [स भिक्खु (क०)] ॥

“यमिध पथविञ्च वेहासं, रूपगतञ्च जगतोगधं ।
किञ्चि परिजीयति सब्बमनिच्चं, एवं समेच्च चरन्ति मुत्ता ॥

“उपधीसु जना गधितासे [गधितासे (सी०)], दिट्ठसुते पटिघे च मुते च ।
एत्थ विनोदय छन्दमनेजो, यो एत्थ न लिम्पति तं मुनिमाहु ॥

“अथ सट्ठिनिस्सिता सवितक्का, पुथू जनताय अधम्मा निविट्ठा ।
न च वग्गतस्स कुहिञ्चि, नो पन दुट्ठुल्लभाणी स भिक्खु ॥

“दब्बो चिररत्तसमाहितो, अकुहको निपको अपिहालु ।
सन्तं पदं अज्झगमा मुनि पटिच्च, परिनिब्बुतो कङ्कति काल”न्ति ॥

३. पेसलसुत्तं

२११. एकं समयं आयस्मा वङ्गीसो आळवियं विहरति अग्गाळवे चेति ये आयस्मता निग्रोधकप्पेन उपज्झायेन सद्धिं । तेन खो पन समयेन आयस्मा वङ्गीसो अत्तनो पटिभानेन अज्जे पेसले भिक्खू अतिमज्जति । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स एतदहोसि — “अलाभा वत मे, न वत मे लाभा; दुल्लब्धं वत मे, न वत मे सुलब्धं; य्वाहं अत्तनो पटिभानेन अज्जे पेसले भिक्खू अतिमज्जामी”ति । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो अत्तनाव अत्तनो विप्पटिसारं उप्पादेत्वा तायं वेलायं इमा गाथायो अभसि —

“मानं पजहस्सु गोतम, मानपथज्च पजहस्सु ।
असेसं मानपथस्मिं, समुच्छितो विप्पटिसारीहुवा चिररत्तं ॥

“मक्खेन मक्खिता पजा, मानहता निरयं पपतन्ति ।
सोचन्ति जना चिररत्तं, मानहता निरयं उपपन्ना ॥

“न हि सोचति भिक्खु कदाचि, मग्गजिनो सम्मापटिपन्नो ।
कित्तिज्च सुखज्च अनुभोति, धम्मदसोति तमाहु पहितत्तं ॥

“तस्मा अखिलोध पधानवा, नीवरणानि पहाय विसुद्धो ।
मानज्च पहाय असेसं, विज्जायन्तकरो समितावी”ति ॥

४. आनन्दसुत्तं

२१२. एकं समयं आयस्मा आनन्दो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि आयस्मता वङ्गीसेन पच्छासमणेन । तेन खो पन समयेन आयस्मतो वङ्गीसस्स अनभिरति उप्पन्ना होति, रागो चित्तं अनुद्धंसेति । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो आयस्मन्तं आनन्दं गाथाय अज्झभासि —

“कामरागेन ड्हामि, चित्तं मे परिड्हति ।
साधु निब्बापनं ब्रूहि, अनुकम्पाय गोतमा”ति ॥

“सज्जाय विपरियेसा, चित्तं ते परिड्हति ।
निमित्तं परिवज्जेहि, सुभं रागूपसंहितं ॥

“सङ्खारे परतो पस्स, दुक्खतो मा च अत्ततो ।
निब्बापेहि महारागं, मा ड्हित्थो पुनप्पुनं ॥

“असुभाय चित्तं भावेहि, एकगं सुसमाहितं ।
सति कायगता त्यत्थु, निब्बिदाबहुलो भ ॥

“अनिमित्तञ्च भावेहि, मानानुसयमुज्जह ।
ततो मानाभिसमया, उपसन्तो चरिस्ससी”ति ॥

५. सुभासितसुत्तं

२१३. सावत्थिनिदानं । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“चतूहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागता वाचा सुभासिता होति, नो दुब्भासिता; अनवज्जा च अननुवज्जा च विज्जूनं । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सुभासितंयेव भासति नो दुब्भासितं, धम्मंयेव भासति नो अधम्मं, पियंयेव भासति नो अप्पियं, सच्चंयेव भासति नो अलिकं । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि अङ्गेहि समन्नागता वाचा सुभासिता होति, नो दुब्भासिता, अनवज्जा च अननुवज्जा च विज्जूनं”न्ति । इदमवोच भगवा, इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“सुभासितं उत्तममाहु सन्तो,
धम्मं भणे नाधम्मं तं दुतियं ।
पियं भणे नाप्पियं तं ततियं,
सच्चं भणे नालिकं तं चतुत्थं”न्ति ॥

अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पटिभाति मं भगवा, पटिभाति मं सुगता”ति । “पटिभातु तं वङ्गीसा”ति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

“तमेव वाचं भासेय्य, यायत्तानं न तापये ।
परे च न विहिंसेय्य, सा वे वाचा सुभासिता ॥

“पियवाचंवं भासेय्य, या वाचा पटिनन्दिता ।
यं अनादाय पापानि, परेसं भासते पियं ॥

“सच्चं वे अमता वाचा, एस धम्मो सनन्तनो ।
सच्चे अत्थे च धम्मे च, आहु सन्तो पतिट्ठिता ॥

“यं बुद्धो भासते वाचं, खेमं निब्बानपत्तिया ।
दुक्खस्सन्तकिरियाय, सा वे वाचानमुत्तमा”ति ॥

६. सारिपुत्तसुत्तं

२१४. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय

अनेलगलाय [अनेळगलाय (सी० क०), अनेलगळाय (स्या० क० पी०)] अत्थस्स विज्जापनिया । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स एतदहोसि — “अयं खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति । यंनूनाहं आयस्मन्तं सारिपुत्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्य”न्ति ।

अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनज्जलिं पणामेत्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “पटिभाति मं, आवुसो सारिपुत्त, पटिभाति मं, आवुसो सारिपुत्ता”ति । “पटिभातु तं, आवुसो वङ्गीसा”ति । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो आयस्मन्तं सारिपुत्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

“गम्भीरपज्जो मेधावी, मग्गामग्गस्स कोविदो ।
सारिपुत्तो महापज्जो, धम्मं देसेति भिक्खुनं ॥

“संखित्तेनपि देसेति, वित्थारेनपि भासति ।
साळिकायिव निग्घोसो, पटिभानं उदीरयि [उदीरयि (स्या० क०) उदीरयति (सामज्जफलसुत्तटीकानुरूपं)] ॥

“तस्स तं देसयन्तस्स, सुणन्ति मधुरं गिरं ।
सरेन रजनीयेन, सवनीयेन वग्गुना ।
उदग्गचित्ता मुदिता, सोतं ओधेन्ति भिक्खवो”ति ॥

७. पवारणासुत्तं

२१५. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पच्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि सब्बेहेव अरहन्तेहि । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे पन्नरसे पवारणाय भिक्खुसङ्घपरिवुत्तो अब्भोकासे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “हन्द दानि, भिक्खवे, पवारेमि वो । न च मे किञ्चि गरहथ कायिकं वा वाचसिकं वा”ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “न खो मयं, भन्ते, भगवतो किञ्चि गरहाम कायिकं वा वाचसिकं वा । भगवा हि, भन्ते, अनुप्पन्नस्स मग्गस्स उप्पादेता, असज्जातस्स मग्गस्स सज्जनेता, अनक्खातस्स मग्गस्स अक्खाता, मग्गज्जू मग्गविदू मग्गकोविदो । मग्गानुगा च, भन्ते, एतरहि सावका विहरन्ति पच्छा समन्नागता; अहज्ज खो, भन्ते, भगवन्तं पवारेमि । न च मे भगवा किञ्चि गरहति कायिकं वा वाचसिकं वा”ति ।

“न ख्वाहं ते, सारिपुत्त, किञ्चि गरहामि कायिकं वा वाचसिकं वा । पण्डितो त्वं, सारिपुत्त, महापज्जो त्वं, सारिपुत्त, पुथुपज्जो त्वं, सारिपुत्त, हासपज्जो त्वं, सारिपुत्त, जवनपज्जो त्वं, सारिपुत्त, तिक्खपज्जो त्वं, सारिपुत्त, निब्बेधिकपज्जो त्वं, सारिपुत्त । सेय्यथापि, सारिपुत्त, रज्जो चक्कवत्तिस्स जेट्ठपुत्तो पितरा पवत्तितं चक्कं सम्मदेव अनुप्पवत्तेति; एवमेव खो त्वं, सारिपुत्त, मया अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं सम्मदेव अनुप्पवत्तेसी”ति ।

“नो चे किर मे, भन्ते, भगवा किञ्चि गरहति कायिकं वा वाचसिकं वा । इमेसं पन, भन्ते, भगवा पञ्चन्नं भिक्खुसतानं न किञ्चि गरहति कायिकं वा वाचसिकं वा”ति । “इमेसम्पि ख्वाहं, सारिपुत्त, पञ्चन्नं भिक्खुसतानं न किञ्चि गरहामि कायिकं वा वाचसिकं वा । इमेसज्झि, सारिपुत्त, पञ्चन्नं भिक्खुसतानं सट्ठि भिक्खू तेविज्जा, सट्ठि भिक्खू छळभिज्जा, सट्ठि भिक्खू उभतोभागविमुत्ता, अथ इतरे पज्जाविमुत्ता”ति ।

अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पटिभाति मं भगवा, पटिभाति मं सुगता”ति । “पटिभातु तं, वङ्गीसा”ति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

“अज्ज पन्नरसे विसुद्धिया, भिक्खू पञ्चसता समागता ।
संयोजनबन्धनच्छिदा, अनीघा खीणपुनब्भवा इसी ॥

“चक्कवत्ती यथा राजा, अमच्चपरिवारितो ।
समन्ता अनुपरियेति, सागरन्तं महिं इमं ॥

“एवं विजितसङ्गामं, सत्थवाहं अनुत्तरं ।
सावका पयिरुपासन्ति, तेविज्जा मच्चुहायिनो ॥

“सब्बे भगवतो पुत्ता, पलापेत्थ न विज्जति ।
तण्हासल्लस्स हन्तारं, वन्दे आदिच्चबन्धुन”न्ति ॥

८. परोसहस्ससुत्तं

२१६. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अट्ठुतेलसेहि भिक्खुसतेहि । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स एतदहोसि — “अयं खो भगवा भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति । यन्नूनाहं भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्य”न्ति ।

अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पटिभाति मं भगवा, पटिभाति मं सुगता”ति । “पटिभातु तं, वङ्गीसा”ति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

“परोसहस्सं भिक्खून्, सुगतं पयिरुपासति ।
देसेन्तं विरजं धम्मं, निब्बानं अकुतोभयं ॥

“सुणन्ति धम्मं विमलं, सम्मासम्बुद्धदेसितं ।

सोभति वत सम्बुद्धो, भिक्खुसङ्घपुरक्खतो ॥

“नागनामोसि भगवा, इसीनं इसिसत्तमो ।
महामेघोव हुत्वान, सावके अभिवस्सति ॥

“दिवाविहारा निक्खम्म, सत्थुदस्सनकम्यता [सत्थुदस्सनकामता (सी० स्या० कं०)] ।
सावको ते महावीर, पादे वन्दति वङ्गीसो”ति ॥

“किं नु ते, वङ्गीस, इमा गाथायो पुब्बे परिवितक्किता, उदाहु ठानसोव तं पटिभन्ती”ति? ‘न खो मे, भन्ते, इमा गाथायो पुब्बे परिवितक्किता, अथ खो ठानसोव मं पटिभन्ती’ति । ‘तेन हि तं, वङ्गीस, भिय्योसोमत्ताय पुब्बे अपरिवितक्किता गाथायो पटिभन्तू’ति । ‘एवं, भन्ते’ति खो आयस्मा वङ्गीसो भगवतो पटिस्सुत्वा भिय्योसोमत्ताय भगवन्तं पुब्बे अपरिवितक्किताहि गाथाहि अभित्थवि —

“उम्मगपथं [उम्मगसतं (स्या० कं० क०)] मारस्स अभिभुय्य, चरति पभिज्ज खिलानि ।
तं पस्सथ बन्धपमुच्चकरं, असितं भागसो पविभजं ॥

“ओघस्स नित्थरणत्थं, अनेकविहितं मग्गं अक्खासि ।
तस्मिञ्चे अमते अक्खाते, धम्मदसा ठिता असंहीरा ॥

“पज्जोतकरो अतिविज्झ [अतिविज्झ धम्मं (सी० स्या० कं०)], सब्बट्ठितीनं अतिक्कममदस ।
जत्वा च सच्छिक्त्वा च, अग्गं सो देसयि दसद्धानं ॥

“एवं सुदेसिते धम्मे,
को पमादो विजानतं धम्मं [को पमादो विजानतं (सी० स्या० कं०)] ।
तस्मा हि तस्स भगवतो सासने ।
अप्पमत्तो सदा नमस्समनुसिक्खे”ति ॥

९. कोण्डञ्जसुत्तं

२१७. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा अज्जासिकोण्डञ्जो [अज्जाकोण्डञ्जो (सी० स्या० कं०)] सुचिरस्सेव येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नामञ्च सावेति — “कोण्डञ्जोहं, भगवा, कोण्डञ्जोहं, सुगता”ति । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स एतदहोसि — “अयं खो आयस्मा अज्जासिकोण्डञ्जो सुचिरस्सेव येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नामञ्च सावेति — ‘कोण्डञ्जोहं, भगवा, कोण्डञ्जोहं, सुगता’ति । यंनूनाहं आयस्मन्तं अज्जासिकोण्डञ्जं भगवतो सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्य”न्ति ।

अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच

— “पटिभाति मं, भगवा, पटिभाति मं, सुगता”ति । “पटिभातु तं, वङ्गीसा”ति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो आयस्मन्तं अज्जासिकोण्डज्जं भगवतो सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

“बुद्धानुबुद्धो सो थेरो, कोण्डज्जो तिब्बनिक्कमो ।
लाभी सुखविहारानं, विवेकानं अभिण्हसो ॥

“यं सावकेन पत्तब्बं, सत्थुसासनकारिना ।
सब्बस्स तं अनुप्पत्तं, अप्पमत्तस्स सिक्खतो ॥

“महानुभावो तेविज्जो, चेतोपरियायकोविदो ।
कोण्डज्जो बुद्धदायादो [बुद्धसावको (पी०)], पादे वन्दति सत्थुनो”ति ॥

१०. मोग्गल्लानसुत्तं

२१८. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति इसिगिलिपस्से काळसिलायं महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि सब्बेहेव अरहन्तेहि । तेसं सुदं आयस्मा महामोग्गल्लानो चेतसा चित्तं समन्नेसति [समन्वेसति (स्या० अट्ठ०)] विप्पमुत्तं निरुपधिं । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स एतदहोसि — “अयं खो भगवा राजगहे विहरति इसिगिलिपस्से काळसिलायं महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि सब्बेहेव अरहन्तेहि । तेसं सुदं आयस्मा महामोग्गल्लानो चेतसा चित्तं समन्नेसति विप्पमुत्तं निरुपधिं । यन्नूनाहं आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं भगवतो सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्य”न्ति ।

अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पटिभाति मं, भगवा, पटिभाति मं, सुगता”ति । “पटिभातु तं, वङ्गीसा”ति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं भगवतो सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

“नगस्स पस्से आसीनं, मुनिं दुक्खस्स पारगुं ।
सावका पयिरुपासन्ति, तेविज्जा मच्चुहायिनो ॥

“ते चेतसा अनुपरियेति [अनुपरियेसति (सी० स्या० कं०)], मोग्गल्लानो महिद्धिको ।
चित्तं नेसं समन्नेसं [समन्वेसं (स्या० अट्ठ०)], विप्पमुत्तं निरुपधिं ॥

“एवं सब्बङ्गसम्पन्नं, मुनिं दुक्खस्स पारगुं ।
अनेकाकारसम्पन्नं, पयिरुपासन्ति गोतम”न्ति ॥

११. गग्गरासुत्तं

२१९. एकं समयं भगवा चम्पायं विहरति गग्गराय पोक्खरणिा तीरे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि सत्तहि च उपासकसतेहि सत्तहि च उपासिकासतेहि अनेकेहि च देवतासहस्सेहि । त्यास्सुदं भगवा अतिरोचति

[अतिविरोचति (क०)] वण्णेन चेव यससा च । अथ खो आयस्मतो वङ्गीसस्स एतदहोसि — “अयं खो भगवा चम्पायं विहरति गगगराय पोक्खरणिआ तीरे महता भिक्खुसङ्घेन सङ्घि पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि सत्तेहि च उपासकसत्तेहि सत्तेहि च उपासिकासत्तेहि अनेकेहि च देवतासहस्सेहि । त्यास्सुदं भगवा अतिरोचति वण्णेन चेव यससा च । यंनूनाहं भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाय गाथाय अभित्थवेय्य”न्ति ।

अथ खो आयस्मा वङ्गीसो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पटिभाति मं, भगवा, पटिभाति मं, सुगता”ति । “पटिभातु तं, वङ्गीसा”ति भगवा अवोच । अथ खो आयस्मा वङ्गीसो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाय गाथाय अभित्थवि —

“चन्दो यथा विगतवलाहके नभे,
विरोचति विगतमलोव भाणुमा ।
एवम्पि अङ्गीरस त्वं महामुनि,
अतिरोचसि यससा सब्बलोक”न्ति ॥

१२. वङ्गीससुत्तं

२२०. एकं समयं आयस्मा वङ्गीसो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा वङ्गीसो अचिरअरहत्तप्पत्तो हुत्वा [होति (सी० स्या० कं०)] विमुत्तिसुखं पटिसंवेदी [विमुत्तिसुखपटिसंवेदी (सी० पी०)] तायं वेलायं इमा गाथायो अभासि —

“कावेय्यमत्ता विचरिम्ह पुब्बे, गामा गामं पुरा पुरं ।
अथद्वसाम सम्बुद्धं, सद्धा नो उपपज्जथ ॥

“सो मे धम्ममदेसेसि, खन्धायतनधातुयो [खन्धे आयतनानि धातुयो (स्या० कं० पी० कं०)] ।
तस्साहं धम्मं सुत्त्वान, पब्बजिं अनगारियं ॥

“बहुन्नं वत अत्थाय, बोधिं अज्झगमा मुनि ।
भिक्खूनं भिक्खुनीनञ्च, ये नियामगतद्वसा ॥

“स्वागतं वत मे आसि, मम बुद्धस्स सन्तिके ।
तिस्सो विज्जा अनुप्पत्ता, कतं बुद्धस्स सासनं ॥

“पुब्बेनिवासं जानामि, दिब्बचक्खुं विसोधितं ।
तेविज्जो इद्धिपत्तोमिह, चेतोपरियायकोविदो”ति ॥

वङ्गीससंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं —

निक्खन्तं अरति चेव, पेसला अतिमञ्जना ।
 आनन्देन सुभासिता, सारिपुत्तपवारणा ।
 परोसहस्सं कोण्डञ्जो, मोग्गल्लानेन गग्गरा ।
 वङ्गीसेन द्वादसाति ॥

९. वनसंयुत्तं

१. विवेकसुत्तं

२२१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं अञ्जतरो भिक्खु कोसलेसु विहरति अञ्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन सो भिक्खु दिवाविहारगतो पापके अकुसले वितक्के वितक्केति गेहनिस्सिते । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता तस्स भिक्खुनो अनुकम्पिका अत्थकामा तं भिक्खुं संवेजेतुकामा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं गाथाहि अज्झभासि —

“विवेककामोसि वनं पविट्ठो,
 अथ ते मनो निच्छरती बहिद्धा ।
 जनो जनस्मिं विनयस्सु छन्दं,
 ततो सुखी होहिसि वीतरागो ॥

“अरतिं पजहासि सतो, भवासि सतं तं सारयामसे ।
 पातालरजो हि दुत्तरो, मा तं कामरजो अवाहरि ॥

“सकुणो यथा पंसुकुन्थितो [पंसुकुण्ठितो (क०), पंसुकुण्डितो (सी० स्या० कं० पी०)], विधुनं पातयति सितं रजं ।
 एवं भिक्खु पधानवा सतिमा, विधुनं पातयति सितं रजं” न्ति ॥

अथ खो सो भिक्खु ताय देवताय संवेजितो संवेगमापादीति ।

२. उपट्ठानसुत्तं

२२२. एकं समयं अञ्जतरो भिक्खु कोसलेसु विहरति अञ्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन सो भिक्खु दिवाविहारगतो सुपति । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता तस्स भिक्खुनो अनुकम्पिका अत्थकामा तं भिक्खुं संवेजेतुकामा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं गाथाहि अज्झभासि —

“उट्ठेहि भिक्खु किं सेसि, को अत्थो सुपितेन [सुपिनेन (सी०)] ते ।
 आतुरस्स हि का निद्धा, सल्लविद्धस्स रुप्पतो ॥

“याय सद्धाय पब्बजितो [याय सद्धापब्बजितो (सी० स्या० कं०)], अगारस्मानगारियं ।

तमेव सद्धं बूहेहि, मा निहाय वसं गमी”ति ॥

“अनिच्चा अद्धुवा कामा, येसु मन्दोव मुच्छितो ।
बद्धेसु [खन्धेसु (सी०)] मुत्तं असितं, कस्मा पब्बजितं तपे ॥

“छन्दरागस्स विनया, अविज्जासमतिक्कमा ।
तं जाणं परमोदानं [परियोदातं (सी० पी०), परमोदातं (स्या० कं०), परमवोदानं (सी० अट्ठ०)], कस्मा पब्बजितं तपे ॥

“छेत्वा [भेत्वा (सी० स्या० कं० पी०)] अविज्जं विज्जाय, आसवानं परिक्खया ।
असोकं अनुपायासं, कस्मा पब्बजितं तपे ॥

“आरद्धवीरियं पहितत्तं, निच्चं दळ्ढपरक्कमं ।
निब्बानं अभिक्कन्तं, कस्मा पब्बजितं तपे”ति ॥

३. कस्सपगोत्तसुत्तं

२२३. एकं समयं आयस्मा कस्सपगोत्तो कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन आयस्मा कस्सपगोत्तो दिवाविहारगतो अज्जतरं छेतं ओवदति । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता आयस्मन्तं कस्सपगोत्तं संवेजेतुकामा येनायस्मा कस्सपगोत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं कस्सपगोत्तं गाथाहि अज्झभासि —

“गिरिदुग्गचरं छेतं, अप्पपज्जं अचेतसं ।
अकाले ओवदं भिक्खु, मन्दोव पटिभाति मं ॥

“सुणाति न विजानाति, आलोकेति न पस्सति ।
धम्मस्मिं भज्जमानस्मिं, अत्थं बालो न बुज्झति ॥

“सचेपि दस पज्जोते, धारयिस्ससि कस्सप ।
नेव दक्खति रूपानि, चक्खु हिस्स न विज्जती”ति ॥

अथ खो आयस्मा कस्सपगोत्तो ताय देवताय संवेजितो संवेगमापादीति ।

४. सम्बहुलसुत्तं

२२४. एकं समयं सम्बहुला भिक्खू कोसलेसु विहरन्ति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । अथ खो ते भिक्खू वस्संवुट्ठा [वस्संवुत्था (सी० स्या० कं० पी०)] तेमासच्चयेन चारिकं पक्कमिंसु । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता ते भिक्खू अपस्सन्ती परिदेवमाना तायं वेलायं इमं गाथं अभासि —

“अरति विय मेज्ज खायति,
बहुके दिस्वान विवित्ते आसने ।
ते चित्तकथा बहुस्सुता,
कोमे गोतमसावका गता”ति ॥

एवं वुत्ते, अज्जतरा देवता तं देवतं गाथाय पच्चभासि —

“मागधं गता कोसलं गता, एकच्चिया पन वज्जिभूमिया ।
मगा विय असङ्गचारिनो, अनिकेता विहरन्ति भिक्खवो”ति ॥

५. आनन्दसुत्तं

२२५. एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो अतिवेलं गिहिसज्जत्तिबहुलो विहरति । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता आयस्मतो आनन्दस्स अनुकम्पिका अत्थकामा आयस्मन्तं आनन्दं संवेजेतुकामा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं गाथाय अज्जभासि —

“रुक्खमूलगहनं पसविकिय, निब्बानं हृदयस्मिं ओपिय ।
झा गोतम मा पमादो [मा च पमादो (सी० पी०)], किं ते बिळिबिळिका करिस्सती”ति ॥

अथ खो आयस्मा आनन्दो ताय देवताय संवेजितो संवेगमापादीति ।

६. अनुरुद्धसुत्तं

२२६. एकं समयं आयस्मा अनुरुद्धो कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । अथ खो अज्जतरा तावतिसकायिका देवता जालिनी नाम आयस्मतो अनुरुद्धस्स पुराणदुतियिका येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं अनुरुद्धं गाथाय अज्जभासि —

“तत्थ चित्तं पणिधेहि, यत्थ ते वुसितं पुरे ।
तावतिसेसु देवेसु, सब्बकामसमिद्धिसु ।
पुरक्खतो परिवुतो, देवकज्जाहि सोभसी”ति ॥

“दुग्गता देवकज्जायो, सक्कायस्मिं पतिट्ठिता ।
ते चापि दुग्गता सत्ता, देवकज्जाहि पत्थिता”ति ॥

“न ते सुखं पजानन्ति, ये न पस्सन्ति नन्दनं ।
आवासं नरदेवानं, तिदसानं यसस्सिन”न्ति ॥

“न त्वं बाले विजानासि, यथा अरहतं वचो ।

अनिच्चा सब्बसङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेसं वूपसमो सुखो ॥

“नत्थि दानि पुनावासो, देवकायस्मि जालिनि ।
विकखीणो जातिसंसारो, नत्थि दानि पुनब्भवो”ति ॥

७. नागदत्तसुत्तं

२२७. एकं समयं आयस्मा नागदत्तो कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन आयस्मा नागदत्तो अतिकालेन गामं पविसति, अतिदिवा पटिक्कमति । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता आयस्मतो नागदत्तस्स अनुकम्पिका अत्थकामा आयस्मन्तं नागदत्तं संवेजेतुकामा येनायस्मा नागदत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं नागदत्तं गाथाहि अज्झभासि —

“काले पविस नागदत्त, दिवा च आगन्त्वा अतिवेलचारी ।
संसट्ठो गहट्ठेहि, समानसुखदुक्खो ॥

“भायामि नागदत्तं सुप्पगब्भं, कुलेसु विनिबद्धं ।
मा हेव मच्चुरज्जो बलवतो, अन्तकस्स वसं उपेसी”ति [वसमेय्याति (सी० पी०), वसमेसीति (स्या० कं०)] ॥

अथ खो आयस्मा नागदत्तो ताय देवताय संवेजितो संवेगमापादीति ।

८. कुलघरणीसुत्तं

२२८. एकं समयं अज्जतरो भिक्खु कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन सो भिक्खु अज्जतरस्मिं कुले अतिवेलं अज्झोगाळहप्पत्तो विहरति । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता तस्स भिक्खुनो अनुकम्पिका अत्थकामा तं भिक्खुं संवेजेतुकामा या तस्मिं कुले कुलघरणी, तस्सा वण्णं अभिनिम्मिनित्वा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं भिक्खुं गाथाय अज्झभासि —

“नदीतीरेसु सण्ठाने, सभासु रथियासु च ।
जना सङ्गम्म मन्तेन्ति, मज्ज तज्ज [त्वज्ज (क०)] किमन्तर”न्ति ॥

“बहूहि सदा पच्चूहा, खमितब्बा तपस्सिना ।
न तेन मङ्कु होतब्बं, न हि तेन किलिस्सति ॥

“यो च सद्दपरित्तासी, वने वातमिगो यथा ।
लहुचित्तोति तं आहु, नास्स सम्पज्जते वत”न्ति ॥

९. वज्जिपुत्तसुत्तं

२२९. एकं समयं अज्जतरो वज्जिपुत्तको भिक्खु वेसालियं विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन वेसालियं वज्जिपुत्तको सब्बरत्तिचारो होति । अथ खो सो भिक्खु वेसालिया तूरिय-ताळित-वादित-निग्घोससदं सुत्वा परिदेवमानो तायं वेलायं इमं गाथं अभसि —

“एकका मयं अरज्जे विहराम,
अपविद्धं [अपविद्धं (स्या० कं०)] वनस्मिं दारुकं ।
एतादिसिकाय रत्तिया,
को सु नामम्हेहि [नाम अम्हेहि (सी० पी०)] पापियो”ति ॥

अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता तस्स भिक्खुनो अनुकम्पिका अत्थकामा तं भिक्खुं संवेजेतुकामा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं गाथाय अज्झभासि —

“एककोव त्वं अरज्जे विहरसि, अपविद्धं वनस्मिं दारुकं ।
तस्स ते बहुका पिहयन्ति, नेरयिका विय सग्गगामिन”न्ति ॥

अथ खो सो भिक्खु ताय देवताय संवेजितो संवेगमापादीति ।

१०. सज्झायसुत्तं

२३०. एकं समयं अज्जतरो भिक्खु कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन सो भिक्खु यं सुदं पुब्बे अतिवेलं सज्झायबहुलो विहरति सो अपरेन समयेन अप्पोस्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता तस्स भिक्खुनो धम्मं असुणन्ती येन सो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं गाथाय अज्झभासि —

“कस्मा तुवं धम्मपदानि भिक्खु, नाधीयसि भिक्खूहि संवसन्तो ।
सुत्वान धम्मं लभतिप्पसादं, दिट्ठेव धम्मे लभतिप्पसंसं”न्ति ॥

“अहु पुरे धम्मपदेसु छन्दो, याव विरागेन समागमिम्ह ।
यतो विरागेन समागमिम्ह, यं किञ्चि दिट्ठं सुतं मुतं वा ।
अज्जाय निक्खेपनमाहु सन्तो”ति ॥

११. अकुसलवितक्कसुत्तं

२३१. एकं समयं अज्जतरो भिक्खु कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन सो भिक्खु दिवाविहारगतो पापके अकुसले वितक्के वितक्केति, सेय्यथिदं — कामवितक्कं, ब्यापादवितक्कं, विहिंसावितक्कं । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता तस्स भिक्खुनो अनुकम्पिका अत्थकामा तं भिक्खुं संवेजेतुकामा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं गाथाहि अज्झभासि —

“अयोनिः सो मनसिकारा, सो वितक्केहि खज्जसि ।
अयोनिः सो [अयोनिं (पी० क०)] पटिनिस्सज्ज, योनिः सो अनुचिन्तय ॥

“सत्थारं धम्ममारब्ध, सङ्गं सीलानि अत्तनो ।
अधिगच्छसि पामोज्जं, पीतिसुखमसंसयं ।
ततो पामोज्जबहुलो, दुक्खस्सन्तं करिस्ससी”ति ॥

अथ खो सो भिक्खु तां देवतां संवेजितो संवेगमापादीति ।

१२. मज्झिहकसुत्तं

२३२. एकं समयं अज्जतरस्मिं भिक्खु कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । अथ खो तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता येन सो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तस्स भिक्खुनो सन्तिके इमं गाथं अभसि —

“ठिते मज्झिहके काले, सन्निसीवेसु [सन्निसिन्नेसु (स्या० कं० पी०)] पक्खिसु ।
सणतेव ब्रह्मरज्जं, तं भयं पटिभाति मं ॥

“ठिते मज्झिहके काले, सन्निसीवेसु पक्खिसु ।
सणतेव ब्रह्मरज्जं, सा रति पटिभाति मं”न्ति ॥

१३. पाकतिन्द्रियसुत्तं

२३३. एकं समयं सम्बहुला भिक्खू कोसलेसु विहरन्ति अज्जतरस्मिं वनसण्डे उद्धता उन्नळा चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुटुस्सतिनो असम्पजाना असमाहिता विब्भन्तचित्ता पाकतिन्द्रिया । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता तेसं भिक्खूनां अनुकम्पिका अत्थकामा ते भिक्खू संवेजेतुकामा येन ते भिक्खू तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ते भिक्खू गाथाहि अज्झभासि —

“सुखजीविनो पुरे आसुं, भिक्खू गोतमसावका ।
अनिच्छा पिण्डमेसना, अनिच्छा सयनासनं ।
लोके अनिच्छतं जत्वा, दुक्खस्सन्तं अकंसु ते ॥

“दुप्पोसं कत्वा अत्तानं, गामे गामणिका विय ।
भुत्वा भुत्वा निपज्जन्ति, परागारेसु मुच्छिता ॥

“सङ्गस्स अज्जलिं कत्वा, इधेकच्चे वदामहं ।
अपविट्ठा [अपविट्ठा (स्या० कं०)] अनाथा ते, यथा पेता तथेव ते ॥

“ये खो पमत्ता विहरन्ति, ते मे सन्धाय भासितं ।
ये अपमत्ता विहरन्ति, नमो तेसं करोमहं”न्ति ॥

अथ खो ते भिक्खु ताय देवताय संवेजिता संवेगमापादुन्ति ।

१४. गन्धत्थेनसुत्तं

२३४. एकं समयं अज्जतरो भिक्खु कोसलेसु विहरति अज्जतरस्मिं वनसण्डे । तेन खो पन समयेन सो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो पोक्खरणिं ओगाहेत्वा पदुमं उपसिङ्घति । अथ खो या तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था देवता तस्स भिक्खुनो अनुकम्पिका अत्थकामा तं भिक्खुं संवेजेतुकामा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं गाथाय अज्झभासि —

“यमेतं वारिजं पुप्फं, अदिन्नं उपसिङ्घसि ।
एकङ्गमेतं थेय्यानं, गन्धत्थेनोसि मारिसा”ति ॥

“न हरामि न भज्जामि, आरा सिङ्घामि वारिजं ।
अथ केन नु वण्णेन, गन्धत्थेनोति वुच्चति ॥

“य्वायं भिसानि खनति, पुण्डरीकानि भज्जति ।
एवं आकिण्णकम्मन्तो, कस्मा एसो न वुच्चती”ति ॥

“आकिण्णलुद्धो पुरिसो, धातिचेलंव मक्खितो ।
तस्मिं मे वचनं नत्थि, त्वञ्चारहामि वत्तवे ॥

“अनङ्गणस्स पोसस्स, निच्चं सुचिगवेसिनो ।
वालग्गमत्तं पापस्स, अब्भामत्तंव खायती”ति ॥

“अद्धा मं यक्ख जानासि, अथो मे अनुकम्पसि ।
पुनपि यक्ख वज्जासि, यदा पस्ससि एदिस”न्ति ॥

“नेव तं उपजीवाम, नपि ते भतकाम्हसे ।
त्वमेव भिक्खु जानेय्य, येन गच्छेय्य सुग्गति”न्ति ॥

अथ खो सो भिक्खु ताय देवताय संवेजितो संवेगमापादीति ।

वनसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं —

विवेकं उपट्ठानञ्च, कस्सपगोत्तेन सम्बहुला ।
आनन्दो अनुरुद्धो च, नागदत्तञ्च कुलघरणी ॥

वज्जिपुत्तो च वेसाली, सज्झायेन अयोनिस्सो ।
मज्झन्हिकालम्हि पाकतिन्द्रिय, पदुमपुप्फेन चुद्दस भवेति ॥

१०. यक्खसंयुत्तं

१. इन्दकसुत्तं

२३५. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति इन्दकूटे पब्बते, इन्दकस्स यक्खस्स भवने । अथ खो इन्दको यक्खो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“रूपं न जीवन्ति वदन्ति बुद्धा, कथं न्वयं विन्दतिमं सरीरं ।
कुतस्स अट्ठीयकपिण्डमेति, कथं न्वयं सज्जति गम्भरस्मि”न्ति ॥

“पठमं कललं होति, कलला होति अब्बुदं ।
अब्बुदा जायते पेसि, पेसि निब्बत्तती घनो ।
घना पसाखा जायन्ति, केसा लोमा नखापि च ॥

“यज्जस्स भुज्जती माता, अन्नं पानज्ज भोजनं ।
तेन सो तत्थ यापेति, मातुकुच्छिगतो नरो”ति ॥

२. सक्कनामसुत्तं

२३६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो सक्कनामको यक्खो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“सब्बगन्थप्पहीनस्स, विप्पमुत्तस्स ते सतो ।
समणस्स न तं साधु, यदज्जमनुसाससी”ति [यदज्जमनुसासतीति (सी० स्या० कं० पी०)] ॥

“येन केनचि वण्णेन, संवासो सक्क जायति ।
न तं अरहति सप्पज्जो, मनसा अनुकम्पितुं ॥

“मनसा चे पसन्नेन, यदज्जमनुसासति ।
न तेन होति संयुत्तो, यानुकम्पा [सानुकम्पा (सी० पी०)] अनुद्दया”ति ॥

३. सूचिलोमसुत्तं

२३७. एकं समयं भगवा गयायं विहरति टङ्कितमज्जे सूचिलोमस्स यक्खस्स भवने । तेन खो पन समयेन खरो च यक्खो सूचिलोमो च यक्खो भगवतो अविदूरे अतिक्कमन्ति । अथ खो खरो यक्खो सूचिलोमं यक्खं एतदवोच — “एसो समणो”ति! “नेसो समणो, समणको एसो” । “याव जानामि यदि वा सो समणो यदि वा पन सो समणको”ति ।

अथ खो सूचिलोमो यक्खो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो कायं उपनामेसि। अथ खो भगवा कायं अपनामेसि। अथ खो सूचिलोमो यक्खो भगवन्तं एतदवोच — “भायसि मं समणा”ति? “न ख्वाहं तं, आवुसो, भायामि; अपि च ते सम्फस्सो पापको”ति। “पज्झं तं, समण पुच्छिस्सामि। सचे मे न ब्याकरिस्ससि, चित्तं वा ते खिपिस्सामि, हृदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय [पारं गङ्गाय (क०)] खिपिस्सामी”ति। “न ख्वाहं तं, आवुसो, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, यो मे चित्तं वा खिपेय्य हृदयं वा फालेय्य पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय खिपेय्य; अपि च त्वं, आवुसो, पुच्छ यदा कङ्कसी”ति। अथ खो सूचिलोमो यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि — () [(अथ खो सूचिलोमो यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि।) (सी०)]

“रागो च दोसो च कुतोनिदाना,
अरती रती लोमहंसो कुतोजा।
कुतो समुट्ठाय मनोवितक्का,
कुमारका धङ्कमिवोस्सजन्ती”ति॥

“रागो च दोसो च इतोनिदाना,
अरती रती लोमहंसो इतोजा।
इतो समुट्ठाय मनोवितक्का,
कुमारका धङ्कमिवोस्सजन्ति॥

“स्नेहजा अत्तसम्भूता, निग्रोधस्सेव खन्धजा।
पुथू विसत्ता कामेसु, मालुवाव वितता [वित्थता (स्या० कं०)] वने॥

“ये नं पजानन्ति यतोनिदानं,
ते नं विनोदेन्ति सुणोहि यक्ख।
ते दुत्तरं ओघमिमं तरन्ति,
अतिण्णपुब्बं अपुनब्भवाया”ति॥

४. मणिभद्वसुत्तं

२३८. एकं समयं भगवा मगधेसु विहरति मणिमालिके चेति ये मणिभद्वस्स यक्खस्स भवने। अथ खो मणिभद्वो यक्खो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“सतीमतो सदा भद्वं, सतिमा सुखमेधति।
सतीमतो सुवे सेय्यो, वेरा च परिमुच्चती”ति॥

“सतीमतो सदा भद्वं, सतिमा सुखमेधति।
सतीमतो सुवे सेय्यो, वेरा न परिमुच्चति॥

“यस्स सब्बमहोरत्तं [रत्तिं (स्या० कं० क०)], अहिंसाय रतो मनो।

मेत्तं सो सब्भूतेसु, वेरं तस्स न केनची”ति ॥

५. सानुसुत्तं

२३९. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अज्जतरिस्सा उपासिकाय सानु नाम पुत्तो यक्खेन गहितो होति । अथ खो सा उपासिका परिदेवमाना तायं वेलायं इमा गाथायो अभासि —

“चातुदसिं पञ्चदसिं, या च पक्खस्स अट्टमी ।
पाटिहारियपक्खञ्च, अट्ठङ्गसुसमागतं ॥

“उपोसथं उपवसन्ति, ब्रह्मचरियं चरन्ति ये ।
न तेहि यक्खा कीळन्ति, इति मे अरहतं सुतं ।
सा दानि अज्ज पस्सामि, यक्खा कीळन्ति सानुना”ति ॥

“चातुदसिं पञ्चदसिं, या च पक्खस्स अट्टमी ।
पाटिहारियपक्खञ्च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।
उपोसथं उपवसन्ति, ब्रह्मचरियं चरन्ति ये ॥

“न तेहि यक्खा कीळन्ति, साहु ते अरहतं सुतं ।
सानुं पबुद्धं वज्जासि, यक्खानं वचनं इदं ।
माकासि पापकं कम्मं, आवि वा यदि वा रहो ॥

“सचे च [सचेव (स्या० कं० पी० क०), यच्चेव (सी०)] पापकं कम्मं, करिस्ससि करोसि वा ।
न ते दुक्खा पमुत्यत्थि, उप्पच्चापि पलायतो”ति ॥

“मतं वा अम्म रोदन्ति, यो वा जीवं न दिस्सति ।
जीवन्तं अम्म पस्सन्ती, कस्मा मं अम्म रोदसी”ति ॥

“मतं वा पुत्त रोदन्ति, यो वा जीवं न दिस्सति ।
यो च कामे चजित्वान, पुनरागच्छते इध ।
तं वापि पुत्त रोदन्ति, पुन जीवं मतो हि सो ॥

“कुक्कुळा उब्भतो तात, कुक्कुळं [कुक्कुळे (सी०)] पतितुमिच्छसि ।
नरका उब्भतो तात, नरकं पतितुमिच्छसि ॥

“अभिधावथ भदन्ते, कस्स उज्झापयामसे ।
आदित्ता नीहतं [निब्भतं (स्या० कं० क०), निभतं (पी० क०)] भण्डं, पुन डह्दितुमिच्छसी”ति ॥

६. पियङ्करसुत्तं

२४०. एकं समयं आयस्मा अनुरुद्धो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुरुद्धो रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय धम्मपदानि भासति । अथ खो पियङ्करमाता यक्खिनी पुत्तकं एवं तोसेसि —

“मा सद्दं करि पियङ्कर, भिक्खु धम्मपदानि भासति ।
अपि [अपि (सी०)] च धम्मपदं विजानिय, पटिपज्जेम हिताय नो सिया ॥

“पाणेषु च संयमामसे, सम्पजानमुसा न भणामसे ।
सिक्खेम सुसील्यमत्तनो [सुसीलमत्तनो (सी० क०)], अपि मुच्चेम पिसाचयोनिया”ति ॥

७. पुनब्बसुसुत्तं

२४१. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खू निब्बानपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते च भिक्खू अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति । अथ खो पुनब्बसुमाता यक्खिनी पुत्तके एवं तोसेसि —

“तुण्ही उत्तरिके होहि, तुण्ही होहि पुनब्बसु ।
यावाहं बुद्धसेट्ठस्स, धम्मं सोस्सामि सत्थुनो ॥

“निब्बानं भगवा आह, सब्बगन्थप्पमोचनं ।
अतिवेला च मे होति, अस्मिं धम्मे पियायना ॥

“पियो लोके सको पुत्तो, पियो लोके सको पति ।
ततो पियतरा मय्हं, अस्स धम्मस्स मग्गना ॥

“न हि पुत्तो पति वापि, पियो दुक्खा पमोचये ।
यथा सद्धम्मस्सवनं, दुक्खा मोचेति पाणिनं ॥

“लोके दुक्खपरेतस्मिं, जरामरणसंयुते ।
जरामरणमोक्खाय, यं धम्मं अभिसम्बुधं ।
तं धम्मं सोतुमिच्छामि, तुण्ही होहि पुनब्बसू”ति ॥

“अम्मा न ब्याहरिस्सामि, तुण्हीभूतायमुत्तरा ।
धम्ममेव निसामेहि, सद्धम्मस्सवनं सुखं ।
सद्धम्मस्स अनञ्जाय, अम्मा दुक्खं चरामसे ॥

“एस देवमनुस्सानं, सम्मूळ्हानं पभङ्करो ।
बुद्धो अन्तिमसारीरो, धम्मं देसेति चक्खुमा”ति ॥

“साधु खो पण्डितो नाम, पुत्तो जातो उरेसयो ।
पुत्तो मे बुद्धसेट्ठस्स, धम्मं सुद्धं पियायति ॥

“पुनब्बसु सुखी होहि, अज्जाहम्मि समुग्गता ।
दिट्ठानि अरियसच्चानि, उत्तरापि सुणातु मे”ति ॥

८. सुदत्तसुत्तं

२४२. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति सीतवने । तेन खो पन समयेन अनाथपिण्डिको गहपति राजगहं अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसि खो अनाथपिण्डिको गहपति — “बुद्धो किर लोके उप्पन्नो”ति । तावदेव च पन भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुकामो होति । अथस्स अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स एतदहोसि — “अकालो खो अज्ज भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । स्वे दानाहं कालेन भगवन्तं दस्सनाय गमिस्सामी”ति बुद्धगताय सतिया निपज्जि । रत्तिया सुदं तिक्खत्तुं वुट्ठासि पभातन्ति मज्जमानो । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन सिवथिकद्वारं [सीवथिकद्वारं (सी० स्या० कं० पी०)] तेनुपसङ्कमि । अमनुस्सा द्वारं विवरिंसु । अथ खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स नगरम्हा निक्खमन्तस्स आलोको अन्तरधायि, अन्धकारो पातुरहोसि, भयं छम्भितत्तं लोमहंसो उदपादि, ततोव पुन निवत्तितुकामो अहोसि । अथ खो सिवको [सीवको (सी० पी०)] यक्खो अन्तरहितो सद्धमनुस्सावेसि —

“सतं हत्थी सतं अस्सा, सतं अस्सतरीरथा ।
सतं कज्जासहस्सानि, आमुक्कमणिकुण्डला ।
एकस्स पदवीतिहारस्स, कलं नाग्घन्ति सोळसिं ॥

“अभिवक्कम गहपति, अभिवक्कम गहपति ।
अभिवक्कमनं ते सेय्यो, नो पटिवक्कमन”न्ति ॥

अथ खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स अन्धकारो अन्तरधायि, आलोको पातुरहोसि, यं अहोसि भयं छम्भितत्तं लोमहंसो, सो पटिप्पस्सम्भि । दुतियम्पि खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स आलोको अन्तरधायि, अन्धकारो पातुरहोसि, भयं छम्भितत्तं लोमहंसो उदपादि, ततोव पुन निवत्तितुकामो अहोसि । दुतियम्पि खो सिवको यक्खो अन्तरहितो सद्धमनुस्सावेसि —

“सतं हत्थी सतं अस्सा...पे०...
कलं नाग्घन्ति सोळसिं ॥

“अभिवक्कम गहपति, अभिवक्कम गहपति ।
अभिवक्कमनं ते सेय्यो, नो पटिवक्कमन”न्ति ॥

अथ खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स अन्धकारो अन्तरधायि, आलोको पातुरहोसि, यं अहोसि भयं छम्भितत्तं लोमहंसो, सो पटिप्पस्सम्भि । ततियम्पि खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स आलोको अन्तरधायि, अन्धकारो पातुरहोसि, भयं छम्भितत्तं लोमहंसो उदपादि, ततोव पुन निवत्तितुकामो अहोसि । ततियम्पि खो सिवको यक्खो अन्तरहितो

सदमनुस्सावेसि —

“सतं हत्थी सतं अस्सा...पे०...
कलं नाग्घन्ति सोळसिं ॥

“अभिवक्कम गहपति, अभिवक्कम गहपति ।
अभिवक्कमनं ते सेय्यो, नो पटिवक्कमन”न्ति ॥

अथ खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स अन्धकारो अन्तरधायि, आलोको पातुरहोसि, यं अहोसि भयं छम्भितत्तं लोमहंसो, सो पटिप्पस्सम्भि । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन सीतवनं येन भगवा तेनुपसङ्गमि ।

तेन खो पन समयेन भगवा रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाया अम्भोकासे चङ्कमति । अहसा खो भगवा अनाथपिण्डिकं गहपतिं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान चङ्कमा ओरोहित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा अनाथपिण्डिकं गहपतिं एतदवोच — “एहि सुदत्ता”ति । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति, नामेन मं भगवा आलपतीति, हट्ठो उदग्गो तत्थेव भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच — “कच्चि, भन्ते, भगवा सुखमसयित्था”ति?

“सब्बदा वे सुखं सेति, ब्राह्मणो परिनिब्बुतो ।
यो न लिम्पति कामेसु, सीतिभूतो निरूपधि ॥

“सब्बा आसत्तियो छेत्वा, विनेय्य हृदये दरं ।
उपसन्तो सुखं सेति, सन्तिं पप्पुय्य चेतसा”ति [चेतसोति (सी०)] ॥

९. पठमसुक्कासुत्तं

२४३. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सुक्का भिक्खुनी महतिया परिसाय परिवुता धम्मं देसेति । अथ खो सुक्काय भिक्खुनिया अभिप्पसन्नो यक्खो राजगहे रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्गमित्वा तायं वेलायं इमा गाथायो अभासि —

“किं मे कता राजगहे मनुस्सा, मधुपीताव सेयरे ।
ये सुक्कं न पयिरुपासन्ति, देसेन्तिं अमतं पदं ॥

“तज्ज पन अप्पटिवानीयं, असेचनकमोजवं ।
पिवन्ति मज्जे सप्पज्जा, वलाहकमिव पन्थगू”ति [वलाहकमिवद्भूति (सी०)] ॥

१०. दुतियसुक्कासुत्तं

२४४. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन अज्जतरो उपासको सुक्काय भिक्खुनिया भोजनं अदासि । अथ खो सुक्काय भिक्खुनिया अभिप्पसन्नो यक्खो राजगहे रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्गमित्वा तायं वेलायं इमं गाथं अभासि —

“पुञ्जं वत पसवि बहुं, सप्पञ्जो वतायं उपासको ।

यो सुक्काय अदासि भोजनं, सब्बगन्थेहि विप्पमुत्तिया”ति [विप्पमुत्तायाति (स्या० कं०)] ॥

११. चीरासुत्तं

२४५. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो उपासको चीराय [चिराय (क०)] भिक्खुनिया चीवरं अदासि । अथ खो चीराय भिक्खुनिया अभिप्पसन्नो यक्खो राजगहे रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा तायं वेलायं इमं गाथं अभासि —

“पुञ्जं वत पसवि बहुं, सप्पञ्जो वतायं उपासको ।

यो चीराय अदासि चीवरं, सब्बयोगेहि विप्पमुत्तिया”ति [विप्पमुत्तायाति (स्या० कं०)] ॥

१२. आळवकसुत्तं

२४६. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा आळवियं विहरति आळवकस्स यक्खस्स भवने । अथ खो आळवको यक्खो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “निक्खम, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा निक्खमि । “पविस, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा पाविसि । दुतियम्पि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच — “निक्खम, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा निक्खमि । “पविस, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा पाविसि । ततियम्पि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच — “निक्खम, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा निक्खमि । “पविस, समणा”ति । “साधावुसो”ति भगवा पाविसि । चतुत्थम्पि खो आळवको यक्खो भगवन्तं एतदवोच — “निक्खम, समणा”ति । “न ख्वाहं तं, आवुसो, निक्खमिस्सामि । यं ते करणीयं तं करोही”ति । “पज्जं तं, समण, पुच्छिस्सामि । सचे मे न ब्याकरिस्ससि, चित्तं वा ते खिपिस्सामि, हदयं वा ते फालेस्सामि, पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय खिपिस्सामी”ति । “न ख्वाहं तं, आवुसो, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्बह्वके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, ये मे चित्तं वा खिपेय्य हदयं वा फालेय्य, पादेसु वा गहेत्वा पारगङ्गाय खिपेय्य । अपि च त्वं, आवुसो, पुच्छ यदा कङ्कसी”ति [(अथ खो आळवको यक्खो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि ।) (सी०)] ।

“किंसूध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं, किंसु सुचिण्णं सुखमावहाति ।

किंसु हवे सादुतरं रसानं, कथंजीविं जीवितमाहु सेट्ठ”न्ति ॥

“सद्धीध वित्तं पुरिस्स सेट्ठं, धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।

सच्चं हवे सादुतरं रसानं, पज्जाजीविं जीवितमाहु सेट्ठ”न्ति ॥

“कथंसु तरति ओघं, कथंसु तरति अण्णवं ।

कथंसु दुक्खमच्चेति, कथंसु परिसुज्झती”ति ॥

“सद्धाय तरति ओघं, अप्पमादेन अण्णवं ।

वीरियेन दुक्खमच्चेति, पज्जाय परिसुज्झती”ति ॥

“कथंसु लभते पज्जं, कथंसु विन्दते धनं ।
कथंसु कित्तिं पप्पोति, कथं मित्तानि गन्थति ।
अस्मा लोका परं लोकं, कथं पेच्च न सोचती”ति ॥

“सद्दहानो अरहतं, धम्मं निब्बानपत्तिया ।
सुस्सूसं [सुस्सूसा (सी० पी०)] लभते पज्जं, अप्पमत्तो विचक्खणो ॥

“पतिरूपकारी धुरवा, उट्ठाता विन्दते धनं ।
सच्चेन कित्तिं पप्पोति, ददं मित्तानि गन्थति ।
अस्मा लोका परं लोकं, एवं पेच्च न सोचति ॥

“यस्सेते चतुरो धम्मा, सद्धस्स घरमेसिनो ।
सच्चं दम्मो धिति चागो, स वे पेच्च न सोचति ॥

“इङ्गं अज्जेपि पुच्छस्सु, पुथू समणब्राह्मणे ।
यदि सच्चा दम्मा चागा, खन्त्या भिय्योध विज्जती”ति ॥

“कथं नु दानि पुच्छेय्यं, पुथू समणब्राह्मणे ।
योहं [सोहं (सी०), स्वाहं (क०)] अज्ज पजानामि, यो अत्थो सम्परायिको ॥

“अत्थाय वत मे बुद्धो, वासायाळविमागमा [मागतो (पी० क०)] ।
योहं [सोहं (सी०)] अज्ज पजानामि, यत्थ दिन्नं महप्फलं ॥

“सो अहं विचरिस्सामि, गामा गामं पुरा पुरं ।
नमस्समानो सम्बुद्धं, धम्मस्स च सुधम्मत्”न्ति ॥

यक्खसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं —

इन्दको सक्क सूचि च, मणिभदो च सानु च ।
पियङ्कर पुनब्बसु सुदत्तो च, द्वे सुक्का चीरआळवीति द्वादस ॥

११. सक्कसंयुत्तं

१. पठमवग्गो

१. सुवीरसुत्तं

२४७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, असुरा देवे अभियंसु । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुवीरं देवपुत्तं आमन्तेसि — ‘एते, तात सुवीर, असुरा देवे अभियन्ति । गच्छ, तात सुवीर, असुरे पच्चुय्याही’ति । ‘एवं भदन्तवा’ति खो, भिक्खवे, सुवीरो देवपुत्तो सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा पमादं आपादेसि [आहरेसि (कत्थचि) नवङ्गुत्तरे सीहनादसुत्तेपि] । दुतियम्पि खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुवीरं देवपुत्तं आमन्तेसि — ‘एते, तात सुवीर, असुरा देवे अभियन्ति । गच्छ, तात सुवीर, असुरे पच्चुय्याही’ति । ‘एवं भदन्तवा’ति खो, भिक्खवे, सुवीरो देवपुत्तो सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा दुतियम्पि पमादं आपादेसि । ततियम्पि खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुवीरं देवपुत्तं आमन्तेसि — ‘एते, तात सुवीर, असुरा देवे अभियन्ति । गच्छ, तात सुवीर, असुरे पच्चुय्याही’ति । ‘एवं भदन्तवा’ति खो, भिक्खवे, सुवीरो देवपुत्तो सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा ततियम्पि पमादं आपादेसि । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुवीरं देवपुत्तं गाथाय अज्झभासि —

“अनुद्धहं अवायामं, सुखं यत्राधिगच्छति ।
सुवीर तत्थ गच्छाहि, मज्ज तत्थेव पापया”ति ॥

“अलस्वस्स [अलसंस्स (सी० पी०), अलस्वायं (स्या० कं०)] अनुद्धाता, न च किच्चानि कारये ।
सब्बकामसमिद्धस्स, तं मे सक्क वरं दिसा”ति ॥

“यत्थालसो अनुद्धाता, अच्चन्तं सुखमेधति ।
सुवीर तत्थ गच्छाहि, मज्ज तत्थेव पापया”ति ॥

“अकम्मुना [अकम्मना (सी० पी०)] देवसेट्ठ, सक्क विन्देमु यं सुखं ।
असोकं अनुपायासं, तं मे सक्क वरं दिसा”ति ॥

“सचे अत्थि अकम्मेन, कोचि क्वचि न जीवति ।
निब्बानस्स हि सो मग्गो, सुवीर तत्थ गच्छाहि ।
मज्ज तत्थेव पापया”ति ॥

“सो हि नाम, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सकं पुज्जफलं उपजीवमानो देवानं तावतिसानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेन्तो उट्ठानवीरियस्स वण्णवादी भविस्सति । इध खो तं, भिक्खवे, सोभेथ, यं तुम्हे एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना उट्ठहेय्याथ घटेय्याथ वायमेय्याथ अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाया”ति ।

२. सुसीमसुत्तं

२४८. सावत्थियं । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, असुरा देवे अभियंसु । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुसीमं [सुसिमं (स्या० कं० क०)] देवपुत्तं आमन्तेसि — ‘एते, तात सुसीम, असुरा देवे अभियन्ति । गच्छ, तात सुसीम, असुरे पच्चुय्याही’ति । ‘एवं भदन्तवा’ति खो, भिक्खवे, सुसीमो देवपुत्तो सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा पमादं आपादेसि । दुतियम्पि खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुसीमं देवपुत्तं आमन्तेसि...पे०... दुतियम्पि पमादं आपादेसि । ततियम्पि खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुसीमं देवपुत्तं आमन्तेसि...पे०... ततियम्पि पमादं आपादेसि । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुसीमं देवपुत्तं गाथाय अज्झभासि —

“अनुद्धहं अवायामं, सुखं यत्राधिगच्छति ।
सुसीम तत्थ गच्छाहि, मज्ज तत्थेव पापया”ति ॥

“अलस्वस्स अनुद्धाता, न च किच्चानि कारये ।
सब्बकामसमिद्धस्स, तं मे सक्क वरं दिसा”ति ॥

“यत्थालसो अनुद्धाता, अच्चन्तं सुखमेधति ।
सुसीम तत्थ गच्छाहि, मज्ज तत्थेव पापया”ति ॥

“अकम्मुना देवसेट्ठ, सक्क विन्देमु यं सुखं ।
असोकं अनुपायासं, तं मे सक्क वरं दिसा”ति ॥

“सचे अत्थि अकम्मेन, कोचि क्वचि न जीवति ।
निब्बानस्स हि सो मग्गो, सुसीम तत्थ गच्छाहि ।
मज्ज तत्थेव पापया”ति ॥

“सो हि नाम, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सकं पुज्जफलं उपजीवमानो देवानं तावतिसानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेन्तो उट्ठानवीरियस्स वण्णवादी भविस्सति । इध खो तं, भिक्खवे, सोभेथ, यं तुम्हे एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना उट्ठहेय्याथ घटेय्याथ वायमेय्याथ अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाया”ति ।

३. धजगसुत्तं

२४९. सावत्थियं । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो अहोसि । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो देवे तावतिसे आमन्तेसि —

‘सचे, मारिसा, देवानं सङ्गामगतानं उप्पज्जेय्य भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, ममेव तस्मिं समये धजगं उल्लोकेय्याथ । ममज्झि वो धजगं उल्लोकयतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति’ ।

‘नो चे मे धजगं उल्लोकेय्याथ, अथ पजापतिस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । पजापतिस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति’ ।

‘नो चे पजापतिस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ, अथ वरुणस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । वरुणस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति’ ।

‘नो चे वरुणस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ, अथ ईसानस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । ईसानस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति’”ति ।

“तं खो पन, भिक्खवे, सक्कस्स वा देवानमिन्दस्स धजगं उल्लोकयतं, पजापतिस्स वा देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं, वरुणस्स वा देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं, ईसानस्स वा देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयेथापि नोपि पहीयेथ [नो पहीयेथ (क०)] ।

“तं किस्स हेतु? सक्को हि, भिक्खवे, देवानमिन्दो अवीतरागो अवीतदोसो अवीतमोहो भीरु छम्भी उत्रासी पलायीति ।

“अहञ्च खो, भिक्खवे, एवं वदामि — ‘सचे तुम्हाकं, भिक्खवे, अरञ्जगतानं वा रुक्खमूलगतानं वा सुज्जागारगतानं वा उप्पज्जेय्य भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, ममेव तस्मिं समये अनुस्सरेय्याथ — इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । ममज्झि वो, भिक्खवे, अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति ।

“नो चे मं अनुस्सरेय्याथ, अथ धम्मं अनुस्सरेय्याथ — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्टिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही’ति । धम्मज्झि वो, भिक्खवे, अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति ।

“नो चे धम्मं अनुस्सरेय्याथ, अथ सङ्गं अनुस्सरेय्याथ — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो, आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जक्खत्तं लोकस्सा’ति । सङ्गज्झि वो, भिक्खवे, अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति ।

“तं किस्स हेतु? तथागतो हि, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो वीतरागो वीतदोसो वीतमोहो अभीरु अच्छम्भी अनुत्रासी अपलायी’ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“अरञ्जे रुक्खमूले वा, सुज्जागारेव भिक्खवो ।

अनुस्सरेथ [अनुस्सरेय्याथ (क०) पदसिद्धि पन चिन्तेतब्बा] सम्बुद्धं, भयं तुम्हाक नो सिया ॥

“नो चे बुद्धं सरेय्याथ, लोकजेट्ठं नरासभं ।

अथ धम्मं सरेय्याथ, निय्यानिकं सुदेसितं ॥

“नो चे धम्मं सरेय्याथ, नित्थानिकं सुदेसितं ।
अथ सङ्गं सरेय्याथ, पुज्जक्खेत्तं अनुत्तरं ॥

“एवं बुद्धं सरन्तानं, धम्मं सङ्गञ्च भिक्खवो ।
भयं वा छम्भितत्तं वा, लोमहंसो न हेस्सती”ति ॥

४. वेपचित्तिसुत्तं

२५०. सावत्थिनिदानं । “भूतपुब्बं, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो अहोसि । अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्तिं असुरिन्दो असुरे आमन्तेसि — ‘सचे, मारिसा, देवानं असुरसङ्गामे समुपब्यूळ्हो असुरा जिनेय्युं देवा पराजिनेय्युं [पराजेय्युं (सी० पी०)]’, येन नं सक्कं देवानमिन्दं कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बन्धित्वा मम सन्तिके आनेय्याथ असुरपुरं’न्ति । सक्कोपि खो, भिक्खवे, देवानमिन्दो देवे तावतिंसे आमन्तेसि — ‘सचे, मारिसा, देवानं असुरसङ्गामे समुपब्यूळ्हो देवा जिनेय्युं असुरा पराजिनेय्युं, येन नं वेपचित्तिं असुरिन्दं कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बन्धित्वा मम सन्तिके आनेय्याथ सुधम्मसभं’”न्ति । तस्मिं खो पन, भिक्खवे, सङ्गामे देवा जिनिंसु, असुरा पराजिनिंसु [पराजिंसु (सी० पी०)] । अथ खो, भिक्खवे, देवा तावतिंसा वेपचित्तिं असुरिन्दं कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बन्धित्वा सक्कस्स देवानमिन्दस्स सन्तिके आनेसुं सुधम्मसभं । तत्र सुदं, भिक्खवे, वेपचित्तिं असुरिन्दो कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बद्धो सक्कं देवानमिन्दं सुधम्मसभं पविसन्तञ्च निक्खमन्तञ्च असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसति परिभासति । अथ खो, भिक्खवे, मातलि सङ्गाहको सक्कं देवानमिन्दं गाथाहि अज्झभासि —

“भया नु मघवा सक्क, दुब्बल्या नो तित्तिक्खसि ।
सुणन्तो फरुसं वाचं, सम्मुखा वेपचित्तिनो”ति ॥

“नाहं भया न दुब्बल्या, खमामि वेपचित्तिनो ।
कथञ्चि मादिसो विज्जू, बालेन पटिसंयुजे”ति ॥

“भिय्यो बाला पभिज्जेय्युं, नो चस्स पटिसेधको ।
तस्मा भुसेन दण्डेन, धीरो बालं निसेधये”ति ॥

“एतदेव अहं मज्जे, बालस्स पटिसेधनं ।
परं सङ्कुपितं अत्वा, यो सतो उपसम्मती”ति ॥

“एतदेव तित्तिक्खाय, वज्जं पस्सामि वासव ।
यदा नं मज्जति बालो, भया म्यायं तित्तिक्खति ।
अज्झारुहति दुम्मोधो, गोव भिय्यो पलायिन”न्ति ॥

“कामं मज्जतु वा मा वा, भया म्यायं तित्तिक्खति ।
सदत्थपरमा अत्था, खन्त्या भिय्यो न विज्जति ॥

“यो हवे बलवा सन्तो, दुब्बलस्स तितिकखति ।
तमाहु परमं खन्तिं, निच्चं खमति दुब्बलो ॥

“अबलं तं बलं आहु, यस्स बालबलं बलं ।
बलस्स धम्मगुत्तस्स, पटिवत्ता न विज्जति ॥

“तस्सेव तेन पापियो, यो कुद्धं पटिकुज्झति ।
कुद्धं अप्पटिकुज्झन्तो, सङ्गामं जेति दुज्जयं ॥

“उभिन्नमत्थं चरति, अत्तनो च परस्स च ।
परं सङ्कुपितं जत्वा, यो सतो उपसम्मति ॥

“उभिन्नं तिकिच्छन्तानं, अत्तनो च परस्स च ।
जना मज्जन्ति बालोति, ये धम्मस्स अकोविदा”ति ॥

“सो हि नाम, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सक्कं पुञ्जफलं उपजीवमानो देवानं तावत्तिसानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेन्तो खन्तिसोरच्चस्स वण्णवादी भविस्सति । इध खो तं, भिक्खवे, सोभेथ यं तुम्हे एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना खमा च भवेय्याथ सोरता चा”ति ।

५. सुभासितजयसुत्तं

२५१. सावत्थिनिदानं । “भूतपुब्बं, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो अहोसि । अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच — ‘होतु, देवानमिन्द, सुभासितेन जयो’ति । ‘होतु, वेपचित्ति, सुभासितेन जयो’ति । अथ खो, भिक्खवे, देवा च असुरा च पारिसज्जे ठपेसुं — ‘इमे नो सुभासितदुब्भासितं आजानिस्सन्ती’ति । अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच — ‘भण, देवानमिन्द, गाथ’न्ति । एवं वुत्ते, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो वेपचित्ति असुरिन्दं एतदवोच — ‘तुम्हे ख्वेत्य, वेपचित्ति, पुब्बदेवा । भण, वेपचित्ति, गाथ’न्ति । एवं वुत्ते, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो इमं गाथं अभसि —

“भिय्यो बाला पभिज्जेय्युं, नो चस्स पटिसेधको ।
तस्मा भुसेन दण्डेन, धीरो बालं निसेधये”ति ॥

“भासिताय खो पन, भिक्खवे, वेपचित्तिना असुरिन्देन गाथाय असुरा अनुमोदिसु, देवा तुण्ही अहेसुं । अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच — ‘भण, देवानमिन्द, गाथ’न्ति । एवं वुत्ते, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो इमं गाथं अभसि —

“एतदेव अहं मज्जे, बालस्स पटिसेधनं ।
परं सङ्कुपितं जत्वा, यो सतो उपसम्मती”ति ॥

“भासिताय खो पन, भिक्खवे, सक्केन देवानमिन्देन गाथाय, देवा अनुमोदिसु, असुरा तुण्ही अहेसुं। अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो वेपचित्तिं असुरिन्दं एतदवोच — ‘भण, वेपचित्ति, गाथ’न्ति। एवं वुत्ते, भिक्खवे, वेपचित्तिं असुरिन्दो इमं गाथं अभसि —

“एतदेव तित्तिक्खाय, वज्जं पस्सामि वासव।
यदा नं मज्जति बालो, भया म्यायं तित्तिक्खति।
अज्झारुहति दुम्मेधो, गोव भिय्यो पलायिन”न्ति॥

“भासिताय खो पन, भिक्खवे, वेपचित्तिना असुरिन्देन गाथाय असुरा अनुमोदिसु, देवा तुण्ही अहेसुं। अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्तिं असुरिन्दो सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच — ‘भण, देवानमिन्द, गाथ’न्ति। एवं वुत्ते, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो इमा गाथायो अभसि —

“कामं मज्जतु वा मा वा, भया म्यायं तित्तिक्खति।
सदत्थपरमा अत्था, खन्त्या भिय्यो न विज्जति॥

“यो हवे बलवा सन्तो, दुब्बलस्स तित्तिक्खति।
तमाहु परमं खन्तिं, निच्चं खमति दुब्बलो॥

“अबलं तं बलं आहु, यस्स बालबलं बलं।
बलस्स धम्मगुत्तस्स, पटिवत्ता न विज्जति॥

“तस्सेव तेन पापियो, यो कुद्धं पटिकुज्झति।
कुद्धं अप्पटिकुज्झन्तो, सङ्गामं जेति दुज्जयं॥

“उभिन्नमत्थं चरति, अत्तनो च परस्स च।
परं सङ्कुपितं जत्वा, यो सतो उपसम्मति॥

“उभिन्नं तिकिच्छन्तानं, अत्तनो च परस्स च।
जना मज्जन्ति बालोति, ये धम्मस्स अकोविदा”न्ति॥

“भासितासु खो पन, भिक्खवे, सक्केन देवानमिन्देन गाथासु, देवा अनुमोदिसु, असुरा तुण्ही अहेसुं। अथ खो, भिक्खवे, देवानज्च असुरानज्च पारिसज्जा एतदवोचुं — ‘भासिता खो वेपचित्तिना असुरिन्देन गाथायो। ता च खो सदण्डावचरा ससत्थावचरा, इति भण्डनं इति विग्गहो इति कलहो। भासिता खो [भासिता खो पन (सी०)] सक्केन देवानमिन्देन गाथायो। ता च खो अदण्डावचरा असत्थावचरा, इति अभण्डनं इति अविग्गहो इति अकलहो। सक्कस्स देवानमिन्दस्स सुभासितेन जयो’ति। इति खो, भिक्खवे सक्कस्स देवानमिन्दस्स सुभासितेन जयो अहोसी’ति।

६. कुलावकसुत्तं

२५२. सावत्थियं । “भूतपुब्बं, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो अहोसि । तस्मिं खो पन, भिक्खवे, सङ्गामे असुरा जिनिंसु, देवा पराजिनिंसु । पराजिता च खो, भिक्खवे, देवा अपायंस्वेव उत्तरेणमुखा, अभियंस्वेव ने असुरा । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो मातलि सङ्गाहकं गाथाय अज्झभासि —

“कुलावका मातलि सिम्बलिस्मिं,
ईसामुखेन परिवज्जयस्सु ।
कामं चजाम असुरेसु पाणं,
मायिमे दिजा विकुलावका [विकुलावा (स्या० कं० क०)] अहेसु”न्ति ॥

“एवं भदन्तवा”ति खो, भिक्खवे, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्सयुत्तं आजज्जरथं पच्चुदावत्तेसि । अथ खो, भिक्खवे, असुरानं एतदहोसि — ‘पच्चुदावत्तो खो दानि सक्कस्स देवानमिन्दस्स सहस्सयुत्तो आजज्जरथो । दुतियम्पि खो देवा असुरेहि सङ्गामेस्सन्तीति भीता असुरपुरमेव पाविसिंसु । इति खो, भिक्खवे, सक्कस्स देवानमिन्दस्स धम्मेन जयो अहोसी”’ति ।

७. नदुब्भियसुत्तं

२५३. सावत्थियं । “भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्कस्स देवानमिन्दस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘योपि मे अस्स सुपच्चत्थिको तस्सपाहं न दुब्भेय्य”न्ति । अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो सक्कस्स देवानमिन्दस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय येन सक्को देवानमिन्दो तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो वेपचित्ति असुरिन्दं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान वेपचित्ति असुरिन्दं एतदवोच — ‘तिट्ठ, वेपचित्ति, गहितोसी”’ति ।

“यदेव ते, मारिस, पुब्बे चित्तं, तदेव त्वं मा पजहासी”ति [तदेव त्वं मारिस पहासीति (सी० स्या० कं०)] ।

“सपस्सु च मे, वेपचित्ति, अदुब्भाया”ति [अदुब्भाय (क०)] ।

“यं मुसा भणतो पापं, यं पापं अरियूपवादिनो ।
मित्तद्दुनो च यं पापं, यं पापं अकतज्जुनो ।
तमेव पापं फुसतु [फुसति (सी० पी०)], यो ते दुब्भे सुजम्पती”ति ॥

८. वेरोचनअसुरिन्दसुत्तं

२५४. सावत्थियं जेतवने । तेन खो पन समयेन भगवा दिवाविहारगतो होति पटिसल्लीनो । अथ खो सक्को च देवानमिन्दो वेरोचनो च असुरिन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा पच्चेकं द्वारबाहं निस्साय अट्ठंसु । अथ खो वेरोचनो असुरिन्दो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“वायमेथेव पुरिसो, याव अत्थस्स निप्फदा ।
निप्फन्नसोभनो [सोभिन्नो (सी०), सोभणो (पी० क०)] अत्थो [अत्था (सी०)], वेरोचनवचो इद”न्ति ॥

“वायमेथेव पुरिसो, याव अत्थस्स निप्फदा ।

निप्फन्नसोभनो अत्थो [निप्फन्नसोभिनो अत्था (सी० स्या० कं०)], खन्त्या भिय्यो न विज्जती’ति ॥

“सब्बे सत्ता अत्थजाता, तत्थ तत्थ यथारहं ।

संयोगपरमा त्वेव, सम्भोगा सब्बपाणिनं ।

निप्फन्नसोभनो अत्थो, वेरोचनवचो इद’न्ति ॥

“सब्बे सत्ता अत्थजाता, तत्थ तत्थ यथारहं ।

संयोगपरमा त्वेव, सम्भोगा सब्बपाणिनं ।

निप्फन्नसोभनो अत्थो, खन्त्या भिय्यो न विज्जती’ति ॥

९. अरञ्जायतनइसिसुत्तं

२५५. सावत्थियं । “भूतपुब्बं, भिक्खवे, सम्बहुला इसयो सीलवन्तो कल्याणधम्मा अरञ्जायतने पण्णकुटीसु सम्मन्ति । अथ खो, भिक्खवे, सक्को च देवानमिन्दो वेपचित्ति च असुरिन्दो येन ते इसयो सीलवन्तो कल्याणधम्मा तेनुपसङ्गमिसु । अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो पटलियो [अटलियो (सी० स्या० कं० पी०), आटलियो (कं०) म० नि० २.४१०] उपाहना आरोहित्वा खगं ओलग्गेत्वा छत्तेन धारियमानेन अग्गद्वारेन अस्समं पविसित्वा ते इसयो सीलवन्ते कल्याणधम्मे अपब्ब्यामतो करित्वा अतिक्कमि । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो पटलियो उपाहना ओरोहित्वा खगं अज्जेसं दत्त्वा छत्तं अपनामेत्वा द्वारेनेव अस्समं पविसित्वा ते इसयो सीलवन्ते कल्याणधम्मे अनुवातं पज्जलिको नमस्समानो अट्ठासि” । अथ खो, भिक्खवे, ते इसयो सीलवन्तो कल्याणधम्मा सक्कं देवानमिन्दं गाथाय अज्झभासिसु —

“गन्धो इसीनं चिरदिक्खितानं,

काया चुतो गच्छति मालुतेन ।

इतो पटिक्कम्म सहस्सनेत्त,

गन्धो इसीनं असुचि देवराजा’ति ॥

“गन्धो इसीनं चिरदिक्खितानं,

काया चुतो गच्छतु [गच्छति (सी० स्या० कं०)] मालुतेन,

सुचित्रपुप्फं सिरस्मिं व मालं ।

गन्धं एतं पटिक्काम भन्ते,

न हेत्थ देवा पटिकूलसज्जिनो’ति ॥

१०. समुद्दकसुत्तं

२५६. सावत्थियं । “भूतपुब्बं, भिक्खवे, सम्बहुला इसयो सीलवन्तो कल्याणधम्मा समुद्दतीरे पण्णकुटीसु सम्मन्ति । तेन खो पन समयेन देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो अहोसि । अथ खो, भिक्खवे, तेसं इसीनं सीलवन्तानं कल्याणधम्मानं एतदहोसि — “धम्मिका खो देवा, अधम्मिका असुरा । सियापि नो असुरतो भयं । यंनून मयं सम्बरं असुरिन्दं उपसङ्गमित्वा अभयदक्खिणं याचेय्यामा”’ति । “अथ खो, भिक्खवे, ते इसयो सीलवन्तो कल्याणधम्मा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो

समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव — समुद्धतीरे पण्णकुटीसु अन्तरहिता सम्बरस्स असुरिन्दस्स सम्मुखे पातुरहेसुं । अथ खो, भिक्खवे, ते इसयो सीलवन्तो कल्याणधम्मा सम्बरं असुरिन्दं गाथाय अज्झभासिंसु —

“इसयो सम्बरं पत्ता, याचन्ति अभयदक्खिणं ।
कामंकरो हि ते दातुं, भयस्स अभयस्स वा”ति ॥

“इसीनं अभयं नत्थि, दुट्ठानं सक्कसेविनं ।
अभयं याचमानानं, भयमेव ददामि वो”ति ॥

“अभयं याचमानानं, भयमेव ददासि नो ।
पटिग्गण्हाम ते एतं, अक्खयं होतु ते भयं ॥

“यादिसं वपते बीजं, तादिसं हरते फलं ।
कल्याणकारी कल्याणं, पापकारी च पापकं ।
पवुत्तं तात ते बीजं, फलं पच्चनुभोस्ससी”ति ॥

“अथ खो, भिक्खवे, ते इसयो सीलवन्तो कल्याणधम्मा सम्बरं असुरिन्दं अभिसपित्वा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य एवमेव — सम्बरस्स असुरिन्दस्स सम्मुखे अन्तरहिता समुद्धतीरे पण्णकुटीसु पातुरहेसुं । अथ खो, भिक्खवे, सम्बरो असुरिन्दो तेहि इसीहि सीलवन्तोहि कल्याणधम्मेहि अभिसपितो रत्तिया सुदं तिक्खत्तुं उब्बिज्जी”ति ।

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

सुवीरं सुसीमज्जेव, धजगं वेपचित्तिनो ।
सुभासितं जयज्जेव, कुलावकं नदुब्भियं ।
वेरोचन असुरिन्दो, इसयो अरज्जकज्जेव ।
इसयो च समुद्धकाति ॥

२. दुतियवग्गो

१. वतपदसुत्तं

२५७. सावत्थियं । “सक्कस्स, भिक्खवे, देवानमिन्दस्स पुब्बे मनुस्सभूतस्स सत्त वतपदानि [वत्तपदानि (क०)] समत्तानि समादिन्नानि अहेसुं, येसं समादिन्नत्ता सक्को सक्कत्तं अज्झगा । कतमानि सत्त वतपदानि? यावजीवं मातापेत्तिभरो अस्सं, यावजीवं कुले जेट्ठापचायी अस्सं, यावजीवं सण्हवाचो अस्सं, यावजीवं अपिसुणवाचो अस्सं,

यावजीवं विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसेय्यं मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगगतो याचयोगो दानसंविभागरतो, यावजीवं सच्चवाचो अस्सं, यावजीवं अक्कोधनो अस्सं — सचेपि मे कोधो उप्पज्जेय्य, खिप्पमेव नं पटिविनेय्य”न्ति । “सक्कस्स, भिक्खवे, देवानमिन्दस्स पुब्बे मनुस्सभूतस्स इमानि सत्त वतपदानि समत्तानि समादिन्नानि अहेसुं, येसं समादिन्नत्ता सक्को सक्कत्तं अज्झगा”ति ।

“मातापेत्तिभरं जन्तुं, कुले जेद्धापचायिनं ।
सण्हं सखिलसम्भासं, पेसुण्येय्यप्पहायिनं ॥

“मच्छेरविनये युत्तं, सच्चं कोधाभिभुं नरं ।
तं वे देवा तावतिसा, आहु सप्पुरिसो इती”ति ॥

२. सक्कनामसुत्तं

२५८. सावत्थियं जेतवने । तत्र खो भगवा भिक्खू एतदवोच — “सक्को, भिक्खवे, देवानमिन्दो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो मघो नाम माणवो अहोसि, तस्मा मघवाति वुच्चति ।

“सक्को, भिक्खवे, देवानमिन्दो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो पुरे [पुरे पुरे (सी० पी०)] दानं अदासि, तस्मा पुरिन्ददोति वुच्चति ।

“सक्को, भिक्खवे, देवानमिन्दो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो सक्कच्चं दानं अदासि, तस्मा सक्कोति वुच्चति ।

“सक्को, भिक्खवे, देवानमिन्दो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो आवसथं अदासि, तस्मा वासवोति वुच्चति ।

“सक्को, भिक्खवे, देवानमिन्दो सहस्सम्पि अत्थानं मुहुत्तेन चिन्तेति, तस्मा सहस्सक्कोति वुच्चति ।

“सक्कस्स, भिक्खवे, देवानमिन्दस्स सुजा नाम असुरकज्जा पजापति, तस्मा सुजम्पतीति वुच्चति ।

“सक्को, भिक्खवे, देवानमिन्दो देवानं तावतिसानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, तस्मा देवानमिन्दोति वुच्चति ।

“सक्कस्स, भिक्खवे देवानमिन्दस्स पुब्बे मनुस्सभूतस्स सत्त वतपदानि समत्तानि समादिन्नानि अहेसुं, येसं समादिन्नत्ता सक्को सक्कत्तं अज्झगा । कतमानि सत्त वतपदानि? यावजीवं मातापेत्तिभरो अस्सं, यावजीवं कुले जेद्धापचायी अस्सं, यावजीवं सण्हवाचो अस्सं, यावजीवं अपिसुणवाचो अस्सं, यावजीवं विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसेय्यं मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगगतो याचयोगो दानसंविभागरतो, यावजीवं सच्चवाचो अस्सं, यावजीवं अक्कोधनो अस्सं — सचेपि मे कोधो उप्पज्जेय्य, खिप्पमेव नं पटिविनेय्य”न्ति । “सक्कस्स, भिक्खवे, देवानमिन्दस्स पुब्बे मनुस्सभूतस्स इमानि सत्त वतपदानि समत्तानि समादिन्नानि अहेसुं, येसं समादिन्नत्ता सक्को सक्कत्तं अज्झगा”ति ।

“मातापेत्तिभरं जन्तुं, कुले जेद्धापचायिनं ।
सण्हं सखिलसम्भासं, पेसुण्येय्यप्पहायिनं ॥

“मच्छेरविनये युत्तं, सच्चं कोधाभिभुं नरं ।
तं वे देवा तावतिसा, आहु सप्पुरिसो इती”ति ॥

३. महालिसुत्तं

२५९. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो महालि लिच्छवी येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महालि लिच्छवी भगवन्तं एतदवोच —

“दिट्ठो खो, भन्ते, भगवता सक्को देवानमिन्दो”ति?

“दिट्ठो खो मे, महालि, सक्को देवानमिन्दो”ति ।

“सो हि नून, भन्ते, सक्कपतिरूपको भविस्सति । दुदसो हि, भन्ते, सक्को देवानमिन्दो”ति ।

“सक्कज्ज ख्वाहं, महालि, पजानामि सक्ककरणे च धम्मे, येसं धम्मानं समादिन्नत्ता सक्को सक्कत्तं अज्झगा, तज्ज पजानामि ।

“सक्को, महालि, देवानमिन्दो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो मघो नाम माणवो अहोसि, तस्मा मघवाति वुच्चति ।

“सक्को, महालि, देवानमिन्दो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो सक्कच्चं दानं अदासि, तस्मा सक्कोति वुच्चति ।

“सक्को, महालि, देवानमिन्दो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो पुरे दानं अदासि, तस्मा पुरिन्दोति वुच्चति ।

“सक्को, महालि, देवानमिन्दो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो आवसथं अदासि, तस्मा वासवोति वुच्चति ।

“सक्को, महालि, देवानमिन्दो सहस्सम्पि अत्थानं मुहुत्तेन चिन्तेति, तस्मा सहस्सक्खोति वुच्चति ।

“सक्कस्स, महालि, देवानमिन्दस्स सुजा नाम असुरकज्जा पजापति, तस्मा सुजम्पतीति वुच्चति ।

“सक्को, महालि, देवानमिन्दो देवानं तावतिसानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, तस्मा देवानमिन्दोति वुच्चति ।

“सक्कस्स, महालि, देवानमिन्दस्स पुब्बे मनुस्सभूतस्स सत्त वतपदानि समत्तानि समादिन्नानि अहेसुं, येसं समादिन्नत्ता सक्को सक्कत्तं अज्झगा । कतमानि सत्त वतपदानि? यावजीवं मातापेत्तिभरो अस्सं, यावजीवं कुले जेट्ठापचायी अस्सं, यावजीवं सण्हावाचो अस्सं, यावजीवं अपिसुणवाचो अस्सं, यावजीवं विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसेय्यं मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सग्गतो याचयोगो दानसंविभागरतो, यावजीवं सच्चवाचो अस्सं, यावजीवं अक्कोधनो अस्सं — सचेपि मे कोधो उप्पजेय्य, खिप्पमेव नं पटिविनेय्य”न्ति । “सक्कस्स, महालि, देवानमिन्दस्स पुब्बे मनुस्सभूतस्स इमानि सत्त वतपदानि समत्तानि समादिन्नानि अहेसुं, येसं समादिन्नत्ता सक्को सक्कत्तं अज्झगा”ति ।

“मातापेत्तिभरं जन्तुं, कुले जेढ्वापचायिनं ।
सण्हं सखिलसम्भासं, पेसुणेय्यप्पहायिनं ॥

“मच्छेरविनये युत्तं, सच्चं कोधाभिभुं नरं ।
तं वे देवा तावतिसा, आहु सप्पुरिसो इती”ति ॥

४. दलिदसुत्तं

२६०. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, अज्जतरो पुरिसो इमस्मिंयेव राजगहे मनुस्सदलिदो [मनुस्सदळिदो (सी० स्या० कं०)] अहोसि मनुस्सकपणो मनुस्सवराको । सो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये सद्धं समादियि, सीलं समादियि, सुतं समादियि, चागं समादियि, पज्जं समादियि । सो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये सद्धं समादियित्वा सीलं समादियित्वा सुतं समादियित्वा चागं समादियित्वा पज्जं समादियित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जि देवानं तावतिसानं सहब्यतं । सो अज्जे देवे अतिरोचति वण्णेन चेव यससा च । तत्र सुदं, भिक्खवे, देवा तावतिसा उज्झायन्ति खियन्ति विपाचेन्ति — ‘अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत भो! अयज्हि देवपुत्तो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो मनुस्सदलिदो अहोसि मनुस्सकपणो मनुस्सवराको; सो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्नो देवानं तावतिसानं सहब्यतं । सो अज्जे देवे अतिरोचति वण्णेन चेव यससा चा”’ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो देवे तावतिसे आमन्तेसि — ‘मा खो तुम्हे, मारिसा, एतस्स देवपुत्तस्स उज्झायित्थ । एसो खो, मारिसा, देवपुत्तो पुब्बे मनुस्सभूतो समानो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये सद्धं समादियि, सीलं समादियि, सुतं समादियि, चागं समादियि, पज्जं समादियि । सो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये सद्धं समादियित्वा सीलं समादियित्वा सुतं समादियित्वा चागं समादियित्वा पज्जं समादियित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्नो देवानं तावतिसानं सहब्यतं । सो अज्जे देवे अतिरोचति वण्णेन चेव यससा चा”’ति । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो देवे तावतिसे अनुनयमानो तायं वेलायं इमा गाथायो अभासि —

“यस्स सद्धा तथागते, अचला सुप्पतिट्ठिता ।
सीलञ्च यस्स कल्याणं, अरियकन्तं पसंसितं ॥

“सङ्गे पसादो यस्सत्थि, उजुभूतञ्च दस्सनं ।
अदलिद्वोति तं आहु, अमोघं तस्स जीवितं ॥

“तस्मा सद्धञ्च सीलञ्च, पसादं धम्मदस्सनं ।
अनुयुज्जेथ मेधावी, सरं बुद्धान सासन”न्ति ॥

५. रामणेय्यकसुत्तं

२६१. सावत्थियं जेतवने । अथ खो सक्को देवानमिन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सक्को देवानमिन्दो भगवन्तं एतदवोच — “किं नु खो, भन्ते, भूमिरामण्यक”न्ति?

“आरामचेत्या वनचेत्या, पोक्खरज्जो सुनिम्मिता ।
मनुस्सरामण्यस्स, कलं नाग्घन्ति सोळ्ळसिं ॥

“गामे वा यदि वारज्जे, निन्ने वा यदि वा थले ।
यत्थ अरहन्तो विहरन्ति, तं भूमिरामण्यक”न्ति ॥

६. यजमानसुत्तं

२६२. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो सक्को देवानमिन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सक्को देवानमिन्दो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“यजमानानं मनुस्सानं, पुज्जपेक्खान पाणिनं ।
करोतं ओपधिकं पुज्जं, कत्थ दिन्नं महप्फल”न्ति ॥

“चत्तारो च पटिपन्ना, चत्तारो च फले ठिता ।
एस सङ्घो उजुभूतो, पज्जासीलसमाहितो ॥

“यजमानानं मनुस्सानं, पुज्जपेक्खान पाणिनं ।
करोतं ओपधिकं पुज्जं, सङ्घे दिन्नं महप्फल”न्ति ॥

७. बुद्धवन्दनासुत्तं

२६३. सावत्थियं जेतवने । तेन खो पन समयेन भगवा दिवाविहारगतो होति पटिसल्लीनो । अथ खो सक्को च देवानमिन्दो ब्रह्मा च सहम्पति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पच्चेकं द्वारबाहं निस्साय अट्ठंसु । अथ खो सक्को देवानमिन्दो भगवतो सन्तिके इमं गाथं अभासि —

“उट्ठेहि वीर विजितसङ्गाम,
पन्नभार अनण विचर लोके ।
चित्तञ्च ते सुविमुत्तं,
चन्दो यथा पन्नरसाय रत्ति”न्ति ॥

“न खो, देवानमिन्द, तथागता एवं वन्दितब्बा । एवञ्च खो, देवानमिन्द, तथागता वन्दितब्बा —

“उट्ठेहि वीर विजितसङ्गाम,
सत्थवाह अनण विचर लोके ।

देसस्सु भगवा धम्मं,
अज्जातारो भविस्सन्ती'ति ॥

८. गहट्टवन्दनासुत्तं

२६४. सावत्थियं । तत्र...पे०... एतदवोच — “भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो मातलिं सङ्गाहकं आमन्तेसि — ‘योजेहि, सम्म मातलि, सहस्सयुत्तं आजज्जरथं । उय्यानभूमिं गच्छाम सुभूमिं दस्सनाया’ति । ‘एवं भदन्तवा’ति खो, भिक्खवे, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्सयुत्तं आजज्जरथं योजेत्वा सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिवेदेसि — ‘युत्तो खो ते, मारिस, सहस्सयुत्तो आजज्जरथो । यस्स दानि कालं मज्जसी’”ति । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो वेजयन्तपासादा ओरोहन्तो अज्जलिं कत्वा [पज्जलिको (पी०), पज्जलिं कत्वा (क०)] सुदं पुथुद्दिसा नमस्सति । अथ खो, भिक्खवे, मातलि सङ्गाहको सक्कं देवानमिन्दं गाथाय अज्झभासि —

“तं नमस्सन्ति तेविज्जा, सब्बे भुम्मा च खत्तिया ।
चत्तारो च महाराजा, तिदसा च यसस्सिनो ।
अथ को नाम सो यक्खो, यं त्वं सक्क नमस्ससी’ति ॥

“मं नमस्सन्ति तेविज्जा, सब्बे भुम्मा च खत्तिया ।
चत्तारो च महाराजा, तिदसा च यसस्सिनो ॥

“अहज्ज सीलसम्पन्ने, चिररत्तसमाहिते ।
सम्मापब्बजिते वन्दे, ब्रह्मचरियपरायने ॥

“ये गहट्टा पुज्जकरा, सीलवन्तो उपासका ।
धम्मेन दारं पोसेन्ति, ते नमस्सामि मातली’ति ॥

“सेट्ठा हि किर लोकस्मिं, ये त्वं सक्क नमस्ससि ।
अहम्पि ते नमस्सामि, ये नमस्ससि वासवा’ति ॥

“इदं वत्त्वान मघवा, देवराजा सुजम्पति ।
पुथुद्दिसा नमस्सित्वा, पमुखो रथमारुही’ति ॥

९. सत्थारवन्दनासुत्तं

२६५. सावत्थियं जेतवने । “भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो मातलिं सङ्गाहकं आमन्तेसि — ‘योजेहि, सम्म मातलि, सहस्सयुत्तं आजज्जरथं, उय्यानभूमिं गच्छाम सुभूमिं दस्सनाया’ति । ‘एवं भदन्तवा’ति खो, भिक्खवे, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्सयुत्तं आजज्जरथं योजेत्वा सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिवेदेसि — ‘युत्तो खो ते, मारिस, सहस्सयुत्तो आजज्जरथो । यस्स दानि कालं मज्जसी’”ति । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो वेजयन्तपासादा ओरोहन्तो अज्जलिं कत्वा सुदं भगवन्तं नमस्सति । अथ खो, भिक्खवे, मातलि सङ्गाहको सक्कं

देवानमिन्दं गाथाय अज्झभासि —

“यज्झि देवा मनुस्सा च, तं नमस्सन्ति वासव ।
अथ को नाम सो यक्खो, यं त्वं सक्क नमस्ससी”ति ॥

“यो इध सम्मासम्बुद्धो, अस्मिं लोके सदेवके ।
अनोमनामं सत्थारं, तं नमस्सामि मातलि ॥

“येसं रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।
खीणासवा अरहन्तो, ते नमस्सामि मातलि ॥

“ये रागदोसविनया, अविज्जासमतिक्कमा ।
सेक्खा अपचयारामा, अप्पमत्तानुसिक्खरे ।
ते नमस्सामि मातली”ति ॥

“सेट्ठा हि किर लोकस्मिं, ये त्वं सक्क नमस्ससि ।
अहम्पि ते नमस्सामि, ये नमस्ससि वासवा”ति ॥

“इदं वत्त्वान मघवा, देवराजा सुजम्पति ।
भगवन्तं नमस्सित्वा, पमुखो रथमारुही”ति ॥

१०. सङ्खवन्दनासुत्तं

२६६. सावत्थियं जेतवने । तत्र खो... पे०... एतदवोच — “भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो मातलिं सङ्गाहकं आमन्तेसि — ‘योजेहि, सम्म मातलि, सहस्सयुत्तं आजज्जरथं, उय्यानभूमिं गच्छाम सुभूमिं दस्सनाया’ति । ‘एवं भदन्तवा’ति खो, भिक्खवे, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा, सहस्सयुत्तं आजज्जरथं योजेत्वा सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिवेदेसि — ‘युत्तो खो ते, मारिस, सहस्सयुत्तो आजज्जरथो, यस्स दानि कालं मज्जसी’”ति । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो वेजयन्तपासादा ओरोहन्तो अज्जलिं कत्वा सुदं भिक्खुसङ्घं नमस्सति । अथ खो, भिक्खवे, मातलि सङ्गाहको सक्कं देवानमिन्दं गाथाय अज्झभासि —

“तज्झि एते नमस्सेय्युं, पूतिदेहसया नरा ।
निमुग्गा कुणपम्हेते, खुप्पिपाससमप्पिता ॥

“किं नु तेसं पिहयसि, अनागारान वासव ।
आचारं इसिनं ब्रूहि, तं सुणोम वचो तवा”ति ॥

“एतं तेसं पिहयामि, अनागारान मातलि ।
यम्हा गामा पक्कमन्ति, अनपेक्खा वजन्ति ते ॥

“न तेसं कोट्टे ओपेन्ति, न कुम्भि [न कुम्भा (स्या० कं० पी० क०)] न कळोपियं [खळोपियं (सी०)] ।
परनिद्धितमेसाना [परनिद्धितमेसना (स्या० कं० क०)], तेन यापेन्ति सुब्बता ॥

“सुमन्तमन्तिनो धीरा, तुण्हीभूता समञ्चरा ।
देवा विरुद्धा असुरेहि, पुथु मच्चा च मातलि ॥

“अविरुद्धा विरुद्धेसु, अत्तदण्डेसु निब्बुता ।
सादानेसु अनादाना, ते नमस्सामि मातली”ति ॥

“सेट्ठा हि किर लोकस्मिं, ये त्वं सक्क नमस्ससि ।
अहम्पि ते नमस्सामि, ये नमस्ससि वासवा”ति ॥

“इदं वत्त्वान मघवा, देवराजा सुजम्पति ।
भिक्षुसङ्घं नमस्सित्वा, पमुखो रथमारुही”ति ॥

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

देवा पन [व तपदेन (सी० स्या० कं०)] तयो वुत्ता, दलिद्वञ्च रामण्य्यकं ।
यजमानञ्च वन्दना, तयो सक्कनमस्सनाति ॥

३. ततियवग्गो

१. छेत्वासुत्तं

२६७. सावत्थियं जेतवने । अथ खो सक्को देवानमिन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं
अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सक्को देवानमिन्दो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“किंसु छेत्वा सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति ।
किस्सस्सु एकधम्मस्स, वधं रोचेसि गोतमा”ति ॥

“कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति ।
कोधस्स विसमूलस्स, मधुरग्गस्स वासव ।
वधं अरिया पसंसन्ति, तज्हि छेत्वा न सोचती”ति ॥

२. दुब्बणियसुत्तं

२६८. सावत्थियं जेतवने । तत्र खो... पे०... एतदवोच — “भूतपुब्बं, भिक्खवे, अज्जतरो यक्खो दुब्बण्णो

ओकोटिमको सक्कस्स देवानमिन्दस्स आसने निसिन्नो अहोसि । तत्र सुदं, भिक्खवे, देवा तावतिसा उज्झायन्ति खिय्यन्ति विपाचेन्ति — ‘अच्छरियं वत भो, अब्भुतं वत, भो! अयं यक्खो दुब्बण्णो ओकोटिमको सक्कस्स देवानमिन्दस्स आसने निसिन्नो’”ति! यथा यथा खो, भिक्खवे, देवा तावतिसा उज्झायन्ति खिय्यन्ति विपाचेन्ति, तथा तथा सो यक्खो अभिरूपतरो चेव होति दस्सनीयतरो च पासादिकतरो च ।

“अथ खो, भिक्खवे, देवा तावतिसा येन सक्को देवानमिन्दो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा सक्कं देवानमिन्दं एतदवोचुं — ‘इध ते, मारिस, अज्जतरो यक्खो दुब्बण्णो ओकोटिमको सक्कस्स देवानमिन्दस्स आसने निसिन्नो । तत्र सुदं, मारिस, देवा तावतिसा उज्झायन्ति खिय्यन्ति विपाचेन्ति — अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! अयं यक्खो दुब्बण्णो ओकोटिमको सक्कस्स देवानमिन्दस्स आसने निसिन्नोति । यथा यथा खो, मारिस, देवा उज्झायन्ति खिय्यन्ति विपाचेन्ति, तथा तथा सो यक्खो अभिरूपतरो चेव होति दस्सनीयतरो च पासादिकतरो चाति । सो हि नून, मारिस, कोधभक्खो यक्खो भविस्सती’”ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो येन सो कोधभक्खो यक्खो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिणजाणुमण्डलं पथवियं निहन्त्वा येन सो कोधभक्खो यक्खो तेनज्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं नामं सावेति — ‘सक्कोहं मारिस, देवानमिन्दो, सक्कोहं, मारिस, देवानमिन्दो’ति । यथा यथा खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो नामं सावेसि, तथा तथा सो यक्खो दुब्बण्णतरो चेव अहोसि ओकोटिमकतरो च । दुब्बण्णतरो चेव हुत्वा ओकोटिमकतरो च तत्थेवन्तरधायी’”ति । अथ खो, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सके आसने निसीदित्वा देवे तावतिसे अनुनयमानो तायां वेलायां इमा गाथायो अभासि —

“न सूपहतचित्तोमिह, नावत्तेन सुवानयो ।
न वो चिराहं कुज्झामि, कोधो मयि नावतिट्ठति ॥

“कुद्धाहं न फरुसं बूमि, न च धम्मनि कित्तये ।
सन्निगण्हामि अत्तानं, सम्पस्सं अत्थमत्तनो’”ति ॥

३. सम्बरिमायासुत्तं

२६९. सावत्थियं... पे०... भगवा एतदवोच — “भूतपुब्बं, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो आबाधिको अहोसि दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो येन वेपचित्ति असुरिन्दो तेनुपसङ्कमि गिलानपुच्छको । अदसा खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो सक्कं देवानमिन्दं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच — ‘तिकिच्छ मं देवानमिन्दा’ति । ‘वाचेहि मं, वेपचित्ति, सम्बरिमाय’न्ति । ‘न तावाहं वाचेमि, यावाहं, मारिस, असुरे पटिपुच्छामी’”ति । “अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो असुरे पटिपुच्छि — ‘वाचेमहं, मारिसा, सक्कं देवानमिन्दं सम्बरिमाय’न्ति? ‘मा खो त्वं, मारिस, वाचेसि सक्कं देवानमिन्दं सम्बरिमाय’”न्ति । अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो सक्कं देवानमिन्दं गाथाय अज्झभासि —

“मायावी मघवा सक्क, देवराज सुजम्पति ।
उपेति निरयं घोरं, सम्बरोव सतं सम’”न्ति ॥

४. अच्चयसुत्तं

२७०. सावत्थियं...पे०... आरामे । तेन खो पन समयेन द्वे भिक्खू सम्पयोजेसुं । तत्रेको भिक्खु अच्चसरा । अथ खो सो भिक्खु तस्स भिक्खुनो सन्तिके अच्चयं अच्चयतो देसेति; सो भिक्खु नप्पटिग्गण्हाति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, द्वे भिक्खू सम्पयोजेसुं, तत्रेको भिक्खु अच्चसरा । अथ खो सो, भन्ते, भिक्खु तस्स भिक्खुनो सन्तिके अच्चयं अच्चयतो देसेति, सो भिक्खु नप्पटिग्गण्हाती”ति ।

“द्वेमे, भिक्खवे, बाला । यो च अच्चयं अच्चयतो न पस्सति, यो च अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं नप्पटिग्गण्हा”ति — इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला । “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । यो च अच्चयं अच्चयतो पस्सति, यो च अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं पटिग्गण्हा”ति — इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता ।

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुधम्मायं सभायं देवे तावतिंसे अनुनयमानो तायं वेलायं इमं गाथं अभसि

“कोधो वो वसमायातु, मा च मित्तेहि वो जरा ।
अगरहियं मा गरहित्थ, मा च भासित्थ पेसुणं ।
अथ पापजनं कोधो, पब्बतोवाभिमद्वती”ति ॥

५. अक्कोधसुत्तं

२७१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू...पे०... भगवा एतदवोच — “भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो सुधम्मायं सभायं देवे तावतिंसे अनुनयमानो तायं वेलायं इमं गाथं अभसि —

“मा वो कोधो अज्झभवि, मा च कुज्झित्थ कुज्झतं ।
अक्कोधो अविहिंसा च, अरियेसु च पटिपदा [वसती सदा (सी० स्या० कं० पी०)] ।
अथ पापजनं कोधो, पब्बतोवाभिमद्वती”ति ॥

ततियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं —

छेत्वा दुब्बणिणयमाया, अच्चयेन अकोधनो ।
देसितं बुद्धसेट्ठेन, इदञ्चि सक्कपञ्चकन्ति ॥

सक्कसंयुत्तं समत्तं ।

सगाथावग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

देवता देवपुत्तो च, राजा मारो च भिक्खुनी ।
ब्रह्मा ब्राह्मण वङ्गीसो, वनयक्खेन वासवोति ॥

सगाथावग्गसंयुत्तपाळि निट्ठिता ।